

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2024 / CİLT / VOL.: 5 / SAYI / NO: 1

Selahattin ERDOĞAN

Maden Haklarının Hukuki Rejimi ve Maden Sahaları İçin Kamulaştırma / Legal Regime of Mineral Rights and Expropriation for Mining Areas

Sedat ÇOBANOĞLU

Ukrayna'da Devlet Geleneği / State Tradition in Ukraine

Duygu AK ÇETİN

Uşak Kent Merkezinde Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçülmesine İlişkin Bir Uygulama / An Application to Measure the Urban Quality of Life in Uşak City Center

Muhammed AKSU – Nazım FATSA

Adalet ve Kalkınma Partisi Döneminde Türkiye Suudi Arabistan İlişkileri (2002-2023) / Turkey-Saudi Arabia Relations During the AK Party Period (2002-2023)

Eda YÜCE

Yerel Yönetimlerde Çocuk Hizmetlerinin Değerlendirilmesi: Samsun İlçe Belediyeleri Örneği / Evaluation of Children's Services in Local Governments: The Example of Samsun District Municipalities

İdris KOLOĞLU

Kentli Hakları Bağlamında Kenti Yeniden Düşünmek / Re-thinking the City in the Context of Urban Rights

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2024 / CİLT / VOL.: 5 / SAYI / NO: 1

**ULUSLARARASI
HAKEMLİ DERGİ**

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

YIL / YEAR: 2024 / CİLT / VOL.: 5 / SAYI / NO: 1

ISSN: 2717-9729

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi Adına Sahibi/Owner
Doç. Dr. Cenay Babaoğlu / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Editörler/Editors

Doç. Dr. Cenay Babaoğlu - Doç. Dr. Elvettin Akman
Doç. Dr. Oğuzhan Erdoğan - Doç. Dr. Onur Kulaç

Dergi Sekreteryası/Journal Secretariat

Arş. Gör. Gökberk Uray / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Yabancı Dil Editörü/Language Editor

Dr. Öğr. Üyesi Dilek Dede

İletişim/Contact

kaypoddergi@gmail.com

E-posta/E-mail: kaypoddergi@gmail.com

Genel Ağ/Web: <https://dergipark.org.tr/pub/kaypod>

Yayın Türü/Publication Type

Elektronik / Electronic

Yapım/By Production

Ajans Düş Pınarı

Birlik Mh. 465. Cd. No: 1/5 Çankaya/ANKARA

Tasarım/Design: Pınar COŞGUN

E-posta/E-mail: bilgi@duspinari.com

Genel Ağ/Web: www.duspinari.com

e-yayın/e-publication

© Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi yayınlarının her hakkı saklıdır. Bu yayınlar izin alınmaksızın, ticari amaçlarla kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yayınlanamaz. Ancak ticari amaçlar dışında, kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'nde yayınlanan makalelerde görüş ve fikirler yazarına aittir. Resmi görüşü yansıtmaz.

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi Yılda 3 (üç) sayı yayımlanır.

Uluslararası hakemli bir dergidir.

Dergi İndeksleri/Indexes

Dergimize gönderilen makaleler benzerlik analizi programları yoluyla intihal riskine karşı kontrol edilmektedir.

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2024 / CİLT / VOL.: 5 / SAYI / NO: 1

Editör Kurulu / Editorial Board

- Prof. Dr. Shui Yan Tang, University of Southern California, ABD
Prof. Dr. Alexey G. Barabashev, National Research University, Rusya
Prof. Dr. John Duffy, University of Alaska, ABD
Prof. Dr. Todor A. Tanev, Sofia University St. Kliment Ohridski, Bulgaristan
Prof. Dr. Mete Yıldız, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Paul Leonard Gallina, Bishop's University, Kanada
Prof. Dr. Dimitris Gouscos, University of Athens, Yunanistan
Doç. Dr. Teona Mataradze, Tbilisi State University, Gürcistan
Doç. Dr. Tekin Avaner, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Türkiye
Dr. Athanasios Podaras, Technical University of Liberec, Çekya
Dr. Dejan Maralov, Goce Delchev University, Kuzey Makedonya
Dr. Veronika Linhartova, Ambis University, Çekya
Dr. Bo Li, Huaiyin Institute of Technolog
-

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

- Prof. Dr. Tamar Dolbaia, Tbilisi State University, Gürcistan
Prof. Dr. Wolfgang Drechsler, Tallinn University of Technology, Estonya
Prof. Dr. Gülise Gökçe, Selçuk Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin Gül, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Doğan Nadi Leblebici, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Yusuf Şahin, Aksaray Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. William Webster, University of Stirling, İngiltere
Prof. Dr. Perfecto G. Aquino, Duy Tan University, Vietnam
Dr. Martin Sobotka, University of Pardubice, Çekya
Dr. Florin Constantin Mihai, Alexandru Ioan Cuza University, Romanya
Dr. Lucie Sobotkova, University of Pardubice, Çekya
Dr. David de Gennaro, Italian National School of Administration, İtalya
Dr. Cecep Mustafa, University of Stirling, Birleşik Krallık
Dr. Baasanjav Ganbaatar, National University of Mongolia, Moğolistan

Bu Sayının Hakemleri / List of the Referees of the Current Issue

- Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YAMAN - Tarsus Üniversitesi
- Dr. Öğr. Üyesi Berfin GÖKSOY SEVİNÇLİ - Bitlis Eren Üniversitesi
- Dr. Öğr. Üyesi ELİF TOPAL DEMİROĞLU - Marmara Üniversitesi
- Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÇAM - İstanbul Gelişim Üniversitesi
- Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan ASLANTÜRK - Aksaray Üniversitesi
- Dr. Öğr. Üyesi Serkan DORU - Akdeniz Üniversitesi
- Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre AYNA - Bingöl Üniversitesi
- Doç. Dr. Ahmet TUNÇ - Çanakkale 18 Mart Üniversitesi
- Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE - Gaziantep Üniversitesi
- Doç. Dr. Burak HERGÜNER - İzmir Demokrasi Üniversitesi
- Doç. Dr. Ekrem Yaşar AKÇAY - Hakkâri Üniversitesi
- Doç. Dr. Gökhan KALAĞAN - Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- Doç. Dr. Mehmet ÖZMEN - Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- Doç. Dr. Murteza HASANOĞLU - Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Başkanlığına Bağlı
Devlet İdarecilik Akademisi
- Doç. Dr. Yasemin HAYTA - Balıkesir Üniversitesi
- Doç. Dr. Yusuf SAYIN - Necmettin Erbakan Üniversitesi

TAKDİM

Kıymetli Okuyucularımız, Değerli Araştırmacılar; On üçüncü sayımızda farklı üniversitelerden akademisyenler ve çeşitli kurumlardan araştırmacılar dergimize katkı sundular.

Sayının ilk çalışması, Dr. Selahattin ERDOĞAN tarafından hazırlanan “Maden Haklarının Hukuki Rejimi ve Maden Sahaları İçin Kamulaştırma” başlıklı makaledir. Bu çalışmada, maden hukukunda önemli bir yer tutan madenlerin hukuki rejimi, Türkiye’de ve madencilikte öne çıkan bazı ülkeler dikkate alınarak karşılaştırılmaları olarak incelenmiştir.

Sayıdaki ikinci çalışma, Dr. Sedat ÇOBANOĞLU tarafından kaleme alınan “Ukrayna’da Devlet Geleneği” başlıklı makaledir. Bu çalışmanın amacı, Ukrayna’nın Avrupa Birliği ve Rusya kurumsal kültürleri arasında yaşadığı kurumsallaşma sorununu ortaya koymaktır. İki binli yıllar sonrası Rusya’nın devlet geleneği etkisinden uzaklaşarak Avrupa Birliğine yaklaşan Ukrayna’nın mevcut durumu değerlendirilmiştir.

On üçüncü sayıda yer alan “Uşak Kent Merkezinde Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçülmesine İlişkin Bir Uygulama” başlıklı üçüncü çalışma, Arş. Gör. Dr. Duygu AK ÇETİN tarafından kaleme alınmıştır. Çalışmanın amacı; Uşak ili kent merkezinde yaşayan vatandaşların kentsel yaşam kalitesine yönelik ve genel memnuniyet düzeylerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda yapılan araştırma neticesinde, genel memnuniyet düzeylerinin farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır.

On üçüncü sayıda yer alan dördüncü çalışma, Doktora. Öğr. Muhammed AKSU ve Nazım FATSA tarafından hazırlanan “Adalet ve Kalkınma Partisi Döneminde Türkiye Suudi Arabistan İlişkileri (2002-2023)” başlıklı makaledir. Bu makalede, Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde Türkiye-Suudi Arabistan ilişkileri kronolojik olarak incelenmiştir. Süreçte iki ülke arasındaki ilişkilerde yaşanan değişime yol açan koşullar incelenmiştir.

Beşinci çalışma ise, Yüksek Lisans Öğrenci Eda YÜCE tarafından hazırlanan “Yerel Yönetimlerde Çocuk Hizmetlerinin Değerlendirilmesi: Samsun İlçe Belediyeleri Örneği” başlıklı makaledir. Makalede, çalışmada yerel yönetimlerin çocuklara yönelik hizmetleri Samsun ilçe belediyeleri örneğinde incelenmiştir. Bu kapsamda ilçe belediyeleri tarafın çocukların istek ve ihtiyaçlarına yönelik hangi çalışmaların yapıldığı sorusuna cevap aranmıştır.

Bu sayıda yer alan son çalışma, Dr. İdris KOLOĞLU tarafından hazırlanan “Kentli Hakları Bağlamında Kenti Yeniden Düşünmek” başlıklı kitap incelemesidir. Bu çalışmada, Hakan Reyhan ve Özkan Leblebici tarafından 2013 yılında kaleme alınan “Kentli Hakları Bağlamında Kenti Yeniden Düşünmek” isimli kitap çalışması analiz edilmiştir.

Bu sayımızda emeği geçen bütün editoryal ekibimize, değerli vakitlerini ve birikimlerini dergimiz ile paylaşan saygıdeğer hakemlerimize, bilime katkı sunacağı düşüncesi ile yazılarını bizimle paylaşan yazarlarımıza ve tabii ki siz değerli okurlarımıza sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bir sonraki sayımızda buluşma temennisiyle....

Editörler

Doç. Dr. Cenay Babaoğlu
Doç. Dr. Elvettin Akman
Doç. Dr. Oğuzhan Erdoğan
Doç. Dr. Onur Kulaç

FOREWORD

Dear Readers, Dear Researchers; In our thirteenth issue, academics from different universities and researchers from various institutions contributed to our journal.

The first study of the issue is the article titled “Legal Regime of Mining Rights and Expropriation for Mining Areas” prepared by Dr. Selahattin ERDOĞAN. In this study, the legal regime of mines, which has an important place in mining law, is analyzed comparatively in Turkey and in some prominent mining countries.

The second study in the issue is the article titled “State Tradition in Ukraine” written by Dr. Sedat ÇOBANOĞLU. The aim of this study is to reveal Ukraine’s institutionalization problem between the institutional cultures of the European Union and Russia. The current situation of Ukraine, which has moved away from the influence of Russia’s state tradition after the 2000s and approached the European Union, is evaluated.

The third study titled “An Application to Measure the Urban Quality of Life in Uşak City Center” in the thirteenth issue was prepared by Dr. Duygu AK ÇETİN. The aim of the study is to reveal the general satisfaction levels of citizens living in the city center of Uşak province towards urban quality of life. As a result of the research conducted in this context, it was found that general satisfaction levels differed.

The fourth study in the thirteenth issue is the article titled “Turkey-Saudi Arabia Relations in the Justice and Development Party Period (2002-2023)” was written by PhD Candidate Muhammed AKSU and Nazım FATSA. In this article, Turkey-Saudi Arabia relations during the Justice and Development Party period are analyzed chronologically. The conditions that led to the changes in the relations between the two countries during this period are analyzed.

The fifth study is the article titled “Evaluation of Children’s Services in Local Governments: The Example of Samsun District Municipalities” prepared by Master’s Student Eda YÜCE. In the article, the services of local governments for children were examined in the example of Samsun district municipalities. In this context, an answer was sought to the question of what work was carried out by the district municipalities towards the wishes and needs of children.

The last study in this issue is the book review titled “Rethinking the City in the Context of Urban Rights” prepared by Dr. İdris KOLOĞLU. In this study, the book study titled “Rethinking the City in the Context of Urban Rights” written by Hakan Reyhan and Özkan Leblebici in 2013 is analyzed.

We would like to extend our endless thanks to all our editorial team who contributed to this issue, to our esteemed referees who shared their valuable time and knowledge with our journal, to our authors who shared their articles with us with the idea that they will contribute to science and of course to you, our valuable readers. Hope to meet you in our next issue....

Editors

Assoc. Prof. Dr. Cenay Babaoğlu

Assoc. Prof. Dr. Elvettin Akman

Assoc. Prof. Oğuzhan Erdoğan

Assoc. Prof. Dr. Onur Kulaç

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Takdim	Vii
Foreword	ix

DERLEME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE

Maden Haklarının Hukuki Rejimi ve Maden Sahaları İçin Kamulaştırma Legal Regime of Mineral Rights and Expropriation for Mining Areas.....	1
Selahattin ERDOĞAN	

DERLEME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE

Ukrayna’da Devlet Geleneği State Tradition in Ukraine	25
Sedat ÇOBANOĞLU	

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Uşak Kent Merkezinde Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçülmesine İlişkin Bir Uygulama An Application to Measure the Urban Quality of Life in Uşak City Center	53
Duygu AK ÇETİN	

DERLEME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE

Adalet Ve Kalkınma Partisi Döneminde Türkiye Suudi Arabistan İlişkileri (2002-2023) Turkey-Saudi Arabia Relations During the AK Party Period (2002-2023).....	91
Muhammed AKSU – Nazım FATSA	

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Yerel Yönetimlerde Çocuk Hizmetlerinin Değerlendirilmesi: Samsun İlçe Belediyeleri Örneği Evaluation of Children’s Services in Local Governments: The Example of Samsun District Municipalities	115
Eda YÜCE	

KİTAP İNCELEMESİ / BOOK REVIEW

Kentli Hakları Bağlamında Kenti Yeniden Düşünmek Re-thinking The City in the Context of Urban Rights	147
İdris KOLOĞLU	

MADEN HAKLARININ HUKUKİ REJİMİ VE MADEN SAHALARI İÇİN KAMULAŞTIRMA

Legal Regime of Mineral Rights and Expropriation for Mining Areas

Selahattin ERDOĞAN*

Öz

Madencilik insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte madencilikte yasal altyapılar modern devletlerin kurulması ve madencilik faaliyetlerinin gelişmesi ile oluşmaya başlamıştır. Ülkeden ülkeye farklılık gösteren yasal düzenlemeler, zamana ve ihtiyaca göre değişiklik göstermektedir. Maden kaynaklarının mülk sahibine veya devlete ait olup olmadığı madenlerin hukuki rejimini oluşturmaktadır. Bu makalede, maden hukukunda önemli bir yer tutan madenlerin hukuki rejimi, Türkiye’de ve madencilikte öne çıkan bazı ülkelerde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Ayrıca Türkiye’de maden sahaları ile çakışan özel mülkiyete tabii alanlarda madencilik faaliyetleri için kamulaştırma işlemleri bu makalenin konusu içinde yer almaktadır. Kanada, Avustralya, ABD, Güney Afrika ve Türkiye gibi ülkelerde XX’nci yüzyılın başlarına kadar madenler içinde bulunduğu mülkiyete tabii idi. XX’nci yüzyılın başından itibaren maden kaynakları hakkı, mülk sahibinin tekelinden çıkarılarak devlete geçmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın tabii kaynakları düzenleyen 168’inci, mülkiyet hakkını düzenleyen 35’inci ve kamulaştırmayı düzenleyen 46’nci maddeleri Türkiye’de madencilik için hukuki düzenlemelerin ve kamulaştırma işlemlerinin esasını oluşturmaktadır. Türkiye’de ve incelemesi yapılan diğer ülkelerde madenin bulunduğu arazi özel mülkiyete tabii ise burada madencilik faaliyetinde bulunabilmek için mülk sahibinden izin alınması ge-

ABSTRACT

Although mining is as old as the history of humanity, legal infrastructures in mining began to be formed with the establishment of modern states and the development of mining activities. Legal regulations, which differ among countries, change according to time and needs, whether the mines are subject to the land ownership or they are under the rule and disposal of the state constitutes the legal regime of the mines. In this article, the legal regime of the mines was examined comparatively in Türkiye and some prominent countries in mining. In addition, expropriation procedures in privately owner areas that overlap with the mining sites in Türkiye are evaluated in this article. Until beginning of the 20th century, in some countries such as Canada, Australia, USA, South Africa and Türkiye, mines were subject to the land ownership on which they were located. Afterwards the mines were taken from monopoly of the land ownership and passed to the state. Article 168 of the Constitution of the Republic of Türkiye, article 35 regulating the right the property and article 46 regularing expropriation forms the basis of the legal regulations and expropriation procedures mining in Türkiye. If the land where the mine is located in Türkiye and other countries under investigation is subject to private ownership, permission must be obtained from the land owner. In the event the

* Dr., Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, selahattin.e@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-7005-8051.

rekmetedir. Mülk sahibinden izin alınmaması durumunda özel mülkiyet alanı için kamu yararı kararı alınarak kamulaştırma yapılabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Maden, Maden Hukuku, Mülkiyet, Kamulaştırma, Türkiye.

permission of the property owner cannot be obtained, the private property can be expropriated made by taking a decision of public interest.

Keywords: Mine, Mining Law, Ownership, Expropriate, Türkiye

1. GİRİŞ

Madenler ülke ekonomisi, çevre ve mülkiyet hakları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Madenlerin sanayinin hammaddesi olarak ülke ekonomisi için önemi, çevre ve mülkiyet hakları üzerindeki etkileri nedeniyle maden hukuku düzenlemeleri özel bir önem kazanmıştır. Maden kaynaklarının mülk sahibine veya devlete ait olup olmadığı konusu maden hukukunda önemli bir yer oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de ve dünyada madenlerin hukuki rejiminin incelenmesi ile Türkiye’de madencilik faaliyetleri için özel mülkiyetin kamulaştırılması işlemlerine farklı bir bakış açısı sağlamaktır. Çalışma konusunun geniş olması nedeni ile madenlerin içinde bulunduğu arazinin mülkiyetine veya devlete ait olup olmadığı konusu madencilikte zengin kaynaklara sahip ABD, Avustralya Kanada ve Güney Afrika ile sınırlandırılmıştır. Madencilik faaliyetleri için özel mülkiyetin kamulaştırılması işlemleri ise Türkiye ile sınırlı tutulmuştur. Madenlerin hukuki rejimi ve Türkiye’de madencilik faaliyetleri için kamulaştırma konuları incelenirken geniş çaplı bir tarama gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de ve dünyada konu ile ilgili kitaplar, makaleler, raporlar, mevzuat, mahkeme kararları ve uygulamadaki sorunlar araştırılmıştır. Ayrıca uygulamadaki tecrübeler aktarılarak çalışma konusu ayrıntılı ve uyumlu bir şekilde zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

İnsanlık tarihi ile başlayan madencilik faaliyetleri için zamanla çeşitli hukuki düzenlemeler ortaya çıkmaya başlamıştır. Modern devletlerin kurulması ve madencilik faaliyetlerinin gelişmesi ile birlikte madencilikte yasal altyapılar oluşturulmaya başlanmıştır. XX’nci yüzyılda madencilik faaliyetlerinin yürütülmesi için kamu ve özel sektör şirketleri kurulmuş, düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar oluşturulmuştur. Ülkeden ülkeye değişiklik gösteren yasal düzenlemeler, zamana ve ihtiyaca göre yeniden değerlendirilmektedir. Önceleri arazi mülkiyetine tabi olan maden hakları, modern devletlerin kurulması ile devlet tekeline geçmeye başlamıştır. XX’nci yüzyılın başlarında maden kaynaklarının sahibinin devlet olması ilkesi tüm dünyada genel olarak benimsenmiştir.

Maden kaynakları Türkiye’de ve pek çok ülkede devlete ait iken, Kanada’da geçmişten gelen bazı haklar ve ABD’de bazı eyaletlerde mülk sahibine aittir. İnceleme-

si yapılan Türkiye, Avustralya, Kanada ve Güney Afrika'da madenler devletin tekelindedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 168'inci maddesinde tabii servetler ve kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu, devletin bu hakkını gerçek ve tüzel kişilere devredebileceği, 35'inci maddesinde herkesin, mülkiyet ve miras haklarına sahip olduğu, bu hakların kamu yararı amacıyla sınırlanabileceği, 46'ncı maddesinde kamu yararının gerektirdiği durumlarda, gerçek karşılıkları ödenerek özel mülkiyetin, kamulaştırılabileceği hükümleri ile maden kaynaklarının kime ait olduğu, nasıl işletilebileceği ve mülkiyet hakkı ile kamulaştırma işlemlerini içermektedir. Anayasa'nın 46'ncı maddesinde belirtilen kamulaştırmaya uygun bir düzenlemenin 35'inci maddedeki mülkiyet hakkına aykırı olmayacağı Anayasa mahkemesi kararında (AYM. BN: 2018/24998) yer almıştır. Anayasa'nın 35, 46 ve 168'inci maddeleri Türkiye'de madencilğe ait hukuki düzenlemelerin ve kamulaştırma işlemlerinin esasını oluşturmaktadır.

Türkiye'de maden hakkı sahipleri çevresel etki değerlendirme (ÇED), gayri sıhhi müessese (GSM) ve diğer bazı özel alanlara ilişkin izinlerin dışında mülkiyet izni alarak madencilik faaliyetinde bulunulabilmektedir. Türkiye'de ve incelemesi yapılan diğer ülkelerde maden sahalarının özel mülkiyete tabi arazi ile çakışması durumundan maden hakkı sahibinin mülk sahibinden izin alması gerekir. Mülk sahibinden izin alınmaması durumunda maden hakkı sahibinin özel mülkiyeti kamulaştırma hakkı bulunmaktadır.

Bu çalışmada Maden Haklarının Hukuki Rejimi başlığı altında dünyada geçerli olan iki sistem hakkında açıklamalar yer almıştır. Bazı Ülkelerde Madenlerin Hukuki Rejimi başlığı altında ABD, Avustralya, Kanada ve Güney Afrika devletlerinde madenlerin hukuki rejimi ve madencilikle ilgili yasal düzenlemeler hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur. Türkiye'de Maden Mevzuatının Gelişimi ve Madenlerin Hukuki Rejimi başlığı altında Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinden günümüze kadar olan dönemde maden mevzuatının gelişimi açıklanmıştır. Günümüzde yürürlükte olan 3213 sayılı Maden Kanunu hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiş, Türkiye'de geçerli olan madenlerin hukuki rejimi açıklanmıştır. Kamulaştırma başlığı altında genel kamulaştırma, Maden Kanununa göre kamulaştırma, kamu kuruluşları için kamulaştırma ve gerçek ve tüzel kişiler için kamulaştırma konuları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise yapılan araştırma, incelemelerden sonra değerlendirmeler ve önerilere yer verilmiştir. Bu makale ile politika yapıcılara, araştırmacılara ve uygulayıcılara farklı bir bakış açısı sunulmaya çalışılmıştır.

2. MADEN HAKLARININ HUKUKİ REJİMİ

Maden haklarının hukuki rejimi konusunda dünyada iki ayrı sistem bulunmaktadır. Birinci sisteme göre madenler içerisinde bulunduğu arazinin bütünüyle parçasıdır (accession). Osmanlı İmparatorluğu'nda 1858 yılında yürürlüğe giren Arazi Nizamnamesi'ne göre özel mülkiyete ait alanlarda ki madenler mülk sahibine ait olup maden içinde bulunduğu arazinin bütünüyle bir parçası olarak değerlendirilmiştir. ABD'nin Texas, New Mexico, Colorado ve Kansas gibi eyaletlerinde arazi sahibi aynı alandaki madeninde sahibi kabul edilmektedir. Türkiye ve pek çok ülkede geçerli olan ikinci sistemde ise madenler devlete aittir (dominalite) (Günay, s. 42-60). Bu sistemde mülk sahibi, madenlerinde aranması ve işletilmesi hakkına sahiptir. Madenlerin devlete ait olduğu ikinci sistemde devlet madenleri kendi işletebileceği gibi, işletilme hakkını özel kişilere devredebilmektedir. Devlet hakimiyeti sisteminde arazi sahibi ve maden hakkı sahipleri farklı kişiler olabilir. Böyle bir durumda maden hakkı sahibinin özel mülkiyet sahibinden izin alması gerekir.

3. BAZI ÜLKELERDE MADENLERİN HUKUKU REJİMİ

Madencilikte hukuki rejimin incelenmesi bakımından zengin maden kaynaklarına sahip, madencilik faaliyetleri gelişmiş ve önemli miktarda maden ihracatı olan Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Kanada ve Güney Afrika devletleri seçilmiştir.

3.1. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

ABD'de hukuk sistemi, federal, eyalet ve yerel yasalardan oluşmaktadır. Madencilikte aynı anda federal, eyalet ve yerel yönetimlerin yasal ve idari düzenlemeleri vardır. Örneğin federal arazilerdeki madenler federal, eyalet, yerel yönetim ve diğer idari düzenlemelere tabidirler (Khalley, 2020). ABD federal ve eyalet hükümetleri madencilik konusunda gelişmiş düzenlemelere sahiptirler. Federal hükümet tarafından çıkarılan Genel Maden Kanunu 1872 (General Mining Law) federal arazilerde metalik (altın, gümüş, bakır, kurşun, çinko, nikel ve diğer sert kaya mineralleri) ve metalik olmayan (flor, mika, feldspat, kireçtaşı, granit, mermer, jips, uranyum, kıymetli taşlar ve plaser formunda ağır mineraller) madenlere ait düzenlemeleri içerir. Genel Maden Kanunu sonraki yıllarda bazı değişikliklere uğramış ve değiştirilmiş haliyle halen yürürlüktedir. Genel Maden Kanunu, federal arazilerde madencilik faaliyetini düzenleyen temel kanundur. Maden Arazilerini Kiralama 1920 (Mineral Lands Leasing Act) Kanunu, ulusal ormanlar dahil fede-

ral arazilerdeki kömür, fosfat, potasyum, sodyum, petrol ve doğal gaz yataklarının kiralanmasını ve yönetilmesini kapsamına alan federal bir kanundur. 1947 tarihli Malzeme İstihraç Kanunu (The Materials Disposal Act) ise kum, çakıl, kil, volkanik malzeme gibi yol, yapı, tarım ve hayvancılık için kullanılan ve kolay satılabilir maddeleri (Kahalley, 2020) kapsamaktadır.

ABD'de madencilik faaliyeti yapılacak alanın mülkiyeti federal devlete, eyaletlere veya kişilere ait olabilir. Madencilik faaliyetlerinde hangi yönetimin yetkiye sahip olduğu, söz konusu arazinin mülkiyeti ve madenin sahipliğine bağlıdır. Madencilik faaliyetlerinin çoğunluğu hem arazi hem de madenlerin mülkiyetine sahip olan federal arazilerde gerçekleşir. Federal hükümet, öncelikle madenlerin sahipliğini, işletmeciliği ve çevresel etkileri yönetirken, eyaletler izin verme, su hakkı ve erişim hakkı gibi konuları yönetir. Eğer madenler özel mülkiyete tabi arazide ise bu durumda madenin sahipliği eyaletin sözleşme hukukuna tabi olur. Özel mülkiyet alanlarında madencilik faaliyetinde bulunulabilmesi için mülk sahibi ile anlaşma yapılmalıdır. Ancak bu durumda da işletmecilik ve çevresel etkiler federal veya eyalet yasalarına bağlıdır. Eyaletlerin sahip olduğu arazilerdeki madenler eyalet hukuku tarafından yönetilirken, işletmecilik ve çevresel etkileri ise federal hükümet ve eyalet yasaları tarafından düzenlenir. Eyalet kanunları çoğunlukla federal kanunlara benzer (Khalley, 2020). Madencilik faaliyetleri, Ulusal Çevre Kanunu (The National Environmental Policy Act) gereği çevresel etki değerlendirmesine tabidir. Federal Arazi Politikaları ve Yönetimi Kanunu 1976 (The Federal Land Policy and Management Act), madencilik hakları dahil federal arazilerin kullanımını yönetir. Bu Kanun, madencilik faaliyetlerinin arazi kullanımında çevreye etkilerine kısıtlamalar (Khalley ve Nannini, 2020) getirmiştir.

Maden hakkı sahibi, keşfettiği madenler için yüzey mülkiyetinin kullanımına sahip olabilir. Ancak maden hakkı sahibi mülkiyet sahibinin haklarını gözetmelidir. Maden hakkı sahibi mülkiyet sahibinin haklarını gözetmemesi halinde federal ve eyalet yasaları mülkiyet sahibinin haklarını korur. Maden Arazilerini Kiralama ve yukarıda belirtilen yasalar mülk sahibine bildirim, rıza, ıslah ve tazminat gerekliliği düzenlemelerini (Khalley ve Nannini, 2020) içermektedir.

3.2. Avustralya

Avustralya Anayasası, yasama yetkilerini federal hükümet, eyaletler ve bölgesel yönetimler arasında dağıtmıştır. Avustralya Anayasası madencilikte yasama, yürütme ve yargı yetkisini eyaletlere vermiştir. Her eyaletin madencilik yöneten farklı mevzuatı ve kurumları bulunmaktadır. Avustralya'da her eyalet kendi ma-

den yasasına sahip olmakla birlikte bunların pek çok özelliği bulunmaktadır. Avustralya'da ilk Maden Kanunu 1851 yılında çıkarılmıştır. Ondan önce madenlerin mülkiyeti, altın ve gümüş madenleri için kraliyete diğer madenler ise mülk sahiplerine bırakılmıştı. Anayasa ile mülk sahiplerinin madenlere de sahip olma kuralı kaldırılmış, devletin bütün madenlerin sahibi olması esası getirilmiştir (Leary ve Kerrigan, 2020).

Her bir eyalet kendi bölgesindeki madenlerin sahibidir. Avustralya Parlamentosu'nun federal araziler dışında karasal arazi üzerindeki (eyalet ve bölge arazileri) madenler için kanun yapma yetkisi yoktur. Kıta sahanlıkları ile münhasır ekonomik bölgelerdeki madenlerin arama ve işletilmesi için Avustralya Parlamentosu'nun kanun yapma yetkisi vardır. Eyaletler, denizlerde sadece kendi sığ kara sularındaki deniz altı madenleri için kanun çıkarabilir. Ancak madencilik faaliyetleri federal hükümetin çevre koruma, istihdam, altyapı, vergi, yabancı yatırım, yerli halkın kültürel haklarına saygı gibi mevzuatına uygun olmalıdır. Federal Hükümetin Çevre Koruma ve Biyoçeşitlilik Kanunu 1999 (The Environment Protection and Biodiversity Conservation Act) çevre kanunlarının ana merkezini oluşturur. Eyaletlerin çevre ile ilgili düzenlemeleri ve madencilik faaliyetlerinin çevreye ve biyoçeşitliliğe etkileri bu Kanun'a uygun olmalıdır. Maden ruhsat sahibi mülkiyet izni dışında çevre, iş sağlığı güvenliği, su kullanımı gibi birçok izni alması gereklidir. Hem federal hükümetin hem de Eyaletlerin düzenlemeleri olduğundan maden ruhsat sahibi, bazı izinleri yerel yönetimden bazılarını ise federal yönetimden alması (Leary ve Kerrigan, 2020) zorunludur.

Avustralya'da madencilik aktivitelerinin büyük çoğunluğu kraliyet veya kamu arazilerindedir. Buralardaki madencilik faaliyetleri federal maden kanunu ile düzenlenir ve eyaletler veya bölgeler tarafından denetlenir. Madencilik faaliyeti için ruhsat almış kişiler madenin bulunduğu arazinin mülkiyet sahibi ile araziye erişim ve tazminat için bir anlaşma yapmaları gerekir. Ruhsat sahibi, anlaşma için mülk sahibine faaliyete ilişkin bir kısım bilgileri içeren bilgilerle yazılı olarak müracaat eder (Mining Act, 1971). Tarafların anlaşamaması durumunda anlaşmazlık mahkeme süreci ile çözülür.

3.3. Kanada

1867 Kanada Anayasası ile yasama ve yürütme yetkileri Eyalet, Bölgesel Yönetim ve Federal hükümet arasında bölünmüştür (A Consolidation of The Constitution Acts, 1867 to 1982). Madencilikle ilgili yasama ve yürütme yetkisi genel olarak eyaletlerdedir. Uranyum madenciliği ile federal araziler ve denizel alanlar-

da madencilik faaliyetleri federal yönetimin yetkisindedir. Ancak Federal Hükümet madencilikle ilgili yetkilerini eyaletlere devretmektedir. Kanada da eyaletler ve bölgelerinin her biri madencilikle ilgili kanunlar çıkararak birden fazla farklı madencilik mevzuatı oluşturmuştur. Ancak bu madencilik mevzuatları standart olmasa da birçok ortak özelliğe sahiptir. Kanada Federal Hükümeti'nin madencilik alanındaki yerel halkın hakları, ticaret, nükleer enerji ve çevresel etki konusundaki düzenlemeleri madenciliği etkileyebilir (La Fleche, Masse ve Honeyman, 2020).

Kanada'da 1900'lü yılların başlarına kadar mülk sahipleri madeninde sahibi kuralı geçerliydi. Daha sonra maden kaynakları hakkı, mülk sahibinden alınarak devlete verilmiştir. Özel mülkiyet ile bu alandaki madenler ayrı olarak işlem görürler. Devlet tarafından gerçek ve tüzel kişilere maden arama ve işletme hakkı verilmektedir (Turhan, 2019, s. 86). Kanada'da genel olarak bazı özel araziler için geçmişten gelen haklar dışında madenlerin mülkiyeti arzın mülkiyetine tabi olmayıp federal arazilerde federal devlete, diğer yerlerde bulunduğu eyalete aittir (Podowski, Dominique, Bennett, Chapman, 2020). Çevre konusunda Federal Hükümet ve Eyaletler yasama ve yürütme yetkisine sahiptirler. Genel olarak eyaletler ve federal hükümetin çevre konusundaki düzenlemeleri birbirine uyumludur. Madenciliğin çevresel etkileri üzerine düzenlemelerde yetki genellikle eyaletlerdedir. Ancak madencilik projelerinin Federal Çevre Kanunu'na uyumlu olmaları gerekir (Podowski vd., 2020).

Kanada'da madencilik hakları yüzey üzerindeki ve altındaki madenlerle ilgilidir, yüzeye ilişkin mülkiyet hakları ile ilgili değildir. Maden arama ve işletmek için hem madencilik hem de mülkiyet haklarına sahip olmak gereklidir. Maden hakkı ve mülkiyet haklarının farklı kişilerde olması durumunda mülkiyet sahibinin hakları ve çıkarları maden hakkı sahibininkilerle çatışabilir. Her iki hakka sahip olabilmek için maden hak sahibi ile mülkiyet hak sahibi arasında görüşmeler yapılır. Her bölge veya eyalet madencilik mevzuatı, madencilik hak sahibi ile mülkiyet hak sahibi arasındaki anlaşmazlıkları çözmek için bir tür mahkeme veya diğer çözüm mekanizmalarına sahiptir. Görüşmelerde anlaşma sağlanamaması durumunda mülkiyet sahibine tazminat ödenmesine karar verilebilir. Genel bir kural olarak, madencilik haklarının kullanılması, mülkiyet haklarının kullanılmasına maddi olarak müdahale edemez. Mülkiyet haklarına müdahale ettikleri zaman, mülkiyet sahibine yeterince tazminat ödenmelidir. Mali tazminatın yeterli bir çözüm olmadığı durumlarda, Kanada yargı organı maden hakkı sahibinin yüzey haklarını edinmesini sağlar (Khaled ve Karen, 2020). Kanada'da yürürlükteki mevzuata uygun olarak kraliyet, arazileri kamulaştırma yetkisine sahiptir. İlgili yargı yetkisinin mevzuatına bağlı olarak bu kraliyet yetkisi, maden ruhsat sahibinin yüzey haklarını kullanmasını

sağlar. Örneğin, British Columbia'da Maden Geçiş Hakkı Kanunu (Mining Right of Way Act), arazi sahibinin arazisinde bulunan bir maden sahasına erişim hakkı vermez ise madenciye özel araziyi kamulaştırma hakkı verir (La Fleche vd., 2020).

3.4. Güney Afrika

Güney Afrika Cumhuriyeti Anayasası'na göre madenler devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunmaktadır. Devlet maden kaynaklarının sahibidir. Ancak geçmişte mülk sahipleri madenlerinde sahibi idi. 1996 tarihli Anayasa'dan sonra madencilik faaliyetleri Maden ve Petrol Kaynaklarının Geliştirilmesi Kanunu 2002 (Mineral and Petroleum Resources Development Act) ile düzenlenmiştir. Önceki kanunlar siyahların maden hakları almasını yasaklıyordu. Maden ve Petrol Kaynaklarının Geliştirilmesi Kanunu'na göre maden ve petrol kaynaklarının sahibi ve koruyucusu devlettir. Madencilik faaliyetleri ile ilgili ayrıca Maden ve Petrol Devlet Hakkı Kanunu 2008 (The Mineral and Petroleum Resources Royalty Act), Maden Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 1996 (The Mine Health and Safety Act), Ulusal Çevre Yönetimi 1998 (National Environmental Management Act) gibi diğer kanunlar da bulunmaktadır (Hayes ve Cloete, 2020). Maden hakkı elde eden kişi ayrıca mülk sahibi ile de anlaşması gerekir. Güney Afrika Anayasası'nın 25'inci maddesi adil tazminat olmaksızın özel mülkiyetin işgal edilip kullanılmayacağını ve kamulaştırılmayacağını hüküm altına almıştır (The Constitution of the Republic of South Africa).

Maden işletme ruhsatı talebinin kabul edilebilmesi için teknik ve finansal yeterliliğin ispat edilmesi, çevrede kabul edilemeyecek bir kirlilik oluşturulmayacağı, eko sisteme bir zarar verilmeyeceğinin garanti edilmesi ve arazi sahiplerinden izinlerin alınması gerekir (Turhan, s. 35). İşletme ruhsat talebi uygun görülen hak sahibi işletme faaliyetinde bulunabilme imkanına kavuşur. Ancak yukarıdaki faaliyetler için önce arazi sahibinden izin alınması gerekir. Mülk sahibinden izin alan işletmeci madeni üretmek yanında arazinin yüzey haklarının kullanımına da sahip olmaktadır. Madencilik faaliyetlerinin bir sonucu olarak ruhsat sahibi, arazi sahibinin uğradığı her türlü zararı tazmin etmek zorundadır. Ödenecek tazminat miktarı, taraflar arasında sözleşmeye göre kararlaştırılabilir veya mahkeme veya özel tahkim yoluyla belirlenebilir. Maden hakkı sahibinin arazi sahipleri veya yasal işgalcilerle tarafların ilgili hak ve yükümlülüklerini ortaya koyan yüzeysel kira sözleşmesi veya yüzey kullanım anlaşması yapması yaygın bir uygulama haline gelmiştir. Bununla birlikte, maden hakkı sahibi ile arazi sahibi arasında tazminat miktarına ilişkin olarak tazminat ödenmesi veya anlaşma yapılması madencilik faaliyetleri amacıyla araziye erişim için ön koşul değildir. Mevcut yasalara göre ruhsat sahibi ile mülki-

yet sahibinin anlayamadığı durumlarda maden işletmesinde kamu yararı varsa özel mülkiyete tabi arazi kamulaştırılabilir (Hayes ve Cloete, 2020).

4. TÜRKİYE'DE MADEN MEVZUATININ GELİŞİMİ VE MADENLERİN HUKUKİ REJİMİ

Anadolu'da madencilik faaliyetleri eski çağlara kadar uzanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde madenlerle ilgili ilk özel hukuki düzenleme 1858 tarihli Arazi Kanunu'dur (Topaloğlu, 2011, s. 3). Osmanlı İmparatorluğu döneminde madencilikle ilgili 1858 yılında Arazi Kanunnamesi, 1861 yılında Maadin Nizamnamesi, 1901 yılında Taşocakları Nizamnamesi ve 1906 yılında yürürlüğe giren 1278 sayılı Maadin Nizamnamesi bilinen yasal düzenlemelerdir (Günay, 2017, s. 22).

Türkiye Cumhuriyeti'nin madencilikle ilgili yasal düzenlemeleri olarak 1942 yılında yürürlüğe giren 4268 sayılı Madenlerin Aranma ve İşletilmesi Hakkında Kanun (R.G.1942/5139), 1954 yılında yürürlüğe giren 6309 sayılı Maden Kanunu (R.G.1954/8655), 1978 yılında yürürlüğe giren Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında 2172 sayılı Kanun (R.G.1978/16434), 1983 yılında yürürlüğe giren Bor Tuzları, Trona ve Asfaltit Madenleri ile Nükleer Enerji Hammaddelerinin İşletilmesini, Linyit ve Demir Sahalarının Bazılarının İadesini Düzenleyen 2840 sayılı Kanun (R.G.1983/18076) ile 1985 yılında yürürlüğe giren ve halen yürürlükte olan 3213 sayılı Maden Kanunu sayılabilir. 2172 Sayılı Kanun ile bor, asfaltit, linyit ve demir sahaları özel sektörden alınarak devletleştirilmiştir. 2172 sayılı Kanun'la beş yıllık bir süre için önemli sayıdaki madenlerin üretiminde devlet tekel durumuna gelmiştir. 2840 sayılı Kanunla daha önce 2172 sayılı Kanunla devletleştirilen demir ve linyit sahaları eski sahiplerine iade edilmiştir. Günümüzde bor madenleri ve Zonguldak Havzasındaki taş kömürlerinin ruhsat hakkı için devletin tekel olma durumu devam etmektedir. 6309 sayılı Maden Kanunu, 3213 sayılı Maden Kanunu'na kadar yürürlükte kalmıştır. 1901 yılında yürürlüğe giren Taşocakları Nizamnamesi kapsamındaki bazı madenler (mermer, feldspat, kaolin gibi) daha önce Maden Kanunu kapsamına alınmış, Nizamname ise 2004 yılında yürürlüğe giren 5177 sayılı Kanun'un 38'inci maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Taşocakları Nizamnamesinin yürürlükten kaldırılması ile tüm madenler Maden Kanunu çatısı altında tek mevzuatta toplanmıştır.

Madencilik faaliyetlerinin düzenlenmesi ve yönetilmesi 01 Mart 1985 tarih ve 3154 sayılı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun ile Maden Dairesi Başkanlığına verilmiştir. Maden Dairesi Başkanlığı, 1993

yılında Maden İşleri Genel Müdürlüğüne, 2018 yılında Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür.

1985 yılında yürürlüğe giren 3213 sayılı Maden Kanunu halen yürürlükte olmakla birlikte 2004 yılında 5177 sayılı, 2010 yılında 5195 sayılı, 2015 yılında 6592 sayılı, 2019 yılında yürürlüğe giren 7164 sayılı kanunlar ve farklı zamanlarda yapılan daha az sayıda maddeleri içeren diğer bazı yasal değişikliklerle birlikte ilk yürürlüğe girmiş olan metin hükümleri tamamen değişmiştir. Günün gelişen şartlarına uyum sağlamak amacıyla, özellikle son yıllarda Maden Kanunu'nda ve ilgili yönetmeliklerinde sürekli değişiklikler yapılmasına rağmen arzu edilen düzenlemelere ulaşılamamıştır. Maden mevzuatında sık sık köklü değişiklikler yapılması, uygulayıcılar ve diğer paydaşlar için mevzuatı takip edip ona uyum sağlamada çeşitli problemlere neden olmaktadır.

Maden, yer kabuğunun yüzeyinde veya derinliklerinde doğal etkenler ile oluşan ekonomik olarak değerli olan her türlü maddedir. Madencilik faaliyetleri; madenlerin aranması, üretilmesi, işlenmesi, atıkların bertarafı, maden işletmelerinin kapatılması ve çevre ile uyumlu hale getirilmesi ile bu faaliyetlere yönelik geçici tesislerin yapılması işlemleri (3213 sayılı Maden Kanunu) olarak tanımlanmıştır. Maden Kanunu'nun 1'inci maddesinde kanunun amacının madenlerin aranması, işletilmesi, üzerinde hak sahibi olunması ve terk edilmesini düzenlemek olduğu belirtilmiştir. Kanun'un 2'nci maddesinde, madenler I(a), I(b), II(a), II(b), II(c), III, IV(a), IV(b), IV(c), IV(ç) ve V. grup madenler olmak üzere beş ana ve dokuz alt gruba ayrılmıştır. Kanun'un 4'üncü maddesinde bu makalenin de inceleme konularından olan madenlerin devlete ait olduğu, içinde buldukları arzın mülkiyetine tabi olmadığı yer almaktadır. Kanun'un 6'ncı maddesinde maden hakkının kimlere verileceği ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Kanun'un 7'nci maddesinde madencilik faaliyetlerinde izinler düzenlenmiştir. Bu madde de mülkiyete ilişkin izinler, çevresel etki değerlendirmesi, gayri sıhhi müessese izinleri ile diğer bazı özel alanlara yönelik izin düzenlemeleri yer almaktadır. Kanun'un 46'ncı maddesinde ise bu makalenin inceleme konularından maden ruhsat alanlarında özel mülkiyete tabii alanların kamulaştırılmasına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

Türkiye'de madenlerin hukuki rejiminde ilke olarak devlet hâkimiyeti sistemi kabul edilmektedir. Devlet madenleri kendisi işletebileceği gibi, bu hakkını özel kişilere devredebilir. Türkiye'de madenler genel olarak devlete ait olmakla birlikte bazı madenler için farklı düzenlemeler bulunmaktadır. Maden Kanunu'nun 46'ncı maddesinin son fıkrası ile 1'inci grup madenler ve mıcır ile kaba inşaat, baraj, gölet, liman, yol gibi yapılarda kullanılan her türlü yapı hammaddesi için özel mülkiyete tabii arazilerde kamulaştırma hakkı verilmemiştir. Bu madenler için maden hakkı

sahibi ile mülkiyet sahipleri farklı ise, maden hakkı sahibinin mülk sahibinden izin alması zorunluluğu bulunmaktadır. Mülk sahibinin izni olmadığı sürece özel mülkiyet alanındaki madenleri üretmek mümkün değildir.

Maden hakkı elde edilmesinde I(a) grubu madenler için I(a) Grubu Madenlerle İlgili Uygulama Yönetmeliği, diğer grup madenler için Maden Yönetmeliği ve Maden Sahaları İhale Yönetmeliği olarak farklı yönetmelikler bulunmaktadır. Özel mülkiyet içindeki I(a) grubu maden sahaları ilgili yönetmelik hükümleri gereği ihale edilmemektedir. Mülk sahibinin kendisine ait arazide I(a) grubu ruhsat talep etmesi halinde bir bedel ödemeden ruhsat alabilmektedir. Ancak, mülk sahibinin kendi mülkiyetindeki arazide kamulaştırma hakkı verilmeyen diğer grup madenler için ruhsat talep etmesi halinde ihalede yarışması gerekmektedir. Ruhsat hakkı elde edilmesinde, kamulaştırma hakkı verilmeyen I(a) grubu madenler için mülkiyet sahibine ayrıcalıklar tanınmışken, kamulaştırma hakkı verilmeyen diğer grup madenlerde mülk sahiplerine herhangi bir ayrıcalık tanınmamıştır.

5. KAMULAŞTIRMA

5.1. Kamulaştırma Mevzuatı

Mülkiyet hakkı hem Türkiye Cumhuriyeti Anayasası hem de uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmıştır. Ancak mülkiyet hakkı kamu yararının gerektirdiği hallerde, kanunların öngördüğü koşullara uygun olarak kamulaştırma ile kısıtlanabilir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 35'inci maddesinde, *"herkesin mülkiyet ve miras haklarına sahip olduğu, bu hakların kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabileceği ve mülkiyet hakkının toplum yararına aykırı kullanılmayacağı"* hükmü ile hem mülkiyet hakkını koruma altına almış hem de bunun istisnalarını göstermiştir. Anayasa'nın 46'ncı maddesinde *"Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamı veya bir kısmını kanunla gösterilen esas ve usullere göre kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkili olduğu"* hükmü ile kamulaştırma işleminin nasıl yapılması gerektiğinin esası belirtilmiştir. Anayasa'nın yukarıdaki hükümleri doğrultusunda 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu çıkarılmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1 no'lu Protokolünün Mülkiyetin Korunması başlıklı 1'inci maddesinde (European Convention); *"Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun"*

genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabileceği” şeklindeki düzenleme hem özel mülkiyetin dokunulmazlığı hem de bunun istisnalarını göstermektedir. Özel mülkiyetin korunması ve kamu yararının gerektirdiği hallerde kısıtlanmasına yönelik düzenlemelerde, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi birbiriyle uyumludur.

Kamulaştırma, özel hukuk kişilerinin rızasına bakılmaksızın, mülkiyetinde bulunan taşınmaz malların kamu gücü kullanılarak elde edilmesini sağlayan kamu hukuku usulüdür (Akyılmaz, Sezginer, Kaya, 2019, s. 591-606). Devletler, mülkiyet haklarına kamulaştırma yoluyla müdahale etmektedirler. Devlet tarafından yapılan müdahalenin meşru bir müdahale olabilmesi için hukuki temele sahip olması, kamu yararı amacı taşıması, orantılı ve ölçülü olması gerekir (Öden, 2019, s. 76). Kamulaştırma işlemlerinde, kamu makamlarınca mülkiyet hakkına yapılan müdahaleyle gerçekleştirilmek istenen amaç ve bu amacı gerçekleştirmek için kullanılan araçlar arasında makul bir ölçülülük ilişkisi olmalıdır. (AYM. BN: 2019/37216).

Kamulaştırma Kanunu’nun 1’inci maddesinde; *“kamu yararının gerektirdiği hallerde özel mülkiyete ait taşınmaz malların, devlet ve kamu tüzel kişilerince kamulaştırılmasının yapılabileceği”* hükmü ile kamulaştırmanın kimler tarafından yapılabileceği belirtilmiştir. Bu madde ile kamulaştırma işlemi için kamulaştırma kararının alınması gerektiği, ayrıca devlet dışında gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri adına kamulaştırma yapılabileceği düzenlenmiştir. Kanun’un 23’üncü maddesi ile kamulaştırılan taşınmazda beş yıl içinde kamulaştırma amacına uygun işlem yapılmaz ise eski sahibi tarafından kamulaştırma bedelini aldıkları günden itibaren işleyecek kanuni faiziyle birlikte ödeyerek taşınmazı geri alabileceğini düzenlemiştir. Bu düzenleme ile özel mülkiyetin kamulaştırma işlemlerinde keyfi uygulamaların önlenmesi amaçlanmıştır.

5.2. Maden Sahaları İçin Kamulaştırma

Maden Kanunu’nun 7’nci maddesine göre maden hakkı sahibi özel mülkiyet alanlarında madencilik faaliyetinde bulunmadan önce mülk sahibinden izin alması zorunluluğu bulunmaktadır. Mülk sahibinden izin alınamaması durumunda özel mülkiyet alanı için kamu yararı kararı alınarak kamulaştırma yapılabilmektedir. Mülk sahibinden izin alınmadan madencilik faaliyetlerine izin verilmemektedir. İzin alınmadan faaliyette bulunulması halinde maden hakkı sahibine idari ve mali yaptırımlar uygulanmaktadır. Ayrıca Maden Kanunu dışında Medeni Kanunu’nda da mülkiyet hakkını korumaya yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. 4721 sayılı

Medeni Kanun'un 683'üncü maddesi de mülkiyet hakkına müdahalede bulunmayı engellemektedir (Topaloğlu, s. 336).

Maden sahaları için kamulaştırma hükümleri 11 Mart 1954 tarihli mülga 6309 sayılı Maden Kanunu'nda da yer almıştır. 6309 sayılı Kanun'un 125'inci maddesi herhangi bir tereddüde mahal vermeyecek şekilde kamulaştırma işlemlerini açıklamıştır. Bu maddede madenin işletilmesi için kamulaştırma yapılan alana gerek kalmaması durumunda kamulaştırılan taşınmazın eski sahibine iade edileceği hükmü yer almaktadır. 3213 sayılı Maden Kanunu'nun mülga 46'ncı maddesinin son fıkrasında yer alan maden sahalarının içinde bulunduğu özel mülkiyetin kamulaştırılmasına ilişkin **hükmü** Anayasa Mahkemesi tarafından 22.9.1993 tarihinde (AYM Karar: 1993/31) iptal edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi söz konusu Kararı'nda işletme ruhsatına konu madenin tükenmesinin veya ruhsat süresinin sona ermesinin, ya da maden sahasının maden üretimi amacı dışında kullanılması durumunda kamu yararının sona erdirilmesi ve taşınmazı kamulaştırılmış olan malikin taşınmazını geri isteme hakkı doğması gerektiği değerlendirilmiştir. Oysa 3213 sayılı Maden Kanunu'nda bu anlamda bir kural öngörülmediği belirtilmiştir. Böyle bir düzenlemenin anayasal güvence altındaki mülkiyet hakkının özüne dokunmuş olacağından Maden Kanunu'nun kamulaştırma ile ilgili düzenlemesinin iptaline karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi, söz konusu kararıyla mülkiyet hakkına maden çıkarma dönemini aşan biçimde müdahalede Anayasa'ya aykırılık görmektedir (Gülan, 2008, s. 19). Anayasa Mahkemesi Kararı ile iptal edilen Maden Kanunu'nun 46'ncı maddesinin son fıkrası, 2004 yılında 5177 sayılı Kanun ile Mahkemenin iptal kararına uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Yeni düzenleme ile Kanun'un 46'ncı maddesinin son fıkrası "İşletme ruhsatı safhasında işletme faaliyetleri için gerekli olan özel mülkiyete konu taşınmaz, taraflarca anlaşma sağlanamaması ve işletme ruhsatı sahibinin talebi üzerine Bakanlıkça kamu yararı bulunduğuna karar verilmesi halinde kamulaştırılır.." haline getirilmiştir. Böylece madencilik faaliyeti için gerekli olan kamulaştırma ile ilgili yasal düzenleme, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararından yaklaşık on yıl sonra yeniden düzenlenebilmiştir.

Maden Kanunu'nun kamulaştırma ile ilgili 46'ncı maddesinin nasıl uygulanacağı ile detaylı düzenlemeler Maden Yönetmeliği'nde yer almıştır. Maden Kanunu gereği ruhsat hakkı sahibinin mülk sahibinden izin alamaması durumunda kamulaştırma için ilgili bakanlığına müracaat eder. Bakanlık tarafından özel mülkiyetin kamulaştırılması için kamu yararı kararı alınabilir. Kamulaştırılan taşınmazın mülkiyeti Hazineye aittir. Madencilik faaliyetleri devam ettiği sürece taşınmazın

mülkiyeti Hazine'de kalmaya devam edecektir. Hazine adına tescil edilen taşınmaz, madencilik faaliyetinin devamı süresince ruhsat sahibine tahsis edilmektedir. İşletme ruhsatının süresinin sona ermesi, terk veya iptal edilmesi halinde tahsis işlemi de sona erer. Ruhsat sahibinin kamulaştırılan alanı kamulaştırma amacı dışında kullanması halinde ruhsat sahibine idari ve mali yaptırımlar uygulanır. Kamulaştırılan arazinin, kamulaştırma amacı ile ilgili kullanımına ihtiyaç kalmadığının Bakanlıkça tespiti veya ruhsat sahibinin beyanı halinde, Kamulaştırma Kanunu'nda öngörülen usul ve esaslara göre belirlenecek rayiç bedeli karşılığında kamulaştırılan taşınmaz eski sahibine iade edilir. Eski sahibinin taşınmazı altı ay içerisinde geri almaması durumunda kamulaştırılan taşınmaz Hazineye kalır.

Maden Kanunu'nun 46'ncı maddesi ile bazı madenler için özel mülkiyetin kamulaştırılması uygun görülüşken, daha az sayıdaki bazı madenler için özel mülkiyetin kamulaştırılması uygun görülmemiştir. Kamulaştırma imkânının belirli madenler ile sınırlandırılmasının temel sebebi, diğer madenlere kıyasla daha yaygın bulunan, başka yerlerden kolayca sağlanabilen, katma değeri yüksek olmayan (Topaloğlu, s. 329) madenler için kişilerin Anayasa'nın ile güvence altına alınan mülkiyet hakkına müdahalenin önlenmesidir (Çanga, 1991, s. 401). Diğer bir ifadeyle kanun koyucu, diğer maden gruplarına kıyasla doğada yaygın bulunan, katma değeri düşük ve başka bir bölgeden kolayca sağlanması mümkün madenler açısından kamulaştırma usulüne başvurulmasında kamu yararı olmadığını zımni bir şekilde ifade etmiştir (Topaloğlu, s. 329).

Madencilik faaliyetleri için kamu yararı kararı verilmeden önce Maden Yönetmeliği ile madencilik faaliyetlerine özgü bazı hususların incelenmesi gerekli görülmüştür. Buna göre kamulaştırmaya, kamulaştırılması istenen alandaki madenin rezerv durumu, bu alandaki madenin üretilip üretilmemesi durumunda çevreye ve ekonomiye fayda ve zararları, kamulaştırılması talep edilen alan dışında alternatif üretim alanları olup olmadığı, mülk sahibinin kamulaştırmadan nasıl etkileneceği ile ilgili teknik ve sosyal içerikli tüm etkenler değerlendirilerek karar verilir. Bu düzenleme ile özel mülkiyetin kamulaştırılmasında sosyal ve ekonomik bir değerlendirme yapılarak mülk sahibinin mağdur olmamasını sağlamak amaçlardan biridir. Ayrıca özel mülkiyetin kamulaştırılması yapılırken bu alandaki maden varlığı, objektif değer artırıcı bir unsur olarak kabul edilerek, taşınmazın değerinin tespitinde makul ölçüde artırıma gidilmesinin uygun bir çözüm (Topaloğlu, s. 234) olarak düşünülmesi mülk sahibinin kamulaştırma işleminden mağdur olmaması için tercih edilen bir yaklaşımdır.

Mülkiyetin temel bir hak olması ve Anayasa ile güvence altına alınması, kamulaştırma işlemlerinde bazı tereddütler oluşturmaktadır. Maden ruhsat alanla-

rındaki özel mülkün kamulaştırılması, idarenin taşınmaz malı cebren elde etmesi dolayısıyla mülkiyet hakkının özüne dokunan bir uygulamadır (Çevikçelik, 2020, s. 329). Kamulaştırma ile söz konusu özel mülk sahibi, kamu yararını gerçekleştirmek uğruna mülkiyet hakkından fedakârlıkta bulunarak toplumdaki diğer bireylere kıyasla daha ağır bir külfete katlanmaktadır (Uluslan, 1977, s. 103-115). Kamulaştırma işlemi ile taşınmaz sahibi aleyhine bozulan dengenin tekrar sağlanması sosyal ve hukuk devleti ilkelerinin bir gereğidir. Zira temel hak ve özgürlükleri güvence altına alan hukuk devletinde, kamu yararı amacıyla hareket edilse dahi, toplumdaki bir bireyin diğer bireylere kıyasla daha ağır külfetlere karşılıksız olarak katlanması beklenemez (Akyılmaz vd., s. 116). Bu nedenle özel mülkiyetin kamulaştırılması işlemlerinde mülk sahibinin mağduriyetinin azaltılması için ilave tedbirler alınmalıdır.

Maden Kanunu'nda madencilik faaliyetleri için kamulaştırılmış taşınmazlara özgü bir geri alma sistemi düzenlenmiştir. Kamulaştırılan özel mülkiyet, madencilik faaliyeti sonrasında eski sahibince rayiç bedeli ödenerek geri alınabilir. Kamulaştırılan taşınmazın kamulaştırma bedelinin faiziyle birlikte geri ödenmesi suretiyle değil de rayiç bedeli üzerinden geri alma imkânının getirilmesini eski malikin geri alma hakkını kolaylaştırmak için olduğu (Gülan, s. 203) değerlendirmesi yapılmaktadır. Maden sahası ile çakışan özel mülkiyete konu taşınmaz, rayiç bedeli ödenmek suretiyle kamulaştırılmakta, maden üretimi sona erdikten sonra rayiç bedeli karşılığında eski sahibine iade edilmektedir. Ancak Anayasa ile güvence altına alınan mülkiyet hakkının özüne dokunan kamulaştırma işlemi ile taşınmaz sahibi aleyhine bozulan denge arazinin rayiç bedelinin ödenmesi ile giderilmiş olabilir mi? Ya da madencilik faaliyetinde bulunulan alanın rayiç değeri ile eski mülk sahibine iade edilmesi mülk sahibinin hakkını korumuş olabilir mi?

Örnek olarak mülkiyet sahibinin arazisi rayiç bedeli karşılığında kamulaştırıldıktan yirmi yıl sonra madencilik faaliyeti sona ermiş ve rayiç bedeli karşılığında eski sahibine iade edilmiştir. Bu durumda maden üretimi yapılan arazinin yapısında ve kullanım amacında değişiklikler meydana gelmiştir. Mülk sahibi kamulaştırma sırasında elde ettiği rayiç bedele yaklaşık değeri araziye geri alma sırasında da iade etmiştir. Ayrıca mülkiyet sahibi yirmi yıl boyunca mülkiyetinden faydalanma imkânından mahrum kalmıştır. Böyle bir durumda mülk sahibinin mağduriyeti söz konusu olacaktır.

Özel mülkiyetinde maden bulunan birisi, bundan mağdur olmamalı aksine istifade edebilmelidir. Madencilik faaliyeti için taşınmazı kamulaştırılan mülk sahibine mülkiyetinden faydalanamadığı yıllar için bazı avantajlar sağlanması, mülkiyet hakkının korunması bakımından önemlidir. Kamulaştırması yapılan taşınmaz

sahibine avantajlar sağlanması, mülk sahiplerinin ve yerel toplumun madencilik faaliyetlerine yaklaşımı bakımından da önemlidir. Maden Kanunu'nda kamulaştırma ile ilgili düzenlemeyi içeren Maden Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı, T.C. Başbakanlığı tarafından 6.5.2002 tarihinde TBMM'ye gönderilmiştir. Kanun Tasarısı'nda "kamulaştırılan taşınmaz eski sahibine bedelsiz olarak iade edileceği" (5177 sayılı Maden Kanunu Değişikliği) hükmü yer almıştır. Ancak bu hüküm 5177 sayılı Kanun kapsamında yer almamıştır. Kamulaştırılan taşınmazın eski sahibine bedelsiz iadesi, taşınmaz sahibinin maddi mağduriyetini ortadan kaldıracak bir düzenlemedir.

XX'nci yüzyılın sonlarında madencilik politikalarında madencilikten etkilenen yerel toplumların durumunun iyileştirilmesi önem kazanmaktadır. 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren yaklaşık otuzdan fazla ülkenin maden kanunlarında yerel toplumun geliştirilmesi programı kabul edilmiştir. Bu kanunlarda çevre ve sosyal sorumluluk projelerinin uygulamaya konulması, yerel halka ödenecek tazminat miktarının artırılması gibi hükümlere yer verilmiştir (Dupuy, 2014). Bu yeni politika ile madenciliğin yerel toplum üzerinde meydana getirdiği olumsuz etkiler en aza indirilmeye çalışılmakta ve yerel toplumla uyumlu bir madencilik yapılması amaçlanmaktadır. Türkiye'de de bazı madencilik firmaları tarafından gönüllü uygulaması olan yerel toplumun geliştirilmesine yönelik eğitime ve çeşitli sosyal faaliyetlere destek gibi uygulamalar yasal bir düzenlemeye kavuşturularak genel uygulama haline getirilmelidir. Özel mülkü kamulaştırılanlara ve madencilik faaliyetinden olumsuz etkilenenlere ilave imkânlar sağlanarak, yerel toplumun durumunun iyileştirilmesine katkı sağlanabilir.

5.3. Kamu Tüzel Kişilerine Ait Maden Sahalarında Kamulaştırma

Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TKİ) Türkiye'nin en önemli kömür üreticisi, Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü ise Türkiye bor madenlerini işletmede tekel olan kamu kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlar özel mülkiyete tabii olan alanlarda maden üretim faaliyetinde bulunabilmek için kamulaştırma yapmaktadır. Ancak kamu kuruluşları kamulaştırma işlemini Maden Kanunu'na göre değil kendi kuruluş kanunları kapsamında 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'na (Danıştay, K: 2022/2040) göre yapmaktadır. TKİ'nin Ana Statüsünde faaliyetlerini yürütmek için gerektiğinde istimlak işlemlerini yapabileceği hükmü bulunmaktadır. Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün Ana Statüsünde kurumun kamulaştırma yapabileceği yer almaktadır. Kamu kuruluşları, madencilikle ilgili bazı özel hakları olmakla birlikte madencilik faaliyetlerini Maden Kanunu'na göre sürdürmektedir. Ancak, kamu kuruluşları ana statülerine dayanarak özel mülkiyet

alanlarında madencilik faaliyetleri için Maden Kanunu'ndan farklı olarak kamulaştırma işlemlerini yürütmektedir. Maden Kanunu'na göre yürütülen madencilik faaliyetlerinde özel mülkiyetin kamulaştırılması bakımından özel kişiler ile kamu kuruluşları için farklı bir uygulama yapılmaktadır. Bu uygulama, mülkiyeti kamulaştırılan kişiler bakımından da farklı sonuçlar doğurmaktadır.

Maden sahaları için Maden Kanunu'na göre kamulaştırma yapmakla, Kamulaştırma Kanunu'na göre kamulaştırma yapmak arasında kamulaştırılan özel mülkiyetin geri alınması ile ilgili bazı farklılıklar bulunmaktadır. Maden Kanunu'na ve kamu kuruluşlarınca Kamulaştırma Kanunu'na göre kamulaştırılması yapılan özel mülkiyete tabi taşınmazların madencilik faaliyeti sona erdiğinde mülk sahibine iade edilmesi aynı usullere tabi değildir. Maden Kanunu'na göre yapılan kamulaştırmalarda arazinin geri alma işleminde rayiç bedel dikkate alınırken, Kamulaştırma Kanunu'na göre geri alma işlemi belirli süre içinde ve kamulaştırma bedeline faiz uygulanmaktadır. Kamulaştırmayı düzenleyen Maden Kanunu'nun 46'ncı maddesinin son fıkrası 1993 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş ve 2004 yılına kadar Maden Kanunu'nda kamulaştırma ile ilgili düzenleme yapılmamıştır. Bu nedenle, kamu kuruluşlarının 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'na göre kamulaştırma yapmaları hizmetlerinin yürütülmesi için zorunluydu. Ancak 2004 yılında 5177 sayılı Kanun'la Maden Kanunu'nda kamulaştırma ile ilgili gerekli düzenleme yapılmıştır. Dolayısı ile 2004 yılından sonra böyle bir zorunluluk bulunmadığından madencilik faaliyetleri için kamulaştırma işlemlerinde uygulama birliğine gidilmesi doğru bir yaklaşım olacaktır.

6. SONUÇ

Madenler ülke ekonomisi, çevre ve mülkiyet hakları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Madenler ülkelerin kalkınmalarında sanayinin hammaddesi olarak önemli bir yere sahiptir. Madenlerin ülke ekonomisi için önemi, çevre ve mülkiyet hakları üzerindeki etkileri nedeniyle maden hukuku düzenlemeleri özel bir önem kazanmıştır. Bu nedenle maden hukuku sürekli değişikliklere tabi olmuştur.

Kanada, Avustralya, ABD, Güney Afrika ve Türkiye gibi ülkelerde madenler hukuki rejimi bakımından XX'nci yüzyılın başlarına kadar mülk sahibinin tekelindeydi. Ancak bu durum XX'nci yüzyılın başlarında değişmeye başlamış ve madenler mülk sahibinin tekelinden çıkarılarak devletin hüküm ve tasarrufu altına geçmiştir. Geçmişten gelen bazı müktesep hakların devam ettiği ülkelerle birlikte ABD'de bazı eyaletlerde madenler mülk sahibinin tasarrufundadır. Ancak genel

olarak tüm dünyada madenler hukuki rejimi bakımından devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve 3213 sayılı Maden Kanunu'na göre maden kaynaklarının sahibi devlettir. Maden Kanunu'nun 46'ncı maddesine göre genel olarak maden sahaları ile çakışan özel mülkiyet alanlarının kamulaştırma imkânı varken, İnci grup madenler ve mıcır ile kaba inşaat, baraj, gölet, liman, yol gibi yapılarda kullanılan her türlü yapı hammaddesi sahaları ile çakışan özel mülkiyet alanlarında kamulaştırma hakkı bulunmamaktadır. Kamulaştırma hakkı bulunmayan maden sahalarının özel mülkiyete tabi alanlarla çakışması durumunda bu alanlarda madencilik faaliyetinde bulunabilmek için mülk sahibinden izin alınması veya özel mülkün satın alınması zorunludur. Bazı madenlere kamulaştırma hakkı verilmemesi, bu madenlerin Türkiye'de yaygın olmaları ve temel bir hak olan mülkiyet hakkının Anayasal güvenceye alınmış olması ile ilgilidir. Ayrıca bu madenlere kamulaştırma hakkı verilmemiş olması uygulamada önemli bir sorun teşkil etmiştir.

Madencilik faaliyetleri kamu yararına faaliyet olarak genel kabul görmektedir. Bu bakımdan özel mülkiyet konusu bir arazinin madencilik faaliyeti yapılmak amacıyla kamulaştırma işlemlerine konu edilmesinde hukuki olarak bir engel bulunmamaktadır. Ancak kamulaştırma işlemi yapılırken, kamu yararı ile özel yarar arasında denge kurmak, kamulaştırma alanlarını kamu yararına uygun olarak belirlemek, gereksiz alanların kamulaştırmasından kaçınmak, kamulaştırılan alanın amacı dışında kullanımına izin vermemek Anayasa ile güvence altına alınan mülkiyet hakkının korunması bakımından önemlidir.

I(a) grubu madenler ile diğer grup madenler için ayrı yönetmelikler bulunmaktadır. Bu yönetmelikler kapsamında kamulaştırma imkânı olmayan madenlerin ruhsatlandırılmasında farklı bir uygulama yapılmaktadır. I(a) grubu maden sahası için maden hakkı, özel mülk sahibine ihale edilmeden doğrudan verilirken I(a) grubu dışında kamulaştırma hakkı verilmeyen diğer maden sahaları özel mülkiyet alanları ile çakışıyorsa ihaleye konu edilmektedir. Özel mülk sahibi aynı alandaki maden hakkını kazanabilmek için diğer talep sahipleri ile yarışması gerekmektedir. Kamulaştırma imkânı olmayan maden grupları için ruhsat hakkı elde edilmesinde farklı düzenlemelerin ortadan kaldırılması uygun olacaktır.

Maden sahaları ile çakışan özel mülkiyet alanlarında gerçek ve özel tüzel kişiler için farklı, kamu kuruluşları için farklı kamulaştırma işlemleri uygulanmaktadır. Kamulaştırma işlemleri gerçek ve özel tüzel kişiler için Maden Kanunu kapsamında yapılırken, kamu kuruluşları için Kamulaştırma Kanunu kapsamında yapılmak-

tadır. Bu uygulama, mülkiyeti kamulaştırılan kişiler bakımından da farklı sonuçlar doğurmaktadır. Madencilik faaliyetleri için özel mülkiyetin kamulaştırılması işlemlerinde uygulama birliğine gidilerek Maden Kanunu'na göre yapılması doğru bir yaklaşım olacaktır.

Madencilik faaliyetinde bulunabilmek için özel mülkiyet kamulaştırılabilmekte ve bunun karşılığı mülk sahibine kamulaştırma bedeli ödenmektedir. Kamulaştırma karşılığında taşınmazın rayiç bedelinin ödenmesi, mülk sahibinin uğradığı zararı her zaman tam olarak karşılamamaktadır. Her durumda kamu yararı ile özel yarar arasında denge kurulamamaktadır. Kamulaştırılan özel mülkiyetin maden üretimi sona erdikten sonra doğal yapısı bozulmaktadır. Madencilik faaliyeti sona eren taşınmazı eski mülk sahibi rayiç bedeli karşılığında geri alabilmektedir. Ancak mülk sahibi taşınmazı geri alabilmek için kamulaştırma sırasında elde ettiği bedele yaklaşık bir değeri ödemek zorundadır. Ayrıca kamulaştırma devam ettiği sürece mülk sahibi mülkiyetinden faydalanma imkânından mahrum kalmıştır. Böyle bir durumda mülk sahibinin mağduriyeti söz konusu olacaktır. Madencilik faaliyeti nedeniyle arazisi kamulaştırılan mülk sahibinin mağduriyetinin giderilmesi için sosyal ve hukuk devleti ilkeleri gereği ilave düzenleme yapılmalıdır. Bunun için bir öneri, mülk sahibinin kamulaştırma işleminden sonra araziye geri alma zamanına kadar mülkiyetinden elde edeceği gelir hesap edilerek geri almada ödeyeceği rayiç bedelden düşülmesi olabilir. Böyle bir düzenleme, özel mülkiyeti kamulaştırılan vatandaşın mağduriyetinin önlenmesine ve Anayasa'nın 35'inci maddesinde yer alan temel bir insan hakkı olan mülkiyet hakkının korunmasına uygun bir yaklaşım olacaktır.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Selahattin ERDOĞAN, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Selahattin ERDOĞAN has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: The aim of the article is to research and evaluate the legal regime of the mines in Türkiye and the world, and the expropriation of private property in the area where the mining sites are located in Türkiye. As a result of examination and evaluation, it is to give a different perspective and suggestions to practitioners and researchers. Mines are important sources of raw materials in the development of industry. In this respect, mining policies and legal regulations gain importance. Although mining is as old as the history of humanity, legal infrastructures in mining began to be formed with the establishment of modern states and the development of mining activities. Legal regulations, which differ among countries, change according to time and needs. Whether the mines are subject to the land ownership or they are under the rule and disposal of the state constitutes the legal regime of the mines.

Research Questions: Until beginning of the 20th century, in some countries such as Canada, Australia, USA, South Africa and Türkiye, mines were subject to the land ownership on which they were located. Afterwards the mines were taken from monopoly of the land ownership and passed under the rule and disposal of the state. According to Article 168 of the Constitution of the Republic of Türkiye, Natural wealth and resources shall be under the authority and at the disposal of the state. Articles 35 on the right to property, 46 on expropriation and 168 on natural resources of the Constitution form the basis of the expropriation procedures and legal regulations in mining in Türkiye. In Türkiye, if the land where the mine is located is subject to private ownership, permission must be obtained from the land owner in order to engage in mining activities. In the event the permission of the property owner cannot be obtained, immovable can be expropriated made by taking a decision of public interest. The article was prepared on the topics of the development of mining legislation and the expropriation of mining sites in Türkiye with the legal regime of mines in Türkiye and in the World and the conclusion.

Literature Review: In this article, books, journals, reports, court decisions, relevant legislation and other written and electronic records related to the subject were searched and evaluated.

Methodology: The information gathered as a result of the research conducted within the scope of the article was evaluated. In addition to the literature review on the subject, interviews were held with experts and representatives of organizations related to the subject in Türkiye. In addition, the subject was enriched by transferring the experiences in practice. By examining the legal regimes of the USA, Aus-

tralia, Canada and South Africa mines, which are important countries in mining, a harmonious and consistent integrity has been tried to be achieved in the article. The article was prepared by examining and evaluating the information obtained as a result of the literature review and other studies.

Result and Conclusion: The article is completed with a conclusion section that includes determination, evaluation and recommendations regarding its purpose. The fact that property is a fundamental right and is guaranteed by the Constitution creates some hesitations in expropriation processes. The expropriation of private property is a practice that touches the essence of the property right, as the administration acquires the immovable property by force. However, can the balance, which was disturbed against the owner of the immovable by the expropriation process, always full compensate by paying the current value of the immovable. Restoring the balance that was disturbed against the owner of the immovable by the expropriation process is a requirement of the social and rule of law principles. For this reason, necessary measures should be taken to reduce the grievance of the property owner in the expropriation of private property. In order to eliminate the grievances of the owner whose land has been expropriated due to mining activities, additional arrangements should be made. A suggestion for this would be to calculate the income that the owner would earn from the ownership until the time of take back the land after expropriation and deduct it from the current price to be paid at the repurchase.

KAYNAKÇA

- A Consolidation of The Constitution Acts, 1867 to 1982. Erişim adresi: https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/CONST_E.pdf.
- Akyılmaz, B., Sezginer, M. ve Kaya, C. (2019). *Türk İdare Hukuku*. (Yenilenmiş 10. Baskı). Ankara: Savaş Yayınevi.
- AYM Kararı (1993/31). Erişim adresi: https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1993/31?Donemler_id=2&EsasNo=1993%2F8&KararAramaRaporu=1&KararNo=1993%2F31.
- AYM BN: (2018/24998). Erişim adresi: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/24998>.
- AYM BN: (2019/37216). Erişim adresi: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/37216>.
- Bor Tuzları, Trona ve Asfaltit Madenleri ile Nükleer Enerji Hammaddelerinin İşletilmesini, Linyit ve Demir Sahalarının Bazılarının İadesini Düzenleyen Kanun (2840 sayılı). (1983, 13, Haziran). Resmi Gazete (Sayı:18076). (Erişim adresi gerekli)
- Çanga, H. E. (1991). 3213 Sayılı Maden Kanunu ve Danıştay İçtihatları. Ankara: Kırallı Ofset.
- Çevikçelik, M. (2020). 3213 Sayılı Maden Kanunu Uyarınca Maden Hukukunda Kamulaştırma Usulü. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 24(1), 329-360.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu. E. 2022/1464, K. 2022/2040. Erişim adresi: <https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=815430200&arananKelimelime=%C4%B0dare%20Dava%20Daireleri%20Kurulu,2022/2040>
- Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun (2172 sayılı). (1978, 14, Ekim). Resmi Gazete (Sayı:16434). (Erişim Adresi?)
- Dilemre Öden, B. (2019). AİHM Kararları Işığında Kamulaştırma Bedelinin Tespiti ve Vergilendirilmesi. *Sayıştay Dergisi*. 114, 75-93.
- Dupuy, K, E. (2014). Community Development Requirement in Mining Law. *The Extractive Industries and Society*, 1,200-215. Erişim adresi (2022, 11, Haziran): https://www.academia.edu/9418639/Community_Development_in_Mining_Laws,
- Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü Ana Statüsü. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/anayasa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=13532&MevzuatTertip=5>.

- European Convention on Human Rights. Erişim adresi: https://www.echr.coe.int/documents/ convention_eng.pdf.
- Gülan, A. (2008). *Maden İdare Hukukumuzun Ana İlkeleri ve Temel Müesseseleri: Mevzuat ve Yargı Kararları Işığında Eleştirel Bir Yaklaşım Denemesi*. İstanbul: Lamure Yayınları.
- Günay, Ö. (2017). *Maden Hukuku: kavramlar-ilkeler-tanımlar (güncel Danıştay kararlarıyla)*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hayes, E. ve Cloete, J. (2020). *The Mining Law Review: South Africa*. La Fleche, E., R., (Ed.). *The Mining Law Review*. Erişim adresi (10, Haziran, 2022): <https://thelawreviews.co.uk/title/the-mining-law-review/sauth-africa-mining-law>.
- Kanun Hükmünde Kararname (505 sayılı). (1993, 05, Eylül). Resmi Gazete (Sayı: 21693). (Erişim Adresi?)
- Khaled, A. B. ve Karen, M.M. (2020). *Mining Laws and Regulations. Canada*. Emrich, A., (Ed.). *Mining Laws and Regulations*. Erişim adresi (11, Haziran, 2022): <https://iclg.com/practice-areas/mining-laws-and-regulations/canada>.
- Khalley, K. *Mining Laws and Regulations. USA*. Emrich, A. (Ed.). *Mining Laws and Regulations*. (2020). Erişim adresi (11, Haziran, 2022): <https://iclg.com/practice-areas/mining-laws-and-regulations/usa>.
- Khalley, K. ve Nannini, E. (2020). *The Mining Law Review: USA*. La Fleche, E., R., (Ed.). *The Mining Law Review*. Erişim adresi (10, Haziran, 2022): <https://thelawreviews.co.uk/title/the-mining-law-review/usa-mining-law>.
- La Fleche, E.R., Masse, D. ve Honeyman, J. (2020). *The Mining Law Review: Canada*. La Fleche, E., R., (Ed.). *The Mining Law Review*. Erişim adresi (10, Haziran, 2022): <https://thelawreviews.co.uk/title/the-mining-law-review/canada-mining-law>.
- Leary, J. ve Kerrigan, G. (2020). *The Mining Law Review: Australia*. La Fleche, E., R., (Ed.). *The Mining Law Review*. Erişim adresi (10, Haziran, 2022): <https://thelawreviews.co.uk/title/the-mining-law-review/australia-mining-law>.
- Maden Kanunu (3213 Sayılı). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3213&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.
- Maden Kanunu (6309 sayılı). (1954, 11, Haziran). Resmi Gazete (Sayı:8655). (Erişim Adresi?)
- Maden Kanunu'nda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (5177 sayılı). (2004, 5, Haziran). Resmi Gazete (Sayı: 25483). (Erişim Adresi?)

- Maden Kanunu'nun I(a) Grubu Madenlerle İlgili Uygulama Yönetmeliği. Erişim adresi: www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=7332&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5.
- Maden Sahaları İhale Yönetmeliği. Erişim adresi: https://www.mapeg.gov.tr/Uploads/Yonetmelikler/20192017_maden_sahaları_ihale_yonetmeliği.pdf.
- Maden Yönetmeliği. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=23904&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>.
- Madenlerin Aranma ve İşletilmesi Hakkında Kanun (4268 sayılı). (1942, 21, Haziran). Resmi Gazete (Sayı:5139). (Erişim Adresi?)
- Podowski W. D., Dominique P.B., Bennett T.M., Chapman S. (2020). *Mining in Canada: overview*. Erişim adresi (14, Haziran, 2022): <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-019-6669?contextData=sc.Default&transitionType=Default&firstPage=true>.
- The Constitution of the Republic of South Africa. Erişim adresi (2, Mayıs, 2023): <https://www.gov.za/documents/constitution/chapter-2-bill-rights#25>
- TKİ Ana Statü. Erişim adresi: <https://www.tki.gov.tr/gorevler-ve-statu>.
- Topaloğlu, M. (2011). *Maden Hukuku, 5595 Sayılı Kanun'la Değişik Maden Kanunu ve İlgili Mevzuat*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Turhan, M. (2019). *Madencilikte Önemli Bazı Ülkelerde Maden Hukuku ile İlgili Mevzuat. Genişletilmiş, (Yenilenmiş İkinci Baskı)*. İstanbul: Karmen Matbaa ve Basım San. Tic. Ltd. Şti.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Erişim adresi: www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatMetin/1.5.2709pdf.
- Uluslan, İ. (1977). Alman Kamu Hukukunda Fedakârlığın Denkleştirilmesi İlkesi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 43(1-4), 101-130.
- 5177 Sayılı Maden Kanunu Değişikliğinin Gereçesi. Erişim adresi (15, Haziran, 2022): www.maden.org.tr/mevzuat/mevzuat_detay.php?kod=100.

UKRAYNA'DA DEVLET GELENEĞİ*

State Tradition in Ukraine

Sedat ÇOBANOĞLU*

Öz

Bu çalışma, Avrupa Birliği (AB) ve Rusya arasında kurumsal kültür kazanmaya çalışan Ukrayna devletini incelemektedir. İki farklı kurumsal örgüt kültürü arasında yaşanan kurumsallaşma sorununu çözümlenmek, çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Yöntem olarak araştırmada literatür taraması ile veriler toplanmıştır. Çalışma nitel bir karaktere sahiptir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılmasından sonra yeni bir kurumsal arayışa yönelen Ukrayna, AB ve Rusya'nın devlet kurumlarından yaklaşık otuz yıl boyunca etkilenmiştir. SSCB sonrası ilk on yıllık süreçte Ukrayna'da Sovyet etkisi ağır basarken, daha sonraki dönemde ise Batı kökenli idari yaklaşımlar ön plana çıkmıştır. Son yıllarda yaşanan bölgesel krizler ve siyasi gelişmeler ile Ukrayna, Rusya'dan tamamen uzaklaşmaya başlamıştır. Ancak Ukrayna'nın jeostratejik konumu; tarihsel, siyasal ve kültürel değişkenler bakımından Rusya ile ortak değerlere sahip olduğundan, Batı'ya yaklaşan Ukrayna komşusu Rusya ile birçok alanda sorun yaşamıştır. Günümüzde bu sorunlar halen varlığını sürdürmektedir. Bu noktada Ukrayna devletinde yönetsel geleneğin, Batı temelli kurumsallaşması, 2000'li yılların başından itibaren ivme kazanmıştır. Fakat SSCB'den kalan ve Rus etkisindeki devlet geleneğinin ve kurumsal değerlerin değişmesinin zaman alacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Rusya, Ukrayna, Kurumsallaşma, Devlet Geleneği.

ABSTRACT

This study examines the Ukrainian state, which is trying to acquire an institutional culture between the European Union and Russia. The main purpose of the study is to analyze the problem of institutionalization between two different institutional organizational cultures. As a methodology, data were collected through a literature review. The study has a qualitative character. Ukraine, which tries to find a new institutional search after the dissolution of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR), was influenced by the state institutions of Europe and Russia for nearly thirty years. While the Soviet influence was dominant in Ukraine in the first decade of the post-Soviet period, Western-based administrative approaches came to the fore in the later period. With the regional crises and political developments in recent years, Ukraine has begun to move completely away from Russia. However, due to the fact that Ukraine's geostrategic location has common values with Russia in terms of historical, political and cultural variables, Ukraine, which is approaching the West, has experienced problems with its neighbor-Russia in many areas. These problems still exist today. At this point, the Western-based institutionalization of the administrative tradition in the Ukrainian state has gained momentum since the early 2000s. However, it is evaluated that it will take time to change the state tradition/stateness and institutional values inherited from the USSR and under Russian influence.

Keywords: European Union, Russia, Ukraine, Institutionalization, State Tradition.

* Çalışma, KAYFOR 13'de sunulan "Avrupa ve Rusya ikileminde Post-Sovyet Ukrayna'da Devlet Geleneğinin Kurumsallaşma Sorunu Üzerine Bir İnceleme" başlıklı bildirisinin geliştirilmiş halidir.

** Dr., Bağımsız Araştırmacı, sedatcobanoglu00@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8357-885X.

1. GİRİŞ

Dünya tarihinin başlangıcından bu yana insanoğlu, değişim ve dönüşüm sürecinde ihtiyaçlarını sürekli olarak karşılamak amacıyla bir arada bulunmaktadır. Bu temel ihtiyaçlardan birisi de “yönetme/yönetilme” ihtiyacıdır. Devletsiz toplumlardan devletli toplumlara kadar geçen sürede “devlet” olgusu, her kültürün içinde barındırdığı dinamiklere oranla şekillenmiş ve değişen küresel şartlara göre yeniden yapılandırılabilir.

Eski Yunan site devletlerinde Platon’un “İdeal Devlet” eserinde bir devlet örgütünün ve yönetim biçiminin nasıl olması gerektiği sorgulanmaya başlanmıştır. Orta Çağda kilise, aristokratlar ve toprak soyluları gibi temel oyuncular, kendi çıkarları ölçüsünde feodal devlet biçimlerinde devlet geleneğini etkilemişlerdir. Modern çağda ise Machiavelli, Hobbes, Locke, Rousseau ve Montesquieu gibi düşünürler; egemenlik hakları, toplumsal sözleşme, kuvvetler ayrılığı ve liberal devlet gibi yaklaşımları ileri sürerek, Fransız Devrimi’nin alt yapısını hazırlamışlardır. Böylece yakınçağın başlangıcından bu yana devletler, ulus devlet modeline ve geleneğine göre şekillenmeye başlamıştır. Böylece “devlet olma” ya da “devletlilik” (Stateness) olgusu toplumun ihtiyaçlarına göre değişime uğramıştır.

Bilindiği üzere devlet kuramları; devletlerin nasıl ortaya çıktıklarını ve gelişim süreçlerini incelemektedir. Bu noktada devletin kurumsallaşma sürecini inceleyen Heper’in devletlilik olgusu, devlet geleneği ile siyasal kültür arasında nasıl bir etkileşim kurulduğunu sorgulamakta ve devletin; sosyolojik olarak belirli kurumlar (normlar, değerler) çerçevesinde kurumsallaştığına dikkat çekmektedir (Heper, 2012, s. 27). Dolayısıyla hem küresel oyuncular hem de küreselleşme sürecine zorunlu uyumu öngören faktörlerinin dayatılmasıyla; devletlerin siyasal sistemleri, iç ve dış politikada aldığı kararlar ve karar alıcıların devleti yönetim biçimleri ve geleneksel değerler göz ardı edilerek etki altına alınabilmektedir. Bu durumda devletin kurumsallaşması kendi kararları dışında gelişebilmektedir. Dolayısıyla bu sürecin çıktıları, devlet geleneğinin kurumsallaşması (kökleşmesi) sürecinde temel değişimleri tetikleyebilmektedir.

Çalışma, post-Sovyet Ukrayna’nın komünist sistemden serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde devlet geleneğinin gelişmesinde birçok siyasal faktörün etkisinde kaldığını ileri sürmektedir. Ayrıca çalışmada; 2022 yılında başlayan Rusya ve Ukrayna siyasal gerginliği ile birlikte Sovyet sisteminin/Rus devlet düşüncesinin Ukrayna tarafından tamamen silinmesine yönelik kararlar alınsa da Ukrayna’da devlet geleneğinin kurumsallaşmasının kısa zamanda mümkün olmayacağı da vurgulanmaktadır. Bu süreçte 2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna siyasal krizinin,

Ukrayna'nın Rusya'dan uzaklaşmasında katalizör görevi yaptığını da söylemek gerekir. Dolayısıyla iki taraflı bir eksen üzerinde farklı siyasal kültürün kurumları arasında varlığını devam ettirmeye çalışan Ukrayna devlet geleneği, otuz yılı aşkın bir zaman içinde sürekli otorite boşluğu, krizler, eylemler ve çatışmaların odak noktası haline dönüşmüştür. Birçok değişkenin içinde bulunduğu bu süreçte; hangi oyuncuların ve faktörlerin etkili olduğunu, ne gibi oyuncuların sorunsala dâhil olduğunu anlamak, benzeri durumları yaşayan ve yaşayabilecek ülkeler açısından bir pencere niteliğinde olacaktır.

Bu kapsamda çalışmada öncelikle kurum, kurumsallaşma ve devletlilik olgusu gibi kavramlar kısaca açıklanmıştır. Ardından Rus devlet yönetim geleneği içinde oluşan ve gelişen Ukrayna devletinin Çarlık devletinden SSCB'ye uzanan tarihine kısaca değinilmiştir. Müteakiben, SSCB döneminde siyasi olarak temelleri atılan Ukrayna devletinin yönetim geleneği kısaca açıklanmıştır. Çalışmanın ana sorunsalını oluşturan Ukrayna devlet geleneği başlığında ise toplumsal ve ekonomik yapının yanı sıra siyasi yapıdaki değişimlere kısaca değinilerek Ukrayna devlet geleneğindeki değişim süreçleri incelenmiştir.

Bu kapsamda, SSCB sonrası dönemde Ukrayna'da piyasa ekonomisinin yükselme çabasına paralel olarak demokrasiye geçiş süreci, AB ve Rusya arasındaki döngüsel değişim süreçlerinin nasıl yaşandığı ve son yıllarda yaşanan olaylarla Ukrayna'nın Rus devlet geleneğinden/kültüründen nasıl uzaklaştığı sorgulanmıştır. Bu süreçte yapılan reform çabalarının ya da devlet içinde yaşanan sorunların devlet geleneği üzerinde ne gibi etkiler ve değişimler getirdiği tartışılmıştır. Çalışmada devlet geleneğinin kurumsallaşmasına yönelik temel sorunlara değinilmiş ve çalışma, sonuç bölümüyle neticelendirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kurum

Hughes'a göre (1936), *kurum* teriminin bütün kullanımına bakıldığında genel fikir, belirgin bir toplumsal çeşitlenmenin göreceli olarak kalıcılığının bir çeşit oluşumu olduğu yönündedir (Hughes'dan aktaran Zucker, 1977, s. 726). Bilindiği üzere sosyolojik bağlamda kurumlar, insanlar için oldukça önemlidir. Kurumların tanımına yönelik birçok tartışma var olmasına rağmen, sosyolojik olarak bakıldığında kurumların insan davranışlarını şekillendirdiği söylenebilir. Genel olarak bir tanım yapılacak olursa, kurumun *yerleşmiş kurallar, gelenekler ve uygulamalar* bütünü olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü kurumlar; kurumsal ve örgütsel

düzenlemelerle bireyin davranış örüntülerini düzenlemede önemli rollere sahiptir. Ayrıca devletin siyasi kültürünün oluşmasına da katkı sağlamaktadır (Bell, 2002, s. 1).

March ve Olsen, bu gelişmeleri davranışçı dönüşüme bir reaksiyon göstermenin sonuçları olarak görmektedir. Bu davranış, bireysel tercihin sonuçları olduğu kadar kolektif bir siyaset ve ekonomik bir hareket biçimi olarak da yorumlanabilir. Bu noktada davranışçı ekol, kurumları bir olayın sonucunda ortaya çıkan ikincil bir varlık olarak görmektedir. Davranış biçimlerinde *sosyal içeriğe ve sosyal kurumların devamlılığına* yönelik herhangi bir ihmal görüldüğünde, yüksek maliyetler ortaya çıkabilmektedir. Değişen dünya düzeninde kurumlar oldukça karmaşık bir hal almışlardır (March ve Olsen, 1984, s. 734).

March ve Olsen'a göre (1989, 1995) kurumun tanımı şu şekildedir: "Kurum, görece kuralların ve kaidelerin toplanmasıyla birlikte bireyler tarafından değişkenlik gösteren, çevredeki koşulların değişmesine ve bireylerin beklentilerine ve kendi tercihlerine yönelik esneklik gösteren, anlam ve becerileri içine alan örgütsel uygulamalardır." Dolayısıyla devlet içindeki sosyolojik temelli kurumsal değişimler, devletin siyasal kültürünü ve siyasal yaklaşımlarını etkileyebilmektedir.

Di Maggio ve Powell (1991, s. 3), kurumların siyasal ve sosyolojik yaşamda daima temel bir yapı taşı olduğunu iddia ederler. Antropoloji, tarih ve toplum bilimi kuramlarından hareketle, yeni görüşlerin bireysellik ve işlevselciliğe yönelik meydan okuduklarını ifade ederler. Böylelikle kurumların; bireysel tercihleri, toplumsal hareketi, devleti ve vatandaşları şekillendirdiklerini ileri sürerler. Kurumlar, farklı kökenlerden beslendikleri için aynı noktada birleşmeleri de oldukça zordur ve hatta bu birleşmenin beklenmemesi gerektiği düşüncesi ağır basmaktadır. İktisat (Ekonomi), örgüt teorisi, siyaset bilimi ve kamu tercihi, tarih ve sosyoloji gibi alanlarda ise kurumların tanımlanma biçimi bir önceki ifade edilen durumu destekler niteliktedir. Yazarların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, farklı kökenlerden beslenen kurumların, kökleşemeyeceği ve devletin siyasal kültürüne etkisinin olumsuz yönde olabileceği söylenebilir.

Selznick (1996, s. 271) ise, eski kurumsal kuramda örgüt ile kurum kavramlarını birbirinden ayırmıştır. Örgütleri kurumsallaşmış birer mekanizma olarak görmektedir. Ona göre, örgütler; özel bir kişilik üstlenme ve farklı bir yetkinlik kazanma eğilimi göstermektedir. Bir bakıma örgütlerin birey olarak görüldüğü söylenebilir. En büyük örgüt ise devlettir. Selznick bir diğer çalışmasında ticaret merkezleri, hükümetler, işletme birimleri, siyasi partiler gibi formel yapıları, belirlenmiş amaçlara ulaşmak için birer rasyonel araç olarak görmek ve onları örgüt olarak

tanımlamaktadır. Kurumların merkezine ise değerleri koymaktadır. Değerler, bir örgütün kültürünün oluşmasında ve sosyal yapının şekillenmesinde etkili olmaktadır (Selznick, 1948, s. 25). Nitekim örgüt kültürünü ve yapısını şekillendiren değerler, normları, kuralları ve kurumları oluşturmaktadır. Böylelikle kurumların, örgütlerin yapısında tekrarlanması ve sürekli bir hal alması, örgütlerin kurumsallaşmasını (kökleşmesini) ve herkes tarafından kabul edilmesini beraberinde getirmektedir (Çobanoğlu, 2016, s. 27).

2.2. Kurumsallaşma

Kurum ve kurumsallaşma kavramları farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Değerlerin yavaş yavaş örgüte işlenmesini kurumsallaşma olarak gören Scott, örgütlerde kurumsal kuramın en etkili isimlerinden birisi olan Selznick'in Michel ve Barnard'tan yararlanarak kurumsal kuram modelini şekillendirdiğini iddia etmektedir. Scott'a göre kurumsal yapı *bir uyum aracıdır*. Bu yapı, örgüt üyelerinin bağlılıklarını ve karakterlerini şekillendirmektedir. Üstelik dış çevreden gelen kısıtlılıklar ve etkileşimler de uyum ve değişim sürecini dolaylı ve doğrudan etkisi altına alabilmektedir (Scott, 1987, s. 493-494).

Selznick ise kurumsallaşmayı bir *süreç* olarak tanımlamaktadır. Kurumsallaşma zaman içinde örgütte meydana gelen değişimler olarak görülmektedir. Bu değişimin değişkenleri arasında; örgütün kendi geçmişini yansıtması, örgütte insanların olması, örgütü bir araya getiren grupların olması, belirlenen ve hak edilen çıkarların olması ve çevreye yönelik bir uyum sürecinin ya da adaptasyon yolunun olması sayılabilir (Selznick, 1957, s. 16). Bir başka açıdan bakıldığında kurumsallaşma toplumsal süreçlerin, zorunlulukların ya da faaliyetlerin toplumsal düşüncede kurumsallaşması benzeri statüleri üstlenme biçimi ve tüm bu hareket şekillerini kapsamaktadır (Meyer ve Rowan, 1977, s. 341).

Örgütlerin, örgütsel yapının ve örgüt uygulamalarının kurumsallaşma sürecini değerlendiren Zucker, kurumsallaşmaya yönelik geleneksel yaklaşımların, kültürel kalıcılığı yeterli bir şekilde açıklamadığını iddia etmektedir. Fakat *kalıcılık ve kurumsallaşma* kavramlarının anlamsal bağlamda birbirinden ayrılması oldukça zordur. Kurumsallaşma, kültürel kalıcılığı değiştiren ve farklı seviyeleri olan bir değişkendir. Kurumsallaşma daha fazla etno-metodolojik bir yaklaşımla açıklanabilir. Kültürel kalıcılık bağlamında kurumsallaşma üç seviyede ifade edilebilir: Kültürel anlayışların genel olarak birleşmesi, bu anlayışların sürdürülebilirliği (canlı tutulması) ve bu anlayışların değişimine yönelik sınırlamalar getirilmesidir. Ayrıca her ne kadar kurumsallaştırma derecesi artarsa, bir o kadar genel birliktelik, canlılığı

koruma ve kültürel anlayışların değişimine yönelik sınırlamalar artmaktadır. Dolayısıyla toplumsal bilgi kurumsallaştığında dışsal gerçeklik kazanmakta ve başkalarına aktarılmaktadır. Böylece kültürel olarak kalıcı hale gelmektedir (Zucker, 1977, s. 726-730).

Kurumsallaşma sürecinde örgütlerin kendileri kurumsallaştığı gibi çevreleri de bu durumdan etkilenir. Kurallar, inanç sistemleri ve daha geniş ağlar da bu süreçten paylarını alırlar. Örgütlerin çevresindeki değişimleri, ekonomik ya da teknolojik koşullardan ziyade, kültürel normlar, inançlar ve ritüeller belirler. Eşbiçimlilik ve meşruiyet değişkenleri örgütlerin kurumsallaşmalarında önemli açıklayıcı birer unsurdur. Eşbiçimlilik örgütün kurumsallaşmasında örgütün diğer örgütlerle nasıl benzeştiğini açıklarken, meşruiyet ise örgütün çevreden destek alması ve güvenini kazanmasını ifade etmektedir (Özkara, 2000, s. 6-7). En kurumsallaşmış örgütün devlet olduğu göz önüne alındığında, devletin de diğer devletler tarafından etkilenmesi ya da diğer devletlere benzemeye çalışması, kurumsallaşma sürecinin bir parçası olarak görülebilir.

2.3. Devletlilik Olgusu

Hegel'in Modern Devlet Teorisi eserinde devletin *ne olduğu ve neden ortaya çıktığı* sorularına yanıt aranmaktadır. Bu noktadan hareketle farklı siyasi rejimlerde veya zamanlarda toplumun uzun süreli menfaatlerinin ne derece toplum tabakalarından ve siyasi kurumlardan bağımsız olduğu sorgulanmaktadır. Bu süreçte toplum ve siyasi kurumların temel alınarak ne ölçüde empoze edildiği, devletin *devletlilik olgusunu* belirlemeye çalışmaktadır. Devletlilik olgusunun oranını/derecesini ise toplumun değişik tercihlerinin yol açtığı çatışmaları/sorunları/krizleri, toplumun uzlaşma (consensus) yoluyla çözümlemede ne kadar beceri gösterdiği belirlemektedir. Dolayısıyla Harry Eckstien'in de ifade ettiği gibi toplumsal uzlaşmanın sağlanmadığı bir ortamda toplum karşısında egemen ya da özerk bir devlet ortaya çıkmaktadır (Heper, 2012, s. 22, 23). Devletin kurumsallaşması sürecinde toplumsal krizlerin çözülememesi durumunda ise "devlet olma" kavramı zayıflamakta, devlet kurumları ve egemenliği tehlikeli bir konuma gelebilmektedir.

Araştırmacılar, egemenlik ve devletlilik (stateness) olgularından hareketle, bu olguların birbirine bağlı olduğunu ve bu olguların devlet içinde yaşanan ve yaşanan geleneksel yapıyla ilgili olduklarını vurgulamışlardır. Bir devlet yönetimi ya da devletin kurumsal yapısına yönelik devletlilik anlayışı, devletin içinde bulunduğu tüm örgütlerin ortak kararı sonucunda ortaya çıkmaktadır. Çünkü devlet kurumsal kültürünü, kendi kaynaklarından beslenerek ortaya koymaktadır (Okunev, 2011,

s. 2). Bir diğer ifadeyle, her ne kadar bir devletten başka bir devlete göre değişiklik gösterse de “devletlilik/devlet olma”nın temel işlevi, kendi ana fonksiyonlarını yerine getirebilme yeterliliği olarak tanımlanabilmektedir (İlyin, Khavenson, Meleshkina, Stukal ve Zharikova, 2012, s. 4). Bir başka çalışmada *devletlilik kavramı* İngilizce alan yazından hareketle *Statehood ve Stateness* kavramlarıyla incelenmiştir. İki terimin de farklı anlamları olduğu vurgulanmıştır. *Statehood* kavramında devletin statüsünde bir değişme olduğu, devletin yönetim şeklinde bir farklılaşma olduğuna dikkat çekilmiştir. *Stateness* kavramında ise, devletin kendi varlığı ile uyumlu olmasına vurgu yapılmıştır. Böylece devletlilik olgusunun devlet içinde yaşayan insanların kültürlerine göre şekillendiğini söylemek mümkündür (İlin, 2011, s. 12).

Devletlilik olgusunda hem “aşırı” hem de “ılımlı” yaklaşımlara rastlanabilmektedir. İlimli yönetim biçimlerinde topluma değiştirilemeyecek şekilde normlar ve değerler kümesi “konsensüs” empoze edilmektedir. Devlet, bu normlar etrafında kurumsallaşmaktadır. Örneğin 17’nci ve 18’inci yüzyılda düzen, hiyerarşi, sekülerizm ve dayanışmacılık gibi değerler devlet bünyesinde kurumsallaşmıştır. Bu yaklaşıma karşın, diğer yönetimlerde ise toplumun amaçları, toplumun istekleri doğrultusunda belirlenmiştir (Heper, 2012, s. 28). Ayrıca günümüzde devam eden krizler, savaşlar ve doğal felaketler, hükümetler tarafından uygulanan politikaları etkilemiştir. Devletler; “devlet olma” sürecini sorgulamaya başlamışlardır. Devletler hem iç hem de dış politikada bağımsızca karar alma ve uygulama süreçlerinde, küresel dinamikleri ve değişkenleri de göz önünde bulundurmaya başlamışlardır.

Bir devlet geleneğinin oluşması ve kurumsallaşması, köklü bir yönetim tarihine sahip olmasına bağlıdır. Ancak bir devletin devletlilik ya da devlet olma derecesi, her ne kadar köklü bir geleneğe sahip olsa da günümüzdeki bölgesel ve küresel değişkenlerin etkisiyle değişimlerden etkilenebilmektedir. Köklü geleneğe sahip olan devletlere nazaran tarihsel olarak yeni kurulan devletler, dış çevreden daha çabuk etkilenebilmekte ve etkilendiği devletin/örgütün kurumsal değerlerini ve sosyolojik kurumlarını hızlıca benimsemeye çalışmaktadırlar. Örgütün kendi içinde yaşadığı değişim, toplumsal dirençle karşılaşsa da başka devlet örgütlenmelerine benzetilmesi ve diğer devletler tarafından meşru kabul edilmesi, kurumsallaşmayı hızlandırmaktadır. Sonuç olarak kurumsallaşan örgütler, meşruiyet kazanarak varlığını devam ettirirken, kurumsallaşamayan örgütler ise toplumsal alanda yaşamlarını sürdürmemekte ya da bu örgütlerin varlığı hissedilmemektedir. Böyle kamu örgütleri/kurumları tamamen ortadan kaldırılırsa dahi birçok kişinin gereksinim duymadığı aşikâr bir şekilde görülecektir. Bu anlamda bir kamu örgütünün ya da devletin kurumsallaşma sorunu, devletlilik olgusunu önemli ölçüde etkilemektedir.

3. ÇARLIK DÖNEMİNDEN SSCB'YE DEVLET GELENEĞİ

Çarlık dönemine gelmeden Kiev Rus devletinin dokuzuncu yüzyılda kurulduğunu ve bu bölgede Slavlar haricinde birçok farklı etnik unsurun yaşadığını belirtmek gerekmektedir. Dolayısıyla günümüz Ukrayna topraklarında Slav ırkının yanı sıra Hunlar, Peçenekler, Kumanlar, Avarlar ve Bulgarlar gibi pek çok farklı etnik unsur yaşamıştır. Bu etnik unsurların yanı sıra Rusların Novgorod, Pskov, Kiev ve Moskova yerleşim birimlerinde knezlikler (beylikler) kurması, Rus devletinin temellerinin atılmasını sağlamıştır.

Tarihsel olarak yedinci yüzyılda Slavlar, doğu, güney ve batı Slavları olarak üç kola ayrılmıştır. Doğu Slavları; Rusya, Belarus ve Ukrayna devletlerinin ataları olarak kabul edilmektedir (Çobanoğlu, 2023, s. 22). Dolayısıyla dokuzuncu yüzyıldan SSCB'nin dağılmasına kadar geçen yaklaşık bin yıllık süreçte Rus devlet geleneğinin bu devletlerin bulunduğu bölgelerde hâkim olduğu söylenebilir. SSCB'nin dağılması sonrasında, post-Sovyet coğrafi alanında ortaya çıkan yeni devletler, Rus devlet geleneğinin etkisinde kalmıştır.

“Ukrayna” adı tarihte ilk kez on ikinci yüzyıl metinlerinde “çevre” ve “uzak yerleşim yeri” anlamına gelen “okraina” kelimesine dayanmaktadır. Ayrıca arşiv belgelerine göre dış sınırları koruyan sınır muhafızlarına “Ukraynalı” denildiği görülmektedir. Ukrayna, siyasi olarak 1917 yılının Kasım ayında Bolşevikler tarafından Rusya toprakları içinde Ukrayna Halk Cumhuriyeti olarak kurulmuştur (Putin, 2021). Sonuç olarak Ukrayna devlet geleneğinin SSCB çatısı altında Rus devlet geleneği içinde kurumsallaşmaya başladığı söylenebilir.

Bu kapsamda, Rus siyasal sisteminin kökenine bakıldığında Hristiyanlık inancının etkisiyle devletin siyasal kültürünün bağdaştığını söylemek mümkündür. Bizans sonrası dönemde Ortodoksluğun merkezinin Moskova olduğu iddiasıyla birlikte tüm Slavları kendi etrafında toplamaya çalışan Ruslar, merkezi bir otorite kurma çabasında olmuşlardır. Böylelikle dini değerlerle Slavların bir arada tutulmak istenmesi, kutsal devlet anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Onay, 2007). Öte yandan Ruslar, yaklaşık olarak 1240 ila 1480 yılları arasında Moğol hâkimiyeti altında yaşamıştır. Bu süreçte Rusların, Moğol yönetim düşüncesinden ne kadar etkilendikleri ayrı bir tartışma konusudur (Ascher, 2022, s. 32). Ancak bazı yazarlara göre merkezîyetçi bir Rus devletinin kurulmasının Moğollardan örnek alındığı ifade edilmektedir (Çobanoğlu, 2023, s. 46). Böylece Çarlık Rusyası Moskova Knezliği'nin gücü elinde tutmasıyla merkezileşmeye ve topraklarını genişletmeye başlamıştır.

Çarlık yönetiminde serflik sisteminin yanı sıra Moskova'nın Yeni Roma olmaya yönelik çabaları, devlet gücünün merkezde toplanmasına yol açmıştır. Diğer yandan ülke topraklarının oldukça geniş olması ve birçok farklı milleti bünyesinde barındırması, merkeziyetçi bir devlet anlayışının ortaya çıkmasına neden olan bir başka faktördür (Onay, 2007). Remington (2004, s. 369), Rus yönetim geleneğini dokuzuncu yüzyılda günümüz Ukrayna'nın başkenti olan Kiev civarında kurulan knezliğe dayandırmaktadır. Öyle ki yaklaşık bin yıldır yönetilen Rus devletinde, otokratik bir yönetim egemenlik sürmüştür ve monarşik bir yapı ortaya çıkmıştır.

Çarlık döneminde Rus devleti örgütsel bakımdan birçok gelişme yaşamıştır. Çarlığın son yıllarında hem iç hem de dış faktörlerin etkisiyle yeni bir anayasanın yapılmasına karar verilmiştir. Ancak Çar daha sonra bu anayasayı kaldırarak tüm yetkileri yeniden tek elde toplamıştır. Ardından 1905 yılında yine halkın reform isteklerine dayanarak bir değişim süreci yaşanmış ancak başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yine bu süreçte iktidarda bulunan Çar, Duma'yı (meclis) dağıtarak tekrar kendi meşruiyetini kabul ettirmek istemiştir. Çarlık döneminin sonuna doğru güçlenen işçi sınıfı, işçi örgütleri ve sendikalar, bu deneyimden sonra Lenin liderliğinde (Bolşevikler) 1917 yılına kadar daha aktif bir politika izlemişlerdir (Öztürk, 2010, s. 65).

Kutsal devlet geleneği olarak kabul edilen Rus devlet geleneğinin kurumsallaştırılması sürecinin SSCB'nin kurulmasıyla farklı bir biçime büründüğünü belirtmek gerekir. Bir diğer ifadeyle merkeziyetçi ve elitist Rus devlet anlayışının değişmediğini SSCB'de de görmek mümkündür. Çünkü imparatorluk sistemi biçimsel olarak dönüşüme uğramış olsa da geleneksel devlet anlayışı varlığını korumuştur (Onay, 2007). Bu anlayış, kurumsallaşmaya devam etmiştir. Nitekim 1917 Ekim devrimiyle Duma açılmış, parlamenter monarşiye geçilmiş, parti organı yasallaşmış ve Sovyet yönetimleri oluşturulmuştur. Böylece Çarlık rejimi yıkılarak yerine sosyalist yönetim anlayışını benimseyen SSCB'nin temelleri atılmıştır. Çünkü on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda Çarlık rejimi sosyal, ekonomik ve siyasi yapıda modernleşmeye çalışırken, totaliter bir yapının devamında ısrarcı davranması, devrimin temel gerekçesi olmuştur (Akyıldız, 2013, s. 547).

Devrim sonrasında Sovyetler Birliği sosyalist devlet anlayışına göre oluşturulmak istenmiştir. Ancak zaman içinde sosyalist devlet anlayışı, Stalin'in modeliyle aşırı merkeziyetçi bir devlet geleneğine dönüşmüştür. Bu durum, gerçek sosyalist sistemin doğasına aykırı bir şekilde gelişmiştir. Çarlık dönemi anlayışında olduğu gibi feodalist ve totaliter anlayış, Stalin tarafından toplum üzerine inşa edilerek uygulanmaya çalışılmıştır (Sogrin, 2005, s. 20). Böylece devlet, iktidar olarak siyasal rejimin temel güçlerini tek elde toplamıştır. Tek parti, tek kişi ve tek lider anlayışını

la bu dönemde politikalar halka dayatılarak uygulanmış ve yönetilmiştir. Merkezi yönetim güçlendirilirken, özerk yönetimlerin yetkileri de oldukça sınırlı kalmıştır (Vorojeykina, 2010, s. 17).

Sosyalist devlet anlayışı, içinde barındırdığı komünist sistemin gereği olan merkezden yönetilen bir ekonomiye işaret etmekle birlikte serbest piyasa ekonomisinin olmamasının yanında merkezi katı bir denetimin varlığının göstergesi olmuştur. Devlet örgütü, bu dönemde bürokratizmini katı bir şekilde uygulamış ve tüm arazi mülkiyetinin temel sahibi şeklinde davranmıştır. Dolayısıyla devlet örgütü ulusal ölçekte tüm arazi mülkiyeti üzerinde hâkimiyet kurmuştur. Tam olarak bir özel mülkiyetin olmaması ve mülkiyetin ayrılamaz olması, idari yapının bünyesinde toplanan güçlerin ayrılamamasını da beraberinde getirmiştir. Toplumsal, ekonomik ve siyasal olguların, kurulan hâkimiyet altında toplanması demokratik yönetim sistemi için bir sorun teşkil etmiştir. İktisadi sistemin bürokratik bir yapının içinde kendini göstermesi, ekonomik problemlerin çözülmesi aşamasında kurumsal bir hantallaşmaya yol açmıştır (Gaydar, 1996, s. 4; Gaydar, 1997, s. 13, 14). Nitekim Çarlık döneminden SSCB dönemine geçiş sürecinde yaşanan devrim ve krizlerde karar alıcılar, egemen sınıflar olmuştur. Bu bölüme kadar geçen süreçte Ukrayna devlet geleneğinin Rus devlet geleneği içinde bulunduğu ve aynı devlet çatısı içinde yer aldığından hareketle Rus devlet geleneğinin etkisine kısaca değinilmiştir.

4. UKRAYNA'DA DEVLET GELENEĞİ

Ukrayna devleti, 24 Ağustos 1991 tarihinde SSCB'den ayrılarak, parlamento-sunda aldığı kararlarla yeni bir ülke olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Aralık 1991 tarihinde yapılan referandum ile halkın çoğunluğu Ukrayna devletinin meşruiyeti için oy kullanmıştır (Sudokova ve Kaytmazov, 2015). SSCB'deki devlet geleneğinin temellerini oluşturan komünizm anlayışının bir anda çökmesi, Ukrayna devletini yeni bir arayışa yöneltmiştir. Dolayısıyla yeni kurulan devlet, iktisadi olarak komünist bir yapılanmadan piyasa ekonomisine geçiş sürecinde önemli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunların yaşanması, *siyasal ve ekonomik açıdan birçok problemi* de beraberinde getirmiştir. Yeni bir devlet olan Ukrayna, yaklaşık bin yıllık Rus devlet geleneğinden kopuşun ilk adımlarını atmıştır. 1991-2004 yılları arasında Rus devlet yönetim geleneğini daha etkin yaşayan Ukrayna, bu geleneği Turuncu Devrim olaylarıyla daha hızlı bir şekilde terk etmeye başlamıştır. Böylelikle siyasi, ekonomik ve kültürel bakımdan Ukrayna'da toplumun yüzü Batı'ya döndürülmüştür. Bu durumda Ukrayna devlet geleneğinin oluşması sürecinde toplumsal, ekonomik ve siyasi alanlarda zaman zaman sorunlarla karşılaşmıştır.

4.1. Toplumsal ve Ekonomik Yapı

Ukrayna'nın 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesinden sonra çeşitli etnik, dilsel, dini ve sosyo-ekonomik kimlikler ve bölünmeler ile farklı tarihsel hafızalar ve siyasi yönelimler Ukrayna'daki bölgesel çeşitliliği ortaya çıkaran en önemli özellik haline gelmiştir. Batı Ukrayna'da yoğunlaşan etnik kökenli Ukraynalılar ile Doğu ve Güney Ukrayna'da yoğunlaşan etnik kökenli Ruslar ve Ruslaşmış Ukraynalılar, yeni ülkelerinin ulusal kimliğini tanımlamak ve kendi kültürlerinin gelişmesini sağlamak için bir mücadeleye girişmişlerdir (Salnykova, 2013, s. 2). Ukrayna'da yaşayanların büyük bir bölümü, Ukraynacayı bilmesine ya da çok az bilmesine rağmen günlük olarak Rusça dilini konuşmaktadır. Ukrayna bağımsızlığını kazanmasından sonra Ukrayna topraklarında Ukraynalıların yanı sıra çok sayıda Rus ve diğer post-Sovyet ülke vatandaşı kalmıştır. Ukrayna parlamentosunda dahi Rusça konuşanlar var olmakla birlikte iki dilli bir ülke olarak varlığını 2022 yılına kadar sürdürmüştür (Olszański, 2012, s. 5).

Rusya ile Ukrayna arasında 2022 yılında çıkan savaş sonrasında Rus dilinin yasaklanmasına yönelik önemli kararlar alınmıştır. Örneğin, Kiev'de Rus dilinde şarkı söylemek ve bu dilde kitap ve diğer basılı yayın satılması yasaklanmıştır. Böylelikle Rus kültürünün silinmesi de hedeflenmiştir (İzvesitya Haber Ajansı, 14 Temmuz 2023). Toplumsal alanda bulunan komünizmin simgesi haline gelen Lenin anıtları, bir bir kaldırılmaya ve komünizmin izleri silinmeye çalışılmıştır (Shevchenko, 2017). SSCB döneminde Ukrayna topraklarında Lenin anıtlarından 2200 civarında bulunuyordu. Ukrayna'daki yerel yönetimlerin aldığı kararlarla bu anıtlar, 1990'lı yıllarda kaldırılmaya başlanmıştır (Fedoroviç ve Pavlovna, 2015, s. 1-6). Ukrayna devlet yönetimine gelen yöneticilerin izlediği politikalar, ülkenin gelişiminde önceki yöneticilerden farklı olmamıştır. Yöneticilerin görüşleri ne kadar farklı olsa da ciddi ölçüde bir değişim sağlanamamıştır. Bu noktada merkezileşmiş bir iktidarın varlığının yanı sıra ülkenin dilinin resmi olarak Ukraynaca olmasına rağmen ülkenin doğusunda Rusça dilinin aktif bir şekilde kullanılması siyasi ve toplumsal sorunlara neden olmuştur (Sudokova ve Kaytmazov, 2015).

Günümüzde Ukrayna ile Rusya arasında devam eden silahlı çatışmalar sebebiyle Ukrayna topraklarında Rus dilinin resmî kurumlarda yasaklanmasına karşın toplumun büyük bir kesiminde halen Rus dili konuşulmaktadır. Ukrayna'nın yalnızca batı bölgesinde Ukraynaca yoğun bir şekilde konuşulurken, doğu bölgesinde ise ağırlıklı olarak Rus dili konuşulmaktadır. Bir anda Rus dilinin bırakılması ve Ukrayna diline geçiş yapılması, toplumsal yaşamda pek çok zorluğu da beraberinde getirecektir.

Öte yandan Doğu Avrupa'da 1990'lı yılların başında kurulan devletin, siyasal ve demokratik değerler temelinde yapılan reformlarla *piyasa ekonomisine* geçişi başlamıştır (Grigoryev, Agibalov ve Salihov, 2009, s. 125). Hükümet, ilk aşamada ekonomi politikasında başarılı bir yol izlememiştir. 1993 yılında hiperenflasyon yaşanmıştır. Ekonomi politikasında tam bir karmaşa ortaya çıkmıştır. Bu süreçte Rusya'dan radikal kararlar alması beklenmiştir. Ancak Ukrayna kendi devletini güçlendirmek için kendi ulusal bankasını kurmuştur. Sovyet sistemi kontrollü yabancı ticaret sistemini oluşturmuştur. Fakat piyasa ekonomisindeki reformların zamanında yapılmaması, ekonomik sistemin işleyişine fayda sağlamamıştır (Aslund, 2009, s. 3). Bu durumda devletin kurulması sırasında uygulanan yapısal ve ekonomik reformların yeterli olmadığı öngörülmüştür (Grigoryev, vd. 2009, s. 125). Ukrayna 1994 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yapılan anlaşma kapsamında yeni bir dönüşüme girmiştir. Böylelikle ülkedeki enflasyonun önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Yürütülen özelleştirme politikalarının bir sonucu olarak 1996 yılından sonra Ukrayna'nın milli gelirlerinin çoğu, özel sektörden sağlanmaya başlanmıştır. Rusya'da 1998 yılının Ağustos ayında yaşanan ekonomik kriz, Ukraynalı oligarklar arasında endişe yaratmıştır. Çünkü ekonomik kriz Rusya'da ciddi ekonomik maliyetler getirmiştir. Rusya ve Ukrayna arasında sıkı ekonomik bağlar bulunduğu için Ukrayna'da bu durumdan etkilenmiş ve reforma ihtiyaç duyulmuştur (Aslund, 2009, s. 3). Bu süreçteki temel sorun, vatandaşların refah seviyeleri ile insan faktörünün göz ardı edilmesi olmuştur. Çünkü *piyasa ekonomisinin* dönüşümü, ülke içinde bulunan elitler ve oligarklarla birlikte şekillenmiş, ancak halkın refahına yönelik bir adım atılmamıştır. İşte bu noktada Ukrayna devletinin yeni ve bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkması, doğu ve batı arasında eksene (dikotomi) bir sorunu gündeme getirmiştir. Bu ikilemleri şöyle sıralamak mümkündür: Demokrasi ve siyasal kriz; iyi derecede gelişen şartlar ve bu gelişim süreçlerinin sınırlandırılması; başarılı yürütülen reformlar ve yüksek miktarda yolsuzluk/rüşvet; bölgesel gelişimin artması ve bölgelerde yaşayan farklı demografik gruplara ayrılmış gözle bakılması gibi (Grigoryev, vd. 2009, s. 125). Nihayetinde AB, Ukrayna'nın piyasa ekonomisine geçişini 2005 yılında; ABD ise 2006 yılında tanımıştır (Aslund, 2009, s. 5). Aşağıda yer alan Tablo 1'de, Ukrayna'nın AB ile entegrasyonunun hem ekonomik hem de siyasi açıdan kapsamlı bir değerlendirmesi sunulmuştur.

4.2. Siyasi Yapı

Ukrayna'nın siyasi olarak SSCB'den ayrılması sonrasında Rusya'dan AB'ye yönelim başlamıştır. AB, Ukrayna halkının bağımsız bir devlette yaşamak istediğini gösteren referandum sonrasında Ukrayna devletini, 2 Aralık 1991 tarihinde diyaloga davet etmiştir. Bu davet, Ukrayna-AB ilişkilerinin başlangıcı olmuştur. Do-

layısıyla uzun süren Rus egemen bakışının ardından Ukrayna siyasi kültürünün yavaş yavaş geliştiği düşünülmektedir. Bu noktada AB'ye yönelimi işaret eden temel gelişmeler aşağıda Tablo 1'de sunulmuştur (Sologoub, 2022):

Tablo 1: Ukrayna ve AB arasındaki Gelişmeler

Tarih	Faaliyet
2 Aralık 1991	Ukrayna Bildirgesi'nde AB, Tüm Ukrayna Referandumunun demokratik karakterine dikkat çekti ve Ukrayna'yı AB ile açık ve yapıcı bir diyalog sürdürmeye çağırdı.
Ekim 1993	Kiev'de Avrupa Komisyonu Ukrayna Temsilciliği'nin açılışı yapıldı.
14 Haziran 1994	Ukrayna ile AB arasında Ortaklık ve İş Birliği Anlaşması imzalandı.
1 Haziran 1995	Ukrayna ile Avrupa Topluluğu, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Arasında Ticaret ve Ticarete İlişkin Konulara İlişkin Geçici Anlaşma imzalandı.
Temmuz 1995	Ukrayna'nın AB Misyonu kuruldu.
Haziran 1996	AB, Ukrayna'nın statüsünü geçiş ekonomisine sahip bir ülke olarak tanıdı.
1 Mart 1998	Ukrayna ile AB arasında Ortaklık ve İş Birliği Anlaşması yürürlüğe girdi.
11 Haziran 1998	Ukrayna Cumhurbaşkanı Kararı, Ukrayna'nın AB'ye bütünleşme stratejisini onayladı.
10 Aralık 1999	Avrupa Konseyi, Ukrayna ile AB arasındaki stratejik ortaklığı güçlendirmeyi amaçlayan AB Ukrayna Ortak Stratejisini onayladı.
11 Ekim 2000	AB Konseyi'nin Ukrayna'yı piyasa dışı ekonomiler listesinden çıkarma kararı yürürlüğe girdi.
15 Mart 2001	Avrupa Parlamentosu, Ukrayna'ya ilişkin AB Ortak Stratejisine ilişkin Kararı kabul etti.
Şubat 2005	Ortak AB-Ukrayna Eylem Planı (Ukrayna'daki temel reformlara yönelik bir çerçeve) Avrupa Konseyi tarafından onaylandı.
Mart 2007	AB ve Ukrayna, serbest ticaret alanı ve daha iyi bir siyasi diyalog da dâhil olmak üzere daha yakın bir ekonomik iş birliği için yasal bir çerçeve sunmayı amaçlayan yeni bir "daha geniş anlaşma" hakkında görüşmelere başladı.
18 Şubat 2008	Ukrayna ile AB arasında serbest ticaret anlaşmasına ilişkin görüşmeler başladı.
29 Ekim 2008	Vizesiz seyahate ilişkin müzakereler başladı.
2009	Ukrayna ve diğer beş post-Sovyet ülke için Doğu Ortaklığı İş Birliği mekanizması kuruldu.
30 Mart 2012	AB-Ukrayna Ortaklık Anlaşması başlatıldı.
2012	Ukrayna-AB ilişkileri, dönemin Cumhurbaşkanı Yanukoviç'in muhalefet liderlerini (Yuriy Lutsenko ve Yulia Timoşenko) hapse atması nedeniyle kötüleşti.

Tarih	Faaliyet
29 Kasım 2013	Yanukoviç, Rusya'nın ısrarı üzerine Vilnius Zirvesi'nde Ortaklık Anlaşmasını imzalamayı reddetti. Euromaidan protestoları başladı.
27 Haziran 2014	Ortaklık Anlaşmasının ekonomik kısmı, Cumhurbaşkanı Poroşenko tarafından imzalandı.
16 Eylül 2014	Ortaklık Anlaşması Ukrayna tarafından onaylandı.
Aralık 2014	Sivil Güvenlik Sektörü Reformu Ukrayna'ya yönelik AB Danışma Misyonu görevlendirildi.
1 Ocak 2016	Ukrayna ile AB arasında Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Bölgesi yürürlüğe girdi.
Nisan 2016	Hollanda'da Ortaklık Anlaşmasını onaylanmasına ilişkin referandum yapıldı (sonuç "hayır"). O zamana kadar diğer AB ülkeleri Ortaklık Anlaşmasını onayladı.
11 Mayıs 2017	AB, Ukrayna'ya vizesiz seyahat hakkı tanıdı.
1 Eylül 2017	Ortaklık Anlaşması tamamen yürürlüğe girdi.
2021	AB ile Ukrayna arasında siber güvenlik ve siber savunma konusunda diyalog süreci başladı.
12 Ekim 2021	Ukrayna ve AB, Ortak Havacılık Alanı Anlaşmasını ve Ukrayna'nın AB Ufuk Avrupa ve Yaratıcı Avrupa programlarına katılımına ilişkin anlaşmaları imzaladı.
17 Aralık 2021	Ukrayna Ulusal Enerji ve Kamu Hizmetleri Düzenleme Komisyonu, Ukrenergo'yu ISO (Uluslararası Standardizasyon Organizasyonu) modeline göre Avrupa tipi iletim sistemi operatörü olarak onayladı. Bu, ENTSO-E (Avrupa Elektrik İletim Sistemi İşleticileri Ağı) 'ye resmi üyeliğin kapısını açtı.
28 Şubat 2022	Ukrayna AB'ye katılmak için başvuruda bulundu.
26 Nisan 2022	Ukrayna ENTSO-E'nin gözlemci üyesi oldu. Mart ayında Ukrayna şebekesi AB şebekesiyle senkronize edildi ve Rusya ve Beyaz Rusya ile bağlantısı kesildi.
Haziran 2022	Ukrayna'ya AB aday statüsü verildi.

Kaynak: Sologoup, 2022, s. 219.

Görüldüğü üzere 1991 yılından 2022 yılına kadar geçen süreçte siyasal alanda SSCB döneminden kalan ve günümüzde halen Rus devlet düşüncesini ön planda tutan yaklaşımlar, Ukrayna'nın AB ile entegrasyonu çerçevesinde önemli ölçüde değişimlere konu olmuştur. Ayrıca 2022 yılında Rusya ve Ukrayna arasında başlayan savaş sonrasında ABD, İngiltere, Almanya, Hollanda, Polonya, Kanada, Norveç, İsveç, Danimarka ve Finlandiya Ukrayna'ya farklı alanlarda en fazla yardımcı olan ülkeler arasında yerlerini almıştır (Sputnik Haber Ajansı, 12.04.2023). Bu yardımların yanı sıra ABD, AB ve diğer uluslararası örgütler hem ekonomik hem de diğer altyapı yatırımları alanlarında Ukrayna'ya yönelik desteklerini sürdürmüşlerdir (TRT Haber Ajansı, 21.06.2023). Bu noktada Ukrayna hem ideolojik hem

de devlet yönetim geleneği bakımından Rus devlet düşüncesinden uzaklaşmaya devam etmiştir.

Tablo 2: İktidar Değişimleri¹

Tarih	Dönem Lideri	Destekleyen Taraf	İktidara Giden Yol
1991-1994	Leonid Kravçuk	Kuruluş süreci	Seçim
1994-1999	Leonid Kuçma	Rusya destekli	Seçim
1999-2001	Viktor Yuşçenko	Batı destekli	Seçim
2001-2004	Leonid Kuçma	Rusya destekli	Sivil İtaatsizlik Eylemleri
2004-2010	Viktor Yuşçenko	Batı destekli	Hükümet değişikliği
2010-2014	Viktor Yanukoviç	Rusya destekli	Seçim
2014-Geçici Hükümet	Aleksandr Turçunov	Batı destekli	Sivil İtaatsizlik Eylemleri
2014-2019	Petro Porosenko	Batı destekli	Seçim
2019-...	Vladimir Zelenskiy	Batı destekli	Seçim

Kaynak: Çobanoğlu, 2014, s. 165

Bu kapsamda tarihsel olarak AB-Rusya arasındaki düzleme bakıldığında; 1991 yılından günümüze kadar kurulan hükümetlerin istikrarlı olduğunu söylemek oldukça zordur. AB ve Rusya arasında sürekli bir tercih yapmaya zorlanan Ukrayna'da siyasal otorite boşluklarının yaşanması, iktidar değişimlerine neden olmuştur. Ortaya çıkan krizler, sürekli iktidar sorunlarına yol açmıştır. SSCB dönemindeki aşırı merkezîyetçi devlet geleneği, yerini bölgelerin daha etkin olduğu yerleşen bir devlet geleneğine bırakmıştır. Tablo 2'de gösterildiği gibi Ukrayna'da yaşanan siyasi/krizler ve değişimler, AB ve Rusya ikileminde yaşanmıştır (Çobanoğlu, 2014, s. 164,165).

Yaşanan bu sorunların temeline bakıldığında; temel olarak tarihsel, siyasal ve kültürel sorunların bulunduğu ifade edilebilir. Özellikle 1917 yılından bu yana Ukrayna devletinin toprak bütünlüğünün (harita sınırlarının) değişikliğe uğraması temel bir sorun olarak görünmektedir. Sınırların değişmesi, devlet yönetim geleneğine yönelik siyasal, ekonomik, idari ve kültürel anlamda istikrarsızlıklara yol açmıştır. Tablo 3'teki haritaya bakıldığında, 1917-2014 yılları arasında devletin

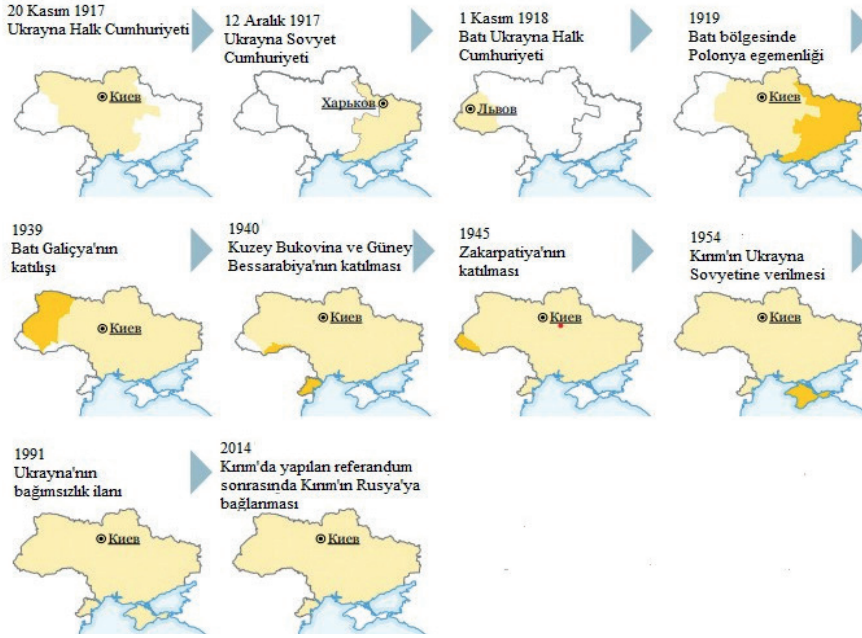
¹ Güncellenmiştir.

toprak bütünlüğünde sınırların değiştiğini görmek mümkündür. Rusya'nın SSCB döneminde ve sonraki süreçte AB ile yaşadığı siyasi krizler ve çekişmeler neticesinde, Ukrayna toprak bütünlüğü yıldan yıla değişime uğramıştır. Siyasi sorunların temelinde ise AB ve Rusya arasında kalan Ukrayna devleti üzerinde yaşanan mücadele bulunmaktadır. Örneğin siyasi istikrarsızlıkların gölgesinde 2004 yılında yaşanan *Turuncu devrim*, seçim sırasında yapılan hilelere karşı büyük bir değişim sürecini tetiklemiştir. Yapılan seçimlerin sonuçlarına bakıldığında; dönemin cumhurbaşkanı adayı Yanukoviç'in oylarının, Luhansk ve Donetsk Oblastlarında (bölgelerinde) yüzde 80'lerden yüzde 90'ların üzerine çıkması, Batı yanlılarını sokaklara dökmüştür (Karatnycky, 2005 ve Sushko, 2004). Batı destekli Yuşçenko ekibi tarafından yönetilen gösteriler seçim komisyonunu eleştirmeye yönelik gelişmiştir. Bu gösteriler, Ukrayna'nın iç ve dış politikalarında büyük bir değişimi ifade etmesine rağmen, sonucun iptaline yönelik yapılmıştır. Ayrıca Batı'da *Ukrayna milliyetçiliğinde yeni bir dönemin başladığına* ilişkin yorumlar yapılmıştır (Lane, 2008, s. 527).

Bu noktada ortaya çıkan olaylarda Batının liberal değerleri başta olmak üzere, piyasa ekonomisi, demokrasi değerleri ve sivil toplumun gelişimi vurgulanmıştır. Bu olayların, Batı ve ABD tarafından sağlanan maddi yardımlar aracılığıyla gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Batı tarafından, 2004 seçimlerinde yapılan yolsuzlukların ortadan kaldırılması amacıyla Ukrayna'daki sivil toplum örgütlerine önemli miktarda yardımlar sağlanmıştır (Karatnycky, 2005 ve Sushko, 2004). Post-Sovyet dönemde Ukrayna elitlerinin Rusya'ya olan bağlılığını kıramaması ve ekonomik temelde şeffaflığı sağlayamaması, yolsuzluğu engelleyememesi ve insan hakları karnesini düzeltmemesi gibi temel faktörler, Ukrayna'da değişim taleplerinin temel sinyallerini 2004 yılında vermiştir. İşte bu noktada, seçimlerin yenilenmesi sonrasında Rus destekli Yanukoviç'e karşı yarışan Batı destekli Viktor Yuşçenko seçimde lider olmuştur. Ukrayna siyasi arenasında Yuşçenko ve Yuliya Timoşenko gibi ülkenin Rusya'nın boyunduruğundan kurtulup, AB ile entegrasyona dönülmesini savunan oyuncuların/aktörlerin etkinliği artmıştır (Koçak, 2014, s. 1).

Tablo 3 : Ukrayna Devlet Toprakları: 20-21'inci Yüzyılda Sınırların Değişimi

Ukrayna, Doğu Avrupa'da Rusya topraklarından sonra toprak büyüklüğü bakımından ikinci sıradadır.

Kaynak: Valday Raporu, 2014, s. 8

AB ve Rusya'nın 2009 yılından sonra ilişkilerinin tekrar bozulması, Ukrayna üzerinde yeniden bir eksen kayması şeklinde ortaya çıkmıştır. AB'nin Doğu Avrupa ülkelerine yönelik izlemekte olduğu komşuluk politikaları, Rusya'yı rahatsız etmeye başlamıştır. Buna karşılık olarak Rusya tarafından eski Sovyet ülkelerini kapsayan Avrasya Gümrük Birliği'nin kurulması girişimi 2010 yılında başlatılmıştır. Vilnius şehrinde 2013 yılında Ukrayna ile AB arasında Ortaklık Anlaşması (European Union Association Agreement) imzalanması sırasında Ukrayna Devlet Başkanı Yanukoviç'e yapılan baskılar, yeni bir krizi daha doğurmuştur (DIIS Report, 2014, s. 8, 9). Yanukoviç, Kasım 2013'te AB ile yapılacak Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayacağını açıklamıştır. Bu krizin üzerine Kiev ve diğer şehirlerde hükümetin istifasını isteyen ve acil seçime gidilmesini talep eden son derece örgütlü hükümet karşıtı protestolar başlamıştır. Olayların başlamasına ve ülke geneline yayılmasına müteakip, Yanukoviç hükümetiyle siyasi muhalifler arasında bir ayrılık ve yakın bir devrimin gerçekleşmesinin kıvılcımı ateşlenmiştir (Diyarbakırlıoğlu, 2020, s. 212).

Üstelik Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in, AB ile yapılacak olan ortaklık anlaşmasını imzalamak yerine, Rusya ile iş birliği yapma kararı alması, mevcut gerilimi daha çok tırmandırmıştır. Bu kararı protesto eden göstericiler, bir süre sonra polis müdahalesiyle karşılaşmıştır. Sokaklardaki direnişi bastıramayan ve süreci yönetemeyen Yanukoviç, her ne kadar yönetim süresinin sonlarına doğru muhalefetle bir uzlaşma metni imzalamış olsa da yaşanan olaylar nedeniyle meşruiyetini kaybederek 22 Şubat 2014 tarihinde Ukrayna topraklarını terk etmiştir (Al ve Ayvacı, 2017, s. 230).

Bu istifa ve siyasi gelişmeler; Batı'nın bir başarısı ve Rusya'nın ise yenilgisi gibi görünse de gerçek hiç de öyle olmamıştır. Rusya ile Batı arasında sıkışan Kiev'de siyasi krizin etkileri silinmeye çalışılırken, bu krizi ve yönetsel boşluğu siyasi istikrarsızlığı fırsat olarak gören Rusya, Ukrayna'nın AB ile ilişkilerini geliştireceği, NATO'ya üye olacağı ve bu durumun da kendisi için bir tehdit oluşturacağı endişesiyle kendisi için stratejik öneme sahip olan ve Rus kökenli nüfusun yoğunlukta olduğu Kırım yarımadasına 27 Şubat 2014 tarihinde özel kuvvetlerini çıkararak bölgeyi ilhak etmiştir. İşte bu noktada Ukrayna krizi ülke içi krizden, uluslararası bir sorun haline dönüşmüştür (İmambeyli ve Ercan'dan aktaran, Konak, 2019, s. 85). Ukrayna'nın Luhansk ve Donetsk Oblastlarında (bölgelerinde) yaşayan Rus ayrılıkçılar ise kendi alanlarında askeri ve siyasi etkinliğini artırarak, Kiev'den kopmanın yollarını aramışlardır. O tarihten itibaren 2014-2022 yılları arasında Kiev hükümeti ile silahlı çatışma sürmüştür (Belo ve Rodriges, 2023, s. 1). Çatışmalar, 2014 yılının Nisan ve Mayıs aylarında Donetsk ve Luhansk Oblastlarının kendilerini cumhuriyet ilan ederek, Kiev'den ayrıldıklarını duyurduktan sonra daha da şiddetlenmiştir (Borisov ve Çistoborodov, 2022, s. 13). Sekiz yıl süren savaş sonrasında, NATO ve Batı'nın RF topraklarına yaklaşması, Ukrayna ordusunun askersizleştirilmesi ve Rusya'ya göre Ukrayna'daki Nazi gruplarının temizlenmesi gibi gerekçelerle, Rusya 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna topraklarına askeri müdahalede bulunmuş ve günümüzde halen çatışmalar devam etmektedir.

Dolayısıyla AB ve Rusya arasında Ukrayna üzerinden bir hesaplaşma süreci yaşanmaktadır. SSCB'nin dağılmasının ardından Rus devlet geleneğine sahip olan Ukrayna'da Batı destekli toplumsal hareketler, devlet politikalarını ve devlet yönetim geleneğini önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle 2004 yılında yaşanan Turuncu devrim ile Rusya'dan ideolojik olarak daha keskin bir şekilde kopma yaşanmaya başlamıştır. Kırım'ın 2014 yılında Rusya tarafından ilhak edilmesi ve 2022 yılında da iki devlet arasında savaşın başlamasıyla da Ukrayna milliyetçiliği üst seviyeye çıkmıştır. Sonuç olarak tüm yaşanan bu gelişmeler sebebiyle Ukrayna devleti, Rusya'dan uzaklaşarak Batı devlet geleneğine daha fazla entegre olmaya başlamıştır.

5. SONUÇ

Yüksek derecede kurumsallaşmış bir örgüt olan devletin, zamanla evrilmesi yeni biçimlerini ortaya koymaktadır. Böylelikle devlet geleneğini ifade eden *devletlilik olgusunun* kurumsallaşması önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyolojik olarak bir devletin kurumları *yerleşmiş kurallar, gelenekler ve uygulamalar* çerçevesinde şekillenmekle birlikte devletin geleneksel yapısını oluşturmaktadır. Farklı amaçlarla kurumsallaşma çabasında olan devlet aygıtı, çevre ülkelerin ya da uluslararası örgütlerin yönetsel ve siyasal kültürlerinden etkilenilmektedir. Bu noktada hegemonik politika güden büyük devletler, idari reform uygulamaya ihtiyacı olan ve geçiş süreçleri yaşayan devletleri, kendi kontrolü altına almak istemektedirler.

Çalışma kapsamında Ukrayna devletinin tarihsel olarak ortaya çıkışına bakıldığında, temellerinin SSCB döneminde atıldığı görülmektedir. Ancak Ukrayna'da devlet geleneği, ilk aşamada Rus devlet geleneğine içkin bir şekilde gelişmiştir. Dolayısıyla SSCB'nin dağılmasına müteakip, 1991 yılında Ukrayna'nın bağımsızlığını ilan etmesi, Ukrayna devlet geleneğinin kendine özgü bir şekilde gelişmesinin ilk adımları olmuştur. Bu dönem itibarıyla Ukrayna'da komünizm kalıntıları ortadan kaldırılmaya başlanmıştır. Daha sonra ülke içinde yaşanan siyasi krizlerin etkisiyle Ukrayna devleti, özellikle 2000'li yıllardan itibaren gerek piyasa ekonomisine geçiş gerekse de siyasi ve toplumsal bakımdan Batı ile entegrasyon politikalarına ağırlık vermiştir. Böylelikle Batı temelli devlet geleneğinin, Ukrayna'daki etkinliği artmıştır.

Ukrayna devletinin kurulmasının ardından yaklaşık otuz yılı aşkın geçen süreçte devlet toprakları, AB ve Rusya arasında bir mücadele alanı olarak görülmüştür. Rusya'nın 2000'li yıllara kadar hem ekonomik hem de siyasi krizlerle boğuşması sebebinin bir fırsat olarak gören Ukrayna, Batı değerlerine daha çok yaklaşmıştır. Akabinde Rusya, 2000'li yılların başında kendi içinde merkezîyetçi yapısını ve iç güvenlik sorunlarına yönelik tedbirleri tesis etmiştir. Müteakiben, post-Sovyet ülkelerde hâkimiyet kurma çalışmalarına girişmiştir. Özellikle 2000 sonrası dönemde Batı ile Rusya arasında Ukrayna'da iktidar mücadeleleri yoğun bir şekilde yaşanmış ve bu mücadelelerin sonucunda Ukrayna'nın devlet politikası, kamu politikaları, toplumsal/ekonomik koşullar ve iç siyaset üzerinde önemli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler, iktidar değişimlerine yansımış ve Ukrayna halkı zaman zaman yaşanan kaos ve kriz süreçlerinden olumsuz etkilenmiştir.

Ukrayna devletinin kurumsallaşması sürecinde; 2004 yılında Turuncu devrim, 2013 yılında sivil itaatsizlik eylemleri ve 2014 yılında güneydoğu bölgelerinde iç savaşın çıkması ve sekiz yıl boyunca sürmesi ve 2022 yılında Ukrayna Rusya arasında

savaşın başlaması gibi pek çok bileşen etkili olmuştur. Yaşanan siyasi gelişmelerin etkisiyle kurumsallaşma sürecinde olan Ukrayna'da devletlilik (stateness) ve devlet geleneği de olumsuz etkilenmiştir. Böylelikle Ukrayna'da devletin kendine has bir yönetim geleneği oluşturabilmesinin uzun zamana yayılacağı ve birçok tartışmaya konu olacağı öngörülmektedir.

Ukrayna devlet geleneğinin oluşmasında Turuncu Devrim dönemine kadar Rusların etkili olduğu söylenilebilirken, daha sonraki süreçte AB ülkeleri ve Batı değerlerini savunan oyuncuların/aktörlerin daha etkili olduğu ifade edilebilir. İki kutup arasında kalan Ukrayna'da bir takım temel sorunlar ortaya çıkmıştır. Ukrayna devletinin coğrafi stratejik konumu, Rus kültürel ve toplumsal değerlerinin bu coğrafi konumda etkili olması ve ayrıca tarihsel, siyasi ve toplumsal açıdan Rusya ve Ukrayna'nın ortak değerlere sahip olması ve birden fazla etnik unsurun bir arada yaşaması gibi faktörler, temel sorunların incelenmesi bakımından oldukça önemli konulardır. Her biri Ukrayna'nın yaşadığı kaos ve krizin sebeplerine ışık tutacak niteliktedir. Ayrıca eklemek gerekirse, Sovyet neslinin halen Ukrayna topraklarında yaşaması sebebiyle, toplumsal ve kültürel olarak Rus devlet kültürü ve geleneğinin Ukrayna tarafından kısa zamanda silinmesinin mümkün olmayacağı ve uzun bir süreye ihtiyaç duyulacağı aşikârdır. Ukrayna'nın Batı ile entegrasyonu kapsamında atılan adımlar ve yapılan reformlar, devlet örgütlenmesinin Batı temelli yeniden inşa edilmesine olanak sağlamıştır. Bu entegrasyon süreci günümüzde devam etmektedir. Öyle ki Ukrayna devlet geleneğinin kurumsallaşması, değerlerin kökleşmesine bağlı olarak gerçekleşebilir.

Bu kapsamda çalışmanın hedefinde Ukrayna devlet geleneğinin kurumsallaşması sorunlu görünmektedir. Bu durumun birçok nedeni bulunmaktadır. İlk aşamada yukarıda bahsedilen temel faktörlerden kaynaklı sorunların çözülmesinde ortak bir eyleme geçilememesi, Ukrayna'nın Ukraynaca konuşan Batı bölgesinin AB ile daha yakın olması sebebiyle kendini Batı'nın bir parçası olarak görmesi ve Rusya'dan uzaklaşmak istemeleri, Kiev hükümetinin 1990'lı yıllardan itibaren Rus devlet geleneğini ve komünizmin izlerini silmeye çalışması, bu durumda Kiev'in Rus karşıtı hareketlerine Rusya'dan tepki görmesi ve sürekli Rusya tarafından eleştiriye maruz kalması, Ukrayna'nın doğu bölgesinde yoğun bir şekilde Rus dilinin konuşulması ve bu sebeple Rusya'nın bu bölgede yaşayanları Rus olarak görmesi, Rusya'nın Ukrayna topraklarını tarihsel ve kültürel olarak benimsemesi ve bunun bir sonucu olarak Ukrayna devletinin AB'ye ya da Batı'ya yakınlaşmasına Rusya'nın karşı çıkması temel nedenler arasında sayılabilir. İkincisi, bu ayrışma noktaları sebebiyle, Batı ve Rusya arasındaki çatışma yönlü politikaların Ukrayna üzerinde aktif olarak kullanılmasıdır. Bu politikaların kısa zamanda bitmemesi ve bitmeyecek

olması hem bölgesel alanda hem de Ukrayna devletinin iç politikalarında olumsuz gelişmelerin devam etmesine neden olacaktır.

Dolayısıyla Ukrayna yaşanan siyasi krizler sebebiyle Rus devlet geleneğinden özellikle 2022 yılında savaşın başlamasıyla uzaklaşmaya başlamış ve Batı kontrollü politikalara hızlı bir şekilde geçmeye çaba göstermektedir. Sonuç olarak her ne kadar yavaş ve uzun bir sürece yayılsa da Ukrayna devlet geleneğinin mevcut şartlarda Batı etkisiyle oluşturulmaya çalışıldığı, alınan kararlar ve uygulanan kamu politikaları kapsamında AB standartlarına uygun bir şekilde yürütüldüğü gözlemlenmektedir. Sonuç olarak Rusya ve Ukrayna devletlerinin siyasi, kültürel, toplumsal ve tarihsel kökenleri oldukça derindir. Günümüzde Batı'ya yaklaşma gayretleri sürdüren Ukrayna devletinin Rusya ile ilişkilerini tamamen koparmaya çalışması ve Rusya devletini karşısına alması, bölgesel olarak birçok yeni siyasi krize dönüşebilir. Dolayısıyla Ukrayna devleti, Batı değerleri ile yeniden yapılandırılmaya devam edilse de Ukrayna'da devlet geleneğinin değişimi, gelecek yıllarda Ukrayna ve Rusya'daki olası yeni krizlerden, hükümet değişikliklerinden ve siyasi gelişmelerden etkilenebilir.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: After the USSR collapsed, new states emerged. The Soviet system was replaced by the capitalist system dominated by the West. This transition process has been quite painful in post-Soviet countries. One of these countries is Ukraine. Ukraine has been subjected to many struggles in different areas between Europe and the Russian Federation. In this context, significant difficulties were experienced in the institutionalization of the post-Soviet Ukrainian state tradition. Understanding the development process of the Ukrainian state tradition over a period of approximately thirty years is a significant field of research.

Research Question/s : In this study, it was questioned which factors affected Ukraine and state organization, which is located between Europe and Russia. The reasons for the unstable policies in Ukraine have been tried to be understood in the paper. In addition, the struggle between Russia and Europe over Ukraine was briefly described and was questioned which the positive and negative effects for Ukraine appeared in this process.

Literature Review: Literature review refers to examining all the materials previously presented on the subject of this study. In this context, were reviewed books, articles, internet resources, newspapers, and other papers relevant to the topic in English, Russian and Turkish languages. It was realized that this subject is today so popular for academicians. Because some political and social problems in Ukraine began to spread after 2004 and especially in 2014 about crimean crisis. That is why, academicians, bloggers, politicians and journalist focus on this subject for along time. However, there are very few studies on the Ukrainian state's efforts to move away from the Russian state culture in terms of its administrative tradition. Traditionally, studies in the literature have focused on the international dimension of the Ukrainian state, which is stuck between two poles-Russian Federation and European Union.

Methodology: The study has a methodologically qualitative character. In the study, Ukraine was chosen as a case study. Based on the "state tradition" pattern determined in the Ukrainian state, it has been questioned how the institutionalization process of the Ukrainian state in the progress. First of all, some definitions were given in the theoretical framework. Because these terms for understanding the problem of subject are important. Then, to understand the shifts in Ukraine, it is necessary to how was proceeded the transition process relating to "state government tradition" based on Russian state administration culture. Additionally, explanatory arguments such as tables and figures has been used in the study.

Result and Conclusion:

It can be stated that the remnants of communism began to be eliminated in Ukraine and gained further momentum in the 2000s within the framework of Western integration policies. However, for more than thirty years, the Ukrainian state has continued to be the arena of struggle between the EU and Russia. Ukraine came closer to Western values as Russia struggled with both economic and political crises until the 2000s.

Especially in the post-2000 period, there were power struggles in Ukraine between the West and Russia, and as a result of these struggles, significant changes took place in Ukraine's state policy, public policies, social/economic conditions and domestic politics. These changes were reflected in the changes in power, and the Ukrainian people were affected negatively from the chaos and crisis processes experienced from time to time. In the process of institutionalization of the Ukrainian state; Many components, such as the 2004 Orange revolution, the 2013 civil disobedience actions, the outbreak of a civil war in certain regions in 2014 and lasting for eight months, and the start of armed conflicts between Ukraine and Russia in 2022, have affected the Ukrainian state in every aspect.

Especially in terms of statehood and institutionalization of state tradition, Ukraine is foreseen as an area of conflict between the West and Russia and that it may take a long time for it to create a state tradition in Ukraine.

As a result, it is observed that the Ukrainian state tradition is being created under the influence of the West under current conditions, and the decisions taken and public policies implemented are carried out in accordance with EU standards.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Sedat ÇOBANOĞLU, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Sedat ÇOBANOĞLU has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

Kaynakça

- Akyıldız, F. (2013). Rusya'da Yerel Yönetimler. M. Okçu ve H.Özgür, (Ed.). *Dünyada Yerel Yönetimler*. (s. 545-584.) içinde Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Arzu, A. L., ve Ayvaci, F. A. (2017). Uluslararası Politik Ekonomi: Bitmeyen Kırım Sorunu. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 13(26), 221-251.
- Ascher, A. (2022). *Kısa Rusya Tarihi*, (Y. Alogan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Åslund, A. (2009). *How Ukraine became a market economy and democracy*. New York: Columbia University Press.
- Bell, S. (2002). Institutionalism: Old and New, 1-16, Erişim adresi: <http://espace.library.uq.edu.au/view/UQ:9699/Institutionalism.pdf>, (10.10.2023).
- Borisov, i ve Çistoborodov, İ. (2022). Volya Naseleniya Osvobodennih Territorii Ukrainy-Osnovo Mirnogo Razvitiya, *Grajdantin. Vibori. Vlast. Tsentralnaya İzbiratelnyaya Komissiya Rossiskoy Federatsii* (3), 11-34.
- Çobanoğlu, S. (2014). *Toplumsal Pratikler Bağlamında Avrupa ve Rusya İkileminde Yaşanan Bir Değişim Süreci: Ukrayna Örneği*. II. Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Öğrenci Konferansı Kitabı. (s.160-166) içinde Ankara: ODTÜ.
- Çobanoğlu, S. (2016). *Avrupa ve Rusya İkileminde Post-Sovyet Ukrayna'da Devlet Geleneğinin Kurumsallaşma Sorunu Üzerine Bir İnceleme*. KAYFOR 13 Bildiri Kitabı (s. 27-56) içinde Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Çobanoğlu, S. (2023). *Rusya'da Devlet Örgütlenmesi*. (Birinci Baskı). Ankara: Türk İdari Araştırmalar Vakfı.
- DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1991). "The New Institutionalism in Organizational Analysis". *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. 1-38. Erişim Adresi: https://web.stanford.edu/~woodyd/papers/dimaggioandpowell_intro.pdf.
- Diyarbakırlıoğlu, K. (2020). Viktor F. Yanukoviç Dönemi Ukrayna'nın Avrupa Birliği ile İlişkilerini Belirleyen Dinamikler. *International Journal of Social Inquiry*. 13(1). 209-234.
- DIIS Report (2014). *Great Power Politics and Ukrainian Crisis: NATO, EU and Russia after 2014*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies.
- Fedoroviç, K.E. ve Pavlovna, T.H. (2015). Ukraina Bez Lenina: Stariye Pamyatniki i Novaya İdeologiya. *Ruskiye Regionı: Vzglyadı V Buduşee*. 1 (2). 40-57.

- Gaydar, E. (1996). Russian Reform. *Gaidar Institute for Economic Policy*, 1-21. Erişim adresi: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2144676.
- Gaydar, E. (1997). *Gosudorstvo i evolyutsiya, Dni parajenii i pobed*, İzdatelstvo: Evraziya.
- Grigoryev, L., Agibalov, S. ve Salihov, M. (2009). Ukraina: Razdvoyenie Transformatsii. *Voprosı Ekonomiki*, (3). 125-142.
- Heper, M. (2012). Türkiye'de Devlet Geleneği. (Dördüncü Baskı). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- İlin, M. V. (2011). Alternativniye Formı Suverennoy Gosudarstvennosti. *Comperative Politics*. 3.11-19. Erişim adresi: http://www.mgimo.ru/files2/z05_2013/ilin.pdf.
- Ilyin, M., Khavenson, T., Meleshkina, E., Stukal, D., & Zharikova, E. (2012). Factors of post-socialist stateness. *Higher School of Economics Research*. (3). 1-43.
- Karatnycky, A. (2005). Ukraine Orange Revolution. *Foreign Affairs*. 84(2). 35-52.
- Koçak, M. (2014). Doğu ile Batı Çıkmazında Ukrayna'da Değişim Talepleri. *SETA Perspektif*, (29). 1-6.
- Konak, A. (2019). Kırım'ın İlhakı ile Sonuçlanan Ukrayna Krizi ve Ekonomik Etkileri. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*. 4(8). 80-93.
- Lane, D. (2008). The Orange Revolution: 'People's Revolution' or Revolutionary Coup? *The British Journal of Politics and International Relations*. 10(4). 525-549.
- March, J. G., and Olsen, J. P. (1984). The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life. *American Political Science Review*. 78(03). 734-749.
- Meyer, J. W, and Rowan, B. (1977). Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony. *American journal of sociology*. 340-363.
- Okunev, İ. (2011). Statehood and Stateness in Small States. 6th ECPR General Conference. Reykjavik.
- Olszański, T.A. (2012). The Language Issue in Ukraine: An Attempt at a New Perspective. *OSW y Ośrodek Studiów Wschodnich, im. Marka Karpia. Centre for Eastern Studies*. 1-63.
- Onay, Y. (2007). *Rus Devlet Geleneği ve Kutsal Devletin Meşruiyeti: Batı'ya Direnen Devlet Rusya*, İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları.
- Özkara, B. (2000). Kurumsallaşma Teorisinde Örgütsel Değişim Sorunu. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 2(1), 1-17.

- Öztürk, B. (2010). *Rus İhtilali*. Ordu: Serüven Kitapevi.
- Putin, V. (2021). Stat'ya Vladimira Putina "Ob İstoriçeskom Yedinstve Russkih i Ukrain-tsev". Erişim adresi: <http://kremlin.ru/events/president/news/66181>
- Remington, F. T. (2004). Politics in Russia, *Comparative Politics Today A World View*, Pearson Longman.
- Salnykova, A. (2013). Deliberation in Post-Soviet Ukraine: Challenges and Opportunities. *Paper for presentation at the FHSS Congress Victoria BC*, 1-15.
- Selznick, P. (1948). Foundations of the Theory of Organizations. *American Sociological Review*. 13(1). 25-35.
- Selznick, P. (1957). Leadership in Administration: A Sociological Interpretation. *Harper and Row*. USA: Incorporated California Paperback Edition.
- Selznick, P. (1996). Institutionalism "Old" and "New". *Administrative Science Quarterly*. (41), 270-277.
- Scott, W. R. (1987). The Adolescence of Institutional Theory. *Administrative Science Quarterly*. 32 (4). 493-511.
- Shevchenko, V. (2017, 10 Temmuz). Yıkılan Lenin heykellerinin izinden modern Ukrayna'ya Bakış. *BBC News Türkçe*, Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40556214>.
- Sogrin, V. V. (2005). 1985- 2005 gg.: Peripetii İstoriografiçeskogo Pluralizma. *Obşestvennyye Nauki i Sovremennost*, (1). 20-21.
- Sologoup, L. (2022). Ukraine's EU Integration: A Long Way Home. *Intereconomics* 57(4). 218-224.
- Sudokova, T. ve Kaytmazov, V. (2015). Politiko-Ekonomiçeskoye Razvitiye Ukraini (1991-2014). *Aktual'nyye Voprosy Obşchestvennykh Nauk: Sotsiologiya, Politologiya, Filosofiya, İstoriya*, 1 (42), 6-11.
- Sushko, O. (2004). *The International Implications of Ukraine's Orange Revolution*, Center for Peace, Conversion and Foreign Policy of Ukraine (CPCFPU). Erişim adresi: http://csis.org/files/media/isis/pubs/pm_0356.pdf (15.08.2015).
- Valday Raporu (2014). *Ukraina: Predposilki Krizisa i Stsenarii Buduşçego*. Moskva.
- Vorojeykina, T. E. (2010). *Dvatsat Let Rossiyskoy Transformatsii, Glyadya Nazad: Vozmojnye Alternativi v Razvitiı Perestroyke*. Erişim adresi: <http://ecsocman.hse.ru/data/2010/12/16/1214863336/Vorozheikina.pdf>, (03.06.2015).

Zucker, L. G. (1977). The Role of Institutionalization in Cultural Persistence. *American Sociological Review*, 42(5), 726-743.

Haber Ajansları

Ukrayna'ya en çok askeri yardım yapan 10 ülke. (2023, 12 Nisan). *Sputnik Haber Ajansı*.

Erişim adresi: <https://sputniknews.com.tr/20230412/ukraynaya-en-cok-aske-ri-yardim-yapan-10-ulke--1069539079.html>.

ABD, Ukrayna'ya 1,3 milyar doların üzerinde ek yardım sözü verdi. (2023, 21 Haziran).

TRT Haber Ajansı. Erişim adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-ukraynaya-13-milyar-dolarin-uzerinde-ek-yardim-sozu-verdi-776504.html>.

V Gosdume nazvali pozornym zapret na ispolneniye russkoyazychnykh pesen v Ki-

yeve. (2023, 14 Temmuz). *İzvestiya Haber Ajansı*. Erişim adresi: <https://iz.ru/1544120/2023-07-14/v-gosdume-nazvali-pozornym-zapret-na-ispolnie-russkoiazychnykh-pesen-v-kieve>.

UŞAK KENT MERKEZİNDE KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİN ÖLÇÜLMESİNE İLİŞKİN BİR UYGULAMA*

An Application to Measure the Urban Quality of Life in Uşak City Center

Duygu AK ÇETİN**

Öz

Günümüzdeki ve gelecekteki kentli nüfus oranı göz önüne alındığında bireylerin temel yaşam alanı olan kentlerin, birçok sorun ve baskı ile – altyapı, konut, çevresel kirlilikler, ulaşım, sosyal hizmetlere erişilebilirlik- karşı karşıya olan yaşam alanları olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda kentlerdeki söz konusu sorunları azaltmak adına tüm dünyada kentlerin daha sürdürülebilir ve daha sağlıklı yaşam alanları olması için ekolojik kentler, sağlıklı kentler, yavaş kentler gibi birçok farklı model ve çözüm önerisi ortaya atılmakta ve uygulanmaktadır. Tüm bunların temelinde kentlerin insanlar için sunmakta olduğu imkân ve hizmetlerin iyileştirilmesi, başka bir deyişle, kentsel yaşam kalitesinin artırılması hedefi yatmaktadır. Çalışmanın önemi, Uşak'ta halkın kentsel yaşam kalitesini nasıl değerlendirdiğini ölçmeye yönelik başka bir çalışmanın literatürde yer almamasından kaynaklanmaktadır. Çalışmanın temel amacı, Uşak ili merkez ilçesinde –merkez ilçe sınırları dışına çıkmadan- ikamet etmekte olan kişilerin kentsel yaşam kalitesine yönelik öznel değerlendirmelerini ve genel memnuniyet düzeylerini ölçmektir. Bu amaca yönelik hazırlanan anket, basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 395 kişi ile uygulanmıştır. Veriler SPSS 28.0 programı ile gerekli testler

ABSTRACT

Considering the current and future urban population ratio, it is known that cities, which are the basic living spaces of individuals, are living spaces that face many problems and pressures – infrastructure, housing, environmental pollution, transportation, accessibility to social services. In this direction, many different models and solution proposals such as ecological cities, slow cities, healthy cities are put forward and implemented in order to make cities more sustainable and healthier living spaces all over the world in order to reduce the relevant problems in cities. On the basis of all this lies the goal of improving of the opportunities and services that cities offer to people, in other words, increasing the quality of urban life. The importance of the study results from there is no other study in the literature to measure how people who lives in Uşak evaluate the quality of urban life. The main purpose of the study is to measure the subjective evaluations and overall satisfaction level of people residing in the central district of Uşak- without leaving the borders of the central district- on the urban quality of life. The questionnaire prepared for this purpose was applied to 395 people selected by random sampling method. The data were evaluated using the nec-

* Uşak Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 16.03.2023 tarih ve 2023-44 sayılı kararı çerçevesinde saha araştırması gerçekleştirilmiştir.

** Arş.Gör. Dr., Uşak Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, duygu.ak@usak.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6736-5643.

kullanılarak değerlendirilmiş ve kontrol değişkenlerine göre kentsel yaşam kalitesinin farklı boyutlarına yönelik öznel değerlendirmelerin ve genel memnuniyet düzeylerinin farklılaştığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Uşak, kentsel yaşam kalitesi, yaşanabilirlik, yaşam kalitesi.

essary tests with the SPSS 28.0 program and it has been found that subjective evaluations for different dimensions of urban life quality and overall satisfaction levels differ according to the control variables.

Keywords: Usak, urban quality of life, livability, quality of life.

1. GİRİŞ

Yaşam kalitesi kavramı, toplumların ve yaşamın modernleşmesi ile birlikte gündeme gelen bir konu olup hem eğitim, meslek, gelir gibi kişisel özellikleri; hem de kentsel olanaklar, su ve hava kirliliği, konutun koşulları gibi yaşanan çevrenin özelliklerini kapsamaktadır (Pacione, 2003, s. 19). Bugün kentli nüfusun artış oranı ve beraberinde getirdiği sorunlar, insanların temel yaşam alanı olan kentsel mekanların kalitesini sorgulama ihtiyacını doğurmuştur. Örneğin, Avrupa nüfusunun %78'inin toplandığı kentler; sosyal dışlanma, etnik ve mekânsal ayrışma, güvensizlik, kirlilik, trafik, işsizlik, yoksulluk gibi birçok karmaşık sorunun yaşandığı fakat aynı zamanda geleceğin inşa edildiği yerlerdir (Morais ve Camanho, 2011, s. 398). Ayrıca kentsel yaşam kalitesinin yüksek olduğu yerler, birçok açıdan kentler arası rekabette önemli bir avantaj sağlamaktadır. Bu durumda, ülkemiz de olmak üzere dahil dünya üzerindeki birçok kent, sunduğu yaşam kalitesi olanakları açısından araştırılmaya başlanmıştır.

Kentsel yaşam kalitesi; bireysel yaşamın kalitesi ile yaşanan çevrenin kalitesi arasındaki etkileşim ile elde edilen nesnel ve öznel olmak üzere iki tür ölçüt ile açıklanmaktadır (Emür ve Onsekiz, 2007, s. 367). Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesine ilişkin yapılan çalışmalarda bazı araştırmacıların nesnel göstergeleri öncelemesine karşın diğer bazı araştırmacıların öznel göstergeleri önceliği görülmektedir. Nesnel ve öznel göstergeler arasındaki korelasyonun düşük olması nedeniyle bazı yazarlar yaşam kalitesinin yalnızca öznel olduğunu savunmakta (Evans, 1994, s. 53) ve yaşam kalitesini ölçmenin en uygun yönteminin insanlara doğrudan kendi algılama ve değerlendirmelerini sormak olduğunu belirtmektedir (Teschfahzi, Martinez ve Verplanke, 2010, s. 74).

Ülkemizde birçok şehre ilişkin yaşam kalitelerinin ölçülmesi amacıyla literatüre kazandırılan çalışmalara bakıldığında Uşak şehrine ait bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bu açıdan bir ilk olma özelliği taşıyan bu çalışma, Uşak ili merkez ilçesinde –merkez ilçe sınırları dışına çıkılmadan- ikamet etmekte olan kişilerin kentsel yaşam kalitesine yönelik öznel değerlendirmelerini ve genel memnuniyet düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Böylece Uşak'ta kentsel yaşam kalitesinin

iyileştirilmesinde yerel yönetimler tarafından öncelik verilmesine ihtiyaç duyulan konuları tespit ederek bir kılavuz görevi görmek, araştırmanın bir diğer çıkış noktasıdır.

Araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan birinci bölümünde kentsel yaşam kalitesi kavramına ilişkin ulusal ve uluslararası literatür incelenmiş ve derlenmiştir. Alan araştırmasına yer verilen ikinci bölüm ise, Uşak ili merkez ilçe sınırlarında nicel araştırma yöntemi ile yürütülen çalışmayı içermektedir. Kullanılan veri toplama aracı Uşak ili merkez ilçesinde ikamet etmekte olan kişilere kentsel yaşam kalitesi hakkındaki değerlendirmelerini ölçmek amacıyla uygulanan anket tekniği; örneklem seçim yöntemi basit tesadüfi örnekleme yöntemidir. Çalışmada, Uşak kent merkezinde ikamet eden 395 kişinin kentsel yaşam kalitesine yönelik öznel değerlendirmelerinin ve genel memnuniyet düzeylerinin kontrol değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığı birçok çalışmada kullanılan 5'li likert ölçeği kullanılarak araştırılmıştır. SPSS 28.0 programı ile veriler değerlendirilirken frekans dağılımı, bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü anova (varyans analizi) testleri kullanılmıştır. Halkın algısını ölçmeyi amaçlayan bu anket, betimsel bir analiz yapılmasına imkan vermekte ve kentsel yaşam kalitesinin öznel yönünü yansıtmaktadır.

2. KENTSEL YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI

Her geçen gün dar kapsamıyla kentleşme kavramının bir ifadesi olan “kentlerin sayısının ve kentte yaşayan insan sayısının artmakta” (Keleş, 2017, s. 37) olması, kentleşmenin artık geri dönülemez bir biçimde hızlanması, kentlerde yaşayan insanların daha iyi fiziksel ve kentsel çevrelerde yaşamlarını devam ettirme arayışlarına karşın (Parlak, 2011, s. 2), bugün birçok kentimizde durumun hiç de iyi olmadığı görülmektedir (Çukurçayır, 2011, s. 135). Georg Simmel, Louis Wirth, Emile Durkheim, Karl Marx ve Max Weber de; hızlı kentleşme süreçleri ve insanların büyük bir bölümünün kentlerde yaşamaya başlaması gibi gelişmelerin genel olarak anonimleşme ve yabancılaşmaya yol açtığını savunmuştur. Ayrıca onlara göre insanlarda topluluk duygusu ile birlikte mekâna bağlılık duygusu da yok olmuş ve tüm bunların bir sonucu olarak kentlerdeki yaşam kalitesi düşmüştür (Mazumdar, 2003, s. 87).

Sermaye birikim süreçleri ile kentin toplumsal ve mekansal yapısındaki değişiklikleri açıklayan Harvey'e göre kentleşme çağı olarak adlandırılan 20. yüzyıl, kentlerin küresel ekonomide belirleyici bir role sahip olmasıyla birlikte kentteki mekansal ayrışma ve farklılaşmaların da artmasına neden olmuştur (Bilgili, 2007: 20). Elbette bu farklılaşmalar kentlerin sunduğu yaşam kalitesine de etki etmektedir.

Kentsel ve fiziksel çevrenin yaşam kalitesine olan etkisi, ilk olarak Harvey Perloff tarafından ele alınmıştır. Perloff, 1969 yılında bir kentsel yerleşim biriminde yaşayan kişilerin yaşam kalitesinin doğal ve yapıyı çevrenin karşılıklı etkileşimine bağlı olarak belirlendiğini söylemiştir. Dolayısıyla yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik izlenecek politikalarda doğal ve yapıyı çevrenin de göz önünde bulundurulması gerektiği anlaşılmıştır (TÜBA, 2004 s. 17). Bugün gelinen noktada Avrupa Birliği vatandaşlarının yaşam kalitesinin yükseltilmesinin yolunun daha iyi yaşam çevreleri oluşturmaktan geçtiği fikri kabul edilmektedir (Tağmat, 2007, s. 47).

Kalite kavramı köken itibariyle Latince kelime anlamı olarak “nasıl oluştuğu” anlamına gelen “Qualis” kelimesine dayanır. Kalite kavramının tarihi kökenini M.Ö. 2150 Hammurabi Kanunlarına kadar götüren görüşler olsa da özellikle sanayi devrimi ile birlikte önem kazanmaya başladığı söylenebilir (Şimşek, 2001, s. 15-16). Özellikle de 1990’lı yıllardan itibaren kalitenin dünya rekabetindeki stratejik önemi, etik değeri, ölçülmesi ve değerlendirilmesine yönelik ilgi artmaya devam etmektedir. Kalite artık yalnız şirketler için değil tüm dünya için rekabette belirleyici bir faktör olarak ekonomik ve toplumsal bütün alanlarda konuşulmaktadır (Abbate, Giambalvo ve Milito, 2001, s. 275).

Genel olarak kalite kavramı, herhangi bir şeyin niteliği ile ilgilidir (Sapancalı, 2009, s. 11). Söz konusu edilen bir nesne, hizmet ya da bir yaşamın diğerlerinden farklılaşan üstün niteliklerini belirten bir kavram (Bozkurt, 2003, s. 15) olarak kalite, bir mal veya hizmette mükemmeliyet derecesini ifade eder (Sapancalı, 2009, s. 11). Kalite, bir ürün veya hizmet ile karşılaşan tüketicinin o andaki algılamalarına göre belirlediği bir nitelik olduğu için ölçülmesi tüketici gereksinimlerine göre yapılmaktadır. Kalite= performans/müşteri beklentisi şeklinde formüle edilecek olursa burada sonucun 1 olduğu durum, tam müşteri tatmininin sağlandığı ideal durumu ifade edecektir (Kabadayı, 2006, s. 5).

Sanayi toplumunda yalnızca mallar için geçerli olan kalite arayışları zamanla sunulan hizmetler açısından da geçerli olmaya başlamıştır. Ancak mal ya da ürün kalitesi ile hizmet kalitesi arasındaki en önemli fark, hizmet kalitesinin ölçülebilir olmaktan çok hissedilebilir olmasıyla ilgilidir. Yani sunulan hizmetlerin önceden belirlenen standartlara sahip olmasından ziyade kullanıcılar tarafından nasıl algılandığı önem taşımaktadır (Saran, 2004, s. 77). Başlangıçta kalite kavramı yalnızca özel sektörün sunduğu hizmetler açısından değerlendirilse de geleneksel kamu yönetimi anlayışının değişmesi sonucunda kamu yönetimi için de geçerli bir kavram haline gelmiştir (Ekşioğlu, 2011, s. 9). Kamu hizmetlerinin tüketicisi olan yurttaşlar hizmetin niceliğinden çok kalitesine önem vermeye başlamıştır (Çukurçayır ve Sipahi, 2003, s. 40). Kamusal hizmetlerin kalitesi hakkındaki yargılar; yaşa,

cinsiyete, toplumsal ve ekonomik koşullara göre değişmekte ve sonuçta hizmet kullanıcılarında farklı tatmin düzeyleri oluşmaktadır. Hizmet kullanıcılarının beklentilerini karşılayan ve olumlu olarak algılanan kamu hizmetleri kaliteli, beklentileri yeterince karşılayamayan ve olumsuz olarak algılanan kamu hizmetleri ise kalitesiz olarak değerlendirilir (Saran, 2004, s. 79).

Öte yandan mal ve hizmetlerin kalitesi kadar insan yaşamının ve yaşanılan yerin kalitesi gibi konular da son yıllarda yurttaşlar ve kent yöneticileri tarafından önemsenen konular arasında yer almaya başlamıştır. Bu doğrultuda yaşam ve kent yaşamı, kalitesi araştırılan bir nesne olarak ele alınmaktadır.

Yaşam kalitesine ilişkin yapılan bir tanım şu şekildedir: “Yaşam kalitesi kavramı, bireylerin yetenekleri veya yaşam tarzlarının gerçekleştirilmesi yoluyla bireysel değer, hedef ve ihtiyaçlarının tatmin edilmesidir” (Felce ve Perry, 1995, s. 58). Ancak elbette ki bireysel olarak sahip olunan değerler ve hedefler dışında yaşanılan yerdeki fiziksel, sosyal ve çevresel kaliteyi ve psikolojik şartları da kapsamaktadır (Gönen ve Özmete, 1994, s. 41). Bu durumda Geray’ın (1998, s. 335) sıklıkla alıntılanan tanımı yaşam kalitesine ilişkin iyi bir açıklama sunacaktır: “Yaşam kalitesi, insanın sağlıklı bir ortamda yaşayabilme, beslenme, korunma, barınma gibi gereksinimlerini karşılayabilmesini, bedensel ve tinsel gelişmesine uygun olanakları bulabilmesini, yaratıcı gücünü kullanabilmesini, içinde yaşadığı çevreye ve topluma olumlu katkılarda bulunabilmesini, doğal ve yapay yaşam ortamlarının birbirleriyle uyumlu olmasını” ifade eder. Bireysel yaşam kalitesi, kişilerin ihtiyaçlarının karşılanması ile birlikte yaşamından duyduğu memnuniyeti; toplumsal yaşam kalitesi ise toplumun tüm üyelerinin sunulan hizmetlerden yararlanması ve ekonomik güç bakımından adaletin olması ile ilişkilidir (Sapançalı, 2009, s. 20).

Yaşam kalitesine iki farklı yaklaşımdan birincisi; para, mal-mülk gibi nesnel yaşam koşullarına odaklanan ve bunları kişilerin refaha ulaşabilmek için özerklikle kullanabildikleri birer araç olarak görüldüğü; daha çok ekonomik, sosyal refah ve statüyü tanımlayan İskandinav yaklaşımı; ikincisi ise bireylerin ihtiyaçlarının giderilmesinin kendilerinde yarattığı doyum, memnuniyet ve mutluluğu esas alan, yan, kısaca “mutlu musun?” sorusuna cevap arayan ve ilgili koşulların bireyler tarafından sübjektif göstergelerle değerlendirilmesini esas alan Amerikan yaklaşımıdır (Akder, 2005, s. 3).

1980li yıllardan itibaren kentsel nüfusun hızlar artmasının etkisiyle hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke kentlerinde yaşam kalitesi çalışmaları yoğunlaşmıştır. Ancak kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi oldukça karmaşık bir konudur. Çünkü kentler, yaşam kalitesi hakkında gerçekçi bilgiler elde etmede araştırmacı-

ları fazlasıyla zorlamaktadır. Genellikle konuya ilişkin gerekli analitik ve istatistikî araçlar yok denecek kadar azdır. Hatta bir kentte ne kadar insanın yaşadığı, nerede çalıştıkları gibi temel konularda bile veri eksikliği vardır. Aynı zamanda kentteki temel ekonomik aktivitelerin değerlendirilmesi veya kentin limitlerinin tam olarak belirlenmesine ilişkin de yeterince bilgi mevcut değildir (Eras, Varela, Perez, Guierrez, Lorenzo, Vandecasteele ve Hens,, 2014, s. 197-198).

Ayrıca bu türden araştırmalara ilişkin önemli bir zorluk; analizin coğrafik birimine ilişkindir. Kuşkusuz ki yaşam kalitesi uluslar, bölgeler ve eyaletler arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Bir küçük kentin yaşam kalitesi için yeterli olan kentsel unsurlar, metropol bir kent için azımsanacak ölçüde olabilecektir. Metropoliten alanlar içindeki birçok banliyönün yaşam kalitesi, merkezi şehirlerin yaşam kalitesinden farklı olacaktır. Özellikle en büyük kentsel alanlar açısından düşünücek olursak, aynı şehir içinde bile yaşam kalitesi açısından önemli farklar olması kaçınılmazdır. Bu durum, kentsel yaşam kalitesine ilişkin araştırmalar açısından büyük bir sorun teşkil etmektedir (Ulukavak, 2011, s. 8; Wish, 1986, s. 95-96).

En basit tanımıyla, kentte yaşayanların yaşadıkları yere ilişkin beklentilerinin ve ihtiyaçlarının tatmin edilmesi (Başaran ve Çiftçi, 2011, s. 258) olarak ifade edilebilen kentsel yaşam kalitesi; kent sakinlerinin ihtiyaç duyduğu kentsel hizmetler ve tüm koşullar açısından değerlendirildiğinde talep ile arz arasındaki oranı anlatmaktadır (Geray, 1998, s. 421). Geray'ın (1998, s. 335) da belirttiği gibi, dar anlamıyla kentsel yaşam kalitesi insanın sağlıklı bir ortamda yaşayabilme, beslenme, korunma ve barınma gibi temel ve birincil ihtiyaçlarını karşılayabilme durumu ve düzeyini yansıtmakta; geniş anlamıyla ise içinde yaşadığı topluma ve çevreye katkıda bulunabilmesi, bedensel ve tinsel gelişimini sağlayabilmesi ve yaratıcı gücünü kullanabilmesini ifade etmektedir.

- Kentsel yaşam kalitesi kapsam itibariyle; çevreyi oluşturan ölçülebilir nitelikteki mekânsal, sosyal ve fiziksel unsurları ve kent sakinlerinin bu unsurları nasıl algıladıklarını bir arada ele alan bir kavramdır (Van Kamp, Leidelmeijer, Marsman ve Hollander, 2003, s. 9).
- El Din, Shalaby, Farouh ve Elariena kentsel yaşam kalitesinin oluşmasına katkıda bulunan yedi temel boyut tespit etmiştir. Bunlar (2013, s. 89):
- Birinci boyut, çevrenin doğal özelliklerine gönderme yapan çevresel kentsel yaşam kalitesi;
- İkinci boyut, kentsel doku, binalar, arazi kullanımı, kentsel hizmetler ve altyapı gibi özelliklere gönderme yapan *fiziksel kentsel yaşam kalitesi*;

- Üçüncü boyut, etkileşim, yurttaş katılımı gibi özelliklere gönderme yapan *sosyal kentsel yaşam kalitesi*;
- Dördüncü boyut, mekân kimliği gibi yurttaşların yaşanılan yer hakkındaki duygularına gönderme yapan *psikolojik kentsel yaşam kalitesi*;
- Beşinci boyut, mekândaki ekonomik aktivitelere gönderme yapan *ekonomik kentsel yaşam kalitesi*;
- Altıncı boyut, kentsel politikalara gönderme yapan *politik kentsel yaşam kalitesi* ve
- Yedinci boyut, ulaşım, trafik olanakları ve erişilebilirliğe gönderme yapan *devingen kentsel yaşam kalitesidir*.

Benzer şekilde kentsel yaşam kalitesini oluşturan boyutları Ülengin, Ülengin ve Güvenç (2001, s. 366) ekonomik çevre kalitesi (iş bulma, barınma ve yaşam maliyeti gibi), sosyal çevre kalitesi (eğitim-sağlık hizmetleri, kültürel hizmetler, eğlence), fiziksel çevre kalitesi (açık ve yeşil alanlar, altyapı hizmetleri, konut gibi) ve ulaşım/iletim kalitesi olarak ayırmıştır.

Timurcanday Özmen (2007, s. 109-111) ve Royal Comission (1992'den aktaran: Bayraktar ve Girgin, 2010, s. 203) tarafından yapılan yaşam kalitesinin kapsamlı değerlendirmesi sonucu ortaya konan göstergeler şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

- *Ekonomik göstergeler*; bireysel ve toplumsal refah, kişisel gelir, ortalama gelir düzeyinin ve iş olanaklarının elde edilebilirliği, fakirlik, işsizlik, ev sahibi olma, gelir dengesizliği ve kentleşme.
- *Çevresel göstergeler*; hava kirliliği, gürültü, su kirliliği ve katı endüstriyel atıkların ortamdaki düzeyi, ekolojik süreçlerle uyumlu arazi kullanım kararları, sağlıklı doğa habitatları, su baskını, erozyon ve diğer tehlikelere karşı güvenlik.
- *Sağlık ve eğitim göstergeleri*; bebek ölüm oranı, sağlık personeli sayısı, yerel yönetimlerde kişi başına ayrılan sağlık ve eğitim harcamaları ve okullaşma oranı.
- *Politik göstergeler*; oy kullanan kişi sayısı, belediyenin istihdam oranı ve ücretler, suç oranı, refah harcamaları.
- *Sosyal göstergeler*; istihdam olanakları, aile geliri, ayrımcılık-fırsat eşitliği, spor ve kültürel etkinlikler, sağlık ve sosyal yardım hizmetlerinin, iyi eğitim, kültür ve rekreasyon olanaklarının ve toplu taşıma erişiminin sağlanabilirliği.

- *Yaşama alanı göstergeleri*; fiziksel sağlık, beslenme, kişisel hijyen, giysi ve fiziksel görünüş, kişinin psikolojik sağlığı, çevresine uyumu, toplumsal bağlantıları, yeterli gelir, sosyal hizmetler.
- *Estetik göstergeler*; alan tasarımı, kültürel ve doğal mirasla bağlantıları.
- *Kurumsal göstergeler*; toplumla ilgili kararlara halkın katılımı, kurumlar arası entegrasyon.

Wish (1986, s. 94) yaşam kalitesi araştırmaları arasında öncü bir çalışma olarak, Ben-chieh Liu'nun 1976 yılında yaptığı "Amerika'nın Metropolitan Alanlarında Yaşam Kalitesi Göstergeleri" (*Quality of Life Indicators in U.S. Metropolitan Areas*) araştırmasını göstermektedir. Bu araştırmada Ben-chieh Liu yaşam kalitesine ilişkin 5 temel gösterge sunmaktadır: 1) ekonomik, 2) siyasi, 3) çevresel, 4) toplumsal, 5) sağlık ve eğitim. Çalışmanın sonucunda yaşam kalitesinin en çok sağlık, eğitim ve toplumsal bileşenlerle, daha az ölçüde çevresel bileşenlerle ve en az ölçüde ekonomik ve politik bileşenlerle ilgili olduğu bulgulanmıştır.

Birleşmiş Milletler tarafından gerçekleştirilen Kentsel Göstergeler Programı'nda yer verilen kentsel yaşam kalitesi göstergeleri; barınma (konutun dayanıklılık durumu, kalabalıklaşma, güvenli konut sahipliği, içilebilir suya erişim, geliştirilmiş kanalizasyona erişim, hizmetlere bağlantı), sosyal gelişme ve yoksulluğun önlenmesi (beş yaş altı ölümleri, cinayetler, yoksul hane halkları, okuryazarlık oranları), çevre yönetimi (kentsel nüfus artışı, planlı yerleşmeler, suyun fiyatı, arıtılmış atık su, katı atık depolanması, yolculuk süresi), ekonomik gelişme (kayıt dışı istihdam, kentsel üretim, işsizlik) ve yönetim (yerel yönetim gelirleri) şeklindedir (Üçer, 2009, s. 34). Avrupa Birliği ve EUROSTAT işbirliği ile çalışmalarını yürüten Urban Audit; sosyo-ekonomik göstergeler, vatandaşların şehre ilgisi, eğitim ve öğretim düzeyi, çevre, kültür ve rekreasyon göstergelerini kullanarak kentsel yaşam kalitesi araştırmalarını yürütmüştür (Aktaş, 2007, s. 34-35). OECD kentsel yaşam kalitesi göstergeleri olarak; gelir, konut, iş, topluluk, eğitim, çevre, yönetim, sağlık, yaşam tatmini, güvenlik ve iş-yaşam dengesine yer vermektedir (Khalil, 2012, s. 85).

Lee (2008, s. 1205) ise, "Taipei'de Yaşam Kalitesinin Öznel Ölçümü" adlı çalışmasında belediye hizmetleri, mahalle memnuniyeti, toplumsal statü, mahallenin çevresel özellikleri ve yerel desteği kentsel yaşam kalitesi göstergeleri olarak kullanmıştır. Toronto Üniversitesi'nde dünyadaki kentleri yaşam kalitesi göstergelerine göre sıralamak amacıyla yapılan bir çalışmada kentsel yaşam kalitesi göstergeleri olarak *doğal çevre* (hava kalitesi, yeşil alan yeterliliği vb.), *yapılı çevre* (gürültü ve görüntü kirliliği, toplu taşıma, trafik vb.), *ekonomi* (gelir, harcama, işsizlik oranı, hane halkı masrafları vb.), *sağlık* (doğum oranı, salgın hastalıklar sağlık açısından

riskler vb.), *insanlar* (nüfus artış veya azalışı, etnik yapı, yaş aralığı vb.), *güvenlik* (çocuk güvenliği, hız sınırı, yolların güvenliği vb.), *sosyal ilişkiler* (insan çeşitliliği) ve *eğitim durumu* (okullaşma oranı, toplumsal eğitim durumu vb.) seçilmiştir (Elbi, 2009, s. 40-41).

Sülün Evinç Torlak ve Pınar Savaş Yavuzçehre tarafından Denizli'deki kent yoksullarının yaşamlarındaki nesnel koşulların yaşam kalitesi algısını nasıl etkilediğini ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmada kaliteli bir yaşam için önem verilen konuların geçim zorluğu olmaması, güvenlik, barınma, sağlık ve eğitim koşulları ve belediye hizmetlerinin kalitesi şeklinde olduğu bulgulanmıştır (Torlak ve Savaş Yavuzçehre, 2008, s. 40). Yonca Çolakoğlu tarafından Antalya'da gerçekleştirilen kentleşme sürecinde kentsel yaşam kalitesinin ölçüldüğü araştırmada kullanılan göstergeler (2005, s. 74-75); demografik özellikler, konut nitelikleri, çevresel faktörler, güvenlik, çevrenin engelliler için uygunluğu, ulaşım, kentsel olanaklar, karar verme mekanizmaları ve katılım isteği, ekonomik yaşam kalitesi, yerel yönetim hizmetleri ve hizmetlere ilişkin sıkıntılarda yetkililere başvurma şeklindedir. Çalışmada kentsel yaşam kalitesi için önemli olan konuların can ve mal güvenliğinin sağlanması ile katılım sorunlarının çözülmesi şeklinde olduğu tespit edilmiştir.

Handan Türkoğlu tarafından İstanbul'da yapılan bir araştırma olan "İstanbul'da Konut Alanlarında Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi" çalışması, İstanbul'da yaşayanların çevresel ve toplumsal koşulları değerlendirme biçimlerini belirlemeyi amaçlayarak konutla ilgili özellikler ve konuttan memnuniyet; ulaşım alışkanlıkları ve İstanbul'da kamu ulaşımına ilişkin değerlendirmeler; halkın rekreasyon konusundaki davranışları, kültürel aktivitelere katılma düzeyleri ve bu hizmetlere ilişkin değerlendirmeleri; konut çevresine ilişkin değerlendirmeler; kentsel alanların gelişimine ve çevrenin korunmasına ilişkin değerlendirmeler; İstanbul'da yaşayan halkın genel yaşam kalitesine ilişkin algılarını içeren bir araştırmadır. Araştırma sonucunda söz konusu ölçütler açısından memnuniyet düzeyi en düşük çevrelerin daha çok plansız gelişmiş bölgeler olmasına karşılık kentin planlı bölgelerinde memnuniyet düzeyinin nispeten daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Türkoğlu, Bölen, Korça Baran ve Marans, 2008, s. 110).

Bayram, Bayram ve Bilgel (2012, s. 114), Bursa Büyükşehir Belediyesi içindeki 172 mahalleyi kapsayan bir araştırma yapmış ve fiziksel sağlık alanı, psikolojik alan, sosyal ilişkiler alanı ve çevre alanı olmak üzere kentsel yaşam kalitesine ilişkin 4 farklı alan tespit etmiştir. Esra Diğdem Aktaş, Kocaeli'nde yaşayanların kentsel yaşam kalitesini nasıl değerlendirdiklerine yönelik bir anket uygulaması yapmış ve anket kapsamında yöneltilen soruların kapsadığı konuları şu şekilde ortaya koymuştur (2007, s. 55-61): hava, su ve gürültü kirliliğini kapsayan çevresel kalite;

güvenlik; sosyal ve kültürel olanaklar; rekreasyon alanları; sağlık hizmetlerinin kalitesi ve yeterliliği; ulaşım ve hayat pahalılığı. Araştırma sonucunda kentsel yaşam kalitesini etkileyen en önemli faktörler güvenlik ve sağlık hizmetleri şeklinde bulunmuştur. Ayrıca güvenlik, ulaşım olanakları ve çevresel kalite konusunda memnuniyet arttıkça kentsel yaşam kalitesinin de arttığı tespit edilmiştir (Aktaş, 2007, s. 78-79).

Karakaya ve Aktürk'ün (2020, s. 134-136) "Kentsel Yaşam Kalitesi ve Yaşanabilirlik Analizi: Erzurum Örneği" başlıklı çalışmaları, Erzurum kent merkezinde ikamet eden bireylerin fikirleri alınarak Erzurum'un kentsel yaşam kalitesi ve yaşanabilirlik düzeyinin değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Çalışma sonucunda kentsel yaşam kalitesini algılama düzeyi ile cinsiyet, eğitim durumu ve memleket arasında anlamlı bir farklılık olmadığı; buna karşın yaş, medeni durum, aylık gelir düzeyi ve aylık gider düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiş ve Erzurum'da kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

3. ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Yöntemi

Araştırma sahası olan Uşak kenti ile ilgili kısa bir bilgi vermek gerekirse, Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü'nde yer alan kent kuzeyden Kütahya, batıdan Manisa, güneyden Denizli, doğudan ise Afyonkarahisar illeri ile komşudur. Kentin merkez ilçesinin, ilin tüm ilçeleri ile sınırı vardır. Coğrafi koşullar itibari ile tarihi bir yol üstü yerleşmesi olarak bilinmekte ve ulaşım ağlarının kesiştiği bir konumda olmasından dolayı sanayi ve ticaret bakımından ülke için önemli bir yer tutmaktadır. Kral Yolu gibi önemli ticaret yollarının kent gelişiminde etkili olduğu belirtilmektedir. Ayrıca 1926 yılında ilk şeker fabrikasının açıldığı kenttir. Uşak kenti yerleşim alanı ve il genelinde, yük ve yolcu taşımacılığı açısından en yoğun olan İzmir-Ankara yolu olarak da bilinen D-300 karayoludur (Doğanay ve Deniz, 2015: 2).

Uşak Belediyesi 2020-2024 Stratejik Plan'ında (www.usak.bel.tr/) belediyenin misyonu "Uşak ili içerisinde yaşayan halkın yaşam kalitesini ve refah düzeyini arttırmak,..." olarak açıklanmıştır. Bununla bağlantılı olarak vizyon ise "Uşak belediyesini şeffaf, katılımcı bir yönetim anlayışı çerçevesinde yaşam kalitesinden ödün vermeden.....yaşanabilir örnek bir belediye haline getirmek" şeklindedir. Ayrıca belediyenin geliştirdiği amaçlar arasında yer alan "Çevre Sağlığı" başlığını taşıyan Amaç 2'de: ".....yaşam kalitesi yüksek ve sağlıklı bir kent yaratmak"tan bah-

sedilmiştir. Belediyenin Stratejik Planı'nda kentsel yaşam kalitesine yönelik yapmış olduğu bu vurgular, kentsel yaşam kalitesinin geliştirilmesinde yerel yönetimler tarafından yerine getirilen hizmetlerin en önemli rolü oynamasından kaynaklanmaktadır.

Çalışmanın temel amacı, Uşak ili merkez ilçesinde –merkez ilçe sınırları dışına çıkılmadan- ikamet etmekte olan kişilerin kentsel yaşam kalitesine yönelik öznel değerlendirmelerini ve genel memnuniyet düzeylerini ölçmek ve böylelikle Uşak'ta kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesinde yerel yönetimler tarafından öncelik verilmesine ihtiyaç duyulan konuları tespit ederek bir kılavuz görevi görmektir. Çalışmada Uşak ilinin seçilmiş olmasının nedeni, Uşak'ta halkın kentsel yaşam kalitesini nasıl değerlendirdiğini ölçmeye yönelik başka bir çalışmaya literatürde rastlanmamış olması ve kolaylaştırıcı bir unsur olarak araştırmacının Uşak ilinde ikamet etmesinden kaynaklanmaktadır. Çalışmanın önemi ile ilgili vurgulanması gereken bir husus, araştırmanın kentsel yaşam kalitesine ilişkin bireysel düzeyde öznel değerlendirmeleri ölçüyor olmasıdır. Türkiye'de kent bazında nesnel göstergelerin birçoğuna yönelik erişim ve mevcudiyet zorlukları kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik yapılan/yapılacak araştırmaların öznel değerlendirilmelerini haklı ve gerekli kılmaktadır.

Çalışma, Uşak ili merkez ilçe sınırlarında nicel araştırma yöntemi ile yürütülmüştür. Kullanılan veri toplama aracı Uşak ili merkez ilçesinde ikamet etmekte olan kişilere kentsel yaşam kalitesi hakkındaki değerlendirmelerini ölçmek amacıyla uygulanan anket tekniği; örneklem seçim yöntemi ise bir random örnekleme yöntemi olan basit tesadüfi örnekleme yöntemidir. Bu yöntemde evrenin karakteristiği ve bunların dağılımı konusunda bir ön bilgiye ihtiyaç duyulmadığı için evrendeki eleman türlerinden her birinden örnekleme girenlerin sayısı tamamen şansa bırakılır ve birbirinden bağımsızdır ve böylece sonuçlar evrene genellenebilirler (Ergin, 1994, s. 96; Yıldız, 2017, s. 428). Söz konusu örnekleme yöntemi bu çalışmada da bütün birimlerin listelendiği ve listeden rastgele birimlerin seçildiği şekilde uygulanmıştır.

Anket soruları düzenlenirken Esra Diğdem Aktaş'ın (2007) Kocaeli'nde yaşayanların kentsel yaşam kalitesini nasıl değerlendirdiklerine yönelik yaptığı anket kapsamında kullandığı sorulardan yararlanılmıştır. Aktaş (2007, s. 55), sözü edilen çalışmasında Avrupa Birliği Kentsel Denetim (Urban Audit) Çalışması'nın sorularından yararlanmış; ancak Kocaeli'ne özgü yeni soruları da eklediğini belirtmiştir. Ayrıca anketin sonuna Karakaya ve Aktürk'ün (2020) Erzurum kent merkezinde kentsel yaşam kalitesi ve yaşanabilirlik düzeyinin değerlendirilmesine yönelik araştırmalarında kullanmış oldukları “şehirin diğer şehirlere göre artıları nelerdir?”

ve “şehir merkezinin sahip olduğu sorunları kendi önceliklerinize göre sıralayın” şeklindeki çoktan seçmeli iki sorunun eklenmesi de gerekli ve yararlı görülmüştür.

Araştırma verilerinin toplanabilmesi için araştırmanın etik açıdan uygunluğuna yönelik Uşak Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’na başvuruda bulunulmuştur. Uşak Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 16.03.2023 tarih ve 2023- 44 sayılı kararı ile araştırma kapsamında uygulanacak yöntemlerin etik açıdan uygun olduğu onaylanmıştır. İlgili resmi yazı ile anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın evreni, Uşak ili merkez ilçesinde yaşayan halktan ibarettir. 4 Şubat 2022 TÜİK verilerine göre Uşak ili merkez ilçesinin nüfusu 2021 yılı sonunda 260.843 olarak hesaplanmıştır. Bilindiği üzere araştırmalarda örneklem büyüklüğü hesaplanırken evrenin büyüklüğü ve varsayılan güvenilirlik düzeyi olmak üzere iki temel unsur göz önünde bulundurulmaktadır (Kozak, 2014: 113). Nicel araştırmalarda örneklem büyüklüğüne örnek olarak aşağıdaki tablo verilebilir:

Tablo 1. Nicel Araştırma Yöntemlerinde Örneklem Büyüklüğü

Evren Büyüklüğü	Hesaplanan Örneklem Büyüklüğü	
	%95 güvenilirlik düzeyi	%99 güvenilirlik düzeyi
100	80	88
1.000	278	400
10.000	370	623
50.000	381	655
100.000	383	660
500.000	384	663
1.000.000	384	664
10.000.000	384	664

Kaynak: Kozak, M. (2014); *Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayın Teknikleri*, s. 113.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere evren büyüklüğü ne kadar olursa olsun, belirli bir sayıdan itibaren gereksinim duyulacak örneklem miktarı sabit kalmaktadır. “Araştırmacılar genellikle %95’lik bir güvenilirlik düzeyinde çalışırlar. Bunun anlamı, eğer örnek kütle 100 kere seçilmiş olsa, bunların en az 95 tanesinin evrenin özelliklerini temsil edecek güce sahip olmasıdır” (Altunışık vd., 2007: 127).

Bu bilgiler doğrultusunda evren büyüklüğü 500.000 ve güvenilirlik düzeyi %95 olan bir araştırma için gerekli ve yeterli örneklemin büyüklüğü $N=384$ olarak görülmektedir. Araştırmada anketler 21.03.2023-25.05.2023 tarihleri arasında Uşak ili merkez ilçede ikamet eden 18 yaş üstü 395 kişiye uygulanmıştır.

Araştırma amacına yönelik elde edilmesi hedeflenen verilere ilişkin sorular arasında 1.grupta “yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, sürdürmekte olduğu iş, ikamet süresi, aylık gelir düzeyi” şeklinde olgusal sorular yer almış ve bunlar araştırmanın kontrol değişkenlerini oluşturmuştur. 2.grupta ise katılımcılara yer verilen her bir ifade için görüşlerini (1) kesinlikle katılıyorum (2) katılıyorum (3) orta düzeyde katılıyorum (4) katılmıyorum (5) kesinlikle katılmıyorum şeklinde 5’li likert ölçeğine göre değerlendirmeleri istenmiştir. Burada literatür kısmında özetlenen bazı çalışmalarda da yer alan kentsel yaşam kalitesi algısı boyutları şu önermeler ile ölçülmüştür (Aktaş, 2007; El Din vd., 2013; Timurcanday Özmen, 2007; Ülengin vd., 2001):

- Çevresel kentsel yaşam kalitesi boyutunda 4 önerme yer almıştır: “Uşak kentinde hava kirliliği büyük problemidir”, “Uşak kentinde su kirliliği büyük bir problemidir”, “Uşak kentinde gürültü büyük bir problemidir”, “Uşak temiz bir kenttir”;
- Fiziksel kentsel yaşam kalitesi boyutunda 3 önerme yer almıştır: “Kamusal park ve bahçeler gibi yeşil alanlar yeterlidir”, “Konutunuzun konfor koşulları (oda sayısı, elektrik, su, banyo vb.) yeterlidir”, “Spor alanları ve kapalı spor salonları gibi spor olanakları yeterlidir”;
- Devingen kentsel yaşam kalitesi boyutunda 5 önerme yer almıştır: “Kentteki toplu taşıma ücretleri uygundur”, “Park yerleri yeterlidir”, “Trafik sıkışıklığı yoktur”, “Toplu taşıma araçlarına erişmek kolaydır”, “İşe gidiş-geliş için harcanan süre fazla değildir”;
- Sosyal kentsel yaşam kalitesi boyutunda 5 önerme yer almıştır: “Konser salonları, tiyatrolar, müzeler ve kütüphaneler gibi kültürel olanaklar yeterlidir”, “Kentteki hastane sayısı yeterlidir”, “Hastanelerdeki doktor sayısı yeterlidir”, “Okul sayısı yeterlidir”, “Yaşadığınız mahalledeki komşularınızla ilişkileriniz iyidir”;
- Ekonomik kentsel yaşam kalitesi boyutunda 3 önerme yer almıştır: “Uşak’ta kolay iş bulunur”, “Uşak’ta makul bir fiyata iyi ev bulmak kolaydır”, “Tüketim mallarının fiyatları uygundur”;

- Politik kentsel yaşam kalitesi boyutunda 1 önerme yer almıştır: “Kentsel hizmetlerle ilgili kontak kurduğunuz zaman, etkili bir şekilde yardımcı oluyorlar”.

Ayrıca genel memnuniyet düzeyi ise; “gelecek beş yılda Uşak’ta yaşamak daha güzel olacak”, “Uşak’ta yaşamaktan memnunum” ve “başka bir yerde yaşama şansım olsa yine de Uşak’ta yaşamayı tercih ederdim” önermeleri ile ölçülmüştür (Karaka-ya ve Aktürk, 2010).

3.2. Analizler

SPSS 28.0 programı yardımıyla gerekli değerlendirmeler yapılırken öncelikle 2. grupta yer alan sorular için ortalama ve standart sapma değerlerine yer verilmiş, ardından verilen normal dağılıp dağılmadığının tespitine ve buna göre grup farklılıklarının tespitinde bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü anova (varyans analizi) testlerinin kullanılmasıyla elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Çalışmada 2. Grupta yer alan sorular için ortalama ve standart sapma değerleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Ortalama ve Standart Sapmalar

İfadeler	N	Ort	ss
Uşak’ta kolay iş bulunur.	395	3,29	0,95
Uşak’ta makul bir fiyata iyi ev bulmak kolaydır.	395	2,46	1,01
Kentsel hizmetlerle ilgili kontak kurduğunuz zaman, etkili bir şekilde yardımcı oluyorlar.	395	3,08	0,87
Uşak kentinde hava kirliliği büyük problemdir.	395	2,79	1,05
Uşak kentinde gürültü büyük bir problemdir.	395	2,74	1,07
Uşak kentinde su kirliliği büyük bir problemdir.	395	2,90	1,04
Uşak temiz bir kenttir.	395	2,57	1,10
Uşak’ta yaşamaktan memnunum.	395	2,63	1,13
Gelecek beş yılda Uşak’ta yaşamak daha güzel olacak.	395	2,82	1,04
Kentteki toplu taşıma ücretleri uygundur.	395	3,33	1,25
Park yerleri yeterlidir.	395	3,20	1,23
Trafik sıkışıklığı yoktur.	395	2,94	1,16

İfadeler	N	Ort	ss
Toplu taşıma araçlarına erişmek kolaydır.	395	2,85	1,28
Kentteki hastane sayısı yeterlidir.	395	3,18	1,17
Hastanelerdeki doktor sayısı yeterlidir.	395	3,22	1,08
İşe gidiş-geliş için harcanan süre fazla değildir.	395	2,88	1,19
Konutunuzun konfor koşulları (oda sayısı, elektrik, su, banyo vb.) yeterlidir.	395	2,73	1,12
Tüketim mallarının fiyatları uygundur.	395	3,33	1,24
Başka bir yerde yaşama şansım olsa yine de Uşak'ta yaşamayı tercih ederdim.	395	3,15	1,20
Belediye kentle ilgili kararlar alırken halkın katılımını da sağlanıyor.	395	3,07	1,13
Okul sayısı yeterlidir.	395	2,75	1,05
Yaşadığınız mahalledeki komşularınızla ilişkileriniz iyidir.	395	2,51	1,07
Kamusal park ve bahçeler gibi yeşil alanlar yeterlidir.	395	3,47	1,06
Konser salonları, tiyatrolar, müzeler ve kütüphaneler gibi kültürel olanaklar yeterlidir.	395	2,77	1,18
Spor alanları ve kapalı spor salonları gibi spor olanakları yeterlidir.	395	2,66	1,02

Katılımcılar arasında kentsel yaşam kalitesinin farklı alanlarına yönelik öznel değerlendirmelerin ölçülmek istendiği yukarıdaki tabloda genel eğilimin “orta düzeyde katılıyorum”a yakın (2,93) olduğu görülmektedir. Öznel değerlendirmelerin en olumlu olduğu ifadenin 3,47 ile “kamusal park ve bahçeler gibi yeşil alanlar yeterlidir” ifadesi olurken en olumsuz olduğu ifadenin 2,46 ile “Uşak’ta makul bir fiyata iyi ev bulmak kolaydır” ifadesi olduğunu belirtmek gerekir. Uşak kent merkezinde özellikle son yıllarda açık ve yeşil alanların ve rekreasyon alanlarının artmakta olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca belediyenin 2020-2024 Stratejik Planında işlevselliği olan park ve yeşil alanlar ile kişi başına düşen yeşil alan miktarının artırılması hedefine yönelik olarak kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarının daha da arttırılacağı, rekreasyon alanlarında ağaç ve fidan dikimi yapılacağı, mevcut parkların bakım ve onarımlarının tamamlanacağına yer verilmektedir. Belediyenin söz konusu hedeflere yönelik yürütmekte olduğu hizmetlerin söz konusu olanaklara yönelik memnuniyet düzeyinin yüksek çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. En olumsuz değere sahip olan “Uşak’ta makul bir fiyata iyi ev bulmak kolaydır” ifadesi

ise Uşak'ta son yıllarda yeni ve prestijli konut projeleri ile birlikte konut fiyatlarının hızla artmakta olmasının bir sonucudur.

Frekans dağılımının ardından farklılık analizleri ile kentsel yaşam kalitesine yönelik öznel değerlendirmelerin ve genel memnuniyet düzeylerinin kontrol değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ölçümlenmiştir. Burada hangi analiz yöntemlerinin kullanılacağını belirlemeden önce verilerin normal dağılıp dağılmadığını kontrol etmek gereklidir. SPSS 28.0 Paket programı ile gerçekleştirilen normallik testinde bütün alt boyutlar için skewness (*basıklık*) ve kurtosis (*çarpıklık*) değerlerinin -1,5 ve +1,5 arasında dağılıyor olması (Tabachnick ve Field, 2013) nedeniyle verilerin normal bir dağılıma sahip olduğu söylenebilir. Bu durumda cinsiyet değişkeni ile yapılacak farklılık analizinde bağımsız örneklem t-testinin, diğer kontrol değişkenleri ile yapılacak farklılık analizlerinde ise tek yönlü anova (varyans analizi) test tekniğinin kullanılması uygun görülmüştür.

Araştırmaya katılan kadın ve erkekler arasında kentsel yaşam kalitesinin farklı boyutlarına yönelik öznel değerlendirmeler ile genel memnuniyet düzeyleri bakımından farkların tespit edilmesi için yapılan bağımsız örneklem t-testi istatistikleri aşağıdaki Tabloda sunulmaktadır.

Tablo 2. Cinsiyete Göre Farklılıkları Sınayan Bağımsız Örneklem T-Testi

Değişken	Cinsiyet	N	F	sig.
Ekonomik kentsel yaşam kalitesi	Kadın	2227	1,921	0,167
	Erkek	1168		
Fiziksel kentsel yaşam kalitesi	Kadın	2227	0,050	0,824
	Erkek	1168		
Çevresel kentsel yaşam kalitesi	Kadın	2227	1,656	0,199
	Erkek	1168		
Sosyal kentsel yaşam kalitesi	Kadın	2227	0,200	0,655
	Erkek	1168		
Politik kentsel yaşam kalitesi	Kadın	2227	13,892	<.001*
	Erkek	1168		
Devingen kentsel yaşam kalitesi	Kadın	2227	3,103	0,079
	Erkek	1168		
Genel memnuniyet düzeyi	Kadın	2227	0,270	0,604
	Erkek	1168		

Tablo incelendiğinde politik kentsel yaşam kalitesi dışındaki tüm değişkenler için hesaplanan bağımsız örneklem t-testi istatistiklerinin 0,05'in üzerinde olduğu görülür (sig.>0,05). Bu durumda araştırmaya katılan kadın ve erkekler arasında kentsel yaşam kalitesinin farklı boyutlarına yönelik öznel değerlendirmeler bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Aynı durum genel memnuniyet düzeyi açısından da geçerlidir. Bu kontrol değişkeninde yalnızca politik kentsel yaşam kalitesi açısından araştırmaya katılan kadın ve erkekler arasında istatistikî açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur. Yani kadın ve erkekler politik açıdan kentsel yaşam kalitesini farklı algılamaktadır.

Araştırmada kullanılan 2. ve 3. grup değişkenleri, ikamet etme süresi ve eğitim düzeyidir. Farklı sürelerde Uşak'ta ikamet etmekte olan katılımcılar ve farklı eğitim düzeylerine sahip katılımcılar arasında kentsel yaşam kalitesinin farklı boyutlarına yönelik öznel değerlendirmeler ile genel memnuniyet düzeyleri bakımından farkların tespiti için yapılan tek yönlü anova testleri aşağıdaki Tabloda sunulmaktadır.

Tablo 3. İkamet Etme Süresine ve Eğitim Düzeyine Göre Farklılıkları Sınayan Anova Testleri

Değişken	İkamet süresi	N	Sig	Eğitim düzeyi	N	Sig
Ekonomik kentsel yaşam kalitesi	1 yıldan az	67	<.001*	İlkokul	12	0,129
	1-5 yıl arası	131		İlköğretim	51	
	5-10 yıl arası	126		Lise	127	
	10-20 yıl arası	35		Üniversite	161	
	20 yıldan çok	36		Lisansüstü	44	
Fiziksel kentsel yaşam kalitesi	1 yıldan az	67	<.001*	İlkokul	12	0,110
	1-5 yıl arası	131		İlköğretim	51	
	5-10 yıl arası	126		Lise	127	
	10-20 yıl arası	35		Üniversite	161	
	20 yıldan çok	36		Lisansüstü	44	
Çevresel kentsel yaşam kalitesi	1 yıldan az	67	<.001*	İlkokul	12	<.001*
	1-5 yıl arası	131		İlköğretim	51	
	5-10 yıl arası	126		Lise	127	
	10-20 yıl arası	35		Üniversite	161	
	20 yıldan çok	36		Lisansüstü	44	

Değişken	İkamet süresi	N	Sig	Eğitim düzeyi	N	Sig
Sosyal kentsel yaşam kalitesi	1 yıldan az	67	<.001*	İlkokul	12	<.001*
	1-5 yıl arası	131		İlköğretim	51	
	5-10 yıl arası	126		Lise	127	
	10-20 yıl arası	35		Üniversite	161	
	20 yıldan çok	36		Lisansüstü	44	
Politik kentsel yaşam kalitesi	1 yıldan az	67	<.001*	İlkokul	12	<.001*
	1-5 yıl arası	131		İlköğretim	51	
	5-10 yıl arası	126		Lise	127	
	10-20 yıl arası	35		Üniversite	161	
	20 yıldan çok	36		Lisansüstü	44	
Devingen kentsel yaşam kalitesi	1 yıldan az	67	<.001*	İlkokul	12	0,004*
	1-5 yıl arası	131		İlköğretim	51	
	5-10 yıl arası	126		Lise	127	
	10-20 yıl arası	35		Üniversite	161	
	20 yıldan çok	36		Lisansüstü	44	
Genel Memnuniyet Düzeyi	1 yıldan az	67	<.001*	İlkokul	12	0,230
	1-5 yıl arası	131		İlköğretim	51	
	5-10 yıl arası	126		Lise	127	
	10-20 yıl arası	35		Üniversite	161	
	20 yıldan çok	36		Lisansüstü	44	

Tablo incelendiğinde ikamet etme süresi değişkeni hesaplanan anova test istatistiği anlamlılık değerlerinin 0,05'den küçük olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Bu durumda farklı sürelerdir Uşak'ta ikamet etmekte olan katılımcılar arasında kentsel yaşam kalitesinin farklı boyutlarına yönelik öznel değerlendirmeler ile genel memnuniyet düzeyleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda söz konusu farklılığı hangi grupların ortaya çıkardığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırmalarda en sık kullanılan test olan Scheffe post hoc testi kullanılmıştır. Söz konusu test uygulandığında istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların şu gruplar arasında olduğu tespit edilmiştir:

Ekonomik kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde 5-10 yıl arası süredir ikamet etmekte olan katılımcıların ekonomik kentsel yaşam kalitesi konusunda 1-5 yıl arası süredir ikamet etmekte olanlara göre daha olumlu fikirleri vardır. Ayrıca 5-10 yıl arası süredir ikamet etmekte olan katılımcıların 20 yıldan uzun süredir ikamet etmekte olanlara göre de ekonomik kentsel yaşam kalitesi konusunda fikirleri daha olumludur.

Fiziksel kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde 10-20 yıl arası süredir ikamet etmekte olan katılımcıların fiziksel kentsel yaşam kalitesi konusunda diğer bütün gruplar ile arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. 10-20 yıl arası süredir ikamet etmekte olan katılımcıların diğer bütün gruplara göre daha yüksek ortalama değere sahip olması nedeniyle fiziksel kentsel yaşam kalitesi konusunda daha olumlu fikirleri olduğu söylenebilir.

Çevresel kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde 10-20 yıl arası süredir ikamet etmekte olan katılımcıların çevresel kentsel yaşam kalitesi konusunda diğer bütün gruplar ile arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. 10-20 yıl arası süredir ikamet etmekte olan katılımcıların diğer bütün gruplara göre daha yüksek ortalama değere sahip olması nedeniyle çevresel kentsel yaşam kalitesi konusunda en olumlu fikirlere sahip olan grup olduğu söylenebilir.

Sosyal kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde 20 yıldan uzun süredir ikamet etmekte olan katılımcıların sosyal kentsel yaşam kalitesi konusunda diğer bütün gruplar ile arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. 20 yıldan uzun süredir ikamet etmekte olan katılımcıların diğer bütün gruplara göre daha düşük ortalama değere sahip olması nedeniyle sosyal kentsel yaşam kalitesi konusunda en olumsuz fikirlere sahip olan grup olduğu söylenebilir.

Politik kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde 20 yıldan uzun süredir ikamet etmekte olan katılımcıların politik kentsel yaşam kalitesi konusunda diğer bütün gruplar ile arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. 20 yıldan uzun süredir ikamet etmekte olan katılımcıların diğer bütün gruplara göre daha düşük ortalama değere sahip olması nedeniyle politik kentsel yaşam kalitesi konusunda en olumsuz fikirlere sahip olan grup olduğu söylenebilir.

Devingen kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde 20 yıldan uzun süredir ikamet etmekte olanların birinci grup hariç (1 yıldan az) diğer

bütün gruplara göre devingen kentsel yaşam kalitesi konusunda daha olumsuz fikirleri olduğu görülmüştür.

Genel memnuniyet düzeyi açısından: 20 yıldan uzun süredir ikamet etmekte olan katılımcıların diğer bütün gruplara göre genel memnuniyet düzeyi açısından en düşük değerlere sahip olan grup olduğu söylenebilir. Ayrıca genel memnuniyet düzeyi açısından 1-5 yıl arası süredir ikamet etmekte olanlar ile 10-20 yıl arası süredir ikamet etmekte olanlar arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Buna göre 10-20 yıl arası süredir ikamet etmekte olan grup, 1-5 yıl arası süredir ikamet etmekte olan gruba göre daha yüksek bir değere sahiptir.

Eğitim düzeyi değişkenine göre ise çevresel, sosyal, politik ve devingen kentsel yaşam kalitesi için hesaplanan anova test istatistiklerinin 0,05'in altında olduğu görülmüştür (sig.<0,05). Bu durumda farklı eğitim düzeylerine sahip katılımcılar arasında kentsel yaşam kalitesinin söz konusu boyutlarına yönelik öznel değerlendirmeler bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar vardır. Scheffe post hoc testi uygulandığında bu anlamlı farklılıkların şu gruplar arasında olduğu tespit edilmiştir:

Çevresel kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde ilköğretim mezunu katılımcıların diğer bütün gruplara göre daha yüksek ortalama değerlere sahip olması nedeniyle çevresel kentsel yaşam kalitesi açısından daha olumlu düşüncelere sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca ilköğretim mezunu gruplar ile üniversite mezunu gruplar arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Üniversite mezunu gruplar, ilköğretim mezunu gruplara göre çevresel kentsel yaşam kalitesi açısından daha olumsuz düşüncelere sahiptir.

Sosyal kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde ilköğretim mezunu gruplar ile üniversite ve lisansüstü mezunu gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Üniversite ve lisansüstü mezunu gruplar ilköğretim mezunu gruplara göre sosyal kentsel yaşam kalitesi açısından daha olumsuz düşüncelere sahiptir.

Politik kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde ilköğretim mezunu gruplar ile ilköğretim mezunu gruplar arasında ve ilköğretim mezunu gruplar ile üniversite mezunu gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Politik kentsel yaşam kalitesi açısından ilköğretim mezunu gruplar ilköğretim mezunu gruplara göre daha olumsuz; üniversite mezunu gruplara göre daha olumlu düşüncelere sahiptir. Yani eğitim seviyesi arttıkça politik kentsel yaşam kalitesi açısından hoşnutsuzluk artmaktadır.

Devingen kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde ilköğretim mezunu gruplar ile lisansüstü mezunu gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Üniversite mezunu gruplar ilköğretim mezunu gruplara göre devingen kentsel yaşam kalitesi açısından daha olumsuz düşüncelere sahiptir.

Araştırmada kullanılan 4. grup değişkeni, sürdürmekte olduğu iş değişkenidir. Araştırmaya dahil edilen ve farklı işlerde çalışan katılımcılar arasında kentsel yaşam kalitesinin farklı boyutlarına yönelik öznel değerlendirmeler ile genel memnuniyet düzeyleri bakımından farkların tespiti için yapılan tek yönlü anova testi aşağıdaki Tabloda sunulmaktadır.

Tablo 4. Sürdürmekte Olduğu İşe Göre Farklılıkları Sınayan Anova Testi

Değişken	Sürdürülen İş	N	Ortalama	Std. Sapma	f	ssig.
Ekonomik kentsel yaşam kalitesi	Memur-kamu görevlisi	551	3.5621	.80413	77,140	<.001*
	Özel sektör	444	2.9697	.93681		
	Serbest meslek	667	3.5274	.87261		
	İşçi	448	3.4722	.89610		
	Öğretmen	444	2.9394	.75832		
	Emekli	224	2.7778	.93595		
	İşsiz	118	4.1296	.56173		
	Akademisyen	444	3.6061	.83611		
	Öğrenci	228	3.7143	.52677		
	Ev hanımı	224	3.0556	.45754		
Diğer	33	3.0000	.00000			
Fiziksel kentsel yaşam kalitesi	Memur-kamu görevlisi	551	2.3856	.97382	7,019	<.001*
	Özel sektör	444	2.2424	.70569		
	Serbest meslek	667	2.5672	.69876		
	İşçi	448	3.2222	1.10304		
	Öğretmen	444	2.5758	.83948		
	Emekli	224	2.3889	.60327		
	İşsiz	118	3.2407	.56943		
	Akademisyen	444	2.7273	.71627		
	Öğrenci	228	2.7619	.23757		
	Ev hanımı	224	2.4444	.32103		
Diğer	33	1.3333	.00000			

Değişken	Sürdürülen İş	N	Ortalama	Std. Sapma	f	ssig.
Çevresel kentsel yaşam kalitesi	Memur-kamu görevlisi	551	2.9363	.81216	33,133	<<.001*
	Özel sektör	444	2.8864	.83083		
	Serbest meslek	667	2.7537	.59590		
	İşçi	448	2.6042	.76810		
	Öğretmen	444	2.8636	.61345		
	Emekli	224	2.7917	.45245		
	İşsiz	118	2.7361	1.33249		
	Akademisyen	444	2.4545	.60826		
	Öğrenci	228	2.9643	.62994		
	Ev hanımı	224	2.7083	.51955		
Diğer	33	1.2500	.00000			
Sosyal kentsel yaşam kalitesi	Memur-kamu görevlisi	551	2.7451	.61198	55,001	<.001*
	Özel sektör	444	2.5273	.86384		
	Serbest meslek	667	2.8657	.77255		
	İşçi	448	3.3000	.80212		
	Öğretmen	444	2.6364	.60274		
	Emekli	224	2.8000	.63520		
	İşsiz	118	3.4889	.66941		
	Akademisyen	444	3.1091	1.04366		
	Öğrenci	228	2.8857	.21381		
	Ev hanımı	224	2.8667	.77945		
Diğer	33	2.2000	.00000			
Politik kentsel yaşam kalitesi	Memur-kamu görevlisi	551	2.9216	.78341	55,829	<.001*
	Özel sektör	444	2.4545	.90102		
	Serbest meslek	667	3.3358	.91448		
	İşçi	448	3.3750	.71830		
	Öğretmen	444	2.8182	.65673		
	Emekli	224	3.0000	1.06322		
	İşsiz	118	3.3333	.59409		
	Akademisyen	444	3.2674	.76648		
	Öğrenci	228	3.3571	.44840		
	Ev hanımı	224	2.9167	.61972		
Diğer	33	3.0000	.00000			

Değişken	Sürdürülen İş	N	Ortalama	Std. Sapma	f	ssig.
Devingen kentsel yaşam kalitesi	Memur-kamu görevlisi	551	3.0588	.96108	44,186	<.001*
	Özel sektör	444	2.7636	1.08715		
	Serbest meslek	667	3.2418	1.08574		
	İşçi	448	3.5500	.97326		
	Öğretmen	444	2.8545	.87163		
	Emekli	224	2.7333	.69449		
	İşsiz	118	3.6333	.50059		
	Akademisyen	444	2.9091	.93853		
	Öğrenci	228	2.8571	.43156		
	Ev hanımı	224	2.7667	.43205		
	Diğer	33	2.2000	.00000		
Genel Memnuniyet Düzeyi	Memur-kamu görevlisi	551	2.6471	.74061	44,427	<.001*
	Özel sektör	444	2.4242	1.03770		
	Serbest meslek	667	2.9801	.86433		
	İşçi	448	3.0278	1.01486		
	Öğretmen	444	2.8182	.89053		
	Emekli	224	2.8333	.42846		
	İşsiz	118	3.3148	1.00633		
	Akademisyen	444	3.3030	.87992		
	Öğrenci	228	2.9048	.71927		
	Ev hanımı	224	2.7222	.69273		
	Diğer	33	1.3333	.00000		

Tablo incelendiğinde çevresel ve devingen kentsel yaşam kalitesi hariç tüm değişkenler için hesaplanan anova test istatistiği anlamlılık değerlerinin 0,05'den küçük olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Bu durumda farklı işlerde çalışan katılımcılar arasında kentsel yaşam kalitesinin söz konusu boyutlarına yönelik öznel değerlendirmeler ile genel memnuniyet düzeyleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu anlaşılmaktadır. Scheffe post hoc testinin uygulanması ile istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların olduğu gruplar şu şekilde tespit edilmiştir:

Ekonomik kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde işsiz gruplar ile öğretmen ve emekli gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. İşsiz gruplar diğer gruplara göre ekonomik kentsel yaşam kalitesi konusunda daha olumsuz düşüncelere sahiptir.

Fiziksel kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde işçi ve işsiz grupların fiziksel kentsel yaşam kalitesi konusunda diğer bütün gruplara göre daha olumsuz düşüncelere sahip olduğu görülmüştür.

Sosyal kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde özel sektörde çalışan gruplar ile işçiler ve yine özel sektörde çalışan gruplar ile işsiz gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Özel sektörde çalışan gruplar işçi ve işsiz gruplara göre daha düşük ortalama değere sahip olması nedeniyle sosyal kentsel yaşam kalitesi konusunda daha olumsuz fikirlere sahip olduğu görülmüştür.

Politik kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde özel sektörde çalışan gruplar ile serbest meslek sahipleri, işçiler, akademisyenler ve öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Buna göre özel sektörde çalışanlar diğer gruplara göre politik kentsel yaşam kalitesi açısından en olumsuz fikirlere sahip olan grup olarak görülmüştür.

Genel memnuniyet düzeyi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde özel sektörde çalışan gruplar ile akademisyenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Buna göre özel sektörde çalışanlar akademisyenlere göre genel memnuniyet düzeyi açısından daha olumsuz düşüncelere sahiptir.

Araştırmada kullanılan 5. ve 6. grup değişkenleri, yaş ve aylık gelir düzeyi değişkenleridir. Araştırmaya dahil edilen farklı yaş aralığında olan ve farklı gelir düzeylerine sahip olan katılımcılar arasında kentsel yaşam kalitesinin farklı boyutlarına yönelik öznel değerlendirmeler ile genel memnuniyet düzeyleri bakımından farkların tespiti için yapılan tek yönlü anova testleri aşağıdaki Tabloda sunulmaktadır.

Tablo 5. Yaşa ve Aylık Gelir Düzeyine Göre Farklılıkları Sınayan Anova Testleri

Değişken	Yaş	N	Sig	Aylık Gelir Düzeyi	N	Sig
Ekonomik kentsel yaşam kalitesi	18-24 yaş arası	44	<.001*	Gelirim yok	58	<.001*
	25-44 yaş arası	124		Asgari ücret ve altı	188	
	45-64 yaş arası	160		10 bin-20 bin TL arası	150	
	65 yaş ve üzeri	67		20 bin-40 bin TL arası	76	
				40 bin TL ve üstü	23	

Değişken	Yaş	N	Sig	Aylık Gelir Düzeyi	N	Sig
Fiziksel kentsel yaşam kalitesi	18-24 yaş arası	44	0,540	Gelirim yok	58	<.001*
	25-44 yaş arası	124		Asgari ücret ve altı	188	
	45-64 yaş arası	160		10 bin-20 bin TL arası	150	
	65 yaş ve üzeri	67		20 bin-40 bin TL arası	76	
				40 bin TL ve üstü	23	
Çevresel kentsel yaşam kalitesi	18-24 yaş arası	44	0,761	Gelirim yok	58	0,125
	25-44 yaş arası	124		Asgari ücret ve altı	188	
	45-64 yaş arası	160		10 bin-20 bin TL arası	150	
	65 yaş ve üzeri	67		20 bin-40 bin TL arası	76	
				40 bin TL ve üstü	23	
Sosyal kentsel yaşam kalitesi	18-24 yaş arası	44	0,909	Gelirim yok	58	<.001*
	25-44 yaş arası	124		Asgari ücret ve altı	188	
	45-64 yaş arası	160		10 bin-20 bin TL arası	150	
	65 yaş ve üzeri	67		20 bin-40 bin TL arası	76	
				40 bin TL ve üstü	23	
Politik kentsel yaşam kalitesi	18-24 yaş arası	44	0,941	Gelirim yok	58	<.001*
	25-44 yaş arası	124		Asgari ücret ve altı	188	
	45-64 yaş arası	160		10 bin-20 bin TL arası	150	
	65 yaş ve üzeri	67		20 bin-40 bin TL arası	76	
				40 bin TL ve üstü	23	
Devingen kentsel yaşam kalitesi	18-24 yaş arası	44	<.001*	Gelirim yok	58	<.001*
	25-44 yaş arası	124		Asgari ücret ve altı	188	
	45-64 yaş arası	160		10 bin-20 bin TL arası	150	
	65 yaş ve üzeri	67		20 bin-40 bin TL arası	76	
				40 bin TL ve üstü	23	
Genel Memnuniyet Düzeyi	18-24 yaş arası	44	<.001*	Gelirim yok	58	<.001*
	25-44 yaş arası	124		Asgari ücret ve altı	188	
	45-64 yaş arası	160		10 bin-20 bin TL arası	150	
	65 yaş ve üzeri	67		20 bin-40 bin TL arası	76	
				40 bin TL ve üstü	23	

Tablo incelendiğinde yaşa göre ekonomik ve devingen kentsel yaşam kalitesi ve genel memnuniyet düzeyi için hesaplanan anova test istatistiklerinin 0,05'in altında olduğu görülür (sig.<0,05). Bu durumda farklı yaş aralığında olan katılımcılar arasında kentsel yaşam kalitesinin söz konusu boyutlarına yönelik öznel değerlen-

dirmeler ve genel memnuniyet düzeyleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar vardır. Scheffe post hoc testi uygulandığında istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların şu gruplar arasında olduğu tespit edilmiştir:

Ekonomik kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde 65 yaş üstü grubun diğer bütün gruplara göre daha düşük ortalama değerlere sahip olması nedeniyle ekonomik kentsel yaşam kalitesi açısından daha olumsuz düşüncelere sahip olduğu söylenebilir.

Devingen kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde yalnızca 25-45 yaş arası grupla 65 yaş üstü grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. 65 yaş üstü grup, 25-45 yaş arası gruba göre devingen kentsel yaşam kalitesi açısından daha olumsuz düşüncelere sahiptir.

Genel memnuniyet düzeyi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde yalnızca 25-45 yaş arası grupla 65 yaş üstü grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. 25-45 yaş arası grup, 65 yaş üstü gruba göre daha yüksek bir genel memnuniyet düzeyine sahiptir.

Tablo incelendiğinde çevresel kentsel yaşam kalitesi hariç tüm değişkenler için hesaplanan anova test istatistiği anlamlılık değerlerinin 0,05'den küçük olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Bu durumda farklı gelir düzeyine sahip katılımcılar arasında kentsel yaşam kalitesinin söz konusu boyutlarına yönelik öznel değerlendirmeler ile genel memnuniyet düzeyleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu anlaşılmaktadır. Scheffe post hoc testinin uygulanması ile istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların olduğu gruplar şu şekilde tespit edilmiştir:

Ekonomik kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde 40 bin TL ve üzeri gelire sahip olan grubun diğer bütün gruplara göre daha yüksek ortalama değerlere sahip olması nedeniyle ekonomik kentsel yaşam kalitesi açısından daha olumlu düşüncelere sahip olduğu söylenebilir.

Fiziksel kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde 40 bin TL ve üzeri gelire sahip olan grubun diğer bütün gruplara göre daha yüksek ortalama değerlere sahip olması nedeniyle fiziksel kentsel yaşam kalitesi açısından daha olumlu düşüncelere sahip olduğu söylenebilir.

Sosyal kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde 40 bin TL ve üzeri gelire sahip olan grubun diğer bütün gruplara göre daha yüksek ortalama değerlere sahip olması nedeniyle sosyal kentsel yaşam kalitesi açısından daha olumlu düşüncelere sahip olduğu söylenebilir.

Politik kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde 40 bin TL ve üzeri gelire sahip olan grubun diğer bütün gruplara göre daha yüksek ortalama değerlere sahip olması nedeniyle politik kentsel yaşam kalitesi açısından daha olumlu düşüncelere sahip olduğu söylenebilir.

Devingen kentsel yaşam kalitesi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde 40 bin TL ve üzeri gelire sahip olan grubun diğer bütün gruplara göre daha yüksek ortalama değerlere sahip olması nedeniyle devingen kentsel yaşam kalitesi açısından daha olumlu düşüncelere sahip olduğu söylenebilir.

Genel memnuniyet düzeyi açısından: Ortalama farklar incelendiğinde diğer boyutlarda olduğu gibi 40 bin TL ve üzeri gelire sahip olan grubun diğer bütün gruplara göre daha yüksek bir memnuniyet düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca genel memnuniyet düzeyi açısından asgari ücret ve altı gelire sahip olan grup ile 20 bin-40 bin TL arası gelire sahip olan gruplar arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Buna göre 20 bin-40 bin TL arası gelire sahip olan grup, asgari ücret ve altı gelire sahip olan gruba göre genel memnuniyet düzeyi açısından daha olumlu düşüncelere sahiptir. Buna göre, bekleneceği üzere, gelir düzeyi arttıkça hem kentsel yaşam kalitesinin söz konusu boyutlarına yönelik öznel değerlendirmelerin hem de genel memnuniyet düzeylerinin arttığı söylenebilir.

Ayrıca yukarıda belirtildiği gibi anketin sonuna vatandaşlardan “şehrin diğer şehirlere göre artıları nelerdir?” ve “şehir merkezinin sahip olduğu sorunları kendi önceliklerinize göre sıralayın” şeklinde çoktan seçmeli iki soru yöneltilmiştir. Alınan yanıtlar göstermiştir ki katılımcılara göre Uşak’ın diğer şehirlere göre en önemli artıları, “ulaşım kolaylığı” (%41,3), “güvenli ve huzurlu olması” (%29,1) ve “trafik sorunu olmaması” (%21,5) dir. Ayrıca katılımcılara göre Uşak şehir merkezindeki en önemli sorunlar; “sosyal ve kültürel yaşamın yetersizliği” (%61,8), “geçim şartlarının zorluğu” (%16,2) ve çarpık kentleşme (%10,9) seçeneklerinde yoğunlaşmaktadır.

SONUÇ

Uşak ili merkez ilçesinde ikamet etmekte olan kişilerin kentsel yaşam kalitesine yönelik öznel değerlendirmelerini ve genel memnuniyet düzeylerini ölçmeyi amaçlayan bu çalışmada, katılımcılara yöneltilen sorular değerlendirilirken kentsel yaşam kalitesini oluşturan farklı boyutlara göre (ekonomik, çevresel, fiziksel, sosyal, devingen ve politik olmak üzere) bir değerlendirme yapılarak kentsel yaşam kalitesinden duyulan memnuniyet düzeylerinin bütün yönleriyle değerlendirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Gerekli değerlendirmeler yapılırken öncelikle 2. grupta yer alan sorular için ortalama ve standart sapma değerlerine yer verilmiş, ardından

verilen normal dağılım gösterdiğinin tespiti ile birlikte grup farklılıklarının tespitinde bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü anova (varyans analizi) testlerinin kullanılmasıyla elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Buna göre çalışmanın bulguları şöyle özetlenebilir:

- Katılımcılar arasında kentsel yaşam kalitesinin farklı alanlarına yönelik öznel değerlendirmelerin ölçülmek istendiği 2. grup sorularında genel eğilimin “orta düzeyde katılıyorum”a yakın (2,93) olduğu görülmektedir. Öznel değerlendirmelerin en olumlu olduğu ifadenin 3,47 ile “kamusal park ve bahçeler gibi yeşil alanlar yeterlidir” ifadesi olurken en olumsuz olduğu ifadenin 2,46 ile “Uşak’ta makul bir fiyata iyi ev bulmak kolaydır” ifadesi olduğunu belirtmek gerekir. Uşak kent merkezinde özellikle son yıllarda açık ve yeşil alanların ve rekreasyon alanlarının artmakta olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca belediyenin 2020-2024 Stratejik Planında işlevselliği olan park ve yeşil alanlar ile kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarının artırılması hedefine yönelik olarak kişi başına düşen yeşil alan miktarının daha da arttırılacağı, rekreasyon alanlarında ağaç ve fidan dikimi yapılacağı, mevcut parkların bakım ve onarımlarının tamamlanacağına yer verilmektedir. Belediyenin söz konusu hedeflere yönelik yürütmekte olduğu hizmetlerin söz konusu olanaklara yönelik memnuniyet düzeyinin yüksek çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. En olumsuz değere sahip olan “Uşak’ta makul bir fiyata iyi ev bulmak kolaydır” ifadesi ise Uşak’ta son yıllarda yeni ve prestijli konut projeleri ile birlikte konut fiyatlarının hızla artmakta olmasının bir sonucudur.
- Cinsiyet değişkeni: Kadın ve erkekler yalnızca politik açıdan kentsel yaşam kalitesini farklı algılamaktadır.
- İkamet etme süresi değişkeni: Farklı sürelerdir Uşak’ta ikamet etmekte olan katılımcılar arasında kentsel yaşam kalitesinin farklı boyutlarına yönelik öznel değerlendirmeler ile genel memnuniyet düzeyleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulgulanmıştır. Buna göre 5-10 yıl arası süredir ikamet etmekte olan katılımcıların 1-5 yıl arası süredir ikamet etmekte olanlara göre ve 20 yıldan uzun süredir ikamet etmekte olanlara göre ekonomik kentsel yaşam kalitesi konusunda fikirleri daha olumludur. Ayrıca 10-20 yıl arası süredir ikamet etmekte olan katılımcıların diğer bütün gruplara göre fiziksel ve çevresel kentsel yaşam kalitesi konusunda fikirleri daha olumludur. Öte yandan sosyal kentsel yaşam kalitesi açısından 20 yıldan uzun süredir ikamet etmekte olan katılımcıların diğer bütün gruplara göre fikirleri daha olumsuzdur. Benzer şekilde devingen kentsel yaşam kalitesi açısından da 20 yıldan uzun süredir ikamet etmekte olanların birinci

grup hariç (1 yıldan az) diğer bütün gruplara göre devingen kentsel yaşam kalitesi konusunda daha olumsuz fikirleri olduğu görülmüştür. Genel memnuniyet düzeyi açısından da 20 yıldan uzun süredir ikamet etmekte olan katılımcıların diğer bütün gruplara göre en düşük değerlere sahip olan grup olduğu söylenebilir.

- Eğitim düzeyi değişkeni: Farklı eğitim düzeylerine sahip katılımcılar arasında kentsel yaşam kalitesinin çevresel, sosyal, politik ve devingen boyutlarına yönelik öznel değerlendirmeler bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulgulanmıştır. Buna göre üniversite mezunu gruplar, ilköğretim mezunu gruplara göre çevresel kentsel yaşam kalitesi açısından daha olumsuz düşüncelere sahiptir. Üniversite ve lisansüstü mezunu grupların ilköğretim mezunu gruplara göre daha olumsuz düşüncelere sahip olması, sosyal ve devingen kentsel yaşam kalitesi açısından da aynı şekilde saptanmıştır. Yani eğitim seviyesi arttıkça kentsel yaşam kalitesinin söz konusu boyutlarına ilişkin memnuniyet/algılamalar olumsuzlaşmaktadır. Bu durum elbette ki eğitim seviyesi ile birlikte kişilerde bilgi, bilinç ve beklenti düzeylerinin artması ile açıklanabilir. Politik kentsel yaşam kalitesi açısından ise ilköğretim mezunu gruplar ilkokul mezunu gruplara göre daha olumsuz; üniversite mezunu gruplara göre daha olumlu düşüncelere sahiptir. Yani eğitim seviyesi arttıkça politik kentsel yaşam kalitesi açısından da hoşnutsuzluk artmaktadır.
- Sürdürmekte olduğu iş değişkeni: Farklı işlerde çalışan katılımcılar arasında kentsel yaşam kalitesinin ekonomik, fiziksel, sosyal ve politik boyutlarına yönelik öznel değerlendirmeler ile genel memnuniyet düzeyleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulgulanmıştır. Buna göre işsiz gruplar diğer gruplara göre ekonomik kentsel yaşam kalitesi konusunda daha olumsuz düşüncelere sahiptir. Fiziksel kentsel yaşam kalitesi açısından ise işsiz grupların yanı sıra işçilerin de diğer bütün gruplara göre daha olumsuz düşüncelere sahip olduğu görülmüştür. Özel sektörde çalışan gruplar sosyal kentsel yaşam kalitesi açısından işçi ve işsiz gruplara göre daha olumsuz fikirlere sahipken politik kentsel yaşam kalitesi açısından diğer bütün gruplara göre en olumsuz fikirlere sahip olan grup olarak görülmüştür. Ayrıca genel memnuniyet düzeyi açısından ise yine özel sektörde çalışanlar akademisyenlere göre genel daha olumsuz düşüncelere sahiptir.
- Yaş değişkeni: Farklı yaş aralığında olan katılımcılar arasında kentsel yaşam kalitesinin ekonomik ve devingen boyutlarına yönelik öznel değerlendirmeler ve genel memnuniyet düzeyleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı

farklılıklar bulgulanmıştır. Buna göre ekonomik kentsel yaşam kalitesi açısından 65 yaş üstü grup diğer bütün gruplara göre en olumsuz düşüncelere sahip olan grup iken devingen kentsel yaşam kalitesi açısından da 25-45 yaş arası gruba göre daha olumsuz düşüncelere sahiptir. Ayrıca genel memnuniyet düzeyi açısından 25-45 yaş arası grup, 65 yaş üstü gruba göre daha yüksek bir genel memnuniyet düzeyine sahiptir.

- Aylık gelir düzeyi değişkeni: Farklı gelir düzeyine sahip katılımcılar kentsel yaşam kalitesinin ekonomik, fiziksel, sosyal, politik ve devingen boyutlarına yönelik öznel değerlendirmeler ile genel memnuniyet düzeyleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulgulanmıştır. Buna göre söz konusu bütün boyutlar ve genel memnuniyet düzeyleri açısından 40 bin TL ve üzeri gelire sahip olan grubun diğer bütün gruplara göre daha en olumlu düşüncelere sahip grup olduğu söylenebilir. Yani, bekleneceği üzere, gelir düzeyi arttıkça hem kentsel yaşam kalitesinin söz konusu boyutlarına yönelik öznel değerlendirmeler hem de genel memnuniyet düzeyleri artmaktadır.
- Ayrıca katılımcılara göre Uşak'ın diğer şehirlere göre en önemli artıları, "ulaşım kolaylığı" (%41,3), "güvenli ve huzurlu olması"(%29,1) ve "trafik sorunu olmaması" (%21,5) dır. Ayrıca katılımcılara göre Uşak şehir merkezindeki en önemli sorunlar; "sosyal ve kültürel yaşamın yetersizliği" (%61,8), "geçim şartlarının zorluğu" (%16,2) ve çarpık kentleşme (%10,9) seçeneklerinde yoğunlaşmaktadır.

Çalışmanın söz konusu bulguları doğrultusunda Uşak'ta kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik yerel yönetimlere kılavuz niteliğinde sunulabilecek öneriler ise şu şekilde sıralanabilir:

- Uşak'ta kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için öncelikli olarak katılımcıların önemli bir sorun alanı olarak gördükleri çevresel kalitenin iyileştirilmesine odaklanılmalıdır. Bunun için örneğin; hava kirliliğine ilişkin ölçüm ve veriler sürekli ve güncel olmalıdır. Özellikle Ege bölgesinde kullanılan bir yakıt türü olarak pirina gibi havayı daha az kirleten yakıtların kullanımı özendirilmelidir. Motorlu Kara Taşıtları Nisan 2022 yılı verilerine göre Uşak'ta otomobil başına düşen kişi sayısı; 5,2 olarak açıklanmıştır, başka bir deyişle Uşak'ta her beş kişiye bir araç düşmektedir (Çalkaya, 2023). Kişiler arasında toplu taşıma kullanım oranları arttırmaya ve bisiklet gibi alternatif ulaşım araçlarını teşvik etmeye yönelik yapılacak düzenlemeler hava kalitesini iyileştirecektir. Gürültü kirliliğine yönelik gürültü bariyerleri yaygınlaştırılmalıdır. Ayrıca musluklardan akan suların temiz içme suyu standartlarını karşılaması sağlanmalıdır.

- Ekonomik kentsel yaşam kalitesi ile ilgili olarak yapılması gereken iyileştirmeler, yerel kalkınmaya ve özellikle mesleki eğitim kurslarının da yaygınlaştırılmasıyla yeni istihdam olanakları yaratılmasına odaklanmayı gerektirmektedir. 2022 yılı Eylül sonundaki verilerle Uşak'taki kayıt altına alınmış 18 bin 111 işsizden %58'ini kadınlar ve %25'ini 18-24 yaş arası gençler oluşturmaktadır (Uşak Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü, 2022). Bu doğrultuda kentin ve bölgenin kalkınması için Uşak Üniversitesi'nde Deri, Tekstil, Seramik Tasarım, Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin kurulmuş ve yapılandırılmış olması oldukça önemli bir adımdır. Ayrıca kent ekonomisi ve ticaretin geliştirilmesi için kentin sahip olduğu doğal güzelliklerin ulusal ve uluslararası alanlarda tanıtılmasına (doğal yapılarına zarar vermeyecek ekolojik bir yaklaşımla) daha fazla odaklanılarak kent ekonomisine katkıda bulunması sağlanabilir.
- Katılımcılara göre Uşak kent merkezindeki en önemli sorunlar; sosyal ve kültürel yaşamın yetersizliğidir. Uşak'ta kişilerin boş zamanlarını değerlendirebilmeleri ve sosyo-kültürel açıdan kendilerini geliştirebilmeleri için ihtiyaç duydukları/duyacakları yeteri kadar sanatsal ve kültürel faaliyet ve rekreasyon faaliyetleri için yeterli imkân bulunmamaktadır. Belediyenin Stratejik Planı'nda buna ilişkin amaç ve hedeflere yer verilmiştir (Örneğin, Amaç 4: "Eğitim, Kültür, Sanat, Sosyal ve Sportif faaliyetlerle, kültürler arası kaynaşmayı, kent kültür ve sanat hayatının gelişimini sağlayarak kültürel kalkınmayı gerçekleştirmek"; Hedef 4.1. "Kültür ve sanat alanında gerçekleştirilecek ulusal ve uluslar arası etkinliklerde katılımcı anlayışı güçlendirerek ilimiz Ege Bölgesinin önde gelen kültür merkezlerinden olacak" gibi). Belediyenin söz konusu amaç ve hedeflere yönelik çalışmalarını hızlandırması gerekmektedir. Kentte kişilerin farklı yaş, gelir grupları, ihtiyaç, engelli olup olmama durumları fark etmeksizin herkesin eşit olarak yararlanabileceği alanların ve faaliyetlerin sayısı ve çeşidi arttırılmalıdır.
- Kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesinde belediyenin odaklanması gereken bir diğer faaliyet alanı, planlama ve imar faaliyetleri ve kentsel yapı stokunun iyileştirilmesi olmalıdır. Çarpık kentleşme ile mücadele edilmesi ve kentsel direncin arttırılması için kentsel dönüşüm projelerine önem verilmeli; ancak bu projeler yerel halkı da kapsayacak ve sosyal boyutu ihmal etmeyecek şekilde uygulanmalıdır. Uşak'ta ikamet eden her gelir grubu ve her aile tipine uygun fiyatlı ve uygun genişlikte, insan onuruna yaraşır ve kolaylık ve konfor koşullarına sahip yeni konutların üretilmesine ve var olanların dönüştürülmesine yönelik projeler desteklenmelidir.

Kısaca söylenebilir ki var edilme amacı yerel nitelikteki müşterek hizmetleri karşılamak olan belediyelere ve yerel yöneticilere kentsel yaşam kalitesinin geliştirilmesi konusunda önemli görevler düşmektedir. Kentli nüfusun ihtiyaç duyduğu hizmetler hem nicelik hem nitelik yönünden tatmin edici olmalı, yerel yönetimler arası işbirlikleri de sağlanarak kentsel yaşam kalitesinin sürekli olarak iyileştirilmesi yerel yöneticiler için öncelikli amaç olmalıdır. Ayrıca ülke çapında yaşam memnuniyetinin ölçülmesine yönelik yapılan birçok araştırmada Uşak'ın son yıllarda üst sıralara yükselmeyi başardığı da göze çarpmaktadır. Örneğin, Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2016 yılında ilk defa yayınladığı "İllerde Yaşam Endeksi" çalışmasında Uşak genel sıralamada 6. sırada yer alırken sosyal yaşam endeksinde Türkiye'deki 2. İl olarak gösterilmiştir.¹ Kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, Uşak'ın yaşanabilir kentler sıralamasını da büyük ölçüde iyileştirecektir.

¹ <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/usak/usak-yasam-endeksi-siralamasinda-6-il-oldu-11178296>

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: Many problems that cities are facing today have reduced the quality of life in cities by creating cities that are hard to live. This situation also complicates the realization of the opportunities and services that are expected to be provided for the people who live in the cities. In this direction, the measurement of urban quality of life has become an important research area for many cities in the world and in Turkey. The difficulty of obtaining realistic information and data on objective data in these measurements also led researchers to measure subjective perceptions and evaluations of those who live in the cities. The main purpose of the study is to measure the subjective evaluations and overall satisfaction level of people residing in the central district of Uşak on the urban quality of life.

Research Question: The study seeks to answer the question of at what level the subjective evaluations and general satisfaction of the residents of the central district of Uşak regarding the different dimensions of the urban quality of life. Other questions to be answered are; according to which control variables subjective evaluations and general satisfaction levels differ; the subjects on which subjective evaluations were determined as the most positive and negative, and what are the most important advantages and problems in Uşak city center?.

Literature Review: Studies on the measurement of urban life quality, which aim to create a healthy urban environment and provide appropriate urban services within the framework of sustainability, have been increasing in quantity and quality, especially since the 1980s. The literature on these studies is quite extensive and comprehensive. In the first part of the study, which constitutes the conceptual framework of the study, the national and international literature on the concept of urban life quality is examined and the concepts of quality, quality of life, quality of urban life are explained and studies on the measurement of urban quality of life are exemplified.

Methodology: The data collection tool used was the questionnaire technique applied to the people residing in the central district of Uşak to measure their assessment of the quality of urban life; sample selection method was random sampling method. In the study, it was investigated whether the subjective evaluations and general satisfaction levels of 395 people residing in the city center of Uşak differ according to the control variables, using the 5-point Likert scale used in many studies. While evaluating the data with the SPSS 28.0 program, firstly, the mean and standard deviation values for the questions in the 2nd group were included, and then, with the determination of the given normal distribution, the results obtained

by using the independent sample t-test and one-way anova (analysis of variance) tests were used to determine the group differences.

Result and Conclusion: According to the participants, the expression with the most positive subjective evaluations was the expression related to green areas. The most negative statement is the statement related to housing prices. Among the control variables, the variables that were found to affect the participants' subjective evaluations of different dimensions of quality of urban life and their general satisfaction levels were all of them except for the gender variable (duration of residence, education level, current job, age, monthly income level). According to the participants, the most important advantages of Uşak compared to other cities are ease of transportation, being safe and peaceful and not having traffic problems. In addition, according to the participants, the most important problems in the city center of Uşak are focus on the inadequacy of social and cultural life, the difficulty of living conditions and unplanned urbanization options. Increasing the environmental, economic, physical and socio-cultural quality in Uşak will greatly improve Uşak's livable cities ranking.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Duygu AK ÇETİN, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Duygu AK ÇETİN has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Abbate, R., Giambalvo, O. ve Milito, A. M. (2001). Service and Life Quality: The Case of Palermo. *Social Indicators Research*, 55, 275-308.
- Akder, H. A. (2005). *Türkiye’de İnsani Gelişme ya da Yaşam Kalitesi: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Raporlarına Göre Bir Değerlendirme*. <http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedyaya/mayis2004/dosyamayis2004.html>
- Aktaş, E. D. (2007). *Kentlerin Sürdürülebilir Gelişiminde Güncel Yaklaşımlar Kapsamında Yaşam Kalitesi-Kocaeli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü. Gebze.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. (5. Baskı). Adapazarı: Sakarya Yayıncılık.
- Başaran, İ. ve Çiftçi, S. (2011). Yönetimlerarası İşbirliğinin Kentsel Yaşam Kalitesinin Geliştirilmesindeki Önemi. *Afyon Kocatepe İİBF Dergisi*, 13(2), 251-275.
- Bayraktar, N. ve Girgin, Ç. (2010). Kooperatif Üst Birlikleri Tarafından Gerçekleştirilen Konut Yaşam Çevrelerinde Kentsel Yaşam Kalitesi Açısından Bir Değerlendirme/Batıkent Örneği. *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Dergisi*, 25(2), 201-211.
- Bayram, N., Bilgel, F. ve Bilgel, N. G. (2012). Social Exclusion and Quality of Life: An Empirical Study from Turkey, *Social Indicators Research*, 105, 109-120.
- Bilgili, A. (2017). *Kentsel Gelişmenin, Kentsel Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkileri: Bursa Örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Bozkurt, N. (2003). Kaliteli Yaşamın Felsefesi. *İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi*, 2(3), 15-24.
- Çalkaya, M. (2023, 27 Ocak). Kişi Başına Düşen Araç Sayısında Üç İl Zirvede Yer Alıyor. AA Haber. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/kisi-basina-du-sen-arac-sayisinda-3-il-zirvede-yer-aliyor/2798913>
- Çolakoğlu, Y. (2005). *Kentlileşme Sürecinde Kentsel Yaşamda Kalite: Antalya Yeşilbahçe Mahallesi Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Çukurçayır, M. A. (2011). *Yerel Yönetimler, Kuram Kurum ve Yeni Yaklaşımlar*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Çukurçayır, M. A. ve Sipahi, E. B. (2003). Yönetişim Yaklaşımı ve Kamu Yönetiminde Kalite. *Sayıştay Dergisi*, 50-51, 35-66.

- Doğanay, H. ve Deniz, M. (2015). Ulaşım sistemleri ve Uşak. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(32), 1-26.
- Dursun, İ. ve Alnıaçık, Ü. (2019). Likert Ölçeklerinde Seçenek Etiketleme Kararları: Kullanılan Etiketler Ölçüm Sonuçlarını Etkiler Mi?. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(33), 148-196. doi: 10.14520/adyusbd.549447
- Ekşioğlu, A. Y. (2011). *Kentsel Yaşam Kalitesi ve İstanbul Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Elbi, N. (2009). *Geleneksel Kent Dokusunda Yaşam Kalitesinin İrdelenmesi: Piri Mehmet Paşa Mahallesi (Konya) Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- El Din, H. S., Shalaby, A., Farouh, H. E. ve Elariena, S. A. (2013). Principles of Urban Quality of Life for a Neighbourhood. *HBRC Journal*, 9(1), 86-92. doi:10.1016/j.hbrj.2013.02.007
- Emür, S. H. ve Onsekiz, D. (2007). Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri Arasında Açık ve Yeşil Alanların Önemi-Kayseri/Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 367-396.
- Eras, J. J. C., Varela, D. C., Perez, G. D., Gutierrez, A.S., Lorenzo, D.G., Vandecasteele, C. ve Hens, L. (2014). Comparative Study of the Urban Quality of Life in Cuban First-level Cities From an Objective Dimension. *Environmental Development Sustain*, 16, 195-215. doi: 10.1007/s10668-013-9470-0
- Ergin, D. Y (1994). Örneklem Türleri. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 6, 91-102.
- Evans, D. R. (1994), Enhancing Quality of Life in the Population at Large. *Social Indicators Research*, 33, 47-88.
- Felce, D. ve Perry, J. (1995). Quality of Life: Its Definition and Measurement. *Research in Developmental Disabilities*, 16(1), 51-74.
- Geray, C. (1998). Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler. *Türk İdare Dergisi*, 421, 323-346.
- Gönen, E. ve Özmete, E. (1994). Yaşam Kalitesi, Yaşam Standardı ve Refah Kavramlarına Yaklaşımlar. *Verimlilik Dergisi*, 4(4), 1-21.
- Kabadayı, H. (2006). *Yaşam Kalitesi ve Kullanıcı Memnuniyetinin Kentsel Tasarımdaki Etkisine Çok Boyutlu Yaklaşım*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Karakaya, K. M. ve Aktürk, E. (2020). Kentsel Yaşam Kalitesi ve Yaşanabilirlik Analizi: Erzurum Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(110), 109-137.

- Keleş, R. (2017). *Kentleşme Politikası*. (16. Baskı). Ankara: İmge Yayınevi.
- Khalil, H.A.E. (2012), Enhancing Quality of Life Through Strategic Urban Planning. *Sustainable City and Society*, 5, 77-86. doi: 10.1016/j.scs.2012.06.002.
- Kozak, M. (2014). *Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Lee, Y.-J. (2008). Subjective Quality of Life Measurement in Taipei. *Building and Environment*, 43, 1205-1215. doi: 10.1016/j.buildenv.2006.11.023
- Mazumdar, S. (2003). Kentsel Yaşam Kalitesi ve Yer Duygusu. *Mimarlık Dergisi*, 335, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53&RecID=1330>
- Morais, P. ve Camanho, A. S. (2011). Evaluation of performance of European cities with the aim to promote quality of life improvements. *Omega*, 39, 398-409. doi:10.1016/j.omega.2010.09.003
- Pacione, M. (2003). Urban Environmental Quality and Human Wellbeing - a social geographical perspective. *Landscape and Urban Planning*, 65, 19-30.
- Parlak, B. (2011). *Yaşanabilir Bir Samsun: Kentsel Yaşanabilirlik Analizi*. Samsun Sempozyumu. Bildiri, **13-16 Ekim 2011**, Samsun.
- Poor, A.A.R., Sharafi, H.A. ve Ghazanfarpour, H. (2014). Analysis Urban Life Quality, Case Study Residents of Rostamabad City. *American Journal of Engineering Research*, 3(3), 322-329.
- Sapancalı, F. (2009). *Toplumsal Açından Yaşam Kalitesi*. İzmir: Altın Nokta Basım Yayın Dağıtım.
- Saran, U. (2004). *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Kalite Odaklı Bir Yaklaşım*. Ankara: Atlas Yayıncılık.
- Şimşek, M. (2001). *Toplam Kalite Yönetimi*. (3. Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.
- Tabachnick, B.G. ve Fidell, L.S. (2013). *Using Multivariate Statistics*. (6. ed.). Boston: Pearson.
- Tağmat, T.S. (2007). Mimarlık ve Yaşam Kalitesi: Avrupa'da Kentsel Yaşam Kalitesi Yaklaşımları. *Mimarlık Dergisi*, 335, 47-50.
- Tesfazghi, E.S., Martinez, J. A. ve Verplanke, J. J. (2010). Variability of Quality of Life at Small Scales: Addis Ababa, Kirkes Sub-City. *Social Indicators Research*, 98, 73-88. doi: 10.1007/s11205-009-9518-6.

- Timurcanday Özmen, Ö. N. (2007). Sürdürülebilir Kalkınmayı Sağlamada Yaşam Kalitesi ve İzmir'de Yerleşik Roman Vatandaşların Yaşam Kalitesi Göstergeleri. Z. Toprak, Ö. N. Timurcanday Özmen ve G. Tenikler (Ed.), *İzmir Büyükşehir Bütününde Romanlar*. (s. 106-122) içinde Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Torlak, S.E. ve Savaş Yavuzçehre, P. (2008), Denizli Kent Yoksullarının Yaşam Kalitesi Üzerine Bir İnceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 17(2), 23-44.
- Türkiye Bilimler Akademisi Raporları (TÜBA) (2004). *Yaşam Kalitesi Göstergeleri: Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi*. Ankara.
- Türkoğlu, H. D., Bölen, F., Korça Baran, P. ve Marans, R. W. (2008), İstanbul'da Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi, İTÜ Mimarlık, Planlama, Tasarım Dergisi, 7(2), 103-113.
- Ulukavak, H. G. (2011). *Kentsel Yaşam Kalitesini Yükseltmede Trafik Durultmanın Rolü: Kırıkkale Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Uşak Belediyesi (2019). *2020-2024 Stratejik Plan*. Erişim Adresi: <https://www.usak.bel.tr/dosya/files/stratejikplan/2020-2024stratejikplan.pdf>
- Uşak Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü (2022). *Türkiye İş Kurumu İşgücü Piyasası Araştırması Uşak İli 2022 Yılı Sonuç Raporu*. Erişim Adresi: <https://media.iskur.gov.tr/66933/usak.pdf>
- Uşak Yaşam Endeksi Sıralamasında 6. İl Oldu (2016, 22 Ocak). Milliyet. Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/usak/usak-yasam-endeksi-siralamasinda-6-il-oldu-11178296>
- Üçer, A.G. (2009). *Kentsel Yaşam Kalitesinin Belediye Hizmetleri Kapsamında Belirlenmesine ve Geliştirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: Orta Ölçekli Kent Örnekleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ülengin, B., Ülengin, F. ve Güvenç, Ü. (2001), A Multidimensional Approach to Urban Quality of Life: The Case of Istanbul. *European Journal of Operational Research*, 130, 361-374.
- Van kamp, I., Leidelmeijer, K., Marsman, G. ve Hollander, A. (2003). Urban Environmental Quality and Human-wellbeing Towards a Conceptual Framework and Demarcation of concepts; a Literature Study. *Landscape and Urban Planning*, 65, 5-18.
- Wish, N. B. (1986). Are We Really Measuring the Quality of Life?. *American Journal of Economics and Sociology*, 45(1), 93-100.
- Yıldız, S. (2017). Sosyal Bilimlerde Örnekleme Sorunu: Nicel ve Nitel Paradigmalarından Örnekleme Kuramına Bütüncül Bir Bakış. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(11), 421-442.

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİNDE TÜRKİYE SUUDİ ARABİSTAN İLİŞKİLERİ (2002-2023)

Turkey-Saudi Arabia Relations During the AK Party Period (2002-2023)

Muhammed AKSU* – Nazım FATSA**

Öz

Orta Doğu'da siyasi, ekonomik ve yüz ölçümü olarak en büyük olan ülkelerden biri Suudi Arabistan'dır. Suudi Arabistan Türkiye ilişkileri bölgesel ve uluslararası arena için önem teşkil etmektedir. 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) iktidara gelmesiyle başta komşu ülkeler olmak üzere, sıfır sorun politikası güdülmüş ve proaktif bir dış politika izlenilmeye çalışılmıştır. Bölgedeki terör eylemleri sebebiyle öncelikli olarak terörle mücadele alanında masaya oturan iki ülke, Kral Faysal'ın ilk resmi ziyaretiyle ilişkilerini kuvvetlendirmişlerdir. Türkiye'nin bölgesel askeri gücü, Riyad yönetimine ekonomik, siyasi ve askeri alanda yapılacak iş birlikleri konusunda güven vermiştir. Fakat Türkiye'nin Mısır'da darbe ile devrilen seçilmiş lider Mursi hassasiyeti, iki ülke arasında Müslüman Kardeşler ekseninde görüş ayrılığı yaratmış, Riyad'ın Libya'da Hafter güçlerine verdiği destekle bu tutum devam etmiştir. Arap Baharı'nın başlamasının ardından iki ülke arasında uyumun gözlemlendiği diplomatik ilişkiler genel olarak olumlu yönde seyretmiştir. Ancak Ekim 2018'de Cemal Kaşıkçı'nın Suudi Arabistan'ın İstanbul'daki başkonsolosluğunda öldürülmesi, ilişkileri kopma noktasına getirmiştir. Yaklaşık üç yıl süren olumsuz ilişkiler 2021 itibarıyla yeniden düzelmeye başlamıştır. Bölgesel ve

ABSTRACT

Saudi Arabia is one of the largest countries in the Middle East in terms of political, economic and area. Saudi Arabia-Turkey relations are important for region. In 2002, the Justice and Development Party (AK Party) came to power and adopted a zero problem policy with neighbouring countries, tried to pursue a proactive foreign policy. Due to the terrorist attacks, each country first came together in the field of counter-terrorism and strengthened relations with the first official visit of King Faisal. Turkey's regional military power gave Riyadh confidence in many ways. However, Turkey's sensitivity towards the elected leader Morsi, created a difference of opinion between the two countries on the Muslim Brotherhood axis, and this attitude continued with Riyadh's support for Haftar forces in Libya. After the Arab Spring, diplomatic relations between two countries were generally positive. However, the murder of Jamal Khashoggi in the Saudi consulate in Istanbul in October 2018, brought relations to a breaking point. Negative relations started to improve again as of 2021. If the two countries, which are important powers in the regional and international arena, continue their "strategic partnership" with a "win-

* Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, aksumhammed@outlook.com, ORCID: 0000-0002-4672-1343.

** Bilim Uzmanı - Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, nazimfatsa@gmail.com, 0000-0001-9680-617X.

uluslararası arenada önemli güç olan iki ülkenin “kazan kazan” politikası ile “stratejik ortak”lıklarını devam ettirmesi birçok konuda kazanım elde etmelerine olanak tanyacaktır.

Bu çalışmada Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde Türkiye-Suudi Arabistan ilişkileri kronolojik olarak incelenmektedir. Karşılıklı olarak ilişkilerin ele alındığı çalışmada iki ülke arasındaki olumlu ve olumsuz yaşanan değişim ve dönüşümlere yol açan koşullar irdelenmiştir. Belirtilen incelemeler neticesinde iki ülkenin “kazan kazan” politikası ile hareket ederek ortak çıkarlarını muhafaza etmelerinin gerekliliği üzerinde durulmuş olup, Orta Doğu'nun iki önemli aktörü olan Türkiye ile Suudi Arabistan'ın ortak bir pakt oluşturmaları önerisi getirilmiştir. Ayrıca bu makale nitel bir araştırma örneği olup çalışmada tarihsel araştırma yöntemleri, betimsel araştırma metodları ve belgeye dayalı veri analizi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Suudi Arabistan, Ak Parti, Orta Doğu

win” policy, it will allow them to make gains in many areas.

In this study, Turkey-Saudi Arabia relations during the Justice and Development Party period are examined chronologically. In this study, the conditions led to the changes and transformations between two countries are analysed. As a result, it is emphasised that the two countries should act with a “win-win” policy and preserve their common interests, and it is suggested that Turkey and Saudi Arabia should form a common pact. In addition, this article is an example of qualitative research and historical research methods, descriptive research methods and document-based data analysis were used in the study.

Keywords: Turkey, Saudi Arabia, AK Party, Middle East

1. GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı Devleti'nin bakiyesi üzerinde vermiş olduğu kurtuluş mücadeleleri neticesinde 29 Ekim 1923'te kuruluşunu tamamlamıştır. 31 Aralık 2022 tarihli Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Türkiye'nin nüfusu 85 milyon 300 bin kişidir. Başkenti Ankara, resmi dili Türkçe, para birimi Türk Lirasıdır. Yönetim şekli cumhuriyet, siyasal sistemi ise “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”dir. Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Dışişleri Bakanı Hakan Fidan Türkiye Suudi Arabistan Büyük Elçisi ise Fatih Ulusoy'dur. Türkiye jeo-stratejik bir konumda yer almaktadır. Ekonomisi tarım, tekstil, inşaat, turizme dayanmaktadır. 2019'da 2,35 trilyon dolar, 2020'de 2,4 trilyon dolar, 2021'de 2,65 trilyon dolar ve 2022'de ise 2,7 trilyon dolar reel gayri safi yurt içi hasılaya sahip olmuştur. Kişi başına düşen reel gayri safi yurt içi hâsıla ise 2021'de yaklaşık olarak 31.500 dolar olmuştur. Türkiye'nin komşuları ise Bulgaristan, Yunanistan, Ermenistan, Gürcistan, Irak, İran, Azerbaycan ve Suriye'dir.

Suudi Arabistan Krallığı 23 Eylül 1932 yılında İngiliz desteğiyle resmen kurulmuş olan bir ülkedir. Devletleşme aşamalarını 1992 yılında tamamladığını söylemek mümkündür. Suudi Arabistan yarımadasının en güçlü ve yüzölçümü olarak en büyük ülkesi, Suudi Arabistan Krallığıdır. Başkenti Riyad, resmi dili Arapça para birimi ise Suudi Arabistan Riyalı'dır. 2023 verilerine göre yaklaşık olarak 36 milyon nüfusa sahiptir. Suudi Arabistan yönetim sistemi krallık, Kral, Selman bin

Abdülaziz El Suud, veliht prensinin oğlu Muhammed bin Selman ve Türkiye Büyükelçisi ise Walid Bin Abdul Karim El Khereiji olan bir ülkedir. Geliri petrole ve dini turizme dayanan bir ülke konumundadır. 2019'da 1,61. trilyon dolar, 2020'de 1,54 trilyon dolar, 2021'de 1,59 trilyon dolar ve 2022'de ise 1,6 trilyon dolar reel gayri safi yurt içi hasılaya sahip olmuştur. Kişi başına düşen reel gayri safi yurt içi hasıla ise 2022'de yaklaşık olarak 44.500 dolar olmuştur. Ülkenin komşuları ise Irak, Kuveyt, Katar, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman ve Yemen'dir (CIA, 2023).

Türkiye ve Suudi Arabistan Birleşmiş Milletler, İslam İş Birliği Teşkilatı, Dünya Ticaret Örgütü, Ekonomisi Gelişmiş ve Gelişmekte Olan 20 Ülke (G-20), Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası örgütlere ortak üye ülkelerdir.

Türkiye-Suudi Arabistan ilişkilerin tarihsel perspektifte; kültürel, dinsel, stratejik ve iktisadi bağlarla şekillenmiş önemli bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. 2002-2023 dönemi iki ülke ilişkilerinde değişim ve dönüşümlerin en üst seviyeye seviyeye ulaştığı bir süreç yaşanmıştır. Türkiye-Suudi Arabistan bu dönem içerisinde başta bölgesel ve küresel olmak üzere birçok konuda iş birliği içerisine girmiş, ticaret hacimlerini artırmış ve karşılıklı üst düzey ziyaretlerle ilişkilerini güçlendirmişlerdir.

1955 yılında yapılan Bağdat Paketi'nin ardından Orta Doğu'da Türkiye-Suudi Arabistan ilişkileri pasif bir şekilde seyretmiştir, Türk Devleti'nin itibarını zedeleyen paktın ardından, Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında Turgut Özal hükümetleri sürecine kadar, özellikle harekât nedeniyle Batılı devletlerin tepkisini çeken Türk Hükümetleri, Orta Doğu ülkeleri ile bölge genelinde ortak çıkarlarda buluşmuş ve süreç Özal hükümetleri döneminde daha da aktif ele alınmıştır. Özal hükümetleri sürecinde ikili ilişkilerin maksimum seviyeye ulaştığını söylemek mümkündür. Özal'ın takip ettiği ekonomi temelli dış politika, yakaladığı pozitif ivme ile birlikte Orta Doğu'da Filistin Devleti'nin tanınmasından şah yönetimi sonrası İran İslam Devleti ile iyi ilişkiler yürütülmesine kadar yaşanan süreçle kendini güçlendirmiştir. Ancak Özal hükümetleri sonrasında yine 1980 öncesi süreçte olduğu gibi ilişkiler seyretmiştir. Osmanlı döneminde Mekke'de inşa edilen Ecyad Kalesi'nin Ocak 2002'de Suudi yetkililer tarafından yıkılması, Türkiye-Suudi Arabistan ilişkilerini iyice gerginleştirmiştir (Tüylüoğlu, 2019, s. 16). Adalet ve Kalkınma Partisinin (Ak Parti) Türkiye'de iktidara gelmesi hem dış politikada hem de iç politikada önemli değişikliklere kapı aralamıştır. Türkiye uzun bir aradan sonra tek bir siyasi partinin iktidara geldiği süreci yaşamış, koalisyon hükümetlerinin getirmiş olduğu bazı siyasi, ekonomik ve sosyal istikrarsızlıktan kurtulmuştur. Ak Parti hükümetleri, iktidara gelişleriyle birlikte Türkiye'nin uluslararası politikalarını revize etmiştir.

Bu bağlamda Türkiye Orta Doğu'da daha aktif bir rol oynamış başta Suudi Arabistan olmak üzere İslam ülkeleriyle yakın ilişkiler ve iş birlikleri içerisine girmiştir.

Türkiye ve Suudi Arabistan, terörle mücadele, ekonomik istikrar gibi birçok konuda antlaşmalar imzalamıştır. Özellikle Irak ve Suriye'deki çatışmalar sürecinde ortak güvenlik kaygısı taşımış, başta istihbarat paylaşımı ile bu doğrultuda ortak politikalar uygulamaya başlamıştır. Bu dönem içerisinde iki ülke arasındaki olumlu ilişkileri sekteye uğratan, ilişkilerin askıya alınmasına sebep olan birkaç olay bulunmaktadır. Suudi Arabistan'ın Katar'a saldırmasında Türkiye'nin Katar tarafında yer alması, Mısır'daki Müslüman Kardeşler nezdindeki farklı politikalar ile Ekim 2018'de Suudi Arabistan'ın İstanbul konsoloslüğünde Suudi Arabistan uyruklu Cemal Kaşıkçı'nın Suudi yetkililer tarafından öldürülmesi ipleri iyice germiştir. Türkiye ve Suudi Arabistan ilişkileri 2018 yılında ilişkilerde yaşanan olumsuz durumun pik yapmasından yaklaşık üç sene sonra, stratejik rekabetten ziyade "güçlü stratejik iş birliğine" evrilmiş ve hâlihazırda iki ülke arasında karşılıklı güven eksenli iş birliği tekrardan kurulmuştur.

Bu çalışma Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde Türkiye-Suudi Arabistan ilişkilerini (2002-2023) irdelemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda çalışma Giriş, Osmanlı İmparatorluğu-Mekke Şerifliği İlişkileri (1745-1918), Cumhuriyet Dönemi Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri (1923-2002), Adalet ve Kalkınma Partisi Döneminde Türkiye Suudi Arabistan İlişkileri (2002-2023) ve Sonuç kısmından oluşmaktadır. Çalışmanın mihenk taşı oluşturulan Adalet ve Kalkınma Partisi Döneminde Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri (2002-2023) başlığı altında Türkiye-Suudi Arabistan ilişkileri ve yaşanan olaylar kronolojik olarak izah edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu çalışma nitel bir araştırma olup, tarihsel araştırma yöntemleri ve betimsel araştırma metotları kullanılmıştır.

2. OSMANLI İMPARATORLUĞU-MEKKE ŞERİFLİĞİ İLİŞKİLERİ (1745-1918)

Osmanlı İmparatorluğu döneminde özellikle 1780-1800 yılları arasındaki çözüme dönemi Osmanlı halifeliğinin Arap dünyasında zayıflamasına sebep olmuş, Osmanlı hanedanının evrensel halifelik iddiası özellikle İran'ın Sünni idareciler ile yönetilmesiyle daha da güçlenmiştir. Fakat Osmanlı'nın halifelik iddiası bütün Arapları kendi etrafında bir araya getirmek konusunda başarılı olamamış, özellikle bağımsız Arap kabileleri içinde etkili olan Necid Vahhabileri Yemen'deki isyanlarla birlikte çöküş döneminde anti-Osmanlı hareketinin tetikleyicisi olmuşlardır (İnalçık, 1986, s. 211).

Suudi Arabistan'ın temel dayanağı Vahhabi anlayışdır. Bu anlayışın temelleri 1730'lu yıllarda ortaya çıkmış olan Vahhabi hareketidir. Suud ailesince 1745 yılında Vahhabi anlayışı benimsenmiştir. Akabinde ise Arabistan Yarımadası'nda bulunan Necid bölgesinde iki ailenin dayanışması sonucunda anlayış önemli bir siyasi güce dönüşmüştür. Suud ailesi bu süreç içerisinde Vahhabi anlayışının temsilcisi konumuna gelmiş, gün geçtikçe yarımada üzerinde önemli bir figür olmuş ve Osmanlı'dan bağımsız kendi düşünce ve inançları doğrultusunda yeni bir devlet kurmayı temel şiar edinmiştir. Bölgedeki eylemsel hareketlerden olan Vahhabilik, 19. yüzyılın başlarında Hicaz'ı işgal ederek, Mekke ve Medine'yi ele geçirmiştir. Tüm Müslüman devletler tarafından kınanan ve Orta Arabistan'a geri püskürtülen Vahhabiler, 1821 yılında Türki bin Abdullah tarafından tekrardan toplamış ve Riyad merkezli bir Vahhabi devletini ilan etmişlerdir (Koloğlu, 2007, s. 99). Osmanlı Devleti ise bu yeni harekete karşı birtakım tedbirler almıştır. 1765'te İbni Suud'un vefat etmesinden sonra yerine oğlu Abdülaziz liderlik etmiştir. Abdülaziz öncülüğündeki isyanlar neticesinde 19. yüzyılın başlarında Hicaz bölgesi dâhil olmak üzere Arabistan Yarımadasının büyük bir bölümü Osmanlı'nın elinden çıkmıştır. Ancak Osmanlı bu isyanlar karşısında Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemiş ve akabinde Mehmet Ali Paşa liderliğindeki güç, kısa süre içerisinde Hicaz'ı tekrardan ele geçirerek Vahhabi güçlerini dağıtmıştır. Birtakım Vahhabi liderleri ise derdest edilerek başkent İstanbul'a gönderilmiş ve Osmanlı Devleti'nce bu isyancılar idam edilmiştir (Ayhan, 2010, s. 27).

Askeri tedbirlerle Osmanlı Devleti'ne tabii kınanan bu devlet, 1891 yılında dağılmıştır. Fakat 1902 yılında II. Abdülaziz bin Suud tarafından tekrardan kurulmuştur. Osmanlı Devleti giderek güç kaybeden bir konumda olduğundan ötürü, bu fiili husus karşısında Riyad kaymakamı olarak Abdülaziz'in babası Abdurrahman'ı atayıp bu durumu çözüme kavuşturmaya çalışmıştır. Balkan Harpleri sırasında Necid Emiri ve Vahhabi İmamı Abdülaziz bin Suud, bölgede Osmanlı'nın askeri günün zayıflamasını fırsat bilerek 1913'te Hassa'yı (idari merkez) ele geçirmiştir. Hassa'yı ele geçirdikten sonra ise İngilizlerle iş birliği içerisine girmiş ve bunun akabinde ise İngilizlerle bir antlaşmaya varmıştır. Antlaşmanın neticesinde ele geçirdiği topraklar kendisinde kalmış buna karşılık olarak ise Hicaz bölgesine saldırmayacağı ve İngiliz yanlısı bir politika güdeceği taahhüdünü vermiştir. Birinci Dünya Harbi neticesinde Osmanlı Devleti yenilmiştir. Abdülaziz bu durumu fırsat bilerek Hicaz'a saldırarak ele geçirmiştir. Akabinde ise 1924 yılında kendisini "Hicaz ve Necid Kralı" olarak ilan etmiştir. 1921-1926 yılları arasında Mekke Şerifi Hüseyin ile bir savaşa girmiş sonucunda ise Arabistan Yarımadası'nın büyük bir bölümünü kapsayan bir devlet kurmuştur. 1927 yılında İngilizlerce bağımsızlığı kabul edilmiş 1932 yılında ise ülkenin ismi "*Suudi Arabistan Krallığı*" olarak değiş-

tirilmiştir. (Lewis, 2021, s. 428-435). Ezcümle Suudi Arabistan Krallığı Osmanlı Devleti'ne karşı mücadele edilerek kurulmuş olan bir Arap devletidir.

3. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE-SUUDİ ARABİSTAN İLİŞKİLERİ (1923-2002)

Mart 1924'te hilafetin kaldırılmasının hemen ardından 7 Mart 1924'te Şerif Hüseyin kendisini halife ilan etmiştir. Bu duruma sert tepki gösteren Necd bölgesindeki Suudiler, Taif ve Mekke'ye saldırarak buraları kendi kontrolleri altına almışlardır. Kahire'de ve Mekke'de düzenlenen halifelik konulu konferansların ardından Suudiler, 1926 yılında Türkiye tarafından bağımsız bir ülke olarak tanınmışlardır. İki ülke arasındaki ilk resmi ziyaret Suudi Arabistan tarafından 1932 yılında Türkiye'ye yapılmıştır (Umar, 2010, s. 71). 1930-40 yılları dönemi iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin kurulması için önem teşkil etmiştir. Bu hususta ise Mustafa Kemal Atatürk'ün özellikle diğer devletlerin iç işlerine karışmayarak yürüttüğü dış politika etkili olmuştur. 1940-50 yılları arasında -ikinci dünya savaşı sonrası süreçtir- Türkiye başta enerji ihtiyaçlarını gidermek için ilişkilerini ticari boyutta artırmıştır. 1960-80'li süreçte petrol ihtiyacı Türkiye için önemini devam ettirmiş, iki ülke arasında diplomatik ziyaretler ve iş birlikleri yapılmıştır.

1983'ten sonraki süreçte, Turgut Özal hükümetleri iç ve dış siyasete önemli değişikliklere imza atmıştır. Bu doğrultuda başta Orta Doğu ülkeleri olmak üzere Müslüman ülkelerle ilişkilerde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özal hükümeti yeni geçilen ihracata dayalı ekonomik kalkınma modelinde başarılı olabilmek ve Türkiye'nin petrol ihtiyacını güvenli bir şekilde sağlayabilmek için, Suudi Arabistan ile ilişkilerde olumlu yaklaşımlar sergilemiştir. Bu politika değişimi iki ülke arasındaki ilişkilere kısa süre içerisinde yansımıştır. Bu doğrultuda 1984'de dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Suudi Arabistan'a ziyaret gerçekleştirmiş akabinde ise Suudi Arabistan Veliht Prensi Abdullah yine aynı yıl içerisinde Türkiye'ye ziyaret gerçekleştirmiştir. 1985'te ise Başbakan Turgut Özal Suudi Arabistan'a ziyarete gitmiştir. Bu olumlu ilişkiler neticesinde Türkiye'deki gecekondular ve ikinci Boğaz Köprüsü projeleri için 200 milyon dolarlık krediye 50 milyon dolar daha ilave edilmesi, Suudi Arabistan'a yapılan müteahhitlik yatırımlarında ödemelerde kısıtlamaya gidilmemesi ve Bulgaristan'daki azınlık Türklere destek verilmesi konularında anlaşmalara varılmış ve iki ülke arasında olumlu havalara esmiştir (Bostancı, 2017, s. 110-112).

Birinci Körfez Savaşı sırasında önemli politika ayrılıkları meydana gelmiş ve bu durum iki ülke ilişkisi içerisinde önemli bir kırılma meydana getirmiştir. Ame-

rika Birleşik Devletleri siyaseti ve Birleşmiş Milletler kararları paralelinde kararlı bir tavır takınan Türkiye, Suudi Arabistan'ın güvenini kazanmıştır. Soğuk Savaş siyasetinin de sona ermesiyle beraber, iki ülkenin dış politikasında paralellikler oluşmuştur. Türkiye'nin Saddam Hüseyin karşıtı siyaseti neticesinde yaşamış olduğu mali kayıpları gidermek için Suudi Arabistan Türkiye'ye 1,2 milyar dolar, Türk Savunma Fonu'na da 1 milyar dolar değerinde petrol hibe etmiştir. İkili ilişkilerin geliştiği, değiştiği ve dönüştüğünün bir göstergesi olarak Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 1993'te Suudi Arabistan'ı ziyaret etmiştir. Türkiye'nin iç siyasetinde 1990'lı yıllarda yaşanan olumsuz gelişmeler dış politikaya da tesir etmiştir. 1996'da iktidar olan Çiller-Erbakan koalisyonu sürecinde söylemsel olarak dış politikada birtakım gelişmelerin olduğu görülmüştür. Ancak 28 Şubat sürecinde ise Suudi Arabistan-Türkiye ilişkilerinde gergin bir sürecin oluştuğu görülmüştür. Bu süreci iyice de gerginleştiren durum ise, Osmanlı döneminde yapılan Ecyad Kalesi'nin Suudi yetkililer tarafından yıkılması olmuştur (Özev, 2016, s. 20).

Türkiye'den her yıl binlerce Müslüman dini vecibelerini yerine getirmek için Suudi Arabistan'a gitmektedir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan bu yana vatandaşlarının sorunsuz bir şekilde ilgili vecibelerini ifa etmek için gittikleri kutsal mekânın bulunduğu Suudi Arabistan'da herhangi bir zorlukla, sorunla karşılaşmaması için Suudi Arabistan ile ilişkilerini geliştirme eğiliminde olmuştur. Buradan da sadece Türkiye, Suudi Arabistan ile salt vatandaşların sorunsuz bir şekilde belirtilen dini vecibe ile ilgili ilişki kurduğu sonucu çıkmamalıdır. Zira Türkiye, gerek jeo-stratejik konumu, gerekse bölgenin etkin ve güçlü bir ülkesi konumundadır. Orta Doğu bölgesinde yaşanan sorunlar hem Türkiye'yi hem de Suudi Arabistan'ı etkilemektedir. Bu netice ile iki ülkenin ortak çıkarlar çerçevesinde politikaları üretmek hareket etmesi "kazan kazan" politikası sonucunu getirmektedir. Aksi durum ise çalışmanın ilerleyen sayfalarında görüldüğü üzere 2018-2023 yılları arasında yaşanan hususları gözler önüne sermektedir.

4. ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİNDE TÜRKİYE-SUUDİ ARABİSTAN İLİŞKİLERİ (2002-2023)

Özellikle 11 Eylül 2001'deki saldırıların sonrasında değişen Körfez ülkeleri perspektifi, öncesinde tercih edilen Avrupa ve ABD yatırımlarını sonrasında diplomatik gerginliklere bırakıp, yönünü Türkiye kutbuna çevirmiştir. Buna dair Türkiye'nin ABD ile 2003 Irak işgali döneminde işbirliği yapmayı reddetmesi, Körfez ülkelerinin geçerli nedenleri arasında sayılması olağandır (Habibi, 2023, s. 2). Irak'ın işgali ile değişime uğrama eğiliminde olan Türkiye ve Orta Doğu ilişkileri,

özellikle Osmanlı döneminin denge unsurunu en öne alan dış politikasına tekrar başvurmanın, bir müddet de olsa bölgede rahatlamasını yaşamıştır. 2003 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'ı işgal etmesi bölge açısından birçok endişenin yanında yeni bölgesel algılar da yaratmıştır. Türkiye kendi sınırları içerisinde çok kritik konularla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Özellikle Türk dış politikası sınır güvenliğini, komşularıyla iyi ilişkilerini ve bölgesel istikrarı sağlamak için bölgeyle yakından ilgilenmek durumunda kalmıştır. Bunun yanında Suudi Arabistan, ABD ile sadık bölgesel ortaklığını kanıtlamak zorunda olmuştur. İran için bu durum Suudi Arabistan ile olduğundan daha karmaşık bir hal almıştır. Çünkü bir tehdit durumu olan ABD'nin Irak'ı askeri olarak işgal etmesi, potansiyel olarak da bölgedeki ülkelerin çoğu için bölgesel tehdit olma özelliği taşımıştır. Fakat ortada fırsata dönüştürülebilecek bir kriz durumu söz konusu olmuştur. Bunların tamamı bir araya getirildiğinde Irak'ın işgalinin bölgedeki dengeleri önemli ölçüde değiştirdiği ve bölgesel güçlere yeni roller yüklediğini iddia etmek olağandır (İnan, 2023, s. 51).

Türkiye'nin bölgedeki kritik gelişmelerde taraf olmasını bekleyen dinamikler, yeni iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin siyasal ve askeri alanda kendi sınırlarında belirleyici, sınır ötesinde ise arabulucu olması durumu ile Orta Doğu'da daha beklenmedik bir Türkiye stratejisi ile karşılaşmışlardır. Bu bağlamda bölgede meydana gelen ve çeşitli güvenlik etkenleriyle sonuçlanan bölgesel güvenlik durumlarının yeni sonuçları hem Türkiye'yi hem de Suudi Arabistan'ı etkilemiştir. Hem Türkiye hem Suudi Arabistan 2003'teki ABD işgalinin neticelerinden endişe duymaları sebebiyle, Irak'ın toprak bütünlüğüne ilişkin tedirginlikleri paylaşmış ve İran'ın bölgede etkisinin artması iki ülke açısından problem teşkil etmiştir. Aynı zamanda Lübnan'ın tutumu da farklı olmamıştır. Bu bağlamda Suudi Arabistan 14 Mart İttifakı'na destek vermeye devam ederken, Türkiye 14 Mart İttifakı ile 8 Mart İttifakı arasında arabulucu rolü oynamayı tercih etmiştir. (Ellithy, 2015, s. 59).

Özellikle 2003 döneminin öncesindeki ekonomik resesyonlardan çıkacağına inanılarak tek başına iktidar olan Ak Parti hükümetinden beklenen, bölgede ekonomik anlamda yapılacak herhangi bir harcamadan çok, taraflar arasında muhtemel arabuluculuğu ve iş birliğini geliştirici ve artırıcı adımlar atması olmuştur. Nitekim Türkiye'de yeni iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) bölgede değişen ve dönüşen koşullar içerisinde, bölgesel ülkelerle iyi ilişkiler kurmayı hedeflemiş bu bağlamda Suudi Arabistan ile Türkiye 2001-2003 yılları arasında yaşanan gelişmeler neticesinde ortak kaygılar taşımış, bu bağlamda da ikili ilişkileri geliştirme seyrine gittiklerini söylemek mümkündür.

Arabulucu özelliği ile birlikte düşmanlıktan daha çok devletlerarası yarış ve rekabetin dış politikada daha etkili olacağını düşünen Kral Abdullah, Mayıs 2005'te

Ankara ile birlikte Türkiye'deki özel ve kamu yatırımlarını desteklemek amacıyla bir fon kurmaya karar vermiştir. Fonun İstanbul Ticaret Odası ve Cidde Sanayi ve Ticaret Odası tarafından koordine edilmesi kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda iki devlet bölgesinde siyasi ve sosyal sorunların çözümü amacıyla kullanılacak bölge dinamikleri konusunda iş birliği yapmak için anlaşmaya varmışlardır. 12 Şubat 2005 tarihinde sınır ötesi terörle mücadele anlaşması imzalanmıştır. Bu sayede bölgesel siyasi, ekonomik ve kültürel sorunlara müdahalede Suudi seçkinleri Türkiye'nin askeri, siyasi ve ekonomik gücünden faydalanma adımı atmışlardır. İkili ilişkiler 2006 yılında Türkiye'ye yapılan ilk üst düzey resmi ziyaret ile birlikte daha da gelişmiştir. Ardından 2007 yılında Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı seçilmesini kutlamak ve Orta Doğu barış süreci hakkında görüş alışverişinde bulunmak üzere gerçekleşen ziyarette Kral Abdullah, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından devlet şeref madalyası ile ödüllendirilmiştir. Bilhassa yapılan bu ziyarette iki ülke ilişkilerinin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesinin ehemmiyeti vurgulanmıştır (Ataman, 2012, s. 16) territories and natural resources, it is obvious that it will continue to preserve its geopolitical, geo-economic and geo-cultural importance in future. The assumption of King Abdullah as the ruler of the country provided an opportunity to restructure the country's foreign policy. The new king began to follow a more pragmatic, rational, interdependent, multilateral and multidimensional foreign policy. He pursues an active foreign policy required to be less dependent on a single state (the United States. Orta Doğu nezdinde değişen dengeler açısından en büyük güç unsurunun ekonomik alanda atılımlar olacağını ifade eden Ak Parti hükümeti, özellikle ithalat ve ihracatı canlandırıcı iş birlikleri ile Kral Selman yönetimindeki Riyad ile ilişkilerini daha da üst seviyeye taşımıştır. Bu bağlamda iç siyasette işbaşına geldiği dönemde verilen ekonomik vaatleri gerçekleştirmenin kolaylaşmasının yanında, bölgesel gerilimlerin masa başındaki uzlaştırıcı taraflarından biri olması rolü de oldukça pekiştirilmiştir. Türkiye'nin Orta Doğu'daki varlığını artırıcı politikalar üretmesi ve uygulaması ile birlikte Suudi Arabistan ile olan ilişkilerinin de kurumsal düzeye taşındığı görülmüştür. Bu bağlamda Kral Abdullah'ın liderliğindeki 2005-2015 yılları arasında Türkiye Suudi Arabistan ilişkileri üst seviyede olmuştur. 2005 yılında iki ülke arasında güven artırıcı politikalar uygulanmıştır (Görcüer ve Büyükbaş, 2022, s. 1993).

Suudi Arabistan Kralı Abdullah'ın 2006 ve 2007 yıllarında Türkiye'ye art arda yaptığı resmi ziyaretler, iki ülke arasındaki ilişkilerin olumlu gelişmeye başladığının göstergesidir. Bu resmi ziyaretler sürecinde iş birliği ve yatırım alanında 13 milyar dolara mâl olacak Saudi-German Hospital Şirketi'nin sağlık yatırımı ile birlikte, 30 bin kişiye istihdam sağlanacağını üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda iki devlet arşivleri arasında işbirliği yapılması, çifte vergilerin önlenmesi, karayolu yolcu ve

yük taşımacılığının düzenlenmesi konularında karşılıklı yatırım ve işbirliği anlaşmalarına imza atılmıştır (Ataman, 2009, s. 7). 8 Ağustos 2006'da (40 yıl aradan sonra) 300 kişilik üst düzey yönetici, iş adamı ile birlikte Kral Abdullah Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret dönemin gazetelerinde "*Suudi Arabistan'dan Türkiye'ye Tarihi Ziyaret*" şeklinde manşetlerle haber yapılmıştır.

Uzun yıllar boyunca petrol güvenliği üzerine inşa edilmiş olan ABD ve Suudi Arabistan ilişkisi, 1979 İran İslam Devrimi ile sekteye uğramıştır. Sonrasında Washington, 1993'te İran ve Irak'a dair ikili bir çevreleme politikası uygulamıştır. Devamında ABD Orta Doğu'daki politikasını NATO müttefiki Türkiye, İsrail ve Suudi Arabistan üzerinden yürütmeye başlatmıştır. 11 Eylül'deki terör saldırılarının ardından politikalarını değiştiren ABD, Orta Doğu politikasını yeniden ele alarak Irak'ı işgal etmiştir. Aynı dönemde ABD'nin müttefiklerine bıraktığı Orta Doğu politikası, devamında İran'ın bölgesel bir güç olarak ortaya çıkmasıyla başarısızlığa uğramıştır (Ekşi, 2017, s. 149). Irkçı planları, devamında gelen yayılma politikaları sebebiyle olumsuz sonuçlanan İsrail ve Suudi Arabistan ilişkileri, 2006 Lübnan Savaşı'ndan sonra ve 2011'deki Arap Baharı'nın ardından giderek gerilemiştir. Aynı dönemde Davos krizi sonrasında gerilen Türkiye İsrail ilişkileri, Türk ve Suudi çıkarlarını masada bir araya getirmiştir (Siddiqa, 2019, s. 8). Bir yandan İslam medeniyeti rüzgârının devrim sonrasında sert esmesiyle İsrail için büyük tehdit teşkil eden Tahran'ın ve diğer yandan ise Irak işgali sonrasında sınırlarında gerilen terör unsurlarına müdahale ve gelişen sınır ötesi askeri gücü ile Ankara'nın, bölgede Riyad için tartışmasız belirleyici güç unsuru olduğunu söylemek mümkündür.

2009 yılı İsrail-Türkiye ilişkilerinin şekillenmesine sebep olan bir dizi olaya sahne olmuştur. İsrail'in Gazze'ye saldırısı ve arkasından gelen İsrail-Suriye barış görüşmelerinin askıya alınmasını, Türkiye'nin İsrail'e karşı tutumu nedeniyle sert eleştirileri takip etmiştir. 29 Ocak 2009'da Başbakan (dönemin) Erdoğan'ın, İsviçre'nin Davos kentinde düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu'nda İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres ile öfkeli bir tartışma yaşayıp sahnedan ayrılmasının ardından gerilen ilişkiler, 3 Şubat 2009'da dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Suudi Danışma Meclisi'nde yaptığı konuşmanın ana konusu olmuştur (Ulutaş, 2010, s. 6). Davos krizinden sonra Orta Doğu'da oyunun kilit aktörü olma yönde politikalar üreten Türkiye, ardından başlayacak olan Arap Baharı döneminde tüm Orta Doğu devletleri için politikası takip edilir bir devlet olma seyrinde olmuştur. Orta Doğu coğrafyasında batılı devletlerin seslerinin belirginleştiği bu dönemde bölgesel aktörlerin eksenini kendisine döndürmeyi amaçlayan Türk Hükümeti'nin, bilhassa Filistin meselesini her fırsatta canlı tutarak Orta Doğu devletlerinin birçoğunun desteğini almakta başarılı olduğunu söylemek mümkündür.

12 Ocak 2010'da dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan Uluslararası İslam'a Hizmet Ödülü'nü aldığı Kral Faysal Uluslararası Ödül töreninde yaptığı konuşmada, “yeryüzündeki sorunların birçoğunun aslının adaletsizlik ve mahrumiyetten kaynaklandığını, adaletsizliğin, Orta Doğu'da ve bilhassa Filistin'de yaşanan trajedilerin ana müsebbibi olduğunu, Türkiye'nin bölgedeki adaletsizliklere asla kayıtsız kalmayacağını” ifade etmiştir. “Orta Doğu'da dökülen kan ve gözyaşının yerini bilime, sanata, edebiyata, barışa, huzura, dayanışmaya ve paylaşmaya bırakması gerektiğinin” önemini vurgulamış ve mücadelede Türkiye olarak yalnız olmadığını bilmenin verdiği güvenden söz etmiştir (CNN, 2010, s. 1).

Temmuz 2013'te Mısır ordusu, Orta Doğu'da devlet başkanı seçilen ilk Müslüman Kardeşler mensubu olan Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin hükümetini darbe yaparak devirmiştir. Ardından Müslüman Kardeşler'e yönelik baskılar, Mursi'nin tutuklanması, örgütün illegal örgütler listesine alınması ve terör örgütü ilan edilmesi, Müslüman Kardeşler Hareketi'ni oldukça yıpratmıştır. Müslüman Kardeşler karşıtı cephede Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Kuveyt'in olması, ismi anılan devletlerin darbeden sonra oluşan yeni düzene milyarlarca dolarlık yardım sözü vermeleri Türkiye'nin Mısır'da oluşan yeni düzene bakış açısı ile tamamen zıt bir durum, bir politika sergilemiştir (Lacroix, 2018, s. 65). Mursi Hükümeti'nin devrilmesiyle Suudi Arabistan Müslüman kardeşler aktivistleri, Riyad yönetimine yönelik eleştirilerini kamuoyuna açıklamışlardır. Mısır'ın askeri liderliğindeki yeni hükümetine siyasi ve mali destek verme kararında olan Suudi yönetimi, 2014'ün başlarında yeni bir terörle mücadele yasasını kabul ederek, Müslüman Kardeşler'in yasaklı terör örgütü listesine alınması ile gerginliği tırmandırmıştır (Diwan, 2017, s. 61). Devrik ve yasaklı lider Muhammed Mursi, Türkiye gündeminde önemli bir yeri olan, demokratik Mısır değerlerinin en büyük darbelerine konu olmuş siyasal bir figür olarak kabul edilmiştir. Özellikle askeri darbelerle dönem dönem karşı karşıya kalan Türkiye, Mısır'daki darbeye tepki göstermiştir. Devrik Mursi hükümetine desteğini belirtmiştir. Fakat devam eden Arap Baharı'nın Orta Doğu'daki diğer devletler üzerindeki muhtemel etkisinden olsa gerek, Suudi yönetimi Müslüman Kardeşler konusunda Türk yönetimi ile aynı fikirde olmamıştır. Mısır'da Mursi Hükümeti'nin devrilmesini darbe olarak nitelendiren Erdoğan, Afrika Birliği'nde Mısır'ın üyeliğinin yaşanan darbe girişimi ile askıya almasını takdir etmiş, Türkiye'nin Mısır ve bölge ülkeleri için referans olduğunu ifade etmiştir (BBC, 2013).

Türkiye'nin, öncesinde ABD'nin IŞİD'e karşı çalışmalarına katılmama durumu, Musul'da rehin alınan Türkler konusunda kendini halife ilan eden ülkeyle anlaşma

yaptığı yönündeki yorumlara sebebiyet vermiştir. Fakat Türkiye, özellikle 2015'te Ankara'da 103 vatandaşının ölümüyle sonuçlanan canlı bomba eylemi de dâhil olmak üzere, tekrarlanan iç terör saldırılarına maruz kaldıktan sonra kısa sürede duruşunu değiştirmiştir. Ankara'nın kapılarını açtığı yaklaşık üç milyon Suriyeli mülteciye ve 2015'te Türk Hava Kuvvetleri tarafından düşürülen bir Rus jeti olayının ardından Moskova'nın tutumu sonrası turizmdeki düşüşe rağmen Türkiye, NATO ile olan ittifakını sürdürmüştür. Aynı dönemde 2015 yılında Suudi Arabistan'da IŞİD sempatzanı militanlar, Suudi Şii'leri hedef alan çok sayıda terör saldırısı düzenlemiştir (Phillips, 2011, s. 14). Özellikle ABD'nin bölge düzeyinde yapıcı çalışmasına dair strateji, İran, Suudi Arabistan, Türkiye ve Mısır arasındaki ilişkiler üzerinde olumlu etki yaratmıştır. Bundan dolayı IŞİD'in geri püskürtülmesi planları ortak masada daha da temel bulmuştur. Yapılan işbirliğinin etkili bir şekilde devam ettirilmesi amacıyla Suudi Arabistan, Türkiye, İran ve Mısır arasındaki ilişkiler, ABD'nin IŞİD'e karşı savaşta askeri koalisyonun lideri olmasından elde ettiği nüfuz sayesinde daha da güçlenmiştir.

Amacı bir yandan Suudi Krallığı'nın tedirginliklerini azaltmak bir yandan da Suudilerin desteğini almak olan Mursi, ilk resmi ziyaret olarak Suudi Arabistan'ı seçmiştir. Fakat Mursi'nin İran ile yapıcı ilişkiler kurmaya istekli görünmesi ve ardından 2012'de Tahran'a, Enver Sedat'tan sonra ilk resmi ziyareti gerçekleştirmesi, akabinde İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad'ın Kahire'ye davet edilmesi, Suudilerin Mısır'daki darbeyi desteklemeleri için geçerli nedenleri arasında sayılmaktadır (Lacroix, 2018, s. 2). Bununla birlikte Ankara, darbe ile devrilen lider Mursi'nin yanında olması sebebiyle, Riyad ile aynı tedirginliği paylaşmamış, bunun da Suudi Arabistan ve Türkiye ilişkilerinin bozulma sürecine evrileceğinin bir göstergesi olduğunu ifade etmek mümkündür. Fakat Türkiye diyalog kapılarının kapanmaması, ilişkilerin askıya alınmaması için çabalar sarf etmiştir.

2015 yılında vefat eden Suudi Kralı Abdullah bin Abdulaziz için Türkiye, ülke genelinde bir günlük milli yas ilan etmiş ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, kralın cenaze törenine katılmak için aynı gün bizzat Suudi Arabistan'a gitmiştir (Anadolu Ajansı, 2015, s. 1). Türkiye için Kral Abdullah sonrasında Suudi yönetimi ile yeni bir dönemin açılması söz konusu olmuştur. Bu bağlamda darbe karışıklığını birçok kez dile getiren Ankara, Kahire ve Tahran yakınlaşmasını dönemin gerekli kıldığı bir Mısır dış siyaset stratejisi olarak değerlendirerek, Riyad yönetimi ile ikili ilişkileri sürdürme çabasının sürekli vurgusunu yapmıştır.

Suudi Arabistan ve Orta Doğu'daki bölgesel ortakları, özellikle Suriye iç savaşı ardından bozulan dengelerle Orta Doğu'da yeni oluşan siyasi düzene ayak uydurmak durumunda kalmıştır. Bölgede artan İran etkisi Arap olmayan devletlere göz-

leri çevirmiş, bölgesel koordinasyon ve Arap-Türkiye ortak adımları daha da önem kazanmıştır. Yemen'deki vekâlet savaşlarında İran, Irak, Suriye, Bahreyn gibi ülkelerin ayrılıkçı gruplar aracılığıyla Suudi Arabistan'a karşı mücadele bölgede Riyad yönetimini Ankara'ya daha da yakınlaştırmıştır (Gul, Abbasi, ve Haider, 2021, s. 26). Mursi yönetimin Ahmedinejad ile yakınlaşmasını kendisi için tehlike olarak gören Suudi Arabistan için, Türkiye ile hemfikir olmama dönemi Yemen konusunda net bir şekilde sona ermiştir. Şüphesiz Tahran'ın Yemen'de Husi isyancılarına verdiği destek, Riyad yönetiminin yanında olan Ankara için Kral Selman dönemi ile yeni bir fasıl açmıştır. İran'ın Husi isyancılarına verdiği desteğe karşı olan ve Yemen'de İran'ın dört Arap şehrini ele geçirmesi tedirginliği yaşayan Kral Selman yönetimi, Yemen'e dair dış politika stratejisini yeniden yapılandırmıştır. Bunun ardından ABD onayı alınmadan on üyeli koalisyon güçleri desteği ile Husi mevzilerine hava harekâtı gerçekleştirilmiştir. Selman ve ona bağlı koalisyon üyelerinin bu hareketi Yemen direnişçilerini daha da güçlendirmiştir. Öte yandan Riyad ile aynı tarafta olan Ankara'nın, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Katar Emiri Hamid bin Halife El Tani ile sıcak ilişkiler yürüten Selman'a bölgede verdiği destek ile ilişkileri olumlu hale getireceğine inancı artmıştır (Shoaib, 2015, s. 70).

Kral Selman döneminde iki ülke arasında artan iş birliği, 14 Nisan 2016 tarihinde İstanbul'da imzalanan Suudi-Türk Koordinasyon Konseyi kuruluş tutanağını ile zirveye ulaşmıştır. Riyad ve Ankara arasında yapılan beşinci zirvenin ardından gelen bu adımın önemi, her iki ülkenin de bölgedeki pek çok konu ile ilgili öngörü ve hedeflerinin ortak olmasıdır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Körfez turuna başlamadan önce İstanbul Atatürk Havalimanı'nda düzenlediği basın toplantısında; *"Türkiye'nin Suudi Arabistan ile ilişkilerine stratejik bir açıdan baktığımızı"*, özellikle de *"Suudi Arabistan'ın güvenlik ve istikrarına büyük önem veriyoruz"* sözleriyle vurgulamıştır. Atılan imzalar birlikte iki ülke bakanlarının yıllık olarak bir araya gelmesine olanak tanımakta; ticari alışveriş hacmini arttırma çabaları önem kazanmaktadır. Güvenlik, askeri, siyasi, ekonomik, ticari, yatırım, enerji, eğitim, kültürel işler ve tıp olmak üzere çeşitli alanlarda ortak iş birliği projelerine odaklanılmıştır. Türk-Suudi Koordinasyon Konseyi'nin ilk oturumu, 7-8 Şubat 2017 tarihlerinde Ankara'da Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve ardından Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Âdil el-Cubeyr başkanlığında gerçekleşmiştir. El Cubeyr, Türk mevkidaşıyla birlikte düzenlediği basın toplantısında, iki ülkeden farklı sektörlerden 49'dan fazla kurumun katıldığı Suudi-Türk Koordinasyon Konseyi'nin ilk toplantısını *"yapıcı ve verimli"* olarak nitelendirmiştir. Suudi Arabistan ve Türkiye arasındaki askeri iş birliğine dair ise iş birliğinin mevcut olduğunu, Suudi Arabistan'ın Türkiye'nin terörle mücadele çabalarını desteklediğini ve Türkiye'nin de krallığın terörle mücadele çabalarını desteklediğini açıklamıştır. Türkiye Dışişleri

Bakanı, Türkiye'nin Körfez ülkelerinin, özellikle de Suudi Arabistan'ın güvenlik ve istikrarını kendi güvenlik ve emniyeti olarak gördüğünü belirtmiştir (Jawad, Abbas, ve Esmael, 2019, s. 2906). IMF ile sürekli olan ekonomik bağıni koparmasının birkaç yıl sonrasında Türkiye, özellikle Körfez ülkeleri nezdinde birçok ekonomik anlaşmaya imza atmış, 2014 yılından itibaren dönemin Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu ile başlayan yeni hariciye politikası süreci, kendini bu dönemden itibaren batı odağından bağımsız olarak yeniden dizayn etmiştir. Özellikle bu dönemde Arap Baharı etkisinin verdiği ayaklanmalar ve ardından güçlenen bölgesel terör unsurlarının etkilerinin en aza indirilmesi için askeri, ekonomik ve siyasi imzaların atıldığı söylenebilir. (Jawad, vd. 2019, s. 2916).

Ekim 2018'de İstanbul'daki Suudi konsolosluğunda, Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın öldürülmesi krizi, iki ülke arasındaki stratejik ilişkilerin geleceğini tehdit eden en ciddi krizlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Cinayetin ilk gününden itibaren Türkiye, olayın doğrudan bir siyasi krize dönüşmemesi için medya stratejisi aracılığıyla davayı uluslararasılaştırmaya çalışmıştır. Bu konuda özellikle ABD ve Avrupa başkentlerinden Ankara'ya destek gelmiş, bu da Riyad üzerinde baskı kurarak, Riyad'ın doğrudan Türkiye ile kriz yaşamasını zorlaştırmıştır (Jawad, vd. 2019, s. 2916). Türkiye tarafından cinayet ile ilgili gelen bilgilerde Erdoğan'ın ayrıntıları açıklamak konusundaki isteksizliği göze çarpmıştır. Fakat Muhammed bin Selman 24 Ekim'de yaptığı açıklamada; *"ülkesi ile Türkiye'nin arasını kimsenin açamayacağını"* ifade etmiş, ardından gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın öldürülmesi olayına Suudi devleti yetkililerinin karıştığı yönünde spekülasyonlar artmıştır. Prens in açıklamasından günler sonra bazı haber kaynakları, *"Türk yetkililerin gazetecinin son anlarına ilişkin ses kayıtlarını CIA Başkanı Gina Haspel'e dinlettiğini"* ifade etmiştir. Akabinde Türkiye, Kaşıkçı'yı 2 Ekim'de Suudi Arabistan'ın İstanbul konsolosluğunda öldürdüklerinden şüphelenilen 18 kişinin iadesini talep etmiştir. Davadan sorumlu savcı 31 Ekim'de yaptığı açıklamada, Kaşıkçı'nın konsolosluğa girer girmez boğularak öldürüldüğünü ve cesedinin parçalanarak yok edildiğini belirtmiştir (Economist, 2018). Sonrasında 2020 yılında Suudi Arabistan Ticaret Odaları Başkanı, *"Ankara ile Riyad arasındaki gerilimin iki ülke arasındaki ekonomik akışını engellediğine dair gelen haberler üzerine Türk ürünlerine boykot çağrısında bulunmuştur."* Ayrıca 2020 yılı başlarında iki ülke birbirlerinin bazı haber sitelerini engellemiştir. Suudi Arabistan Ticaret Odaları Başkanı yaptığı açıklamada *"Türk hükümetinin, ülkemize ve vatandaşlarımıza karşı devam eden hamasi tavırlarına cevap olarak, ithalat, yatırım veya turizm olsun, Türkiye'ye ait her şeyin boykot edilmesi her Suudi 'tüccar ve tüketicinin' sorumluluğu"* olduğunu ifade etmiştir (Reuters, 2020). 2021 yılında ise Türkiye'deki ekonomik göstergeler olumsuz yöne doğru evrilmiş, enflasyon hızlı bir şekilde yükselmiş ve Türk Lirası değer kaybetmiştir. Türkiye'nin bu ekonomik

durumu başta Orta Doğu ülkeleri ile olan ilişkiler ve diğer hususlardaki ilişkileri gözden geçirmesine temel hazırlamıştır ve bu bağlamda Türkiye-Suudi Arabistan arasında gerçekleştirilecek ikili diyaloga da kapı aralamıştır. Suudi Arabistan ise bu süre zarfında İstanbul'da devam eden Cemal Kaşıkçı cinayeti davasını kendi ülkesine devri taleplerini yoğunlaştırmıştır. Suudi Arabistan'ın bu girişimleri neticesinde Türkiye, Nisan 2022'de Cemal Kaşıkçı dosyasını Suudi Arabistan adli makamlarına devretmiştir (BBC Türkçe, 2022).

Uluslararası toplumda büyük ilgi gören Haziran 2022 tarihli Muhammed Bin Selman'ın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın davetlisi olarak gerçekleştirilen Türkiye ziyareti, Suudi Arabistan Kalkınma Fonu'ndan (PIF) Türkiye Merkez Bankası'na 5 milyar dolarlık mevduatın yatırılması anlaşmasının imzalanması ve iklim değişikliği bağlamında Suudi Arabistan'ın Yeşil Orta Doğu projesinin Ankara tarafından ilgi görmesi açısından değer teşkil etmiştir. Riyad'ın 2030 Vizyonu kapsamında yapacağı yatırımlara Türk girişimcilerin ilgisini beklemesi, ekonomik olarak ivme kazanacak yeni bir vizyonun habercisi olmuştur (Independent, 2022). Suudi Arabistan'ın Velihaht Prens Muhammed Bin Selman tarafından yerel bir modernleşme projesi olarak gündeme getirdiği 2030 Vizyonu'nu, temelde teknokrasi, milliyetçilik ve yeni ekonomi başlıklarının ele alındığı, Riyad'ın dünya siyasetinde kendini güncelleme gayesi taşıyan, lider odaklı bir süreç olarak ifade etmek mümkündür (Çinkara, 2023, s. 93). Gerilemeye giden petrole dayalı Suudi ekonomisinin olumsuz sonuçlarını önceden görerek, 2030 vizyonu kapsamında, kar edilen değil, kar eden ekonomi amacı ile yola çıkan Velihaht Selman, Riyad'ın 11 Eylül'den sonraki sert imajının "İlimli İslam" modeliyle daha da değişeceğini öngörmektedir (Duran, 2017, s. 10).

Suudi Arabistan, 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'de yaşanan yıkıcı depremlerde Türkiye'ye birçok yardımda bulunmuştur. Kral Selman bin Abdulaziz ve Velihaht Prens Muhammed bin Selman depremin hemen ardından Türkiye'ye ulaştırılmak üzere öncelikle tıbbi malzeme içeren 90 tonluk yardımı Gaziantep Havalimanı'na göndermiştir. Riyad'ın gönderdiği 17 uçak miktarındaki yardımlar, ivedilikle deprem bölgesindeki Türk vatandaşlarına ulaştırılmıştır (Sputnik, 2023).

Temmuz 2023'de bir dizi ziyaret için Suudi Arabistan'a giden Hazine ve Maliye Bakanı Mehmet Şimşek ve TCMB Başkanı Hafize Gaye Erkan, Suudi Arabistan Maliye Bakanı Muhammed el-Cedan ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. İki ülke arasındaki ticaret hacminin 3,4 milyar dolar olduğunun vurgulandığı görüşmelerde, kısa vadede hedefi 10 milyar dolar, uzun vadede ise 30 milyar dolara çıkarmak olduğu belirtilmiştir. Türkiye'nin 2030 Vizyonu projelerinde ortaklık ve işbirliğine hazır olduğunun ifade edildiği ziyaret, Hazine ve Maliye Bakanı Mehmet Şimşek

ve TCMB Başkanı Hafize Gaye Erkan'ın birlikte gerçekleştirdikleri ilk yurtdışı resmi ziyaret olma özelliği taşımaktadır (Sabah Gazetesi, 2023). 2023 Eylül ayında Suud mevkidaşı *Majed Al Hogail ile görüşen Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Mehmet Özbaseki ziyaretinde*; "Türkiye'de uygulamaya geçirilen akıllı şehir projeleri ile çağdaş, güvenli ve sağlam konut üretiminin önemini vurgularken, iki ülke arasında birlikte yapılacak işbirliği alanları konularında uzlaşmaya varıldığını ifade etmiştir (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023).

Gazze'de Filistin İsrail savaşının başlaması ile ortak masada yeniden bir araya gelen Ankara ve Riyad, İslam İş Birliği Teşkilatı ve Arap Birliği Zirvesi kapsamında, Gazze'ye yönelik saldırıların son bulması ve ateşkesin sağlanması için, Riyad'da birçok İslam ülkesinin katılımı ile yeniden buluşmuşlardır. Zirve, Kral Abdulaziz Uluslararası Konferans Merkezi'nde yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan görüşmede; Filistin halkına yönelen saldırıların toplu katliam boyutuna ulaştığını, hastane, okul ve ibadethane gibi yerlerin zarar görmesinin kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. Suudi Arabistan Veliyaht Prensi Muhammed Bin Selman Bin Abdulaziz El Suud ile ikili görüşmede bulunan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Gazze'ye yönelik saldırı ve ateşkes için atılacak adımları ele almıştır (NTV 2023).

SONUÇ

Çalışmanın temel amacı doğrultusunda Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde Türkiye-Suudi Arabistan ilişkileri kronolojik olarak incelenmiştir. Ak Parti'nin iktidara geldiği ilk günden itibaren genel olarak Suudi Arabistan ile Türkiye ilişkileri iyi yönde seyretmiş, karşılıklı adımlar atılmış, ekonomik, sosyal ve diğer birçok konuda onlarca antlaşmaya imza atılmıştır. Ancak "Müslüman Kardeşler Hareketi" ve Mısır'da yaşanan darbe sonrasında Türkiye-Suudi Arabistan ilişkileri kısmen gerilmiş, sonrasında yine belli bir strateji çerçevesinde devam etmiştir. Ancak 2018 yılında İstanbul'da Suudi yetkililerce yapıldığı belirtilen suikast sonucu, iki ülke arasında ipler tamamen kopmuştur. Sonrasında yaşanan gelişmeler neticesinde 2022 yılının başından itibaren iki ülke arasında rekabet yerini stratejik iş birliğine bırakmıştır. Türkiye'nin 28 Nisan 2022 tarihinde Ciddé'ye gerçekleştirdiği ziyaretle beraber iki ülke arasında yeni bir dönemin başladığı görülmektedir. Bu ziyarete karşılık olarak Riyad yönetimi Türkiye'ye iadeyi ziyaret gerçekleştirmiştir. Yapıcı ilişkiler kurmaya çalışan Türkiye, politikalarının olumlu sonuçlarını almış ve Haziran 2022'de Suudi üst düzey yöneticilerinin iade-i ziyareti, 2018-2022 yılları arasında Türk ürünlerine yapılan ambargoyu sona erdirmiştir. Görüldüğü üzere ilişkilerin kopma noktasına gelmesi, iki ülke için olumlu bir şekilde sonuçlanmamıştır. Bu durumdan ötürü, ikili ilişkilerin karşılıklı olarak kazan-kazan mantığı

çerçevesinde her geçen gün olumlu yönde gelişeceği, beklenen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

Orta Doğu, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra dene-yimlenen kabile, aşiret ve etnik köken temelli devletlerin varlığı, bilhassa petrol pi-yasasının etkisiyle son otuz yıldır tehlike altında bulunmaktadır. Sürdürülen dev-letlerarası ikili ilişkiler, kendini sadece ortak çıkarlar etrafında olumlu kılabilmiş, bölgesel karar verebilme yetisi ve ortaklaşması çoğunlukla mümkün olmamıştır. Bu da Orta Doğu'da toprak sahibi olmasa da diğer güçlü dünya devletlerinin bölge üzerindeki söz sahipliğini artırmış, kontrol hem politik hem de ekonomik olarak ve dolaylı yünden bölgede üs sahibi bu devletlerin elinde bulunmuştur. Günümüz dünyasının özellikle Orta Asya ve Türki Cumhuriyetler nezdinde pedagojik bir unsuru olan Türk Devletleri Konseyi örneğinde olduğu gibi, bölgenin kendi iç po-litika rejimlerini belirlemede, ekonomik unsurlarını idame ettirmede, sosyolojik hareketlilikleri kendi planlaması dâhilinde yapmada, dış unsurlardan bağımsız ve sadece dini veya bölgesel ortaklıkların öngörüldüğü alanlarda ortak bölge devletle-rinin kararlarına bağlı bir idari yapı ile yönlendiren değil, rehberlik eden konumda siyaset izlemesi bölge ülkeleri için mihenk taşı niteliğinde olacaktır. Bu bağlamda sadece bölge devletlerinin olduğu yeni bir siyasal pakt ile bölgenin tarihi süreçlerine ve hassasiyetlerine vakıf olan karar verici oluşum, Orta Doğu için dışarıdan bağımsız, kendi içerisinde ise öz eylem planlarını uygulayabilen bir coğrafya yaratmakta önem teşkil edebilir. Bu paktın kuruluşunda Türkiye ve Suudi Arabistan öncülük edebilir.

Bölgenin iki önemli gücü olan Türkiye ve Suudi Arabistan'ın karşılıklı olumsuz ilişkileri başta kendi ülkelerine olmak üzere bölgeye de olumsuz tesirde bulunduğu bu çalışmanın detaylarında görülmüştür. Bundan dolayıdır ki; iki ülkeye yeni bir politika olarak ortak bir paktın/kuruluşun kurulmasında öncülük yapması önerisi getirilmektedir. Bölgenin ortak çıkarları çerçevesinde, günü kurtarmaya yönelik po-litikaların üstünde bir politika anlayışıyla oluşturulacak olan kuruluşun, tüm üyele-rinin karşılıklı olarak birbirlerinin işlerine karışmamayı taahhüt etmesi, ülkelerin toprak bütünlüklerine karşı teminat vermesi, ülkelerin hassasiyetlerinin karşısında bulunmaması paktın temelini oluşturabilir. Ayrıca paktın içerisinde bulunan bütün ülkelerin eşit oy hakkına sahip olması, oy çoğunluğu yerine oy birliği ile kararlar ve-rilmesi, pakt içerisinde bulunacak olan ülkelerin birbirleriyle olan diyalogları genel olarak olumlu yönde seyredecektir. Bu husus ile ülkelerin ayrışmalara, kutuplaş-malara, gruplaşmalara, dış baskılara ve müdahalelere karşı "kapıyı kapatma refleksi" göstermesi olağan olacaktır. Böyle bir paktın kurulmasıyla öncelikle Türkiye-Suu-di Arabistan ilişkileri iktisadi ve askeri hususlarda "kazan kazan" politikasıyla bü-

yük kazanımlar elde edecektir. Kuruluşun/paktın içerisinde bulunmaya gönüllü/istekli bölge ülkelerinin de bölgenin başat iki ülkesinin öncülüğünde birçok kazanım elde etmeleri olağandır. Türkiye ve Suudi Arabistan hükümetleri, 2018-2022 yılları arasında yaşanan ve iki ülkeyi de birçok hususta derinden etkileyen olumsuz ilişkilerin neticesinde görmüş oldukları zararları kısa vadede “*kazan kazan*” politikasına geçmeleriyle birlikte bertaraf edebildiklerini görmüşlerdir. Bu hususla birlikte iki ülkenin öncülük edeceği bir pakt neticesinde uzun vadede hem iki ülkeye hem de bölge ülkelerine ve Orta Doğu coğrafyasına önemli kazanımlar getireceğini ön görmek olasıdır. Bu minvalde iki ülkenin ilgili yönetim erki ve teknokratları bu husus üzerinde düşünmeleri ve böyle bir adım atmaları yararlarına olacak gibi gözükmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

Purpose of the Study: Saudi Arabia, one of the largest countries in the Middle East, is one of the largest countries in the region in terms of both political and economic, population and surface area. According to 2023 data, Saudi Arabia, which surpasses other Middle Eastern countries with a Gross Domestic Product of 1.1 billion dollars, keeps its economic agenda alive in the region, especially with its oil and tourism resources. In this context, Saudi Arabia, whose relations with Turkey constitute a decisive role in the international arena, is a strategic partner whose relations with Turkey are of utmost importance in political and economic terms, and to which the results of conflict and non-conflict environments are sensitive and quick to react for the agenda of both countries. With over 28 million inhabitants, Saudi Arabia, neighboring Jordan to the northwest, Iraq to the north and northeast, Kuwait, Qatar, Bahrain and the United Arab Emirates to the east, Oman to the southeast and Yemen to the south, has been the main topic of this study as it is physically at the center of the frequently changing Middle East balances. Being one of the countries that can act in coordination to ensure balance in the region due to Turkey's proactive foreign policy and zero problem policy with neighbors, especially during the Justice and Development Party's rule, and with its state model that can guide the evolution of the regional political systems into a new era with the new era global policy vision developed with the 2030 Vision among the countries in the region, Saudi Arabia stands out as the country whose relations with Turkey are aimed to be examined in this study within the Ak Parti period.

Research Questions / Research Question/s: The main research question of this study is "What has been the course of Turkey-Saudi Arabia relations during the Ak Parti era?"

Literature Review: During the literature review, Turkey and Saudi Arabia relations were analyzed under the titles of Ottoman Empire-Saudi Arabia Relations (1745-1918), Turkey-Saudi Arabia Relations in the Republican Era (1923-2002), Saudi Arabia Country Profile, Republic of Turkey Country Profile and Turkey-Saudi Arabia Relations in the Justice and Development Party Period (2002-2023). In the study, which utilizes bibliographic sources and literature review methods in the collection of sources on the subject, especially under the titles of Ottoman Empire-Saudi Arabia Relations (1745-1918) and Turkey-Saudi Arabia Relations in the Republican Era (1923-2002), the contents of the historical period are progressing in a connected series in a way to be related and justified. As can be seen in the bibliography, in the literature reviews on the titles of Saudi Arabia Country

Profile, Republic of Turkey Country Profile and Turkey-Saudi Arabia Relations in the Justice and Development Party Period (2002-2023), foreign-language sources were utilized more in the study, and as can be seen in the bibliography, regional academic literature and studies were particularly utilized.

Method: From the 16th century until World War I, Saudi Arabia remained under Ottoman control and found its place in the Middle East with the recognition of the Wahhabi movement by the Saudi family since 1745. In the light of this historical situation, the study was grouped into three historical periods from 1745 onwards; the Ottoman Empire Period (1745-1918), the Republican Period (1923-2002) and the Justice and Development Party Period (2002-2023), respectively. In this study, where the main limitation is to examine Turkey-Saudi Arabia Relations during the Justice and Development Party Period, historical research method, descriptive research methods and document-based data analysis were used.

Conclusion: It has been observed that the processes of political tensions, which have been closed with increasing losses for both countries economically, have had a detrimental effect on the welfare of the countries and the stability of the region. It is a phenomenon encountered in many parts of the research that when closer cooperation and strategic partnerships are given more importance, more beneficial and constructive chapters are opened for Turkey and Saudi Arabia, which are among the largest economies and countries in the region. Especially after the murder of Jamal Khashoggi, the strained relations between Turkey and Saudi Arabia have left behind the mutual economic embargoes as a result of the positive steps taken, which has been a positive result for the economies of both countries, which have been shaken by the global economic balances that have been shaken by the recent recession. It is possible that the diplomacy of the two countries, where it is difficult to put commas and periods in the same place on the table and in the field regarding the Muslim Brotherhood movement, can give breaks at common points and act jointly with a win-win policy. As a result of these findings and outputs, the study proposes a political union that can be a cornerstone for the countries of the region to follow a policy that is independent from external factors and that can guide, not direct, with an administrative structure that depends on the decisions of the common regional states in areas where only religious or regional partnerships are envisaged, in determining the region's own internal policy regimes, in maintaining its economic elements, in making sociological movements within its own planning, with a pact managed by the two countries' leadership strategy. It is concluded that with the establishment of such a pact, first of all, Turkey-Saudi Arabia relations

will gain great gains in economic and military issues with a “win-win” policy, and it is highly probable that the countries of the region that are willing/willing to be in the pact will gain many gains under the leadership of the two leading countries of the region.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Muhammed AKSU ve Nazım FATSA, çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamışlardır. Yazarlar esere eşit oranda katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Muhammed AKSU ve Nazım FATSA have contributed to all parts and stages of the study. The authors contributed equally to the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Anadolu Ajansı. (2015). *Turkey Declares Day of Mourning for Saudi King*. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkey-declares-day-of-mourning-for-saudi-king/81249>.
- Ataman, M. (2009). "Türkiye Suudi Arabistan İlişkileri Temkinli İlişkilerden Çok Taraflı Birlikteliğe." *Orta Doğu Analiz* 1(9), 72–80.
- Ataman, M. (2012). "Turkey and Saudi Arabia: Newly Discovered Partners?" *SETA Policy Brief* 57.
- Ayhan, V.. (2010). "Geçmişten Geleceğe Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri." *Ortadoğu Analiz* 2(23), 25–35.
- CIA. (2023, 06 15). Saudi Arabia. Erişim Adresi: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/saudi-arabia/#military-and-security>.
- Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2023). *Bakan Özhasseki, Suudi Arabistan Mevkidaşıyla Görüştü*. Erişim Adresi: <https://csb.gov.tr/Bakan-Ozhaseki-Suudi-Arabistan-Mevkidasiyla-Gorustu-Bakanlik-Faaliyetleri-38798>.
- BBC Türkçe. (2022, 04 07). *Kaşıkçı Cinayetini Dünyaya Duyuran Türkiye, Davayı Suudi Arabistan'a Devretme Noktasına Nasıl Geldi?* Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce>: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61021439>.
- BBC. (2013). *Erdoğan'dan Batı'ya 'Mısır Darbesi' Eleştirisi*. Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/07/130705_misir_cuma_gosteri.
- Bostancı, Mustafa, (2017). Türk-Suud İlişkilerine Katkısı Bakımından Kenan Evren'in Suudi Arabistan Ziyareti. *Sosyal Bilimler Metinleri Dergisi*, 1, 105-119.
- CNN. (2010). *Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Kral Faysal Vakfı Tarafından Verilen 'Kral Faysal Uluslararası Ödülü'nü Aldı*. Erişim Adresi: <https://www.Cnnturk.Com/Dunya/Erdogana-Kral-Faysal-Uluslararası-Odulu>.
- Çınkara, G.. (2023). "Prens Muhammed Bin Selman'ın 2030 Vizyonunu Anlamlandırma : Suudi Arabistan 'da Teknokrasi , Milliyetçilik ve Yeni Ekonomi Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi 11(36), 93–121.
- Diwan, K. S. (2017). "The Future Of The Muslim Brotherhood In The Gulf." *POMEPS Briefings* 31(November), 60–62.
- Duran, B. (2017). "Suudi Arabistan'da Neler Oluyor?" *Açık Medeniyet* 10–11.

- The Economist. (2018). "How the Killing of Jamal Khashoggi Affects Turkish-Saudi Relations." *The Economist*.
- Ekşi, M. (2017). "Regional Hegemony Quests in the Middle East from the Balance of Power System to the Balance of Proxy Wars: Turkey as Balancing Power for the Iran - Saudi Rivalry." *Gazi Akademik Bakış* 133–56. doi: 10.19060/gav.379597.
- Ellithy, A. M. H. (2015). "Turkish-Saudi Relations: From A Regional Perspective in The Period From 2003 Until 2013." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: ODTÜ.
- Görcüer, R., Büyükbaş, H. (2022). Tarihsel Çerçeve Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri ve Dış Politikaya Yansıması. *Erciyes Akademi Dergisi*, 36(4), 1973-2005.
- Gul, A., Rizwana K., and Syed A. H. (2021). "Iran and Saudi Arabia's Strategic Rivalry and the Middle Eastern Security: An Assessment." *Liberal Arts and Social Sciences International Journal (LASSIJ)* 5(2), 17–19. doi: 10.47264/idea.lassij/5.2.2.
- Habibi, N. (2023). "Turkey's Economic Crisis and Erdoğan's Multiple Rapprochement Initiatives." (152).
- Harrison, R. (2014). "Towards a Regional Strategy Contra ISIS." *The US Army War College Quarterly: Parameters* 44(3). doi: 10.55540/0031-1723.2726.
- Independent. (2022). "Türkiye-Suudi Arabistan İlişkilerinin Dünü ve Bugünü." Erişim Adresi: <https://www.indyrturk.com/node/648166/yazarlar/t%c3%bcrtkiye-suudi-arabistan-ili%c5%9fkilerinin-d%c3%bcn%c3%bc-ve-bug%c3%bcn%c3%bc>.
- İnalçık, H. (1986). "Tarihi Perspektif İçinde Arap-Türk İlişkileri (1260-1914)." *TAIV Yayınları* 9(6), 205–14.
- İnan, M. Y. (2023). "Role Conceptions and Leadership Rivalry in the Middle East: Transforming Turkey, Saudi Arabia, and Gulf Relations." *Türkiye Orta Doğu Çalışmaları Dergisi* 10(1), 45–63. doi: 10.26513/tocd.1260621.
- Jawad, K. M., Abbas, S. and Esmael. A. A. (2019). "Saudi-Turkish Relations During The Reign Of King Salman Bin Abdul Aziz. Motivations And Challenges M." *Jurnal Penelitian Pendidikan Guru Sekolah Dasar* 6(August):2900–2924.
- Koloğlu, O. (2007). *500 Years in Turkish – Libyan Relations*.
- Lacroix, S. (2018). "Saudi Arabia's Muslim Brotherhood Predicament." *POMEPS Briefings* 31(November):51–53.
- Lewis, B. (2021). *Ortadoğu: İkibin Yıllık Ortadoğu Tarihi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi

- NTV. (2023). “Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan Riyad’da Gazze Diplomasisi.” Erişim Adresi: https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/cumhurbaskani-erdogandan-riyadda-diplomatik-gorusmeler,bgqbspkaekmtgvthpc_ucg/z4xcts0y6kاتفny-lwgvhw.
- Özev, M. S. (2016). “Siyasi Ekonomik Çıkarlar Ve Kimlik Politikaları Çerçevesinde 1929-2015 Arası Türkiye - Suudi Arabistan İlişkileri.” *International Journal Of Political Sciences* 2(2):11–28.
- Phillips, C. (2011). “Eyes Bigger Than Stomachs: Turkey, Saudi Arabia And Qatar In Syria.” 1–20.
- Reuters. (2020). “Saudi Business Leader Calls for Boycott of Goods from ‘hostile’ Turkey.”
- Sabah Gazetesi. (2023). “Şimşek ve Erkan Suudi Arabistan’da.” Erişim Adresi: <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/simsek-ve-erkan-suudi-arabistanda-6546264>.
- Shoaib, M. (2015). “Evolving Saudi Foreign Policy.” *Journal Os Strategic Affairs* (March):42–83.
- Siddiqa, A. (2019). “Saudi – Israeli Nexus : Implications For Iran.” *Center for Iranian Studies in Ankara (İRAM)* (May):15.
- Sputnik. (2023). “Suudi Arabistan’dan Türkiye ve Suriye’deki Depremzedeler İçin 17. Yardım Uçağı.” Erişim Adresi: <https://sputniknews.com.tr/20230618/suudi-arabistandan-turkiye-ve-suriyedeki-depremedeler-1cin-17-yardim-ucagi-1072592745.html>.
- Tüylüoğlu, E. (2019). “Kamu Diplomasisi Tekniğı Olarak Kültürel Diplomasi: Suudi Arabistan Krallığı’nın Türkiye’deki Kültürel Diplomasi Faaliyetleri.”
- Ulutaş, U. (2010). “Turkey-Israel: A Fluctuating Alliance.” *SETA Policy Brief* 1–11.
- Umar, Ö. O. (2010). “Cumhuriyet Döneminde Atatürk ’ün Orta Doğu Politikası.” *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi* 6(2):47–83.

YEREL YÖNETİMLERDE ÇOCUK HİZMETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: SAMSUN İLÇE BELEDİYELERİ ÖRNEĞİ

Evaluation of Children's Services in Local Governments: The Example of Samsun District Municipalities

Eda YÜCE*

Öz

Çocukluk kavramı Birleşmiş Milletler Çocuk hakları sözleşmesi 1. Maddesinde, kişinin 18 yaşına gelinceye kadar ki yaşam süresi olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda 18 yaşından küçük her fert çocuk tanımlaması içerisindedir. Çocukluk biyolojik, psikolojik ve sosyal olarak karmaşık gelişimsel süreçleri barındırmaktadır. Toplum nüfusunda önemli pay sahibi olan çocukların kişisel gelişimlerini sağlıklı şekilde sağlayabilmeleri için mezo düzeyde ailelerin, makro düzeyde ise yönetimlerin sorumluluk alması beklenmektedir. Çocukların korunma, desteklenme, gelişme ve varoluşsal ihtiyacına yönelik hizmetlerin sunulması gerekmektedir. Halka en yakın yönetim birimleri olarak yerel yönetimlerin çocuklara yönelik hizmetleri dezavantaj yaratan koşulların iyileştirilmesinde oldukça önemlidir. Bu çalışmada yerel yönetimlerin çocuklara yönelik hizmetleri Samsun ilçe belediyeleri örneğinde incelenmiştir. Bu kapsamda ilçe belediyeleri tarafın çocukların istek ve ihtiyaçlarına yönelik hangi çalışmalar yapıldığı sorusuna cevap aranacaktır. Yapılan araştırmanın ilçe belediyelerinin mevcut çalışmalarını ortaya koyması ve iyi uygulama örnekleri sunması ile yerel yönetim sisteminin bu konudaki gelişimine katkı sunulması amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi deseni kullanılmıştır. Çalışmanın verileri literatür taraması sonrası-

ABSTRACT

The concept of childhood is defined in Article 1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child as the period of life until a person reaches the age of 18. In this context, every individual under the age of 18 is considered a child. Childhood involves biologically, psychologically and socially complex developmental processes. In order to ensure the healthy personal development of children, who have a significant share in the social population, families are expected to take responsibility at the mezo level and managements at the macro level. Services must be provided for the protection, support, development and existential needs of children. As the government units closest to the public, local governments' services for children are very important in improving the conditions that create disadvantage. In this study, the services of local governments for children were examined in the example of Samsun district municipalities. In this context, an answer will be sought to the question of what work has been carried out by the district municipalities towards the wishes and needs of children. The aim of the research is to reveal the current work of district municipalities and provide good practice examples and to contribute to the development of the local government system in this regard. Content analysis design, one of the qualitative research methods, was used. The

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, edayuce55.ey@gmail.com, ORCID: 0009-0004-8241-2750.

da 24-31 Mayıs 2023 tarihleri arasında Samsun ilinin 17 İlçe belediyesine ait web siteleri taranarak toplanmıştır. Elde edilen bulgular temalar çerçevesinde sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda Samsun İlçe belediyelerinde her ilçenin çocuklara yönelik farklı özellikte hizmet sunumu gerçekleştirdiği, ilçe belediyelerinin çoğunda verimli uygulamaların sunulduğu, bazı ilçe belediyelerinde ise kısmi faaliyetlerin var olduğu görülmüştür. Oyun alanları, geziler, kurslar, ruh sağlığı hizmetleri, ekonomik destekler ve kreşler belediyelerin toplumsal alanda çocuklara yönelik uygulamalarından bazılarıdır. Araştırma sonuçlarının çocuklara yönelik yerel yönetim hizmetlerine dair bilgi sunması, Samsun ilçe belediyelerinin faaliyetlerinin tanıtımı ile yapılacak diğer çalışmalara katkı sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yerel yönetimler, ilçe belediyeleri, sosyal hizmet, çocuk hizmetleri.

data of the study was collected by scanning the websites of 17 district municipalities of Samsun between 24-31 May 2023, after a literature review. The findings were classified and analyzed within the framework of themes. As a result of the research, it was seen that each district in Samsun District municipalities provides different services for children, that efficient practices are offered in most district municipalities, and that there are partial activities in some district municipalities. Playgrounds, excursions, courses, mental health services, economic support and nurseries are some of the municipalities' social practices for children. It is expected that the research results will provide information about local government services for children, contribute to other studies by promoting the activities of Samsun district municipalities.

Keywords: Local governments, district municipalities, social work, child services.

1. GİRİŞ

Kentleşmenin her geçen gün yaygınlaştığı günümüz Türkiye'sinde (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2022) büyüyen çocukların, çok fazla sosyal donatılarla beslenemediği görülmektedir. Kentleşmenin getirdiği sorunlar incelendiğinde kentlerde artan yapılaşma ile birlikte ortak yaşam alanlarının hızla azaldığı görülmektedir. Kent yaşamının dikkate değer özelliklerinden bir diğeri de kişisel ilişkilerin güçlü olmadığı bir mekân oluşudur (Gökulu, 2010, s.213). Kentlerde ebeveynlerin çalışma hayatına katılımının fazla olması dolayısıyla çocuğun aile içi iletişiminin azalması, kendini ifade edebileceği ortam arayışı ve teknolojiye yönelimi kentsel yaşamda çocukların yaşadığı sorunların önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Aynı zamanda yaşanan çevre riskli özellikler barındırıyor ise çocuklar gelişimlerini evde sürdürmek durumunda kalmaktadır.

Dolayısıyla çocuklar, yaşadıkları kentin kendilerine uygun yaşam alanları sunmasına gereksinim duyarlar. Çevresel düzenlemeler kendilerine uygun ve güvenli oluşturulmadığı takdirde biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişim süreçlerinde olumsuzluklar yaşayabilirler. Bu bağlamda kentlerde sosyal ortamlar oluşturulurken çocukların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması, yaşadıkları çevrede yer edinebilmeleri açısından önemlidir. Bu amaç doğrultusunda çocukların zaman geçirebileceği park, okul bahçesi vb. alanların çocuğun taleplerine ve gelişim dönemlerine cevap verebilecek düzeyde olması beklenmektedir. (Tandoğan, 2011, s.23). Oluşturulan oyun alanlarının da çocukların çeşitli nedenlere bağlı olarak zarar görme-

meleri açısından denetlenebilir olması gerekmektedir. Çocuklar için hazırlanmış park ve bahçelerde oluşturulan kauçuk zeminler ve bu alanlara kurulan güvenlik, kamera sistemleri vb. bu amaç doğrultusunda alınmış birkaç önlemi oluşturmaktadır.

Etli ve Yamaçlı (2015, s.229) çalışmalarında çocukların kentsel mekânlarda, her türlü gelişimine destek verecek etkinlik ve olanaklara ulaşması gerektiğini, oyun oynayabileceği, serbestçe ve güvenle dolaşabileceği alanlara erişiminin bireyin hakkı olduğunu söylemektedirler. Benzer şekilde Çocuk Hakları Sözleşmesi 31. Maddesinde sözleşmeye konu taraf devletlerde çocukların dinlenme, boş zamanlarını değerlendirme, oyun oynama, yaşına uygun etkinliklerde bulunma ve kültürel- sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkının bulunduğu belirtilmiştir (Çocuk Hakları Sözleşmesi [ÇHS], 2004, s.13). Çocukların boş zamanlarını değerlendirme, yaratıcı düşünme becerilerini artırma ve özgün fikirlere sahip olmasında oyun etkinliğinin yerinin ve öneminin büyük olması belirtilen çalışmaların nedenini oluşturmaktadır.

Kent ve çocuk yaşantısına yönelik kamusal politikaların gerçekleştirilmesi yönetim birimlerince mümkündür. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 123. Maddesinde Türkiye devleti merkezden yönetim ve yerinden yönetim esasları ile idari görevlerini gerçekleştirmektedir (T.C. Anayasası, 1982, s.40). Kamu politikaları aracılığıyla topluma yönelik çalışmalar merkezi ve yerel düzeyde yönetilmektedir. Bu noktada yerel yönetimlerde sosyal belediyeçilik kavramı gündeme gelmektedir. Sosyal belediyeçilik, sosyal devlet anlayışının yerel yönetim birimlerindeki karşılığıdır.

Sosyal belediyeçilik, halkın ihtiyaçlarının onlara en yakın birimler olan yerel yönetimlerce karşılanması ve sadece teknik altyapı sorunlarına çözüm bulması değil, toplumun kültürel, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarına da cevap vermesi demektir (Ünlü, 2016, s.64). Sosyal belediyeçilik anlamında; bireylerin yoksulluk durumu, gelişim dönemleri, dezavantajlılığı belediye hizmetlerinin konusu olabilir. Bu çalışmanın cevabını aradığı soru, yerinden yönetim usulünde ilçe belediyelerinin çocuk yaştaki bireylerin istek ve ihtiyaçlarına cevap verip vermediğidir.

Çocuk dostu kent kavramı, özünü BM Çocuk Hakları Sözleşmesinden alan, çocuklar için hizmetler planlayan, çocuklara bu hizmetleri sunan ayrıca çocukların yönetime katılımını destekleyen bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk Dostu Şehirler, yaşam alanlarının yetişkinler için olduğu kadar çocuklar için de var olduğunu ifade etmektedir (Pekküçükşen ve Oktay, 2017, s.315). Yerel yönetimlere idareci olarak seçilmiş kişilerin ve onunla birlikte *yönetimde* yer alan tüm

karar alıcıların, nüfusun neredeyse üçte birini oluşturan çocukları (TÜİK, 2022) göz önünde bulundurarak etkin çalışmalar yürütmesi beklenir. Yetişkinlerin gözünde var olan, çocuklar kent içerisinde kontrol edilmesi gereken bireylerdir algısı yerini, onların da kent ortamında özgürce var olabileceği ve gelişimini sağlayacak unsurlardan beslenebileceği gerçeğine bırakmalıdır. Öncelik artık çocukların can güvenliğini sağlamanın ötesinde sağlıklı bir birey olarak kent içerisinde yaşamını sürdürmesi olmalıdır. Bu da ancak ortamların çocuklar için güvenli yaşam ve etkinlik alanları sağlaması ile mümkün olabilir.

Kentlerde nüfus artışı ile birlikte nüfusun sosyodemografik dağılım oranında çocuk nüfusunun da önemli ölçüde artışı yerel yönetim birimlerinin mali tasarrufunu bu alandaki hizmetlerin sunumunda kullanmasıyla sonuçlanmaktadır. Çocuklara yönelik eğitim, koruyucu önleyici hizmetler, sağlık, sosyal yardımlar, bağımlılıkla mücadele, çocuk ve kent çalışmaları, psikolojik destek çalışmaları sosyal belediyeçilik temelinde yerel sosyal hizmet uygulamalarının sunumu konusunda da yerel yönetimlere eskisinden daha çok sorumluluk getirmektedir (Sipahi, 2018, s.119). Yerel yönetimlerin ilgili hizmetler hususunda planlı ve istikrarlı çalışmaları çocuk işçiliği ve istismarı, çocukların yetersiz ve dengesiz beslenmesi, uygun olmayan yaşam koşullarının oluşması gibi çocukların karşı karşıya kalabileceği olumsuz koşulların önüne geçecektir. Bütün bu çalışmaların sonucu olarak yönetimin finans, zaman ve enerji tüketiminde artış yaşanması beklenir bir durumdur. Ancak toplumun gelişiminin, çocukların gelişimi ile sağlanacağı düşünüldüğünde yerel yönetim çalışmalarındaki bu tip artışların bir kayıp değil toplumsal bir yatırım olarak görülmesi daha uygundur.

Çalışma içerisinde kentleşme üzerinden çocuğun durumu ele alınmış ve yapılan çalışmaların bireyler üzerinde etkisi hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur. Ayrıca verilerin elde edildiği web sitelerinin belediye çalışmalarında yeri ve önemi değerlendirilmiştir. Yerel yönetimlerde sosyal belediyeçilik anlayışı, Samsun İlçe belediyelerinde çocuk hizmetlerinin boyutları ve düzeyi de değinilecek diğer konuları oluşturmaktadır. Ulaşılmak istenen Samsun ilçe belediyelerinde çocuklar özelinde hizmetlerin var olup olmadığının anlaşılmasıdır. Çalışmada nitel ve durum araştırması yöntemi kullanılmıştır. Durum çalışması aracılığı ile analitik genelleme yapmak, yani hizmetleri sistematik değerlendirmek mümkündür. Bulgulara, ilçe belediyelerinin kurumsal web sitelerinin içerik analizi ile ulaşılmıştır.

Bu çalışmada yerel yönetimin önemli birimlerinden biri olan ilçe belediyelerinin web siteleri üzerinde çocuk yaş grubunda yer alan bireylerin ilgili kurumlar tarafından bilgilendirilme düzeyleri ve hizmet sunumları değerlendirilmiştir. Değerlendirmeye aracı olan bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamu politikalarında kullanım

gerekliliğini ise Şahnagil (2017, s.86)“Fırsat eşitliğini sağlayacak mekanizmaların hayata geçirilmesi, bilgi çağının sağladığı imkânlardan toplumun her kesiminin faydalandırılması, vatandaşın talepleri doğrultusunda kamu hizmet sunumu sağlayan bir yapının ve anlayışın oluşturulması.” şeklinde ifade etmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve: Kurumsal Web Siteleri

İnternet aracılığıyla, talep edilen bilgilere erişim saniyelik işlemler neticesinde sağlanabilmektedir. Çıktığı ilk dönemlerde kullanım amacıyla bilimsel araştırmalar için tercih edilen internet, günümüzde alışveriş, turizm, eğitim, sağlık, finans vb. endüstrilerin hizmetlerinin tanıtımının ve sunumunun gerçekleştirildiği ve kamu hizmetlerinde de giderek yaygınlaşan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır (Akt. Karabağ, Mimaroglu Özgen ve Özgen, 2010, s.17). İnternet üzerinden veri paylaşımını sağlayan web siteleri kişi ya da kurumların kendilerini en iyi ve en hızlı şekilde ifade etmelerine olanak sağlayan kurumsal iletişim araçlarıdır (Peltekoğlu, 2007, s.311). Teknolojinin gelişimi ile web sitelerinin kullanım amaçlarının değişikliğe uğradığı, kurumların kimlik edinimi için bu sitelerde yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla kurumlar elektronik ortamlar aracılığı ile vizyon ve misyonlarını aynı anda pek çok kullanıcıya ulaştırma imkânı bulmuşlardır.

Kurumların dış hedef kitleye yönelik ürün/bilgi/ hizmet tanıtımını gerçekleştirmesi, duyurular ve bilgi paylaşımları yapması; kurumun kimlik aktarımının sağlanması ve sosyal imajının oluşması için web sitelerini aktif olarak kullanmak, halkla ilişkiler biriminin, kurum tanıtma işlevini daha etkili gerçekleştirmesini sağlamaktadır (Akıncı Vural ve Coşkun, 2006, s.183). Bununla birlikte dijital kanallar üzerinden halkın taleplerini toplamak, sorunlarına cevap vermek emek, zaman, para vb. konularda tasarruf oluşturmaktadır.

Kurum kimliğinin bir unsuru olarak yine web sitelerinde, şirket logoları, kurumsal değerler, şirket vizyonu ve misyonu, stratejilerin ve stratejiye yönelik amaçların, sosyal sorumluluk uygulamalarının, çevreye duyarlılık mesajlarının yer aldığı görülmektedir (Uzunoğlu, Onat, Alıkcılıç ve Çakır, 2009, s.43). Kurum yapısının ilgili sitede detaylandırılması doğru bilginin ilk ağızdan duyulmasını sağlar. Kişiler edindikleri bilgi ile birlikte kuruma dair inançlara ve beklentilere sahip olurlar. Örneğin; aile bakanlığının adres bilgilerini paylaştığı web sitesi üzerinde Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) hizmetlerinin alınabileceği yerlerin gösterilmesi, kadınların şiddet eylemi ile karşılaşmaları halinde destek alma beklentisiyle gerekli adreslere kolayca ulaşabileceklerinin farkında olmalarını sağlamaktadır (ŞÖNİM, 2023).

Kurumlar, etkileşimselliği yüksek olan web siteleri aracılığıyla hedef kitleleriyle hızlı, kolay ve etkin bir şekilde iletişim kurma imkânı bulurlar. Bu yönü ile web siteleri kurumların tanıtımı, kimlik sunumu ve imajlarının aktarımı hususunda da işlevsel ortam olarak değerlendirilmektedir (Yurdakul ve Coşkun, 2009, s.1955). Günümüzde tüm kamu hizmetlerinde internet ve web sitelerinin kullanımı kurum ve kuruluşların hedef kitleleriyle iletişiminde aracı bir rol oynamaktadır. Bir yerel yönetim birimi olarak ilçe belediyeleri değişen ve artan vatandaş taleplerini karşılayabilmek, hızlı ve etkili iletişim kurabilmek, kurumsal tanınırlığı arttırmak, hedef kitlenin beklentilerini öğrenmek ve belediye hizmetlerini daha etkin hale getirmek için internetin ve web sitelerinin sunduğu imkânları kullanmaya başlamışlardır (Mecek,2017, s.1817). Bu bağlamda belediye web sitelerinde kurumsal kimlik, vizyon, misyon, belediye yetki ve sorumlulukları, belediye hizmetleri, hedef kitle ile ilgili etkinlikler, ilgili kurum ve kuruluşlara ait bilgiler, hedef kitle ile iletişim kurmayı sağlayan hizmetler gibi içeriklerin yer alması gerekmektedir. Belediyelerin önemli hedef kitlelerinden biri olan çocuklara yönelik hizmetlerin de web sitelerinde görünür olması, konu hakkında farkındalığın gelişmesi açısından önemlidir.

3. Yerel Politikalarda Çocuk

Yerel yönetimler devlet yapısı içindeki toplulukların bölgesel talep, istek ve ihtiyaçlarına cevap getiren idari ve hukuki oluşumlardır (Çiçek,2014, s.54). Yerel yönetimlerle hedeflenen; bölge halkının ihtiyaçlarının karşılanması, güvenliğinin, toplum kalkınmasının ve sosyal adaletin sağlanmasıdır. Devletin bölgesel temsilini gerçekleştirmek gibi önemli bir role sahip olan yerel yönetimlerin organları; yönetimin görev, yetki ve sorumlulukları; çalışma usul ve esasları kanunlarla düzenlenmiştir (İl Özel İdaresi Kanunu,2005; Büyükşehir Belediye Kanunu,2004; Belediye Kanunu,2005). Ülke gelişiminin temel basamağını oluşturan bölgesel kalkınma için yerel yönetim politikaları belirlenmiş ve uygulamaya konulmuştur.

Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri çocuk refahına yönelik politikalarının gelişmişlik seviyesi ile paraleldir. Buna göre gelişmiş ülkelerin çocuk refahı politikaları gelişmemiş ülkelerin politikalarına oranla daha ileri seviyededir. Gelişmemiş ülkelerde ekonomik yetersizlikle birlikte politikaların ihtisaslaşması ve uygulanması noktasında eksiklikler mevcut olup bu ülkelerdeki çocukların şartlarının daha iyi hale gelebilmesi için politikaların iyileştirilmesi ve uygulanması önem taşımaktadır (Memiş, 2020, s.40). Bu amaç doğrultusunda Türkiye hem ulusal düzeyde hem yerel yönetim düzeyinde yoğun çaba göstermektedir. Belirtilen çabanın ürünü olarak; Yerel yönetimlerin çocuk refahını sağlayacak düzenleme tanımları 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve 5393 sayılı Be-

lediye Kanunu çerçevesinde karşımıza çıkmaktadır (İl Özel İdaresi Kanunu,2005; Büyükşehir Belediye Kanunu,2004; Belediye Kanunu,2005).

Kanunları, çocukların her türlü gelişimine yönelik yapılması gereken uygulamalar bağlamında inceleyecek olursak: 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 6. maddesine göre il özel idaresine “kültür-sanat-turizm etkinlikleri düzenlemek, sosyal hizmet ve yardımları sağlamak, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları açmak, ilk ve orta öğretim kurumlarına arsa temin etmek” gibi yetkiler verildiği görülmektedir. İlgili kanunun, il özel idaresi hizmetlerine gönüllü katılımı içeren 65. Maddesinde ise il özel idaresinin “sağlık, eğitim, spor, çevre, trafik ve kültür hizmetleriyle çocuklara yönelik hizmetlerin yapılmasında ilde dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak” amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulayabileceği belirtilmiştir (İl Özel İdaresi Kanunu,2005).

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nun 7.(m-v) Maddesinde ise büyükşehir belediyelerine “sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlence, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek; gerektiğinde amatör spor kulüplerine nakdi yardım yapmak, malzeme vermek ve gerekli desteği sağlamak, amatör takımlar arasında spor müsabakaları düzenlemek, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara, teknik yöneticilere, antrenörlere ve öğrencilere belediye meclis kararıyla ödül vermek” gibi çocukların yaşam alanlarına ilişkin çevresel düzenlemeler yapmak ve sosyokültürel faaliyetlerini teşvik etmeye yönelik sorumluluklar verilmiştir. Aynı zamanda “gençlere ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek” gerekliliği ilgili madde de yer almaktadır. Benzer nitelikteki görev ve yetki ilçe belediyeleri ile paylaşılmaktadır (Büyükşehir Belediye Kanunu,2004).

5393 sayılı Belediye Kanunda belediyenin görev ve sorumluluklarıyla ilgili 14. Maddesinin a bendinde “park ve yeşil alanlar, konut, kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor orta ve yükseköğrenim öğrenci yurtları sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000’in üzerindeki belediyeler; kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler” denmektedir. Görüldüğü üzere sosyal hizmet kurumları oluşturulması noktasında da belediyeler sorumlu tutulmaktadır. Maddenin devamında eğitim kurumlarına ilişkin çevresel düzenlemeler yapılması ve gençlerin spora teşvik edilmesi amacıyla çalışmaların yürütülmesi hususuna da

değ inilmektedir. Aynı zamanda belediyelerin “sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle; yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında, beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar’ düzenleyebileceği de belirtilmektedir. Yerel yönetimler yerindelik ilkesiyle çalışmaları dolayısıyla merkezi yönetimlere oranla daha pratik, zaman- enerji- ekonomik tasarrufların sağlandığı yönetim birimleridir. Gönüllü katılım ile uygulamaların gelişimine açık olmakla birlikte toplumsal dayanışmayı gerçekleştirmektedir (Belediye Kanunu,2005).

Bunun yanı sıra idari yönetim birimlerinden olan yerel yönetimlerde yaşanabilecek aksaklıklara baktığımızda; kaynak yetersizliği, uzman personel eksikliği, koordinasyon sorunları, yetki ve görevlerdeki belirsizlikler, hizmetlerle ilgili belirli hedef ve standartların bulunmaması, hizmet önceliklerinin farklılaşması ve merkezi idarenin ağırlığı gibi problemlerle karşılaşılabilir. Bu problemlerden en çok etkilenen kesimlerin ise hizmetlere gereksinimleri yüksek olan dezavantajlı toplumsal kesimler olduğu bilinmektedir (Sipahi, 2018, s.120). Çocukluk çağında yoğun şekilde devam eden gelişimi sekteye uğraticı eylemler yetişkinlik döneminde bireyin karşısına biyolojik ve psikolojik sorunlar olarak çıkabilmektedir. Çocukluk dönemi Edip Cansever’in (1982) vecizesinde “Gökyüzü gibi bir şey bu çocukluk. Hiçbir yere gitmiyor.” demesi gibidir. Bu anlamda gelişim dönemleri içerisinde çocukluğun önemi büyüktür. Çocukluk çağı içerisinde birey ne kadar özgür, yaratıcı, katılımcı ise olumlu kaynaklardan beslenmesi dolayısıyla yetişkinlikteki hayata anlam katışı bir o kadar farklı ve zengin olacaktır. Hedef grubunu oluşturan çocukluk döneminin savunmasızlığı ve karşılaşılabilir risklerin varlığı düşünüldüğünde bu bireylerin dezavantajlı konuma yakın olduğu değerlendirilebilir. Bu anlamda çocuk hizmetlerinin yerel yönetimler içerisine yerleşmesi ve koruyucu önleyici çalışmaların zenginleştirilmesi kıymetlidir.

4. ARAŞTIRMA

4.1.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı yerel yönetimlerde çocuklara yönelik sunulan hizmetlerin değerlendirilmesidir. Bu amaçla Samsun ilinde bulunan 17 ilçe belediyesinin çocuklara yönelik hangi tür hizmetlerinin olduğuna bakılmış ve bu hizmetler belediyelerin çocuklara yönelik sorumlulukları çerçevesinde tartışılmıştır. Ayrıca bu hizmetlerin web sitelerine aktarılma düzeyi ve yeterlilikleri de incelenmiştir.

4.2.Araştırma Yöntemi

Bu çalışma nitel desende yapılan bir durum çalışmasıdır. Durum çalışması, elde edilmek istenen bilgilere ulaştıran derinlemesine analiz ve tanımlama yöntemidir. Elde edilen sonuç olayın niçin o şekilde ortaya konulduğunu ve benzer durumlarda nelere bakılmasının önemli olduğunu ifade eder (Gökçek ve Davey, 2009). Yerel yönetimlerin çocuk hizmetlerinin durum çalışması çerçevesinde inceleneceği bu çalışmada araştırmanın evreni Samsun ilinin 17 ilçe belediyesinden oluşmaktadır. Bunlar; alfabetik sıra ile 19 Mayıs, Alaçam, Asarcık, Atakum, Ayvacık, Bafra, Canik, Çarşamba, Havza, İlkadım, Kavak, Ladik, Salıpazarı, Tekkeköy, Terme, Vezirköprü ve Yakakent ilçe belediyelerinin çocuklara yönelik hizmetleri belediyelere ait web siteleri üzerinden incelenmiştir (“Samsun Büyükşehir Belediyesi İlçeleri”, 2023). Bu amaçla ilçe belediyelerine ait web sitelerinin tamamına ulaşılmış, erişim açısından bir sorunla karşılaşmamıştır.

Belediyelerde internetin ve web ortamının kullanılması, halkla ilişkiler çalışmaları açısından hiç şüphesiz bir gereklilik haline dönüşmüştür. Vatandaşlar işlemlerini, klasik yollara kıyasla kurumsal web sitelerine ulaşabildiği elektronik ortamda daha kolay gerçekleştirmektedir. Ayrıca kendisini ilgilendiren konularda bilgi alabilmekte, internetin etkileşimli özelliği sayesinde de belediye ile karşılıklı iletişim kurabilmektedir (Yayınoğlu, Sayımer ve Arda, 2007, s. 137). Çalışmada web siteleri, hızlı bilgi edinimi sağlaması ve kolay ulaşılabilir olması sebebiyle veri toplama kaynağı olarak kullanılmıştır. Bu yönüyle web sitelerinin kaynak olarak tercih edilmesi kullanıcılar için avantaj sunmaktadır. Kurumsal web sitelerinin hizmet alıcılar ve araştırmacılar tarafından tercih edilmesi belediyelerin elektronik ortamlarının işlevselliğine işaret etmektedir.

Çalışmanın verileri 24-31 Mayıs 2023 tarihleri arasında söz konusu ilçe belediyelerinin kurumsal web sitelerinde ‘çocuk’ anahtar kelimesi kullanılarak taranmıştır. Web sitelerinde ilçe belediyelerinin 2022 faaliyet raporları, bağlı müdürlüklerin faaliyetleri, 2022 yılı ve sonrası haber ve duyuruları ile ilgili içeriklere bakılmıştır. Elde edilen veriler çocuklara yönelik hizmet boyutlarına göre sınıflandırılarak içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İçerik analizi; metinler kitaplar, makaleler, mülakatlar, tartışmalar, tarihi dokümanlar vb. iletişim barındıran her materyalin içerisinde mevcut mesajların, sistematik çerçevede temalar oluşturularak analiz edilmesine denmektedir. İçerik analizi araştırmacıya nitel verilerden nicel ve nitel analizler yapmaya olanak sağlar. Nicel ve nitel çalışmalarda kullanılabilir. Nicel çalışmalarda içerik analizinde mesajların sıklık ve çeşitliliği üzerinde durulurken, nitel içerik analizi yönteminde ise mesajların anlamı üzerinde çalışılır (Güler,

Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015, s.331). Bu kapsamda araştırmanın kaynakları da içerik analizi yöntemiyle incelenmiş, elde edilen veriler üzerinden sonuçlar anlaşılmıştır.

Web sitelerinde ilk olarak veri toplama kaynağı olarak adı geçen ilçe belediyelerinin 2022 faaliyet raporları incelenmiştir. Faaliyet raporlarının birinci kaynak olarak seçilme nedeni yerel yönetim çalışmalarını resmi olarak gösteren belgelerden oluşmasıdır. Söz konusu faaliyet raporlarının ilgili kurumlarca hazırlanma gerekliliği 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun (2003) 41 inci maddesinde “Üst yöneticiler ve bütçeyle ödenek tahsis edilen harcama yetkililerince, hesap verme sorumluluğu çerçevesinde, her yıl faaliyet raporu hazırlanır.” şeklinde ifade edilmiştir. İlgili kanunda mahalli idarelerin çalışmalarını gösteren idare faaliyet raporunu düzenleyerek kamuoyuna açıklayacağı da belirtilmiştir. Web sitelerinde 2022 faaliyet raporuna ulaşılmayan ilçeler Alaçam, Asarcık, Ayvacık, Canik, Havza, Kavak, Ladik, Salıpazarı, Vezirköprü ve Yakakent’tir. İlçeler dağılımında bu oranın %58,8 olduğu görülmektedir. Belediyelerin iribat numaralarından basın yayın ve bilgi işlem birimlerine ulaşılmıştır. İnternet ortamında raporların kamuoyuyla paylaşılmamasının ilgili sitelerdeki güncellemelerin gerçekleşmemiş olmasından kaynaklandığı, vatandaşların bireysel talebi doğrultusunda paylaşımın gerçekleşebileceği bilgisi edinilmiştir. Faaliyet raporlarına ulaşılamayan bu ilçe belediyelerinde ikincil kaynak tercihi devreye girmiştir. İkincil kaynak olarak haberler, projeler ve belediyeye bağlı müdürlüklerin çalışmaları ele alınmıştır. Belediyeye bağlı çocuk alanında hizmet sunan müdürlükler; kültür ve sosyal işler müdürlüğü, sosyal yardım işleri müdürlüğü, park ve bahçeler müdürlüğü ve destek hizmetleri müdürlüğü olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma içerisinde belirtilen müdürlüklerin uygulama çalışmalarına yer verilmiş, kanunda tanımlanan görev ve sorumlulukların sitede yazılması araştırmaya veri olarak dâhil edilmemiştir. Araştırmada çocuklara yönelik hizmetler aşağıdaki temalar çerçevesinde incelenmiştir.

- Çocuklara Yönelik Çevresel Düzenlemeler
- Çocuklara Yönelik Kültürel, Sanatsal ve Sportif Faaliyetler
- Çocuklara Yönelik Eğitim ve Sağlık Hizmetleri
- Çocuklara Yönelik Sosyal Yardımlar
- Çocuklara Yönelik Diğer Kurum Uygulamaları

Çalışmada araştırmanın evrenini oluşturan ilçe belediyelerinin web siteleri yukarıdaki beş ölçüt altında incelenmiştir. En az bir uygulamanın var olduğu ölçüt “1” var, olmayan özelliklere ise “0” yok bilgisi verilerek analiz gerçekleştirilmiştir. Elde

edilen bulgularda ilçe belediyelerinin ilgili çalışmalara web sitelerinde yer verip vermediği belirlenen boyutlar dâhilinde ortaya konulması amaçlanmıştır.

4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Yerel yönetimlerin çocuklara yönelik hizmetlerini araştıran bu çalışma web siteleri üzerinden yapılmıştır. Bu nedenle belediyelerin web sitelerinde yer alan bilgilerle sınırlıdır. Araştırma kapsamında incelenen ilçe belediyelerinin web sitelerinde, belediye hizmetlerinin hedef gruplara özel başlıklar halinde (kadın, çocuk, genç, yaşlı vb.) sunulmadığı görülmüştür. Bu nedenle uygulamalarda çocuk alanına dair faaliyetlere odaklanmak zorlaşmıştır. Bunun yanı sıra bazı ilçe belediyelerinin web sitelerini güncel tutmadığı fark edilmiş. Söz konusu ilçe belediyelerinin web sitelerinde verilere rastlanmamıştır. İlçelerin web sitelerinde faaliyet raporlarının mevcut olması çalışmayı kolaylaştırmıştır. Yine çoğu ilçede faaliyet raporlarına erişimin sağlanamaması çalışmada verilere ulaşımı olumsuz yönde etkilemiştir. Web sitelerinin duyuru bölümlerinde belediye çalışmalarının ön bilgilendirme ve uygulamaya dair olması dolayısıyla tekrarlanan çalışmalarla karşılaşılması çalışmanın diğer bir sınırlılığını oluşturmaktadır.

4.4. Araştırmanın Bulguları

Samsun Büyükşehir Belediyesine bağlı 17 ilçe belediyesinin web siteleri çocuklara yönelik gerçekleştirilen uygulamalar üzerinden beş hizmet boyutu altında incelenmiştir. İlçe belediyelerine ait web siteleri çocuklara yönelik çevresel düzenlemeler, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler, eğitim ve sağlık hizmetler, sosyal yardımlar ve diğer kurumsal uygulamalar' açısından ele alınmıştır (Tablo:1).

Tablo 1: İlçe Belediyelerinde Boyutlarına Göre Sunulan Çocuk Hizmetler

İlçe Belediyeleri	Çevresel Düzenlemeler	Kültürel, Sanatsal ve Sportif Faaliyetler	Eğitim ve Sağlık Hizmetleri	Sosyal Yardımlar	Diğer Kurum Uygulamaları
19 MAYIS	Çocuk Trafik Eğitim Parkı Şehit Polis Fethi Sekin Parkı Çocuk Oyun Parkları	Halı Saha Projeleri Kapalı Tenis Kortu Yarı Olimpik Yüzme Havuzu Spor Kompleksleri 19 Mayıs Gençlik Kampları	Yaşayan Atatürk Halk Kütüphanesi Anadolulı Lisesi İnanm Hatip Lisesi Samsun Üniversitesi Balıca Kampüsü Samsun Üniversitesi Öğrenci Yurdu Öğrenci yurdu	Hoş geldin Bebek Projesi 75 çocuk için sünnet kıyafeti, ulaşım ve hediyeleri	Bilgi Evi Gençlik Merkezi Çocuk Kulübü
ALACAĞAM	-	Halı Saha Projeleri 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı	-	Sünnet Şöleni	-
ASARCİK	-	-	-	-	-
ATAKUM	Çocuk Oyun Parkları Spor Ekipmanları	Atölye çalışmaları 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Çocuk Resim Çalıştayı (Barış Resmediyorum) 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Etkinlikleri Kütüphane Kitap Kampanyası Bağımsızlığa Geçilen Eşiğiz Samsun Sergisi Atakum Sinema Günleri Okullar arası Atık Toplama Yarışması 5 Haziran Dünya Çevre Günü etkinlikleri	Tiyatro, müzik, halk dansları, resim atölyeleri el sanatları, taktı vb. kurslar Hasan Ali Yücel Gençlik ve Bilim Merkezi	Çocuk Gelişim Merkezlerinde kahvaltısı, öğle yemeği ve ikindi beslenmesi	Ata Çocuk Gelişim Merkezi

İlçe Belediyeleri	Çevresel Düzenlemeler	Kültürel, Sanatsal ve Sportif Faaliyetler	Eğitim ve Sağlık Hizmetleri	Sosyal Yardımlar	Diğer Kurum Uygulamaları
AYVACIK	Millet Bahçesi (Çocuk Oyun Grubu) Sosyal Tesisler Amfi Şehir Terası Çocuk Oyun Alanı	Ayvacak Belediye spor kulübü Futbol, Voleybol ve çeşitli spor dalları ile ilgili müsabakalar, kano dersleri Halı Saha Projeleri Kapalı Spor Salonu Çocuk Kitap Günleri Zeka Geliştirici Akşap Akıl ve Strateji Oyunları El Sanatları etkinliği Yaratıcı Yazanlık Eğitimi etkinliği Çanakakale Geçilmez Animasyon Film Gösterimi Ziyaret Sofrası adlı tiyatro gösterisi Hacıvat ile Karagöz, Palyaço ve mini disko gösterimi Haydi, Ayvacak 7'den 70'e Yarışmaya Ödüllü Yetenek Yarışması Kahvaltı Programı	Haftalık Kuran Kursu Okullarda Atatürk Köşesi LGS ve YKS'ye yönelik deneme sınavları	Hoş geldin Bebek Projesi Sınav dönemlerinde ücretsiz ulaşım hizmetleri Giyecek yardımı 219 adet tablet bilgisayar Sumo isimli robot için malzeme desteği Cemre Dergisinin baskısı için destek	Gençlik Merkezi Ayvacak Belediye Spor Gençlik Kafes

İlçe Belediyeleri	Çevresel Düzenlemeler	Kültürel, Sanatsal ve Sportif Faaliyetler	Eğitim ve Sağlık Hizmetleri	Sosyal Yardımlar	Diğer Kurum Uygulamaları
BAFRA	Çocuk Oyun Grupları Çocuk Parkları	Hikmet Hacıbaşoğlu Çocuk Tiyatrosu Resim Atölyesi Kültür ve Sanat Galerisi 18 Mart Şehitleri Anma Günü ve Çanakkale Deniz Zaferi Bizim Tomi ve Ceri tiyatrosu Yetenek Sirkünüz gösterisi Tarih Yazan Çocuklar Bafra'da projesi Ramazan ayı etkinlikleri Kukla ve Karagöz sanatçısı Şafak Yılmaz'ın kukla gösterisi Çevre Haftası kapsamında düzenlenen etkinlik Ankara Kültür Gezileri Çocuk Festivali Resul Aydemir konseri	Gitar, Piyano, Ses Eğitimi, Resim, Keman, Bağlama, Çini ve Tiyatro eğitimleri	Bir aylık yurt ücreti desteği Stinet Töreni Amatör Spor kuruluşlarına nakdi yardım Gıysi Yardımı Stinet Kıyafeti Yardım Boyama kalemleri ve kitap hediyeleri Bafra Fen Lisesi'ne hazırladıkları projelerde lojistik destek TYT 5 deneme sınavı kitabı 5 Genel Deneme kitabı LGS	Gençlik Merkezi Aşevi Binası Sosyal Gıysi Market

İlçe Belediyeleri	Çevresel Düzenlemeler	Kültürel, Sanatsal ve Sportif Faaliyetler	Eğitim ve Sağlık Hizmetleri	Sosyal Yardımlar	Diğer Kurum Uygulamaları
CANIK	Güvenli Parklar Projesi Canik Doğal Yaşam Merkezi Kuzey Yıldız Sosyal Yaşam Merkezi Atatürk Mahallesi Trafik Eğitim Parkı Çocuk Oyun Sokakları Meşe 3.Etap Macera Parkuru Projesi Özel Fotoğraf Alanları	Canik Akıl ve Zekâ Oyunları Sınıfı	Canik Meslek Edindirme Kursları		
		Yaratıcı Genç Girişimciler Stüdyosu Projesi	Başarı Sizden Destek Bizden		
		Canik Kapalı Spor Salonu	Canik Orman Okulu		
		Halı Saha ve Park Projeleri	Tekno Canik Hava Araçları Eğitim Projesi	Yetimler için giyim çeki	
		19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı	Açık Hava Fen Laboratuvarı	Öğrencilere bot ve mont dağıtım	Canik Özdemir Bayraktar Keşif Kampüsü
		Yaza Merhaba Şenliği, Şiir Yarışması	Sıbyan Sınıfları	Tablet dağıtım	Depremzede çocuklara
		Dünya Çölyak Günü'nde farkındalık etkinliği	Tekno Canik Projesi	Snav ücreti desteği	Psikososyal destek
		23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı etkinlik ve gösteriler	Akademiye Hazırlık Kursları	Özel günlerde doğan çocuklara doğum günü sürprizleri	Canik Belediyesi
		Sihirbazlık ve tiyatro gösterileri	Özel Parkur Alanları	Öğrencilere hediyeler	Destek Marketi
		Yetim çocuklar ile birlikte iftar	4 Kalem Tekniği üzerine nitelikli ve kalıcı okuma eğitimi	Bisiklet hediyesi	
		Şehri-i Canik Ramazan Sertüveni etkinlikleri	Çocuk okuma eğitimi		
		Çocuklara İlk Oruç Hediyesi	Kuş Spor Okulları		
		18 Mart Şehitleri Anma Günü ve Çanakkale Deniz Zaferi, Sıbyan Okulu öğrencileri tiyatro	Sağlıklı yaşam eğitimi		
		Canik Çocuk Kitapları Günleri	KPSS genel tekrar eğitim programı		
Aslan Hürkuş Görevimiz Gökbey film gösterisi, Resim Yarışması					
Çocuk Gözünden Sıfır Atık ve İklim Değişikliği					
Kitap fuarı, Tam Bana Göre Festivali					
Dünya Temizlik Günü Etkinliği					
İlköğretim Haftası çekilişleri, Çanakkale gezisi					
Herkes için Keloğlan çocuk oyunu					

İlçe Belediyeleri	Çevresel Düzenlemeler	Kültürel, Sanatsal ve Sportif Faaliyetler	Eğitim ve Sağlık Hizmetleri	Sosyal Yardımlar	Diğer Kurum Uygulamaları
ÇARŞAMBA	Gezici Trafik Eğitimi Parkuru Bilim Parkı Çocuk Oyun Parkları ve Çevre Aydınlatmaları Millet Bahçesi / Yeşilirmak Doğal Yaşam Parkı Tema park / Macera Park Projesi Çarşamba Orman Park	Öğrencilere Hoş Geldin Etkinliği Stand up gösterisi, konser ve show Yetenek Sirksiniz gösterisi Müzikli çocuk oyunu, Oyunum Sende Projesi Ramazan ayı etkinlikleri-Çocuk korosu-Çocuk etkinlikleri 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Okulunda Şenlik - Köyünde Şenlik etkinlikleri Mevsimlik İşçi Çocuklarına Şenlik Geleneksel Sahne Sanatları Gösterisi Animasyon Gösterisi, Dünya Çocuk Günü Kutlamaları Köy Okullarında Ahişap Boyama Etkinliği	Akademiyeye Hazırlık Kursları Özel Parkur Alanları Spor branşları eğitimleri Halk oyunları eğitimi Deneme sınavları Trafik parkuru eğitimleri KPSS genel tekrar semineri Dijital çağda sosyal medya konulu seminer Kültür sanat öğrencileri sertifikası programı 2022 Kültür Sanat kursları	Kurtasiye Yardımı YKS ve KPSS sınavlarına girecek olan öğrencilere yardımlar Üniversite öğrencilerine yapılan yardımlar Servis Yardımları Gıda, Tıp ve Bez Yardımları Bilet Yardımları	Bilim Merkezi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Merkezi
HAVZA	İlk ve Ortaokulunda çevre düzenlemesi çalışmaları (Beklemede)	Spor Kompleksleri, Yarı Olimpik Yüzme Havuzu, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Ormanlar Yok Olmasın isimli tek pertelik oyun 3 Aralık Dünya Engelliler Günü Programı İlköğretim Haftası, Stand Up Gösterisi Sergi ve Zekâ Oyunları Turnuvası Pembe Aslında Siyahıtır tiyatro gösterisi Çanakale Konulu Fotoğraf Sergisi Havza Kız Futbol Takımı Kulübü	Engellilere yönelik kahvaltılı etkinliği Öğrencilere kalem hediyesi Teknofeste ücretsiz ulaşım		

İlçe Belediyeleri	Çevresel Düzenlemeler	Kültürel, Sanatsal ve Sportif Faaliyetler	Eğitim ve Sağlık Hizmetleri	Sosyal Yardımlar	Diğer Kurum Uygulamaları
İLKADIM	Çocuk kreşi çevre ve yapı düzenlemeleri, Çocuk Oyun Alanları ve Parklar Çocuk Trafik Eğitim Parkı	Müzeler, Türk Sanat Müziği Gençlik Korosu Küçük Fidanın Düşleri ve Meskül Mahal tiyatro Basketbol, masa tenisi, taekwondo, jimnastik, güreş, voleybol, hentbol kursları Yılsonu mezuniyet etkinliği, Kızılay Haftası Tiyatro Balans ile Pembe Aslında Siyahır tiyatro Trafik parkuru eğitimi, Açık Hava Sineması Sağlıklı Bir Yaşam İlkadımla Başlar Spor Projesi İlkadım Sizden Fırsatlar Bizden Projesi Amatör spor kulüplerine destek Müsabakaya gidecek yarışmacı gruplara destek 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı	Kütüphane Spor Kursları 11 brauşta İlkem (İlkadım edit merkezleri) Başarının Anahtarı konulu motivasyon semineri Kış Spor Okulları Köy Okulları Projesi	Kırtasiye Yardımı Tablet Dağıtımı	Kreş ve Gündüz Çocuk Bakımevleri

İlçe Belediyeleri	Çevresel Düzenlemeler	Kültürel, Sanatsal ve Sportif Faaliyetler	Eğitim ve Sağlık Hizmetleri	Sosyal Yardımlar	Diğer Kurum Uygulamaları
KAVAK	Ali Bakır Parkı Astronot Hüseyin Özdemir Parkı Şerif Karagöz Parkı Şehit Ümit Eker Parkı Cantulatoğlu Çerkes Ethem Bey Parkı Güven Park Mesire Alanı Kavak Bölge Parkı ve Tirit Evi Melih Gökçek Parkı Revizyonu Millet Bahçesi ve Millet Kiraathanesi Yaşar Doğu Anıt Park ve Heykeli	23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk etkinlikleri Bayramı	Gençlere Girişimcilik Kurslar KYK Binası Halı saha (Bahçelievler, 19 Mayıs) Kapalı Spor Salonu Yüzme Havuzu	Şimnet Töreni	Gençlik Parkı ve Yeşil Değirmeni Kafe Gençlik ve Kültür Merkezi
LADIK	-	23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk etkinlikleri Bayramı	-	Şimnet Töreni	-
SALPAZARI	Canik Parkı Çocuk Oyun Parkları	Güreş Merkezi, Kapalı Spor Salonu, Suni Çim Saha Bir izde biz bırakalım projesi boyama etkinliği Yüzme Bilmeyen Kalmasının Projesi portatif yüzme havuzu Çocuk Kitapları Günleri, Teknofest gezi turu	Kız Öğrenci Yurdu Okul Projesi (İmam hatip Lisesi ve Ortaokulu) Yüzme Kursları	-	-

İlçe Belediyeleri	Çevresel Düzenlemeler	Kültürel, Sanatsal ve Sportif Faaliyetler	Eğitim ve Sağlık Hizmetleri	Sosyal Yardımlar	Diğer Kurum Uygulamaları
TEKKEKÖY	Çocuk Oyun Parkları Zabıta Müdürlüğü okul önü ve yaya geçitleri kontrolü	Spor Kompleksi Projesi Kent park Projesi 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı 21- 26 Mart Orman Haftası etkinlikleri 7'den 70'e Çocuk Tiyatrosu Festivali Kutlukent spor ve oyun parkı	Okul Projesi (Aşığıçinlik) Spor Eğitimleri 26 dalda 8. ve 12. sınıf öğrencilerimize yönelik deneme sınavları Okullara kütüphane ve sahne Akademilere Hazırlık Kursları Her Okula Bir Kütüphane	Sünnet Töreni Depremzede Çocuklara Oyuncaak Sınav günlerinde çorba ikramı Gitar taleplerine karşılık Kışlık Kıyafet Dağıtımı Üniversite hazırlık konu anlatımlı soru bankaları	Bilim Atölye Evi Tabiat Okulu Köy Konağı ve Bilge Evi Masal Ormanı Çocuk Evleri Hayır Çarşısı
TERME	7 adet yeni park	23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı	-	Çocuklara sıfır atık şapkası, sıfır atık tişörtü ve tohumlu kalem hediye 10 engelli çocuk için alıştıran salıncak yapılarak hediye	-
VEZİRKÖPRÜ	-	Atık Yağ Toplama Yarışması, El Sanatları Sergisi Zekâ Geliştiren Ahşap Oyuncaak, Akıl Oyunları	Sınava katılacak öğrenciler için okul dezenfekte çalışması	-	-
YAKAKENT	Cumhuriyet Meydanı Park Alanı Çocuk Oyun Parkları	Halı Saha Projeleri	-	Hoş geldin Bebek Projesi	Gençlik Merkezi

Edinilen veriler doğrultusunda 19 Mayıs, Atakum, Ayvacık, Bafra, Canık, Çarşamba, İlkadım ve Tekkeköy ilçe belediyelerinin beş hizmet boyutunda da çalışmaları bulunmaktadır. Elde edilen veriler incelendiğinde ilçe belediyelerinde ortak sunulan faaliyetlerin yanı sıra iyi uygulama örnekleri de tabloda görülmektedir. Örneğin; web sitesinde bulunan duyuruya göre Canık ilçe belediyesi AK Parti Yerel Yönetimler Başkanlığı tarafından Türkiye genelindeki AK Parti Belediyeleri arasında düzenlenen 'Gençlik ve Yerel Yönetimler' temalı proje yarışmasında yapmış olduğu çalışmalarla ödül kazanmıştır. Bu bilgi ışığında siyasi partilerin de yerel yönetim hizmetlerinin geliştirilmesi yönünde çaba gösterdiği anlaşılmaktadır (Tablo:1).

Çevre düzenlemeleri çocuklar için uygun yaşam alanları oluşturarak, gelişmelerinin sağlıklı olmasını sağlamaktadır. Bu ortamlar sayesinde çocuklar sosyalizasyon süreçlerine dâhil olurlar. Sosyal etkinlikler çocukların zihinsel, fiziksel ve duygusal gelişimine katkıda bulunmaktadır. Yapılan etkinlikler çocukların düşünsel, duygusal, ahlaki ve fiziksel süreçlerini aktive ederek gerçek hayat üzerinden kurgulama yaparak, ilgi alanlarını keşfetmelerini, düşüncelerini açıkça ifade etmelerini sağlamaktadır. Böylelikle kendilerini keşfetme ve hayata anlam katma olanağına da sahip olurlar. Çevre düzenlemesine yönelik çalışmalar değerlendirildiğinde Alaçam, Asarcık, Ladik ve Vezirköprü belediyelerine ait verilere rastlanılmamıştır. Asarcık ilçesinde ise hiçbir boyutta veriye ulaşılamamıştır. Bahsedilen diğer ilçe belediyelerinde ise farklı alanlarda çocuk hizmetlerinin sunumuna ilişkin çalışmaların varlığı göz önüne alınırsa çevresel düzenlemelere ilişkin uygulamalarda yetersiz kaldıkları söylenebilir. Çocukların güvenliğinin sağlandığı oyun/etkinlik alanları, eğitsel gelişimine katkı sağlayan trafik park alanları ilçe belediyeleri tarafından sunulan hizmetlerde iyi uygulama örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuğun gelişiminde etkili olan kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler farklı deneyimler aracılığıyla bireyin bilgilerinin zenginleşmesini, hayatta farklı bakış açıları kazanmasını sağlayacaktır. Bireylerin bu alanlardaki edinimlerinin artışı hayatının ilerleyen dönemlerinde kendini nasıl bir yerde görmek istediğini anlamasına yardımcı olacaktır. Böylelikle ilgi alanlarının keşfi ile bulunduğu konumdan olmak istediği yere doğru götürecek kararlarına dayanak oluşturacaktır. Bu anlayış doğrultusunda kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler açısından incelenen ilçe belediyeleri arasında Asarcık ve Kavak ilçelerinin web sitelerinde ilgili konuya ait verilerin mevcut olmadığı görülmüştür. Kavak belediyesinin 2022 faaliyet raporuna erişim sağlanamamıştır. Kavak ilçesi çalışmalarında, eğitim hizmetleri ve kurumsal uygulamalara yer vermiştir. Yapılan belediye hizmetleri hakkındaki kamuoyu bilgilendirmelerine ise haber içeriklerinden ulaşılmaktadır. İlçe belediyeleri çocuklara

yönelik kültür, sanat ve spor faaliyetlerinde birbirinden çeşitli etkinlikler sunmuş-turlar (Tablo:1). İlkadım ilçe belediyesi çocukların özellikle spor faaliyetlerinin desteklenmesi yönünde çalışmalar yaparken Havza belediyesi geleneksel değerlerin yaşatıldığı Karagöz kukla oyununu hizmet olarak sunduğu görülmüştür. Bafra ilçe belediyesinde kültür gezilerinin gerçekleştirilmesi de çocukların geziler aracılığıyla sosyalleşmeleri ve yeni bilgiler edinmeleri açısından başarılı bir uygulama olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmada belediyelere ait web sitelerinden elde edilen verilerde mesleki kazanımın ve sanatsal gelişiminin sağlanmasına, sportif faaliyetlerdeki başarıların desteklenmesine yönelik yapılan eğitim çalışmalarının olduğu görülmektedir. Aka ve Güngör (2018, s.188) çalışmalarında, belediyelerin hedef grubun eğitimleri için çocuk kütüphaneleri, kreşleri ve eğitim destek kurslarını faaliyete geçirmekte olduğunu; sağlıklı yaşayabilmeleri için ise sportif faaliyetlerin yanında sağlık taramaları gerçekleştirdiğini aktarmaktadır. Eğitim ve Sağlık Hizmetleri alanında Alaçam, Asarcık, Ladik, Terme ve Yakakent ilçelerinin çalışmalarına dair veri bulunamamıştır. Yakakent ilçesinin çocuk hizmetlerine ulaşamayan tek boyutu eğitim ve sağlık alanı olmuştur. Bireylerin akademik süreçlerinin, geleceğini tasarlaması ve sağlam adımlar atması adına önemli bir basamak olduğunu düşünürsek eğitim ve sağlık hizmetlerine ilişkin belediyenin kendi kaynakları mevcut değilse dahi ilçe belediyelerinin milli eğitim ve sağlık müdürlükleri ile eşgüdümlü olarak eğitim ve koruyucu önleyici sağlık hizmetleri ulaşılabilir hale getirilmelidir. Örneğin, TÜİK (2022) İstatistiklerle Çocuk Araştırması'nda bakım verenlerinin ve okul derslerinin baskısı altında hisseden 6-17 yaş grubundaki çocukların oranı %13,4 olarak belirtilmiştir. Benzer şekilde bu yaş grubunda zorbalığa maruz kalma oranı %13,8'dir. Bu gibi araştırmalar ruh sağlığı hizmetinin çocuklar için kritik öneme sahip olduğunu bizlere göstermektedir.

Sosyal yardımlar, sosyoekonomik olarak yoksulluk içerisinde bulunan aileleri desteklemek amacıyla gerçekleştirilen ayni ve nakdi yardımları kapsamaktadır. İhtiyaç sahibi ailelerin yararlanması ile fırsat eşitsizliğini kısmi olarak ortadan kaldırılmasını sağlayan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. İlçe belediyelerinde çocuklar için gerçekleştirilen sosyal yardımlara baktığımızda genel anlamda eğitim desteği yapıldığı görülmektedir. Asarcık, Kavak, Salıpazarı ve Vezirköprü ilçelerinin bu alandaki çalışmalarının var olmadığı edinilen diğer bir bilgidir. Bunun dışındaki ilçe belediyeleri çocukluğun farklı dönemlerine hitap eden uygulamalar gerçekleştirmektedir. Bebeklik çağında aile desteği, kreş döneminde beslenme desteği, eğitim dönemlerinde kırtasiye malzemesi desteği, ulaşım ve sınav ücreti desteği, sporcu desteği gibi hizmetler söz konusu yardımlar içerisinde yer almıştır.

Son olarak boyutlar içerisinde diğer kurumsal uygulamalara yer verilmiştir. Bahsi geçen boyut, çocukların faydalanabilmesi için yerel yönetimlerin belediye bünyesinde hizmet veren kuruluşlarını ifade etmektedir. Bu uygulama çerçevesinde belediye bünyelerinde kreşler, çocukların bakım hizmetlerinden faydalanabileceği bakım merkezleri, bilgi evleri, gençlik merkezleri ile sosyalleşebilecekleri kuruluşlar mevcuttur. Örneklendirecek olursak Çarşamba ilçesinde açılan psikolojik danışmanlık ve rehberlik merkezinin hizmet vermesi birden fazla gelişim boyutuna hitap etmektedir. Aynı şekilde Canik belediyesi içerisinde bulunan sosyal yardım faaliyetlerinin sağlandığı Hayır Çarşısı da bu amaçla hizmet vermektedir (Tablo:1). Bu alanda hizmetleri hakkında bilgi edinilemeyen ilçe belediyeleri şu şekildedir; Alaçam, Asarcık, Havza, Ladik, Salıpazarı, Terme ve Vezirköprü.

Tablo 2: İlçe Belediyelerindeki Hizmetlerin İçerik Analizi (1 Var-0 Yok)

İlçe Belediyeleri	Çevresel Düzenlemeler	Kültürel, Sanatsal ve Sportif Faaliyetler	Eğitim ve Sağlık Hizmetleri	Sosyal Yardımlar	Diğer Kurum Uygulamaları
19 Mayıs	1	1	1	1	1
Alaçam	0	1	0	1	0
Asarcık	0	0	0	0	0
Atakum	1	1	1	1	1
Ayvacık	1	1	1	1	1
Bafra	1	1	1	1	1
Canik	1	1	1	1	1
Çarşamba	1	1	1	1	1
Havza	1	1	1	1	0
İlkadım	1	1	1	1	1
Kavak	1	0	1	0	1
Ladik	0	1	0	1	0
Salıpazarı	1	1	1	0	0
Tekkeköy	1	1	1	1	1
Terme	1	1	0	1	0
Vezirköprü	0	1	1	0	0
Yakakent	1	1	0	1	1

Tablo 2 incelendiğinde web sitelerinden elde edilen veriler neticesinde çocuklara yönelik uygulamalar içerisinde hiçbir alanda gelişim göstermediği anlaşılmış olan ilçe Asarcık belediyesi olmuştur. İlçelerden Asarcık için hiçbir veri girişi olduğu görülmediğinden web sitesinin etkin kullanılmadığı değerlendirilmektedir. Belediyenin yurttaşlar için web sitesini etkin hale getirmesi, çocukların esenliğini sağlayabilmeyi öncelikli kılması ve bu doğrultuda çalışmalarını kamuoyuyla paylaşması beklenmektedir. Asarcık belediyesinin 2022 yılına ait faaliyet raporu sitesinde mevcuttur. Ancak faaliyet raporunda çocuklar için yapılan hizmet içeriği görülmemiştir. Teknolojideki ilerlemelerle birlikte çocuklar ve gençler öğrenmek istedikleri konular hakkında internet ortamını sıklıkla tercih etmektedir. Web sitelerinin belediyelerce etkin kullanılmaması çocuk ve gençler için uygulanmayan bir diğer hizmet olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. SONUÇ

Kent yaşantısı, fiziksel ve duygusal savunmasızlık, yoksulluk vb. etkenler neticesinde toplumda dezavantajlı durumda olma ihtimalleri düşünüldüğünde çocuklar toplumda gözetilmesi ve sağlıklı yetiştirilmesi öncelikli olan grubu oluşturmaktadır. Bugünün gençleri yarının yetişkinleri olacak ve sağlıklı yetişen nesiller kendisinden sonra gelen sağlıklı nesli işaret edecektir anlayışıyla çıkılan yolda çocuklar yararına gerçekleştirilen efektif her uygulama toplumun kalkınmasını da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda yaratıcı, başarılı, mutlu ve kendisine yeten bireylerin oluşumunun desteklenmesi toplumun ileride karşılaşacağı problemleri minimize etmesini sağlayacaktır.

Web Siteleri günümüzde kısa yoldan bilgiye erişmek için çokça kullanılan elektronik ortamlardır. İlçe belediyelerinin mahalli hizmetlerini kurumsal web sitesi üzerinden paylaşması yurttaşlar/hizmet alıcılar için saydamlığı, güvenilirliği ve erişilebilirliği sunmaktadır. Bu gibi sebeplerle web sitelerinin etkin kullanımı da yerel yönetim hizmetleri içerisine dâhil edilmelidir.

Sosyal belediyecilik, yerel yönetimlerin anayasada belirtilen sosyal devlet anlayışını mahalli idarelerde uygulamasıdır. Kavram mahalli idarelerde toplum hizmetlerinin sunulmasına, sosyokültürel faaliyetlerin sağlanmasına, dezavantajlı bireyler için sosyal adaletin gerçekleşmesine yönelik idareye görev, yetki ve sorumluluklar getirmektedir.

Yerel yönetimlerden beklenen çocukların talep ve isteklerini anlayabilmek, buna yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerde çocuk katılımını ve iş birliğini arttırmak, biyopsikososyal gelişimi hedefleyen programlar uygulamak ve sürdürmek olmalıdır.

Çocuklar mevcut durumda süregelen bir düzenin içerisinde yaşamaktadır. Gelişen ve değişen dünya düzeni içerisinde çocuklar için standart değerler oluşturulmaması gerekir. Onların yönetimlerden ne beklediği çalışmalara yön vermelidir.

Samsun iline bağlı ilçe belediyelerinin web sitelerinde elde edilen veriler doğrultusunda çocuk hizmetleri değerlendirildiğinde 19 Mayıs, Atakum, Bafra, Çarşamba, İlkadım, Tekkeköy ve Terme ilçelerinin faaliyet raporları ile kamuoyunu bilgilendirdiği görülmüştür. Yayımlanan faaliyet raporları yurttaşlar için çalışmaları görünür kılmaktadır. Ayrıca belediye hizmetlerinin tanıtımını sağlamaktadır. İncelenen beş tema altında uygulamaları olduğu saptanan 19 Mayıs, Atakum, Ayvacık, Bafra, Canik, Çarşamba, İlkadım ve Tekkeköy ilçe belediyeleri olmuştur. Asarcık ilçe belediyesinin web sitesi aracılığıyla hizmet alıcıları yeterli düzeyde bilgilendirmediği değerlendirilmiştir. Faaliyet raporu bulunmayan diğer ilçe belediyelerinde ise farklı bilgilendirme yöntemleri tercih edilmiştir. Bu bağlamda Samsun ilçe belediyelerinin çoğunda çocuklara yönelik uygulamaların yürütüldüğünü söylemek doğru olur.

Yerel yönetimler, çocukların çok boyutlu desteklenmesinde en yakın idari hizmet birimi olarak kritik öneme sahiptir. Yerel düzeyde çocuklarla ilgili öncü araştırmaların yapılması, politika ve stratejilerin belirlenmesi merkezi yönetimlere kıyasla daha etkili sonuçlar getirecektir. Çevre planlaması, eğitim ve kültür desteği, mesleki ve kariyer gelişimi desteği, spor faaliyetlerinin teşviki, sosyal hizmet organizasyonları, psikososyal destek hizmetlerine erişim gibi çok yönlü konular yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. Sonuç olarak ilçe belediyelerine web sitelerine güncel hale getirmesi, web sitelerinin bilgi paylaşımını sağlayan belediye hizmeti olarak değerlendirmesi ve hizmetlerin kadın, çocuk gibi hedef gruba yönelik içerikler barındırması önerilmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

The concept of childhood has multidimensional developmental dimensions such as psychological, biological and sociological. It should be known that it will contribute to the healthy development of children, their creativity and talent, as well as their social participation. In this way, it is aimed for children to gain skills, make their lives meaningful and take responsibility.

Local governments are administrative units that respond to the regional demands and needs of groups or communities within the state. The needs of the people of the region are met and their security is ensured through local governments. In this respect, it is much more functional compared to public services being provided by central administrative units. Local government units have an important role in providing regional representation of the state. Duties, powers and responsibilities of management; Working procedures and principles are regulated by law.

Local governments are required to take into account the sociocultural characteristics of the society in which they are determining policies, to provide services in accordance with equality and social justice, and to take into account gender, age, culture, ethnicity, religion and sect, etc. They are expected not to lead to discriminatory practices among citizens in terms of their characteristics. Disadvantages may leave a person behind in benefiting from community services compared to other individuals. Services must be provided in a way to ensure social justice to children who are likely to experience this disadvantage due to their age, physical characteristics and vulnerabilities.

The level of information and service provision of individuals in the child age group by relevant institutions on the websites of district municipalities, one of the important units of local government, were evaluated. The necessity of using information and communication technologies, which are tools for evaluation, in public policies can be explained by making the opportunities provided by technology useful for society.

District municipalities have a critical role in the multifaceted support and development of children as the closest service unit to them. Pioneering research on children needs to be conducted and child policies and strategies need to be determined at the local level. At the same time, children's councils should be established and children should be provided with an area where they can express themselves through more active participation in local politics. Multifaceted issues such as environmental planning, education and cultural support, professional and career de-

velopment support, promotion of sports activities, social service organizations, and access to psychosocial support services are the responsibility of local governments.

In this study, the social service activities carried out for children by 17 district municipalities of Samsun, one of the local government units, were examined on the website and the practices were evaluated. District municipalities' services for children were examined under five themes. These themes; environmental regulations, cultural, artistic and sports activities, education and health services, social assistance and other institutional practices. The corporate website of Samsun 17 district municipalities was preferred as the information collection tool in the study. The 2022 activity reports of district municipalities were used as the primary source on corporate websites. In districts where the activity report was not accessible, data was collected as a second source through news, announcements, projects and studies carried out by the directorates affiliated with the institution. The data were evaluated with the content analysis method and the relevant evaluations were stated in the findings and results. Based on the findings obtained, it would be correct to say that there are practices for children in most of the Samsun district municipalities.

Research Problem: This research was carried out to evaluate whether there are practices for children in the municipalities of 17 districts of Samsun province. The level and adequacy of transferring the services offered in local government units to the websites will be included.

Research Questions: Connected to Samsun province; What are the environmental regulations made by the district municipalities for children? What are the Cultural, Artistic and Sportive activities created by the district municipalities for children? What are the Education and Health Services that district municipalities offer to children? What are the Social Assistance services offered by the district municipalities to children? What are the institutions established by the district municipalities for children?

Literature Review: In the study, city and child interaction, local governments' child policies, information sharing of municipalities' corporate websites and the functionality of the services offered were evaluated. Studies were carried out on social municipal activities in local governments, the position of children in local governments and child services in Samsun District municipalities. First of all, a literature study was carried out on the subject, websites were selected as information collection tools, and data was obtained as a result of content analysis. The findings were classified and the concepts and results obtained were interpreted and suggestions were made on the subject.

Methodology: This study is a case study conducted in a qualitative pattern. Case study is an in-depth analysis and description method that provides the desired information. In this study, where local governments' child services will be examined within the framework of a case study, the population of the research consists of 17 district municipalities of Samsun province. These; In alphabetical order, the services for children of 19 Mayıs, Alaçam, Asarcık, Atakum, Ayvacık, Bafra, Canik, Çarşamba, Havza, İlkadım, Kavak, Ladik, Tuesdaypazarı, Tekkeköy, Terme, Vezirköprü and Yakakent district municipalities were examined through the websites of the municipalities. For this purpose, all websites of the district municipalities were accessed and no problems were encountered in terms of access.

In the study, websites were used as data collection sources because they provide rapid information acquisition and are easily accessible. In this respect, choosing websites as a source offers an advantage for users. The fact that corporate websites are preferred by service buyers and researchers indicates the functionality of municipalities' electronic environments.

The data of the study was scanned using the keyword 'child' on the corporate websites of the district municipalities in question between 24-31 May 2023. Contents regarding the 2022 activity reports of the district municipalities, the activities of the affiliated directorates, and news and announcements for 2022 and beyond were examined on the websites. The data obtained were classified according to service dimensions for children and examined using the content analysis method. Content analysis; It is the in-depth analysis of the information obtained from the sources by systematically creating themes. In qualitative studies, the meaning of the data obtained is studied in line with the content analysis method. In this context, the sources of the research were examined using the content analysis method, and the results were interpreted based on the data obtained.

Result and Conclusion:

Urban life, physical and emotional vulnerability, poverty, etc. Considering the possibility of being at a disadvantage in society as a result of these factors, children constitute the priority group to be taken care of and raised in a healthy way in society. Within the framework of the social municipalism approach, local governments put forward policies and practices in order to ensure public services in local administrations and social justice for the disadvantaged individuals in question.

When child services were evaluated in line with the data obtained on the websites of district municipalities of Samsun province, it was seen that 19 Mayıs,

Atakum, Bafra, Çarşamba, İlkadım, Tekkeköy and Terme districts informed the public with their activity reports. Published activity reports make the work visible to citizens. The district municipalities of 19 Mayıs, Atakum, Ayvacık, Bafra, Canik, Çarşamba, İlkadım and Tekkeköy were found to have practices under the five themes examined. It was evaluated that Asarcık district municipality did not adequately inform service recipients through its website. In other districts where there is no activity report, different information methods were preferred. In this context, it would be correct to say that practices for children are carried out in most of Samsun district municipalities.

At the local level, district municipalities conducting pioneering research on children and determining policies and strategies will bring more effective results compared to central governments. Multifaceted issues such as environmental planning, education and cultural support, professional and career development support, promotion of sports activities, social service organizations, and access to psychosocial support services are the responsibility of local governments. As a result, district municipalities are recommended to update their websites and include content for target groups such as women and children.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Eda YÜCE, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Eda YÜCE has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Aka, V. ve Güngör, F. (2018). Çocuklara Yönelik Yerel Yönetim Uygulamaları: Esenler Belediyesi Örneği. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(17), 187-214.
- Akıncı Vural, Z.B. ve Coşkun, G. (2006). Yeni İletişim Teknolojileri ve Halkla İlişkiler: İnternet Kullanımı Üzerine Bir Araştırma. II. Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu: 21. Yüzyılda Halkla İlişkilerde Yeni Yönelimler, Sorunlar ve Çözümler, 27-28 Nisan. Erişim Adresi: <https://baskanlikreferandumu.siyasaliletisim.org/wpcontent/uploads/2009/08/internetvehalklailiskiler.pdf>
- Cansever, E. (1982). *Bezik Oynayan Kadınlar*. İstanbul: Ada Yayınları.
- Çiçek, Y. (2014). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Yerel Yönetimler. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 53-64.
- Ertli, P. D. ve Yamaçlı R. (2015). Çocuklar İçin Sokakların Güvenlik Koşullarının İrdelenmesi: Eskişehir Odunpazarı Örneği. *Turkish Studies*, 10(15), 225-244.
- Gökçek, T. ve Davey, L. (2009). Durum Çalışması Değerlendirmelerinin Uygulaması. *İlköğretim Online*, 8(2), 1-3.
- Gökulu, G. (2010). Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-226.
- Güler, A., Halıoğlu, B. ve Taşğın, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karabağ, S. F., Mimaroglu Özgen, H. ve Özgen, H. (2010). Bir İletişim Aracı Olarak Web Siteleri: Türkiye'deki Otel Web Sitelerinin Etkinliği Üzerine Bir Araştırma. *Öneri Dergisi*, 9 (33), 17-32.
- Memiş, L. (2020) Yerel Yönetimlerin Çocuğa Yönelik Örgütlenmesi ve Politikaları: Seçilmiş Ülkeler Üzerinden Bir Değerlendirme. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(22), 39-56.
- Meccek, M. (2017). E-Devlet ve E-Belediye: Kavramsal Çerçeve ve Türkiye'de Belediyelerin Web Sitelerine Yönelik Yapılan Çalışmaların İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Kayfor 15 Özel Sayısı, 1815-1851.
- Mevzuat, (1982) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>.
- Mevzuat, (2003) Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5018.pdf>.

- Mevzuat, (2004) Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5216.pdf>.
- Mevzuat, (2005) Belediye Kanunu, Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf>.
- Mevzuat, (2005) İl Özel İdaresi Kanunu, Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5302.pdf>.
- Peltekoğlu, F. (2007). *Halkla İlişkiler Nedir?*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Pekküçükşen, Ş. P. ve Oktay, E. (2017). Çocuk Odaklı Yerel Politikalar ve Parka Hapsedilmiş Çocukluk. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (40), 309-318.
- Samsun 19 Mayıs İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://www.19mayis.bel.tr/> .
- Samsun Alaçam İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <http://www.alacam.bel.tr/> .
- Samsun Asarcık İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://asarcik.bel.tr/> .
- Samsun Atakum İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://atakum.bel.tr/> .
- Samsun Ayvacık İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://www.ayvacik.bel.tr/> .
- Samsun Bafra İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://www.bafra.bel.tr/> .
- Samsun Büyükşehir Belediyesi İlçeleri, Erişim Adresi: <https://samsun.bel.tr/ilceler> .
- Samsun Canik İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://www.canik.bel.tr/> .
- Samsun Çarşamba İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://www.carsamba.bel.tr/> .
- Samsun Havza İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://www.havza.bel.tr/> .
- Samsun İlkadım İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://www.ilkadim.bel.tr/> .
- Samsun Kavak İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://www.samsunkavak.bel.tr/> .
- Samsun Ladik İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://www.ladik.bel.tr/> .
- Samsun Salıpazarı İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://www.salipazari.bel.tr/> .
- Samsun Tekkeköy İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://tekkekoy.bel.tr/> .
- Samsun Terme İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://www.termel.bel.tr/> .
- Samsun Vezirköprü İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://www.vezirkopru.bel.tr/> .

- Samsun Yakakent İlçe Belediyesi, Erişim Adresi: <https://yakakent.bel.tr/> .
- Sipahi, E. B. (2018) Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Çocuklara Yönelik Hizmetleri Üzerine Bir Değerlendirme. A. Mengi & D. İşçioğlu (Ed.), *Küreselleşme Sürecinde Yerel Hizmet Yerel Siyaset* içinde (117-135). Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- Şahnagil, S. (2017). Kamu Politikası Oluşturma Sürecinde Bilgi ve İletişim Teknolojileri: E-Devlet Uygulamaları. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 77-89.
- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi, Erişim Adresi: <https://www.aile.gov.tr/iletisim/bakanlik-iletisim-bilgileri/sonim/>.
- Tandoğan, O. (2011). İstanbul’da “Çocuk dostu kent” için açık alanların planlama, tasarım ve yönetim ilkelerinin oluşturulması. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi.
- TÜİK, (2022) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685#:~:text=%C4%B0l%20ve%20il%C3%A7e%20merkezlerinde%20ya%C5%9Fayanlar%C4%B1n,6%-2C6'ya%20d%C3%BC%C5%9Ft%C3%BC> .
- TÜİK, (2022) İstatistiklerle Çocuk, Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2022-49674> .
- Uzunoglu, E., Onat, F., Alıkcı, Ö.A. ve Çakır, S.Y. (2009). *İnternet Çağında Kurumsal İletişim*. İstanbul: Say Yayınları.
- Ünlü, U. (2016). Sosyal Belediyecilik Anlayışının e-Belediyecilik Uygulamalarına Entegre Edilmesi. *Sayıştay Dergisi*, (102), 63-89.
- UNICEF, (1989) Çocuk Hakları Sözleşmesi, Erişim Adresi: <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> .
- Yayınoğlu, Y. D. D. P. E., Sayımer, Y. D. D. İ. & Arda, Z. (2007). Belediyelerin Kurumsal Web Sitesi Kullanımı Üzerine Bir İnceleme: Londra Büyükşehir Yönetimi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi Ana Sayfalarının Karşılaştırılması. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (7), 129-157.
- Yurdakul, N.B. ve Coşkun, G. (2009). Fakültelerde Web Sitelerinin Kurumsal Tanıtım Amaçlı Kullanımı: İletişim Fakülteleri Web Siteleri Üzerine Bir Araştırma. *Journal of Yasar University*, 4(13), 1951-1976.

KENTLİ HAKLARI BAĞLAMINDA KENTİ YENİDEN DÜŞÜNMEK*

Re-thinking The City in the Context of Urban Rights

İdris KOLOĞLU*

ÖZ

Tüketici Hakları Derneği tarafından yayımı tasarlanan ve editörlüğünü Hakan Reyhan ve Özkan Leblebici'nin yapmış olduğu "Kentli Hakları Bağlamında Kenti Yeniden Düşünmek" başlıklı makalelerden oluşan kitapta kentleşme olgusu tarihsel gelişim süreci içerisinde anlatılırken, güncel kent ve kentleşme sorunları da kentli hakları açısından ele alınmış ve kentlerde yaşayan halkın aynı zamanda birer tüketici olduklarından yola çıkılarak, kentli haklarının kapsamının daha geniş düşünülmesi gerektiği anlatılmaktadır. Çalışmada ayrıca dünyanın bugün geldiği noktada, kentlerin artan nüfus ve üretim örgütlenmesindeki yeri ile önemini korumaya devam edeceği, bu nedenle kentsel mekânın kavramsal çözümlemesinin yapılmasının gerektiği, kentin bütün boyutlarıyla ele alınmasının daha kapsamlı ve disiplinler arası çalışmalar gerektirdiği belirtilmektedir. Bunlara ilave olarak, yapılacak bu tür çalışmaların bilimsel ve çok yönlü bir anlayışla kentlileri de sürece dâhil ederek yapılması gerektiği ve bunun kentli haklarının kapsamını genişleteceği, dolayısıyla yerel yönetimlerde demokratik temsilin geliştirilmesinin genel olarak demokratik algının gelişmesine de yardımcı olacağı, bu nedenle hem kentliye hem de yerel ve merkezi yönetimlere karşılıklı sorumluluklar düştüğü savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kent Hakkı, Kent Yoksulluğu, Kentsel Dönüşüm, Afet Yönetimi, Küresel Kentler.

ABSTRACT

In the book consisting of articles titled "Rethinking the City in the Context of Urban Rights", designed to be published by the Consumer Rights Association and edited by Hakan Reyhan and Özkan Leblebici, the phenomenon of urbanization is explained in the historical development process, while current city and urbanization problems are discussed in terms of urban rights and urbanization. It is explained that the scope of urban rights should be considered more broadly, considering that the living people are also consumers. The study also states that at the point the world is at today, cities will continue to maintain their importance with their increasing population and place in production organization, therefore a conceptual analysis of urban space needs to be made, and addressing the city in all its dimensions requires more comprehensive and interdisciplinary studies. In addition, it is stated that such studies should be carried out with a scientific and multi-faceted approach by including the citizens in the process, and this will expand the scope of the rights of the citizens, and therefore, the development of democratic representation in local governments will also help the development of democratic perception in general, therefore it is important for both the citizens and the local. It is argued that mutual responsibilities fall on central governments.

Keywords: Right to the City, Urban Poverty, Urban Transformation, Disaster Management, Global Cities.

* Hakan Reyhan & Özkan Leblebici (Ed.), (2013), *Kentli Hakları Bağlamında Kenti Yeniden Düşünmek*, Alter Yayıncılık, 307 S.

** Dr., İller Bankası A.Ş., ikologlu@ilbank.gov.tr, ORCID: 0000-0002-3131-5684.

1. GİRİŞ

Tüketici Hakları Derneği tarafından yayımı tasarlanan ve editörlüğünü Hakan Reyhan ve Özkan Leblebici'nin yapmış olduğu “Kentli Hakları Bağlamında Kenti Yeniden Düşünmek” başlıklı makalelerden oluşan bu kitapta kentleşme olgusu tarihsel gelişim süreci içerisinde anlatılırken, güncel kent ve kentleşme sorunları da kentli hakları açısından ele alınmakta ve kentlerde yaşayan halkın aynı zamanda birer tüketici olduklarından yola çıkılarak, kentli haklarının kapsamının daha geniş düşünülmesi gerektiği anlatılmaktadır. **Çalışmada ayrıca dünyanın bugün geldiği noktada, kentlerin artan nüfus ve üretim örgütlenmesindeki yerini ve önemini korumaya devam edeceği, bu nedenle kentsel mekânın kavramsal çözümlenmesinin yapılmasının gerektiği** ve dolayısıyla kentin bütün boyutlarıyla ele alınmasının daha kapsamlı ve disiplinler arası çalışmalar gerektirdiği belirtilmektedir. Bunlara ilave olarak, yapılacak bu tür çalışmaların bilimsel ve çok yönlü bir anlayışla kentlileri de sürece dâhil ederek yapılması gerektiği ve bunun kentli haklarının kapsamını genişleteceği, dolayısıyla yerel yönetimlerde demokratik temsilin geliştirilmesinin genel olarak demokratik algının gelişmesine de yardımcı olacağı, bu nedenle hem kentliye hem de yerel ve merkezi yönetimlere karşılıklı sorumluluklar düştüğü savunulmaktadır.

Kitap 2013 yılında yayımlanmış olup, 307 sayfa ve 8 bölümden oluşmaktadır. Bölüm başlıkları; “Kent Hakkı”, “Kentsel Mücadelede Kentteki Hakların Kentli Haklarına ve Kent Hakkına Dönüşümü”, “Kent Kültürünü Yeni Boyutlarıyla Düşünmek”, “Bir Tüketici Olarak Kentli, Sağlıklı ve Yaşanabilir Bir Kent ve Çevre Hakkı: Bolu Örneği”, “Kentsel Dönüşümde Kentli Hakları **Çerçevesinde** Dönüşüm Gereksinimi”, “Afet Yönetimine Kentli Penceresinden Bakmak”, “Bütçelemenin Temel İlkeleri ve Belediye Bütçesi” ve “Küreselleşme, Küresel Kentler ve Yoksulluk” **şeklindedir.** Kitap yayınlanmasından bu yana on yıl geçmesine karşın halen herhangi bir kitap incelemesine konu olmamıştır. Ancak kitapta yer alan konular, **ülkemizde** ve dünyada giderek ağırlaşan ve güncelliğini koruyan temel kentleşme ve kentlileşme sorunları olduğundan, bu alanda **özgün** bir kaynak kitap olan ve halen de bu niteliğini sürdürmekte olan eser hakkında kitap incelemesi yapılmasının literatüre katkısı olacağı değerlendirilmiştir.

1. Bölüm: Kent Hakkı

Kıvılcım Akkoyunlu Ertan tarafından kaleme alınan bu bölümde (ss. 13-39), öncelikle kent kavramı üzerinde durulmuş ve çeşitli tanımlarından hareketle **kent**, “*çinde yaşayan insanları ile bütünleşmiş bir mekan olarak kurdan farklı biçimde eko-*

nomik, siyasal, toplumsal, kültürel ve psikolojik farklı nitelikler ve yeni olanaklar ile ortaya çıkmış nüfus birikimi sürecinin yaşandığı yer” (s. 15), **kent hakkı** da “kentlerin oluşumuna yurttaşların katılmasını tanımlayan haklar bütünü” olarak tanımlanmıştır (s. 17). Yazar bu makalesinde Lefebvre’nin “Kent Hakkı” eserinde kentsel post modern burjuvazi felsefesini genel hatlarıyla ortaya koyduğunu anlatarak, ayrıca Purcell ve David Harvey’nin de kent hakkının gelişiminde önemli katkıları olduğunu vurgulamıştır.

Bunların yanında çalışmada, kent hakkının uluslararası alanda ilk kez 1933 Atina Sözleşmesi ile ortaya çıktığı, bu sözleşmede şehirciliğin, “oturmak”, “**çalışmak**”, “dinlenmek” ve “dolaşmak” olarak dört önemli işlevine vurgu yapıldığı, daha sonra da Kentteki İnsan Haklarını Koruma Avrupa Şartı’nın 2000 yılında ortaya çıkarak, 21 ülkede 350’den fazla kent tarafından kabul edildiği belirtilmiştir. Yine çalışmada Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı’nın da 2002 yılında ortaya çıktığı ve kent hakkını; “demokrasi, ekonomik ve toplumsal yaşam, kültürel yaşam, rekreasyon, fiziksel etkinlikler ve sporlar, çevre ve sürdürülebilir gelişme, güvenlik, belediye hizmetleri” şeklinde yedi başlık altında ele aldığı açıklanmıştır. Ayrıca makaleye göre 2004 Dünya Kent Hakkı Şartı ve 2005 Kentte İnsan Hakları İçin Gündem Şartı ile kent hakkının kapsamı daha da genişlemiştir (ss. 26-29).

Makalede kent hakkının gelişiminin anlatılmasının ardından, yazar tarafından çalışmada kent hakkına yönelik tehditlerin bulunduğu da dikkat çekilmiştir. Ona göre bu tehditlerden biri kent hakkının tanımında mutabakat bulunmamasıdır. Diğer tehditler ise kent hakkının kurumsallaşan diğer hakları dışarıda bırakma ihtimali ve kent hakkının diğer insan hakları ile ilgili uygulama sorunları bulunan bir ortamda normlaşmasının zorluğudur. Çalışmada bunlara ilave olarak, kent hakkı ile tüketici hakları ilişkisi de incelenmiş olup, kent hakkı ihlallerinin önemli bir kısmının ayrıca tüketici hakkı ihlali olduğu belirtilmiştir (ss. 30-33).

2. Bölüm: Kentsel Mücadelede Kentteki Hakların Kentli Haklarına ve Kent Hakkına Dönüşümü

Savaş Zafer Şahin tarafından çalışılan bu bölümde (ss. 41-60), kentler ile hak kavramı arasındaki ilişkinin tarihsel süreçte üç aşamada yaşandığı; birinci aşamanın kentlerin temel insan haklarının aranması sürecinde bir sahne niteliği taşıdığı, ikinci aşamanın kentte yaşayan insanlara kentte yaşayabilmeleri için vazgeçilmez olan hakların tanınması aşaması olduğu, üçüncü ve içinde bulunduğumuz aşamanın ise kent hakkı tartışmalarının yaşandığı aşama olduğu belirtilmiştir. Ayrıca **kentli hakları**, **konut hakkı** ve **kent hakkı** gibi kavramların, haklar kategorisinde,

birinci, ikinci ve üçüncü kuşak hakları çapraz kestiği, dolayısıyla her üç grup hakla bağlantısı ve ilişkisi bulunduğu, şemsiye kavram niteliğindeki **kentli hakları** kavramının ise günümüzde daha çok ikinci ve üçüncü kuşak hakların bir bileşimi olarak ele alındığı açıklanmıştır.

Makalede Castells'in de belirttiği gibi, konut benzeri kentsel hak taleplerinin dile getirilmesinde ve insan haklarına yönelik mücadelelerde, 1871 yılında 71 gün devam eden **Paris Komünü tecrübesinin önemli bir yere sahip olduğu** (s. 48), öte yandan 19. ve 20. Y.Y.'da kapitalist ekonomik sistemin bazı dönemlerde krizlere girdiği ve krizlerin aşılmasında ise kentli ve kent haklarının yeniden düzenlenmesi ve kısıtlanmasının önemli bir etkisi bulunduğu anlatılmıştır. Yazar tarafından ayrıca hâlihazırda neo-liberal yaklaşımların bir çözüm modeli olarak kent yönetimine katılımda yönetim kavramını öne sürdüğü, ancak bu yeni yaklaşım çerçevesinde kentli haklarını uluslararası bir çerçeveye oturtma düşüncesi ile kenti ve kentsel yaşamı metalaştırarak dönüştürme çabalarının çatıştığı vurgulanmıştır.

Çalışmada 1992 yılında Avrupa Konseyi'nin onayladığı Avrupa Kentsel Şartı ile kentsel problemlerin haklar yönüyle değerlendirilmesi ve kurumsallaşmasında ciddi bir adım atıldığı, 2008 yılında bu düzenlemenin yenilenerek, kent hakları ve hizmetlerinden o yerde yaşayan tüm halkın yararlanması gerektiğinin kabul edildiği, öte yandan 1996 yılında İstanbul'da yapılan **Habitat Konferansı**'nda konut hakkı kavramının gündeme geldiği, daha sonraki süreçte de 2000'lerde dünyanın farklı bölgelerinde yapılan çeşitli sosyal forumlarda kent yönetimine katılım hakkındaki eşitliğin öne çıktığı anlatılmıştır (s. 50).

Çalışmada ayrıca Lefebvre tarafından, bir kentte yapılacak mekânsal tanzim işlerinin orada yaşayan halkın haklarını ciddi şekilde etkileyebileceği, bu nedenle bu hakların kazanılması, tanınması ve kaybedilmesinin önüne geçilmesi amacıyla veya kentsel hayatın bütününde kabul görececek bir hak olarak kent hakkının ileri sürüldüğü vurgulanarak, kent hakkının özellikle Paris'in varoşlarında, Arap Baharında, Londra ve Newyork'ta ve diğer birçok kentte işgal (Occupy) sırasında önemli bir yer tuttuğu savunulmuştur (s. 52).

Makalede sonuç olarak, tüketici hakları, sendikal haklar ve kentli hakları gibi hakları kapsayan ve kentte yaşayan tüm kentlilerin haklarının bir bütün olduğunu gösteren yeni kavramlara ihtiyaç bulunduğu değerlendirilerek, bu amaçla Türkiye'de 2010 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca düzenlenen Kentleşme Şurası'nda dile getirilen **kentli sendikacılığı** ve **kentli sendikası** kavramları önerilmiştir (ss. 56-57).

3. Bölüm: Kent Kültürünü Yeni Boyutlarıyla Düşünmek

Ahmet Mutlu tarafından çalışılan bu bölümde (ss. 61-90), kent kültürü ve kentlilik bilinci ile kentli ve tüketici hakları ele alınmıştır. Çalışmada önce kent kültürü ve kentlilik bilincine ilişkin bir içerik analizi yapılmış, daha sonra da kentsel mal ve hizmetlere ilişkin var olduğu belirtilen krizin atlatılmasına yönelik kentli hakları çerçevesinde bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmada kent kültürünün, günümüzde gittikçe kalabalıklaşan, yoğunlaşan ve kozmopolit yapı kazanan kentlerde ortaya çıkan kargaşa ve gerilimleri azaltabilmenin bilinen en etkili yolu olduğu anlatılmıştır. Buradan hareketle **kentlilik bilinci** ise, kent kültürünün bireylerin tutum ve davranışlarına dönüşmesi olarak tarif edilmiştir. Ayrıca son otuz yıllık dönemde kent kültürünün işlevinin temsili demokrasinin krizine paralel olarak arttığı ve böylece kent kültürünün aslında demokrasinin işlevselliğini ve hukuk kurumunun etkinliğini de arttıran bir faktör haline geldiği savunulmuştur (ss. 64-66).

Yazar tarafından günümüzde kentliliğin yaygın olarak kent değerleriyle bütünleşme olarak algılandığı ve bu nedenle kırdan kente göç edenler bağlamında incelendiği ifade edilmiştir. Öte yandan kişilerin kentlileşme sürecindeki değişimin ise genelde ekonomik ve sosyal açıdan değişim olarak ele alındığı vurgulanarak, kentli bireylere ilişkin ortak bazı tutum ve davranışların geliştirilmesinin **mümkün** olabileceği dile getirilmiştir.

Çalışmada kentlilik bilinci, “*bir ferdin kentte yaşadığını ve kentli olduğunu bilmesi ve bundan dolayı o kente özgü tavır ve davranışları kabullenmesi*” şeklinde açıklanmıştır. Sanıldığı gibi tersine kentlilik bilincinin varlığı için kentin yerleşik sakini olmanın gerekmediği bunun en bariz örneğinin ise Rotterdam Projesi olduğu ve kentlilik bilincine sahip bireyin bu bilinci sadece doğduğu değil, yaşadığı yerde de gösterilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca kentlilik bilincinin oluşmasında bireysel, sosyal, ekonomik ve fiziksel çeşitli faktörlerin bulunduğu dile getirilerek, kentlilik bilincini gösteren şu kriterlerden bahsedilebileceği ifade edilmiştir: Saygı, hoşgörü, demokratik bilinç, kenti sahiplenme, süreçlere katılım, aidiyet, sorunlara ilgi gösterme (ss.72-75).

Makalede ayrıca **kentli hakları** “*diğer insan haklarının dışında kalan ve kent halkının kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasal haklarını kentte kullanabilmesi ve kent hayatının olanaklarının kentli bireye temin edilmesine yönelik haklar*” şeklinde tanımlanmıştır. Bu hakların gerçekleştirilmesinin de özerk, katılımcı ve demokratik yönetimi gerektirdiği tespiti yapılmıştır (ss.75-77).

Çalışmada kentli haklarının kapsamının Kentsel Şart I ile ilk defa ortaya konulduğu, Leipzig Şartı ve Kentsel Şart II ile geliştirildiği de vurgulanmıştır. Kentsel Şart I (1992)'e göre ise kentli haklarının kapsamı özetle, konut, sağlık, kirletilmemiş sağlıklı bir çevre, kültürler arası kaynaşma, güvenlik, istihdam, dolaşım, sürdürülebilir kalkınma, nitelikli bir fiziksel ve mimari çevre, dinlenme ve spor, işlevlerin uyumu, katılım, ekonomik kalkınma, yerel yönetimler arası işbirliği, mal ve hizmetlere erişim, tabii kaynaklar ve zenginliklerin korunma ve yönetimi, kişisel bütünlük, mali yapı ve mekanizmalar ve eşitliktir (ss. 78-79).

Makalede sonuç olarak, kentlilerin kentte bir tüketici olduğu belirtilerek, haklarından haberdar olunması, aktif girişimde bulunulması, yönetimlerden düzenleme ve denetleme talep edilmesi ve adamsendecilikten uzak hareket edilmesi gerektiği **üzerinde durulmuştur** (ss. 83-84). Ayrıca **ülkede kentsel krizin önemli bir boyutunun da kentte yaşayanların hak algısı ve hak arama süreçlerine ilişkin olduğu**, bunun ise yeterli bilgi ve bilinç sahibi olmamaktan veya yasal süreçlerin sonuç doğuracağına olan güvenin yeterli olmamasından kaynaklanabileceği belirtilmiştir (ss. 85-87).

4. Bölüm: Bir Tüketici Olarak Kentli, Sağlıklı ve Yaşanabilir Bir Kent ve Çevre Hakkı: Bolu Örneği

Mehmet Tunçer'in kaleme aldığı bu bölümde (ss. 91-146), öncelikle Türkiye'de tüketici hakları ve kent olgusu ele alınmış, sonra da Bolu ili örnek alınarak tüketicilerin yaşanabilir ve sağlıklı kent hakkı incelenmiştir (ss. 91-93). Bu kapsamda Bolu'da belediyeçilik hizmet ve uygulamaları ile özellikle Abant Gölü Tabiat Parkı'nda gerçekleşen düzenlemeler hukuki, ekolojik ve biyolojik açılardan ele alınmıştır.

Makalede kent yoksulluğu kavramı üzerinde durularak, **kent yoksulluğu** "*kentli bireyin gelir noksanlığı ve bunun kente etkilerinin ötesinde, kaynakların düşüncesizce belli bir tasarımdan yoksun ve kent politikası olmaksızın kullanımı ve ziyarı*" olarak tanımlanmış ve yazar tarafından kentlerde Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonunun 10. maddesi kapsamında planlı bir kentleşme politikası takip edilmesinin önemi vurgulanmıştır (ss. 97-98).

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde kentlinin tüketici hakları ile tüketicinin temel ihtiyaçlarının karşılanması hakkı anlatılmıştır. Bu çerçevede, **Bolu Belediyesi tarafından Kent Merkezi Kültür Park Projesi, Anıtpark (Kent Meydanı) Projesi ve Bolu İl Özel İdaresi tarafından Abant Gölü Tabiat Parkı** düzenleme çalışmaları, ekolojik, tarihsel, arkeolojik, ulaşım, sosyal açılardan eleştirel bir gözle değerlendirilmiş ve bunların ulusal ve uluslararası hukuk çerçevesinde sonuçları

tartışılmıştır. Bu kapsamda Bolu Belediyesi tarafından kentin geleceğine yönelik planların hazırlanmadığı, kırsal alanlarla köy yerleşik alanlarının gelişigüzel çok katlı yapılaşmaya açıldığı, kent merkezi (meydan düzenlemesi) için hazırlanan plan ve projelerin tarihsel ve arkeolojik değerleri tehdit ettiği gibi kentlinin, yayanın ve tüketicinin hukukuna zarar verdiği, kentte büyük ölçekli altyapı çalışmaları sırasında en basit yol ve kaldırım hizmetlerinin dahi göz ardı edildiği anlatılmıştır (ss. 104-115).

Çalışmada ayrıca Bolu İl Özel İdaresi tarafından Abant Gölü Tabiat Parkı'nda yapılan çalışmalar sırasında, özel statü ile koruma altına alınan Abant Gölü Tabiat Parkı'nın yapay bir park gibi düşünülerek, parkın bir inşaat alanına çevrildiği, mevcut Uzun Devreli Gelişme Planının dikkate alınmadığı ve parkta ciddi bir tahribata neden olunduğu, göl etrafındaki dolgu çalışmaları ile kıyı çizgisinin değiştirildiği, supralittoral zonun (su yaşamı için en önemli ekolojik zonlardan) büyük ölçüde bozulduğu, suyun yükselmesi ile nilüferlerin sular altında kaldığı, eski yolun genişletilmesi ve aydınlatma çalışması sırasında Abant Gölü'nün bir şehir parkı gibi kurgulanarak doğal dokusunun göz ardı edildiği ve yapay bir havuz oluşturulmaya çalışıldığı, bu tahribat nedeniyle açılan davalar sonucu yürütmenin durdurulduğu, söz konusu uygulamaların, temel çevre yasalarına ve uluslararası anlaşma ve sözleşmelere aykırı olduğu, yetkililerin kendilerine emanet edilen ve korumakla yükümlü oldukları milli serveti heba ettiği, dolayısıyla bu durumun Türkiye'yi çevre konusunda uluslararası taahhütlerini ifa etmeyen bir ülke pozisyonuna düşürdüğü açıklanmıştır (ss. 116-135).

5. Bölüm: Kentsel Dönüşümde Kentli Hakları Çerçevesinde Dönüşüm Gereksinimi

Özkan Leblebici ve Bilge Hakan Açıl tarafından hazırlanan bu bölümde (ss. 147-183) yazarlar tarafından, Türkiye'de uygulanan kentsel dönüşüm çalışmaları kentli hakları yönünden incelenmiştir. Bu çerçevede uygulanmakta olan kentsel dönüşüm çalışmalarına ilişkin kararların kent sakinlerinin uzağında alındığı vurgusu yapılarak, İstanbul, Ankara ve Münih örnekleri bu yönden kıyaslanmıştır.

Çalışmada kentlerin tarihsel gelişim sürecinden bahsedilerek bugün gelinen noktada, ülke içi göçün kontrol altına alınabilmesi ve kaynakların etkin kullanımının ancak etkili bir kent planlaması ile mümkün olabileceği, bu planlamanın ise ulusal ve hatta küresel etkileşimleri de göz önüne alarak başarıya ulaşabileceği belirtilmiştir. Bunun yanında çalışmada kentsel dönüşümün nedenleri, amaçları ve Türkiye'deki durumu ele alınmış, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) uygu-

lamaları incelenerek, ülkemizde merkezîyetçi uygulamaların ağır bastığı ve yerel yönetimlerin bu çalışmalarda edilgen durumda kaldığı ifade edilmiş ve kentsel dönüşümde katılımın önemi üzerinde durularak, uygulamalarda insan ve kentli hakları boyutunda ciddi eksiklikler bulunduğu anlatılmıştır (ss. 149-154).

Bunlara ilave olarak, makalede kentsel dönüşümün sadece mekanın işlevsel ve biçimsel dönüşümü **üzerinden** rant odaklı ele alındığına vurgu yapılarak, uygulamaların **toplum odaklı ve disiplinler arası** bir yaklaşımla ele alınmasının zaruri olduğu anlatılmıştır. Ayrıca kentsel dönüşümde ortaya ilave bir rant ve değer çıksa dahi bunun kentin asli sahibi olan kentlilere fayda sağlaması gerektiği ancak mevcut durumda böyle olmadığı savunulmuştur (ss. 169-174).

Çalışmada bunlara ilave olarak, kentlerin uzun vadeli master planlarının hazırlanması gerektiği vurgulanarak, kentlilerin de kentin geleceği üzerinde gerçekten söz sahibi olması gerektiği ifade edilmiştir (ss. 178-180).

6. Bölüm: Afet Yönetimine Kentli Penceresinden Bakmak

Özkan Leblebici tarafından yazılan bu makalede öncelikle genel olarak afet olgusu ve afet yönetimi ele alınmıştır (ss. 185-206). Çalışma kapsamında **afet, insanlar ve toplumlar için ekonomik, sosyal, fiziki ve psikolojik çeşitli olumsuz etkiler yaratan ve hayatın normal akışını kesintiye uğratan doğal veya insan kaynaklı hadiseler olarak tanımlanırken, afet yönetimi ise özetle, afet yaşanmadan önce, afet sırasında veya sonrasında, risklerin ve hasarların azaltılmasına yönelik faaliyetler olarak açıklanmaktadır (ss. 186-188).**

Makalede bu tanımlamalardan sonra Türkiye’de afet yönetimine ilişkin mevzuat incelenerek, **ülkede** afet yönetiminde örgütlenme bütünlüğünün sağlanamadığı tespiti yapılarak, buradaki temel sorunun, toplumun afete olan ilgisizliği ve politika yapım sürecine gereken önemin verilmemesi olduğu anlatılmıştır. Ayrıca 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile getirilen düzenlemelerin de 2011 Van Depremlerinde test edildiği ve sorunları çözmede yetersiz kaldığı vurgulanmıştır (ss. 190-193).

Bunların yanında çalışmada afetlerin kalkınmaya etkisi incelenerek, kentlerin gelişmesiyle **dünyada giderek afet maliyetlerinin de arttığı, BM Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanan Afet Riskini Azaltma Raporu’nda 1960’larda 75,5 milyar USD, 1990’larda ise 660 milyar USD ortalama yıllık afet kaybının olduğu belirtilmiştir (ss.193-195).** Ayrıca doğa olaylarının afete dönüşme nedenleri de incelenerek, bunların en önemli sebeplerinin doğal afet dışı faktörler-

den ileri geldiği tespiti yapılmıştır. UNDP tarafından hazırlanan birçok raporda afetlerin kalkınmanın önünde ciddi riskler yarattığı ve gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere göre afet sonrasında normal hayata dönüşü sağlamada zorlandığı vurgulanmıştır (ss. 199-201).

Öte yandan makalede afet riskine karşı kentsel planlama öne çıkarılarak, mekânsal stratejik planlama ve sakınım planlamasının önemi anlatılmış ve 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun'un, risk yönetimi kapsamında ele alınması gereken bu temel unsurlardan yoksun olduğu ifade edilmiştir (s. 200).

Çalışmada bu hususların dışında afet durumunda oluşan zarardan idarenin ne derece sorumlu olacağı hususu da irdelenmiştir. Bu kapsamda bir kusurun tespiti veya kusur olduğu yönündeki kanaatin oluşması halinde, Anayasanın 125. maddesi kapsamında idare aleyhine dava açılmasının mümkün olduğu belirtilerek, idarenin kusurlu ve kusursuz sorumluluk halleri ve mücbir sebepler ele alınmıştır. Böylece bilinçli kent sakinlerinin, olayların nasıl afete dönüştüğünü sorgulaması ve hukuki açıdan haklarını araması gerektiği mesajı verilmiştir (ss. 201-202).

Yazar tarafından son olarak da Türkiye'de bir yandan kentleri dönüştürürken, diğer yandan kentlilerin sürecin dışında kaldığı, bunun ise dönüşümün insan odaklı değil rant odaklı olduğu şüphesini doğurduğu, ayrıca yüksek katlı ve nüfus yoğunluğunu arttıran kentsel dönüşüm uygulamalarının kentlerin afet riskini bilimsel olarak azaltmadığı dile getirilmiştir (ss. 203-204).

7. Bölüm: Bütçelemenin Temel İlkeleri ve Belediye Bütçesi

Yazar İsmail Bingöl tarafından bu bölümde (ss. 207-228), 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamındaki düzenlemelerin belediyelerin mali yapıları ve bütçe sisteminde kısa ve orta vadede yaratacağı sonuçlar ele alınmıştır. Yazara göre bu düzenlemeler ile daha önceden Türkiye'de uygulanan Program Bütçe ve Muhasebe Sistemi terk edilerek, bunun yerine Analitik Bütçe ve Tahakkuk Esaslı Muhasebe Sistemine geçilmiş olup, kamuda ciddi bir zihniyet değişimi söz konusu olmuştur.

Bu kapsamda, 2005 yılında yürürlüğe giren 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun, merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerini, sosyal güvenlik kurumlarını ve mahalli idareleri kapsadığı belirtilerek, kanunda, **bütçe, kamu geliri ve kamu gideri** tanımlamalarının yeniden yapıldığı anlatılmıştır. **Çalışmada** daha sonra gerek borçlanma yoluyla sağlanan kaynakların gerekse borç

anapara ödemelerinin artık kamu geliri ve kamu gideri sayılmaması nedeniyle bu düzenlemelerin borçlanmayı teşvik edici etkisi olacağı savunulmuştur (ss. 208-209).

Çalışmada ayrıca, 5018 sayılı Kanunla performans esaslı bütçeleme kavramının gündeme geldiği, 5393 sayılı Belediye Kanunu ile de nüfusu 50.000'nin altında bulunan belediyeler hariç stratejik plan hazırlamanın bir zorunluluk haline getirildiği ifade edilmiştir. Öte yandan 5018 sayılı yasayla katma bütçe uygulamasının kaldırılması sonucu, belediyelerin daha önce belediye bütçesi dışında ayrı bütçe ile yürüttükleri işletmelerin belediye bütçesi içine alınarak şirketleşmenin teşvik edildiği anlatılmıştır. Ancak yazara göre, bütçenin yıllık olma ilkesinden uzaklaştırıldığı ve bu nedenle bütçelerin artık orta vadeli bir mali programa dönüştüğü, ayrıca eski bütçe sisteminde olmayan yeni bir uygulama ile 5018 sayılı Kanun uyarınca artık bütçelerin merkezi yönetim bütçe tasarısına eklenmek üzere her yılın Eylül ayı sonuna kadar Maliye Bakanlığına bildirildiği vurgulanmıştır. Dolayısıyla bütün belediyelerin bütçe bilgilerinin artık merkezi olarak takip edilebilir hale geldiği belirtilmiştir (ss. 209-210).

Makalede ayrıca Mahalli İdareler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği ile analitik bütçe kodlamasının ayrıntılı olarak düzenlendiği, böylece yeni sistemde gider **bütçelerinin, kurumsal sınıflandırma, fonksiyonel sınıflandırma, finansman tipi sınıflandırma ve ekonomik sınıflandırma şeklinde yeniden sınıflandırıldığı** açıklanmıştır. Bunun yanında **bütçe denkliliği** ilkesinin yeni uygulamada Yönetmeliğin 19. Maddesine göre ve bütçe gelirleri esas alınarak yapıldığı, gelirlerin harcamaları karşılamaması halinde ise oluşan farkın öncelikle harcama bütçesindeki tertiplerden indirim yapılarak veya yeni bir gelir kaynağı sağlanarak giderildiği, ancak bunun da mümkün olmaması halinde borçlanma yoluna gidildiği anlatılmıştır (ss. 212-220).

Bunlara ilave olarak, eski sistemde **ita amiri, tahakkuk memuru ve sayman üçlemesinin yerini, yeni sistemde harcama yetkilisi, gerçekleştirme görevlisi ve muhasebe yetkilisinin** aldığı ve özellikle harcama yetkilisi ve gerçekleştirme görevlisi sayısının çok olması nedeniyle yerel yönetimlerin mali yönetim yapısında sorumluluğun dağıtıldığı açıklanmıştır (ss. 223-226).

Sonuç olarak, yazar tarafından Türkiye'de bu sistem dönüşümünün esasen uluslararası kuruluşlarca desteklenen ve Türk Kamu Yönetimini uluslararası sistemin kolayca denetlenebilen bir uzantısı haline getirmek amacına yönelik gerçekleştiği belirtilerek, bu gelişmelerin bir devamı olarak Sosyal Güvenlik Kurumlarının özelleşmeye açılmasının muhtemel olduğu iddia edilmiştir. **Öte yandan** belediyelerde

şirketleşmeyi teşvik eden uygulamaların da doğal olarak kamu hizmetlerinin ticarileşmesini ve bunun kentli hakları ve tüketici hakları üzerine yansımalarının hizmet maliyetlerini arttırmak şeklinde olacağı, ayrıca belediyelerin yeni bütçe sistemiyle borçlanma imkânları artarak bu durumun da kentler üzerinde ek maliyetleri beraberinde getireceği, dolayısıyla kentli haklarına yansımalarının olumsuz olacağı dile getirilmiştir. Bunlara ilave olarak yeni düzenlemelerin belediyelerin uluslararası borçlanmasının yolunu açtığı, ancak yerel yönetimlerin karar mekanizmalarının yeterli ve yüksek katılımı içermemesi nedeniyle, bütçe hakkının yetersiz temsilin belirleyiciliğinde bir kentli hakkı olmaktan çıkabileceği savunulmuştur (ss. 226-228).

8. Bölüm: Küreselleşme, Küresel Kentler ve Yoksulluk

Kitabın son bölümü ise Hasan Hüseyin Doğan tarafından kaleme alınmış olup (ss. 231-307), yazar bu makalenin hedefinin küresel kentlerin yeterli hizmet sunmadığı yoksul kesimin yaşam koşullarını ortaya koymak olduğunu belirtmiştir. Kentlerdeki yoksulluğu **kentli hakkı ihlali** olarak değerlendirmekte olan yazar, dünya ekonomisinde toplam mal ve hizmet üretimini büyüten küreselleşmenin, kalkınmış ülkelerle kalkınma yolundaki ülkeler arasında önceden var olan dengesizliği daha da büyüttüğünü ve yoksulluğu arttırdığını savunmuştur.

Genel olarak 18. Y.Y'dan itibaren küreselleşme ile ilgili gelişmelerin özetlendiği makalede, küreselleşmenin değişik açılardan tanımlamaları yapılarak, çok uluslu şirketlerin dünya ekonomisindeki etkileri ele alınmıştır. Ayrıca önde gelen çok uluslu şirketlerin ülkelerin çoğundan daha büyük bir mali güce sahip olduğuna işaret edilmiştir. Bu şirketlerin genelde ülkelerin metropollerinde örgütlendikleri, küreselleşmeye hizmet sunan kentlerin genelde küresel ekonominin bağlantı noktaları olan büyük kentler olduğu, bu anlamda küresel kentler arasında üstlendikleri işlemler açısından da bir iş bölümü bulunduğu belirtilmiştir.

Küresel kentlerle ilgili genel bir değerlendirme yapılan makalede, bunların özellikleri, tarihsel süreçleri, metropolis, megalopolis, primate city, profitopolis, megakent gibi kavramların anlamları ve farklılıkları da anlatılmıştır (s. 251). **Dünya kenti** kavramının 18. Y.Y'da ilk kez Peter Hall tarafından kullanıldığı, daha sonra John Friedman tarafından geliştirildiği ve bu kavrama açıklık getirmek amacıyla Friedman tarafından yedi önermede bulunduğu anlatılmıştır. Bu önermeler ise şu şekilde sayılmıştır: Kentin dünya ekonomisi ile bütünleşme derecesi, üstlendiği uluslararası işlevler, küresel üretim ve pazarlamada durumu, kentin küresel denetleme işlevleri (üretim, pazarlama, işgücü vb.), uluslararası sermaye yoğunlaşması,

yurtiçinden ve dışından göçmen çekme, kentlerin büyümesinde olağanüstü toplumsal maliyetlerin oluşması, ekonomik sektörler ve istihdam yapısı (ss. 254-255).

Çalışmada ayrıca küresel kentlerin özellikleri, yoksulluk ve gecekondu mahallelerinin oluşumu irdelenerek, kalkınma ve yoksulluk kavramları üzerinde durulmuştur. Yoksullukla ilgili, mutlak, görel ve çalışma yoksulluğu kavramları açıklanmış, yoksulluğun temel nedenleri ile dünya genelinde yoksulluk incelenmiştir. BM'nin 2000 yılı İnsani Gelişme Raporuna göre dünyada yaşayan 6 milyar insanın 2.8 milyarının günde 2 USD, 1.2 milyarının ise günde 1 USD'a yaşamlarını sürdürmek için çaba gösterdiği ve dolayısıyla dünya nüfusunun %67'sinin yoksul kitle olarak kabul edildiği belirtilmiştir. Dünya Bankası iktisatçılarının bütün dünya nüfusu genelinde yaptığı ölçümlere göre küresel eşitsizliğin 2000'li yıllarda % 67 gibi inanılmaz bir Gini Katsayısına ulaştığı, bu oranın matematiksel olarak, dünyanın en yoksul 2/3'lük kesiminin sıfır gelire sahipken en üst üçte birlik kesimin her şeye sahip olması anlamına geldiği ve yoksulluğun en çok yoğunlaştığı alanların küresel kentler olduğu, böylece küresel kentlerin etrafında çok büyük ölçekli yoksulluk yuvaları oluştuğu anlatılmıştır (ss. 279-280). Ayrıca dünya genelinde 2010 yılında nüfusu 10 milyonu aşan 30 küresel kentin 23'ünün kalkınmakta olan ülkelerde bulunduğu, bu kentlerde gecekondu mahallelerinin getirdiği büyük sorunların da yönetilmekten uzak olduğu vurgulanmıştır (ss. 251-253).

Makalede ayrıca Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası kuruluşlarca yoksullukla mücadele için bazı yapısal uyum programları uygulandığı, ancak buna rağmen yoksulluk ve sefaletin artarak devam ettiği, bu kuruluşların aldıkları önlemlerle yoksulluğu ortadan kaldırmaktan çok kapitalizmin varlığını daha da güçlendirme yönünde adımlar atarak sorunlara çare üretmekten uzak olduğu belirtilmiştir (ss. 296-297). Yazar tarafından çalışma sonucunda ise özetle **şu öneride bulunulmuştur:** *Büyük kentlere göçün ve yoksulluğun önlenmesi için, ülkelerin yapması gereken öncelikli iş küçük yerleşim yerlerinin yaşam standartlarının yükseltilmesidir. Bunun için de nüfusu bu yerleşim yerlerinde tutabilecek toplumsal ve ekonomik yatırımlar gerçekleştirilerek, iller ve bölgeler arası eşitsizlik azaltılmalıdır (s. 300).*

SONUÇ

Kitap kentleşme olgusunu tarihsel gelişim süreci içerisinde anlatmış ve güncel kent ve kentleşme sorunları özellikle kentli hakları açısından ele alınmıştır. Burada diğer kaynaklardan farklı olarak odak noktası kentlerde yaşayan halkın aynı zamanda birer tüketici oldukları vurgusudur. Böylece kentli haklarının kapsamı li-

teratürden daha geniş olarak ele alınmıştır. Ayrıca dünyada ve Türkiye’de kentlerin artan nüfus ve üretim örgütlenmesindeki yeri ile önemini korumaya devam edeceği öngörülmüş olup, geçmişten günümüze kitabın bu öngörüsü doğrulanmıştır. Bu öngörü ile bağlantılı olarak kitapta yer alan temel tespit ise çok yönlü sorunlar karşısında kentsel mekânın bütün boyutlarıyla **çözümlemesinin** ancak disiplinler arası çalışmalarla yapılması gerektiği yönündedir. Ayrıca bu çalışmaların sağlıklı sonuç verebilmesi ve demokratik temsilin geliştirilmesi adına temel önerilerden birisi de çalışmalara ve karar süreçlerine kent sakinlerinin katılımının sağlanmasıdır. **Böylece demokratik algının ülke düzeyinde de daha iyi bir düzeye ulaşabileceği** dile getirilmektedir. Ancak bütün bu çalışmaların olumlu sonuç verebilmesi için kent sakinleri ile birlikte, yerel ve merkezi düzeydeki tüm kurumlara önemli görevler düştüğü vurgulanmaktadır.

Kitap makalelerden oluşan ve çoğunluğu akademisyen olan yazar veya araştırmacılar tarafından kaleme alınması nedeniyle akademik bir üslup ve yöneme sahiptir. Ayrıca bilgi açısından doyurucu bir içeriğe sahip olduğu gibi bilimsel açıdan da incelenebilir bir kaynak niteliğindedir. Yayınlanmasından bu yana on yıl geçmesine karşın eserin içeriğinde ele alınan konular ise hem Türkiye’de ve hem de dünyada giderek ağırlaşan temel kentleşme ve kentleşme sorunları olduğundan, literatür açısından **önemli** bir başvuru kaynağıdır. Bu **çerçevede** eser, araştırmacılar, uygulamacılar, akademisyenler ve **öğrenciler** başta olmak üzere, kent yaşamına duyarlı farklı sosyal kesimlerden tüm kentliler için faydalı ve yol gösterici bir **çalışma** niteliğindedir.

Bununla birlikte, kitapta bölümler halinde ele alınan farklı konular, birer makale **ölçeğinde** ele alındığından, okuyucu tarafından daha kapsamlı ve ileri okumalar için **çeşitli** kaynaklara müracaat edilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Ayrıca kitapta farklı yazarlar tarafından zaman zaman merkezi ve yerel yönetimlere ait olumsuz uygulama **örneklerinin** eksik ve yetersiz yönleri ortaya konulmaya çalışılmakla birlikte, okuyucunun bilgilenmesi açısından olumsuz uygulamaların yanında, Türkiye’den ve dünyadan alternatif oluşturacak iyi uygulama **örneklerinin** de karşılaştırmalı olarak incelenmesinin daha yararlı olabileceği değerlendirilmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

In the book consisting of articles titled “Rethinking the City in the Context of Urban Rights”, which was designed to be published by the Consumer Rights Association and edited by Hakan Reyhan and Özkan Leblebici, the phenomenon of urbanization is explained in the historical development process, while current city and urbanization problems are discussed in terms of urban citizens’ rights and cities are discussed in detail. Considering that the living people are also consumers, it is explained that the scope of urban rights should be considered more broadly. The book was published in 2013 and consists of 307 pages and 8 chapters. Section titles; “Right to the City”, “Transformation of Urban Rights into Urban Rights and Right to the City in the Urban Struggle”, “Thinking of Urban Culture in New Dimensions”, “Urban Citizen as a Consumer, Right to a Healthy and Livable City and Environment: Bolu Example”, “Urban Rights in Urban Transformation” “Need for Transformation within the Framework”, “Looking at Disaster Management from the Perspective of Urban Citizens”, “Basic Principles of Budgeting and Municipality Budget” and “Globalization, Global Cities and Poverty”.

The book explains the phenomenon of urbanization within the historical development process and current city and urbanization problems are discussed, especially in terms of urban rights. Here, unlike other sources, the focus is on the emphasis that people living in cities are also consumers. Thus, the scope of urban rights is discussed more broadly than in the literature. In addition, it was predicted that cities would continue to maintain their importance with their increasing population and place in production organization in the world and in Turkey, and this prediction of the book has been confirmed from past to present. In connection with this foresight, the main determination in the book is that the analysis of urban space in all its dimensions in the face of multifaceted problems should only be done through interdisciplinary studies. In addition, one of the main suggestions for these studies to yield healthy results and to improve democratic representation is to ensure the participation of city residents in the studies and decision-making processes. Thus, it is stated that democratic perception can reach a better level at the country level. However, it is emphasized that all institutions at local and central levels, together with the city residents, have important duties in order for all these studies to yield positive results.

The book has an academic style and method because it consists of articles and is written by authors or researchers, most of whom are academics. In addition, it has a satisfying content in terms of information and is also a source that can be

examined scientifically. Although ten years have passed since its publication, the issues discussed in the content of the work are an important reference source in terms of literature, as they are the basic urbanization and urbanization problems that are getting worse both in Turkey and in the world. In this context, the work is a useful and guiding study for all urbanites from different social segments who are sensitive to urban life, especially researchers, practitioners, academics and students.

However, since the different topics discussed in chapters in the book are discussed at the scale of an article, it is thought that it would be appropriate for the reader to consult various sources for more comprehensive and further reading. In addition, although different authors attempt to reveal the shortcomings and inadequacies of negative practices of central and local governments from time to time in the book, it is considered that it may be more useful to comparatively examine examples of good practices that will constitute alternatives from Turkey and the world, in addition to the negative practices, in order to inform the reader.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: İdris KOLOĞLU, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: İdris KOLOĞLU has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

Reyhan, H. ve Lelebici Ö. (Ed.). (2013). *Kentli Hakları Bağlamında Kenti Yeniden Düşünmek*. (1. Baskı). Ankara: Alter Yay. Rek. Org. Tic. Ltd. Şti.

AMAÇ VE KAPSAM

Yirminci yüzyılda gelişen kamu politikaları alanı başta akademik araştırmacı-lardan başlayarak uygulamacılara doğru ilgi odağı halinde görünüyor. Bu kapsam- da yayın hayatına atılan dergimizin amacı, Türkiye’de kamu yönetimi çalışmalarıyla ilgili bir bilgi merkezi olmak ve kamu politikaları disiplini odaklı bir yayın merkezi kurmaktır. Binaenaleyh, kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere, ilgili sosyal bilimler çalışmalarının alan yazına kazandırılması amaçlanmaktadır. Ek olarak bu dergi ile İktisa- di ve İdari Bilimler, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler vb. beşeri bilimler bünyesindeki farklı disiplinlerden ortak bir akademik platform oluşturulmak istenmektedir. Bilgi ve değer üretilmesine katkı vermek; akademik yayıncılıkta referans kaynağı olmak; kamu politikası, kamu yönetimi ve sosyal alanda sürdürülebilirliği incelemek derginin he- defidir. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi (KAYPOD) editör kurulu, yayın hayatına başladığı günden bu yana hedeflerin ancak ilkeli yayıncılık politikası, bilim ve ifade özgürlüğüne saygı, bilim ve araştırma etiği ilkelerine koşulsuz bağlılık ile gerçekleştirece- ğine inanmaktadır.

1. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi (KAYPOD), Mart, Temmuz ve Kasım ayları olmak üzere yılda üç kez yayınlanan uluslararası hakemli bilimsel bir dergidir. Dergi gerektiğinde özel sayılar çıkarabilecektir.
2. Yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların başka bir yerde yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere gönderilmemiş olması gerekmektedir. Derginin yayım dili Türkçe ve İngilizcedir.
3. Dergide, sosyal bilimler alanındaki tüm konu başlıklarına sahip bilimsel makale- ler kabul edilmektedir. Dergimizde belirtilen sosyal bilim dallarında teorik ve de- neye dayalı çalışmalar, kitap incelemeleri, açıklamalı bibliyografiler ve derleme makaleler de yer alabilecektir.
4. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi, açık erişim politikasını benimsemiş ve aka- demik özgürlüğü savunan bir yayım alanıdır. Yayın öncesinde, sürecinde ya da sonrasında yazarlardan ücret talep edilmez. Yazarlara bir telif ücreti ödenmez.
5. Yayınlanmak üzere dergiye gönderilen yazılar, yayın kurulu tarafından ilk de- ğerlendirmesi yapıldıktan sonra hakemlere gönderilir. Yayın kurulu hakemler- den gelecek rapor doğrultusunda yazının basılmasına, yazardan makalesinde düzeltme istenmesine ya da basılmamasına karar verir. Yayım kararı yazar(lar)a bildirilir.

6. Yazarlar makalelerinin başlığını, ad, soyadı, unvan, bağlı oldukları kurum adı, posta adresi, telefon ve e-posta adreslerini ayrı bir kâğıda yazarak bir kapak sayfası hazırlayıp makaleleri ile birlikte göndermelidir. Hakemlere gönderilecek metinde makalenin başlığı, makale metni, Türkçe ve İngilizce özetler bulunmalı, kimlik bilgileri yer almamalıdır.
7. Sisteme yüklenen her bir makalenin iThenticate, Turnitin gibi intihal tarama programı aracılığı ile taranarak sisteme yüklenmesi gerekmektedir. Tarama sonucu %20'nin üzerinde olan makaleler RET edilmektedir. Makaleler en az iki hakem tarafından kör hakemlik uygulamasıyla değerlendirilmektedir.
8. Dergide yayımlanması istenilen metinlerin, word veya open office gibi döküman biçiminde ve DergiPark sistemi üzerinden (<http://dergipark.org.tr/tr/pub/kaypod>) başvurusu yapılmalıdır.
9. ULAKBİM/TR Dizin 2020 yılında zorunlu kıldığı "etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için ayrı ayrı etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir." kriteri çerçevesinde insan ve hayvan örnekleme olan nitel ve nicel saha araştırmaları için etik kurul onayı makaleye ek olarak verilmeli ve makalenin yöntem kısmında belge tarih ve sayısı belirtilerek etik kurallara uyulduğu ifade edilmelidir.
10. Dergiye gönderilen çalışmaların Araştırma ve Yayın Etiğine uygunluğuna dikkat edilmektedir. ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) tavsiyeleri ile COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için uluslararası standartlara uygunluk aranmaktadır.
11. Yazım ve biçim kurallarına uygun olmayan makaleler hakeme gönderilmez ve basılmaz.
12. Düzeltme metnini 30 gün içerisinde göndermeyen yazarların metinleri reddedilir.

ETİK İLKELER VE YAYIN POLİTİKASI

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi (KAYPOD) kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere, ilgili sosyal bilimler çalışmalarını yayımlamak amacıyla kurulmuştur. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinde yer alan etik görev ve sorumluluklar oluşturulurken açık erişim olarak Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan rehberler ve politikalar dikkate alınmıştır. Aşağıda yazar, hakem ve editörlerin uyması gereken etik ilke ve kurallara yer verilmiştir.

Yazarlara İlişkin Etik İlke ve Kurallar

- Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'ne gönderilen makalelerin kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere ilgili sosyal bilimler alanlarında özgün çalışmalar olması gerekmektedir.
- Makalelerde yararlanılan tüm kaynaklara ilişkin doğru ve uygun bir şekilde kaynak gösterimi gerekmektedir.
- Dergiye gönderilen makalelerin başka bir dergiye gönderilmemiş olması ve KAYPOD Telif Hakkı Devir Formu doldurulması gerekmektedir.
- Makaleye fikren katkıda bulunmayan kişilere yazar olarak yer verilmemelidir.
- Gönderilen makaleye ilişkin çıkar çatışmaları belirtilerek nedeni açıklanmalıdır.
- Yazarların, hakem sürecindeyken çalışmalarına ilişkin ham verileri editörler kuruluına iletmesi istenebilir, bu durumda yazarların ham verilerini editörler kuruluyla paylaşmaları beklenebilir. Yazarlar, yayımlanan bir makaleye ilişkin verileri 5 yıl süreyle saklamakla yükümlüdürler.
- Yazarlar çalışmalarında bir hata tespit ettiklerinde editörü ve editörler kurulunu bilgilendirmelidir. Düzeltme veya geri çekme süreçlerini editörler ile işbirliği içerisinde gerçekleştirmelidirler.

Hakemlere İlişkin Etik İlke ve Kurallar

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'ne gönderilen tüm makaleler çift taraflı kör hakemlik süreci ile değerlendirilmektedir. Çift taraflı kör hakemlik, yansız, nesnel ve bağımsız bir değerlendirme sürecinin sağlanabilmesi için yazarların hakemlerden, hakemlerin de yazarlardan gizli tutulması anlamına gelmektedir.

Hakemlere makaleler değerlendirilmek üzere Dergipark sistemi üzerinden iletilmektedir. Hakemler, değerlendirdikleri makalenin KAYPOD'un temel yayın alanla-

rına katkısını ve makalenin yayımlanabilir olup olmadığına ilişkin kararlarını kendilerine sistem üzerinden iletilen formu doldurmak suretiyle gerçekleştirmektedirler. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'nde hakem olarak görev yapan akademisyenlerin etik sorumlulukları şunlardır:

- Hakemlerin uzmanlık alanlarına ilişkin makalelere hakemlik yapmaya özen göstermeleri gerekmektedir.
- Hakemler çıkar çatışması olabilecek çalışmalarını değerlendiremeyeceklerini editörlere iletmemelidirler.
- Hakemler makaleleri tarafsız olarak değerlendirmelidirler.
- Hakemlerin değerlendirdikleri makalelere ilişkin çevrimiçi Makale Değerlendirme Formunu doldurmaları gerekmektedir. Hakemler değerlendirdikleri makaleye ilişkin görüşlerini makale değerlendirme formunda gerekçeli olarak ifade etmelidirler.
- Hakemler makale değerlendirmelerinde yazarları rencide edecek bir dil kullanmaktan kaçınmalı, aksine önerilerinde kullandıkları üslubun bilimsel olması gerekmektedir. Olumsuz bir durum ile karşılaşılması halinde editörler hakem ile iletişime geçerek yorumlarını yeniden gözden geçirmeleri ve düzeltmelerini talep edebilirler.
- Hakemlerin kendilerine verilen süre içerisinde etik sorumluluklara uyarak değerlendirmelerini tamamlamaları gerekmektedir.

Editör(ler)e İlişkin Etik İlke ve Kurallar

- Editörlerin Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan olduğu 'COPE Dergi Editörleri için Etik Davranışlar ve En İyi Uygulamalar Kılavuzu'nda yer alan etik sorumlulukları yerine getirmekle yükümlüdürler. Editörlerin etik görevleri ve sorumlulukları aşağıdaki gibidir:
- Editör derginin niteliğinin artırılması ve gelişimine katkıda bulunmak için çaba sarf etmekle yükümlüdür.
- Editörün, yazarların ifade özgürlüğünü desteklemesi gerekmektedir.
- Editörün, dergide hakem değerlendirmesinin gerekli olmadığı bölümlerin (editöre mektup, davetli yazılar, konferans duyuruları vb.) açıkça belirtildiğinden emin olması gerekmektedir.
- Editörün yayımlanan makalelerin dergi okuyucularının bilgi ve becerileriyle uyumlu olabilmesi için çaba sarf etmesi gerekmektedir.

- Editör, hakemlerin bilgi ve uzmanlıklarına uygun makaleleri değerlendirmelerini istemelidir. Böylece makalelerin alanında uzman kişilerce uygun bir şekilde değerlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Editör, hakemlerin bir makaleyi değerlendirmeden önce makaleye ilişkin çıkar çatışmaları bulunmadığını belirtmelerini talep etmekle yükümlüdür.
- Editörün hakem değerlendirme sürecine ilişkin gerekli tüm bilgileri ve hakemlerden yapması beklenenleri hakemlere iletmesi gerekmektedir.
- Editör, hakem değerlendirme sürecinin çift taraflı kör hakemlik ile sürdürüldüğünden emin olmalı ve yazarlara hakemleri, hakemlere de yazarları ifşa etmemelidir.
- Editör, hakemleri zamanlama ve performanslarına göre değerlendirmelidir.
- Editör, hakemlere ilişkin bir veri tabanı oluşturmalı ve hakemlerin performansına göre veri tabanını güncellemelidir.
- Editör, kaba ve kırıcı yorumlarda bulunan ya da geç dönen hakemleri hakem listesinden çıkarmalıdır.
- Editör, hakem listesini hakemlerin uzmanlık alanlarına göre sürekli yenilemeli ve genişletmelidir.
- Editör, yazarlara kendilerinden ne beklediğine ilişkin yayım ve yazım kuralları ile örnek şablonu sürekli güncellemelidir.
- Editör dergiye gönderilen makaleleri dergi yazım kuralları, çalışmanın önemi, özgünlüğü açısından değerlendirmeli ve makaleyi ilk gönderim sürecinde reddetme kararı alırsa, yazarlara bunun nedenini açık ve yansız bir şekilde iletmelidir. Bu süreçte, makalenin dilbilgisi, noktalama ve/veya yazım kuralları (kenar boşlukları, uygun şekilde referans gösterme, vb.) açısından tekrar gözden geçirilmesi gerektiğine karar verilirse, yazarlar bu konuda bilgilendirilmeli ve gerekli düzeltmeleri yapabilmeleri için kendilerine zaman tanınmalıdır.
- Makalelerde gönderim ve yayıma kabul tarihleri yer almalıdır.
- Yazarların makalelerinin durumuna ilişkin bilgi talebi olduğunda çift taraflı kör hakemlik sürecini bozmayacak şekilde yazarlara makalelerinin durumuna ilişkin bilgi verilmelidir.
- Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerde son karar editör kuruluna aittir. Editör kurulu objektif ve akademik kriterler dahilinde dergide yayınlanacak makaleleri belirlemekle yükümlüdür.

- Editör, editörler kurulu üyelerine yayım ve yazım kurallarını iletmeli ve kendilerinden beklenenleri açıklamalıdır.
- Editör, editörler kurulu üyelerine yayım ve yazım kurallarının en güncel halini iletmelidir.
- Editör, editörler kurulu üyelerini değerlendirmeli ve derginin gelişimine aktif olarak katılım gösterecek üyeleri editörler kuruluna seçmelidir.
- Editör, editörler kurulu üyelerini aşağıda yer alan rolleri ve sorumluluklarına ilişkin bilgilendirmelidir
 - Derginin gelişimini desteklemek
 - Kendilerinden istendiğinde uzmanlık alanlarına ilişkin derlemeler yazmak
 - Yayım ve yazım kurallarını gözden geçirmek ve iyileştirmek
 - Derginin işletiminde gerekli sorumlulukları yerine getirmek

İntihal ve Etik Dışı Davranışlar

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'ne gönderilen tüm makaleler basılmadan önce herhangi bir intihal yazılım programı ile taranmaktadır. Benzerlik oranı %20 ve altında olan makaleler yayına kabul edilir. Bu oranı aşan makaleler ayrıntılı olarak incelenir ve gerekli görülürse gözden geçirilmesi ya da düzeltilmesi için yazarlara geri gönderilir, intihal ya da etik dışı davranışlar tespit edilirse yayımlanması reddedilir.

Aşağıda etik dışı bazı davranışlar listelenmiştir:

- Çalışmaya fikren katkıda bulunmayan kişilerin yazar olarak belirtilmesi,
- Çalışmaya fikren katkıda bulunan kişilerin yazar olarak belirtilmemesi,
- Makalenin yüksek lisans/doktora tezinden ya da bir projeden üretilmişse bunun belirtilmemesi,
- Dilimleme yapılması yani, tek bir çalışmadan birden fazla makale yayımlanması,
- Gönderilen makalelere ilişkin çıkar çatışmalarının bildirilmemesi,
- Çift taraflı kör hakemlik sürecinin deşifre edilmesi.

YAZIM KURALLARI

1. Her makalede, ana başlığın hemen altında, makalenin amacı ve önemini içeren biri Türkçe biri İngilizce olmak üzere 150-300 kelime arası öz/abstract yer almalıdır. "Öz"lerin altında, beş kelimeyi aşmayan anahtar sözcükler/ keywords

bulunmalıdır. Kısacası makaleler, Ana Başlık, Öz, Anahtar Sözcükler, Abstract, Keywords, Makale Metni, Notlar ve Kaynakça sırası ile kaleme alınmış olmalıdır.

2. Makaleler 12.000 kelimeyi geçmemelidir.
3. Kamu Yönetimi ve Politikaları dergisine gönderilecek tüm makaleler makale şablonu kullanılarak hazırlanmalıdır. Bu şablon kullanılmadan gönderilmiş makaleler RED edilecektir. Makale şablonuna <https://dergipark.org.tr/tr/download/journal-file/18581> linkine tıklayarak ulaşabilirsiniz.
4. Ana metin Times New Roman yazı karakteri kullanılarak 11 punto ve iki yana yaslı olarak yazılmalıdır. Paragraf öncesi ve sonrası paragraf boşluğu bırakılmamalıdır. Paragrafların ilk satırları 1,25 cm içeriden başlamalıdır.
5. Makalenin ana başlık ve alt başlıkları iki yana yaslı, Times New Roman 13 punto, 1,25 cm paragraf girintili olarak yazılmalıdır ve 1., 1.1., 1.1.1 gibi ondalıklı şekilde, 1.GİRİŞ'ten başlayarak (Kaynakça Hariç) numaralandırılmalıdır. Giriş, Bulgular vs. bölüm başlıkları koyu ve büyük harflerle yazılmalıdır. Alt başlıklar ise koyu ve kelimelerin ilk harfleri büyük olacak şekilde yazılmalıdır.
6. Metin içinde kısa alıntılar çift tırnak içinde verilmeli, alıntının içinde tırnak işareti kullanılması gerekmesi durumunda ise tek tırnağa başvurulmalıdır. 40 sözcükten uzun alıntılar blok halinde, tırnaksız, paragrafların ilk satırı ile aynı hizada (soldan 1,25 cm girintili) ve tek satır aralık ile İtalik (Eğik) yazılmalıdır. Alıntı yaparken özgün eserden çıkarılan sözcük ve cümleler parantez içinde üç nokta ile (...) belirtilmelidir.
7. "Uzun alıntılar için Microsoft Word programında Giriş sekmesinin altında bulunan Stiller kısmından Uzun Alıntı stili seçilmelidir. Kısa alıntılar çift tırnak içinde verilebilir."
8. Kitap, dergi, gazete, film ve program adları metin içinde italik yazılmalıdır. Sayılar metin içinde tutarlı olmak koşuluyla harf veya rakamla belirtilebilir. Türkçe metinlerde tarih belirtilirken önce gün, sonra ay yazılmalıdır.

1.1. Başlıklar

(Hazırlamış olduğunuz Diğer kısımları bu alanın tamamını silerek yapıştırabilirsiniz) İkinci dereceden başlıklar Başlık 2 Seçilerek yapılmalıdır

1.1.1. Üçüncü ve Dördüncü Dereceden Başlıklar Üçüncü dereceden başlıklar Başlık 3,

1.1.1.1. Dördüncü dereceden başlıklar Başlık 4 seçilerek yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Kaynakça 1,25 cm asılı ve 1,25 soldan girintili olacaktır.
2. Dergiye gönderilen tüm yazıların metin içi referansları ve kaynakçaları APA sistemine uygun olarak düzenlenmeli, kaynak olarak Publication Manual of the American Psychological Association'ın altıncı baskısı kullanılmalıdır.
3. Metin içinde yapılan tüm göndermeler, yine metnin içinde, sırasıyla yazarın soyadı, tarih ve eğer alıntı yapılmışsa sayfa numarası yazılarak belirtilmelidir (Barthes, 1975, s. 104). Aynı kaynaklara yapılan diğer göndermelerde de aynı yöntem uygulanmalı, "age." gibi ibareler kullanılmamalıdır.
4. Gönderme yapılan eser iki yazarlı ise, her iki yazarın da soyadları belirtilmeli (Lipovetsky ve Charles, 2004); yazarlar ikiden fazlaysa, ilk yazarın soyadından sonra "ve diğerleri" anlamında "vd." ibaresi kullanılmalı (Jenkins vd., 2009); birden fazla kaynağa yapılan göndermeler ise noktalı virgülle ayrılmalıdır (Alemdar, 1999; Oskay, 1994).
5. Aynı yazarın aynı yılda yaptığı çalışmalar için "a, b, c" ibareleri kullanılmalı (Cassetti, 2011a) ve bu ibareler metin içinde ve kaynakçada aynı olmalıdır.
6. İkincil bir kaynak söz konusu ise metin içi referans, alıntı yapılan yazarın adının metinde geçip geçmemesine göre (aktaran Elsaesser, 2004, s. 82) veya (Muser'den aktaran Elsaesser, 2004, s. 82) şeklinde düzenlenmelidir.
7. Kaynakçada yalnızca metinde gönderme yapılan kaynaklara tam künyeleri ile yer verilmeli ve türleri dikkate alınmaksızın tüm kaynaklar yazar soyadı ve yıla göre düzenlenmelidir.
8. Çeşitli eserlerin kaynakçada nasıl gösterilmesi gerektiği ile ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur:

KİTAP

Tek yazarlı kitap

Tekşen, Ö. (2014). Ertelenmiş Vergilerin İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi 1 (1. bas-
kı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Tek yazarlı çeviri kitap

Wacquant, L. (2011). Kent Paryaları: İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi. (M. Do-
ğan, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

İki ve daha fazla yazarlı kitap

Eco, U. ve Dixon, R. (2012) . Inventing the enemy and other occasional writings. Bos-
ton: Houghton Mifflin Harcourt.

Eco, U., Martini, C. M., Proctor, M. ve Cox, H. (2012). Belief or non belief? A confrontation.
New York: Skyhorse Pub.

Derleme kitap

Bottomore, T. ve Nisbet R. (Ed.). (2002). Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi. Ankara: Ayraç.

Kitapta bölüm/makale

Giddens, A. (2002). Pozitivizm ve Eleştiriciler. (L. Köker, Çev.). T. Bottomore ve R. Nisbet,
(Ed.), Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi içinde(243 291).Ankara: Ayraç.

MAKALE

Basılı dergide makale

Eco, U. ve Pezzini, I. (1982). La sémiologies des Mythologies. Communications, 36(1),
19–42.

Çevrimiçi dergide makale

Caoduro, E. ve Baschiera, S. (2015). Retro, Faux-vintage and Anachronism: When Cine-
ma- Looks Back. Necsus. Bahar 2015. Erişim 8 Mart 2016, [http://www.necsus-ej-
ms.org/retro-faux-vintage-and-anachronism-when-cinema-looks-back/](http://www.necsus-ej-
ms.org/retro-faux-vintage-and-anachronism-when-cinema-looks-back/)

Diğer Kaynaklar

Yayınlanmamış tez

Pinto, A. (2012). Intergovernmental relations in developing countries. Yayınlanmamış doktora tezi, Picardi Jules Verne Üniversitesi.

Gazeteyazısı

Charrel, M. (5 Mart 2016). Representation Problem in the European Union. Le Monde. 4.

Çevrimiçi gazete yazısı

Charrel, M. (5 Mart 2016). Representation Problem in the European Union. Le Monde. Erişim 7 Mart 2016, http://www.lemonde.fr/idees/article/2016/03/05/aveuglements-europeens_4877082_3232.html

Gazete haberi (yazar adı yoksa)

"Haber Başlığı" (6 Mart 2016). Gazete ya da web sitesi adı Erişim 07 Mart 2016, http://www.lemonde.fr/politique/article/2016/03/06/loi-travail-manuel-valls-promet-des-ameliorations_4877336_823448.html

Websitesi

Hacızade, N. (10 Eylül 2015). Yaşar Kemal'den, Sevmek, Sevinmek, İyi Şeyler Üstüne. Erişim 07 Mart 2016, <http://www.5harfliler.com/yasar-kemalden-sevmek-sevinmek-iyi-seyler-ustune/>

"WEB sitesi adı" Erişim 17 Mart 2016, <https://googleblog.blogspot.com/2016/03/what-we-learned-in-seoul-with-alphago.html>

Film

Anderson,W.(1999). Rushmore[Film].

AIM & SCOPE

The field of public policy, which developed in the twentieth century, seems to be at the centre of attention from academic researchers to practitioners. In this context, the aim of our journal is to become an Information Centre related to public administration studies in Turkey and to establish a publication centre focused on public policy discipline. Consequently, it is aimed to bring relevant social sciences studies, especially public administration and public policies, to the literature. In addition, this journal aims to create a common academic platform from different disciplines within the humanities such as Economics and Administrative Sciences, Political Science and International Relations. Contributing to the production of knowledge and value; being a reference source in academic publishing; prioritizing sustainability in public policy, public administration and social areas is the goal of the journal. The editorial board of the Journal of Public Administration and Policy (KAYPOD) believes that since the day it started its publication, the goals can only be achieved through principled publishing policy, respect for science and freedom of expression, and unconditional adherence to the principles of science and research ethics.

1. Journal of Public Administration and Policy (KAYPOD) is an international peer-reviewed scientific journal published three times a year in March, July and November. The journal will be able to issue special issues when necessary.
2. Studies submitted for publication should not have been published elsewhere or sent for publication. The publication language of the journal is Turkish, English, German and Russian.
3. Scientific articles with all subject titles in the field of social sciences are accepted in the journal. Theoretical and experimental studies, book reviews, annotated bibliographies and review articles in the social sciences specified in our journal can also be included.
4. Journal of Public Administration and Policy is a publication field that has adopted an open access policy and defends academic freedom. No fee is charged to the authors before, during or after the publication. No royalties are paid to authors.
5. Manuscripts sent to the journal for publication are sent to the referees after their first evaluation by the editorial board. The editorial board decides whether the article is to be published, revised or rejected in accordance with the

upcoming report from the referees. The publication decision is notified to the author (s).

6. Authors should write the title of their articles, first name, last name, title, institution name, postal address, phone and e-mail addresses on a separate paper and prepare a cover page and send them along with their articles. Turkish and English abstracts should be included in the text that will be sent to the referees, and no credentials should be included in the title of the article, the text of the article, and the Turkish and English abstracts should be included.
7. Each article uploaded to the system must be scanned and uploaded to the system through plagiarism scanning programs such as iThenticate and Turnitin. Articles with a scan result of more than 20% are rejected. Articles are evaluated by at least two referees with blind review practice.
8. The articles to be published in the journal must be submitted in the form of a document such as word or open office and via DergiPark system (<http://dergi-park.org.tr/tr/pub/kaypod>).
9. Ethics committee approval should be obtained separately for clinical and experimental studies on humans and animals that require an ethical committee decision, which ULAKBIM / TR Index started to make compulsory in 2020, this approval should be specified and documented in the article. For qualitative and quantitative field studies with human and animal samples within the framework of the criteria, the approval of the ethics committee should be given in addition to the article and it should be stated that the ethical rules are followed by stating the date and number of the document in the method part of the article.
10. The compliance of the studies submitted to the journal with Research and Publication Ethics is paid attention to. ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) recommendations and COPE (Committee on Publication Ethics) are required to comply with international standards for editors and authors.
11. Articles that do not comply with the spelling and format rules will not be sent to the referee and will not be published.
12. The papers of the author(s) who do not submit the revisions within 30 days will be rejected.

ETHICAL PRINCIPLES AND PUBLICATION POLICY

The Journal of Public Administration and Policy (KAYPOD) was established to publish public administration and public policy studies. The guidelines and policies published by the Committee on Publication Ethics (COPE) were taken into account as open access when creating the ethical duties and responsibilities contained in the Journal Public Administration and Policy. The following are the ethical principles and rules related to scientific research and the ethical principles and rules that authors, referees and editors should follow.

Ethical Principles and Rules Related to Scientific Research

- Scientific methods should be used at the stages of collecting, analyzing, interpreting and reporting data related to the studies. Results that are not of a scientific nature cannot be included in the scope of research.
- National and international regulations should be adhered to in the research process and permission should be obtained from the competent authorities. The data obtained during the research process should be used to the extent or form permitted by the competent authorities. In studies aimed at individuals, the consent of the participants should be observed and it should be essential that the information that should not be presented remains confidential.
- *Researchers are obliged to inform the relevant persons and institutions about the negative situations that may occur as a result of the research. Researchers have the right not to participate in the study due to adverse circumstances.

Ethical Principles and Rules for Authors

- Articles submitted to the Journal of Public Administration and Policy should be original studies in the related fields of social sciences, especially public administration and public policies.
- An accurate and appropriate representation of the source is required for all the resources used in the articles.
- The articles submitted to the journal should not have been sent to another journal and the REGISTERED Copyright Transfer Form should be completed.
- People who do not contribute ideas to the article should not be included as authors. Unpublished or unpublished works should not be included as a

source. All or part of any work cannot be published without permission or without showing the source.

- Conflicts of interest related to the submitted article should be stated and the reason should be explained. If there are authors or authors, they should indicate the financial sources of the work.
- The author or authors should act in accordance with the citation system determined by the journal at the article writing stage.
- Authors may be asked to submit raw data related to their work to the editorial board during the review process, in which case authors may be expected to share their raw data with the editorial board. The authors are obliged to keep the data on a published article for a period of 5 years.
- Authors should inform the editor and the board of editors when they detect an error in their work. They should carry out the correction or withdrawal processes in cooperation with the editors.

Ethical Principles and Rules for Reviewers

All articles submitted to the Journal of Public Administration and Policy are evaluated by a double-blind peer-review process. Double-blind review means keeping the authors confidential from the reviewers and the reviewers from the authors in order to ensure an impartial, objective and independent evaluation process. Articles are sent to the reviewers via the Dergipark system for evaluation. The reviewers make the contribution of the article they evaluate to the main publication areas of KAYPOD and make their decisions about whether the article is publishable by filling out the form sent to them through the system. The ethical responsibilities of academics who work as referees in the Journal of Public Administration and Policy are as follows:

- Reviewers should take care of reviewing articles related to their areas of expertise.
- Reviewers should inform the editors that they cannot evaluate studies that may be a conflict of interest.
- Reviewers should evaluate the articles impartially. Reviewers should not transfer information from the article to their own study, nor should they take academic/personal interests into account. Studies should not be shared with third parties during the arbitration process.

- Reviewers are required to fill out the online Article Evaluation Form for the articles they have evaluated. Reviewers should express their opinions about the article they are evaluating in a reasoned manner in the article evaluation form.
- Reviewers should avoid using language that will offend the authors in their article evaluations, but on the contrary, the style they use in their suggestions should be scientific. In case of an adverse situation, the editors may contact the reviewers and request that they reconsider and correct their comments.
- Reviewers should take into account the principles of scientific research and publication ethics of the journal. Reviewers are required to complete their evaluations by complying with ethical responsibilities within the time given to them.

Ethical Principles and Rules of the Editor(s)

- The editors are obliged to fulfill the ethical responsibilities contained in the 'COPE Guide to Ethical Behavior and Best Practices for Journal Editors' published by the Committee on Publication Ethics (COPE). The ethical duties and responsibilities of editors are as follows:
 - The editor is obliged to make efforts to increase the quality of the journal and contribute to its development.
 - The editor is required to support the freedom of expression of the authors.
 - The editor is responsible for ensuring that the sections in the journal where peer review is not required (letter to the editor, invited articles, conference announcements, etc.) it is necessary to make sure that it is clearly stated.
 - The editor should make efforts to ensure that the published articles are compatible with the knowledge and skills of the journal readers.
 - The editor should ask the reviewers to evaluate the articles in accordance with their knowledge and expertise. In this way, appropriate evaluation of the articles by experts in their field should be ensured.
 - The editor is obliged to request that the reviewers indicate that there are no conflicts of interest regarding the article before evaluating an article.
 - The editor is required to provide the reviewers with all the necessary information about the reviewer evaluation process and what they are expected to do from the reviewers.

- The editor should ensure that the reviewer evaluation process is carried out by double-blind reviewing and should not disclose reviewers to the authors and authors to the reviewers.
- The editor should evaluate the reviewers according to their timing and performance.
- The editor should create a database of reviewers and update the database according to the performance of the reviewers.
- The editor should remove reviewers from the list of reviewers who make rude and offensive comments
- The editor should constantly update and expand the list of reviewers according to the areas of expertise of the reviewers.
- The editor should constantly update the sample template with publication and writing rules for what is expected of the authors themselves.
- The editor should evaluate the articles submitted to the journal in terms of the rules of journal writing, the importance and originality of the study, and if he decides to reject the article during the first submission process, he should clearly and impartially communicate the reason for this to the authors. In the process, the grammar of the article, punctuation and/or spelling rules (margins, proper referencing, etc.) if it is decided that it should be reviewed in terms of, the authors should be informed about it and given time to make the necessary corrections.
- The submission and acceptance dates for publication should be included in the articles.
- When authors have a request for information about the status of their articles, authors should be provided with information about the status of their articles so as not to disrupt the double-blind peer review process.
- The final decision on the articles sent to the journal for publication belongs to the editorial board. The editorial board is obliged to determine the articles to be published in the journal within the objective and academic criteria.
- The editor should communicate the publication and writing rules to the members of the board of editors and explain what is expected of them.

- The editor should provide the most up-to-date version of the publication and writing rules to the members of the board of editors.
- The editor should evaluate the members of the board of editors and elect members to the editorial board who will actively participate in the development of the journal.
- The editor should inform the members of the editorial board of the following roles and responsibilities
 - To support the development of the journal
 - To write reviews about their areas of expertise when they are asked to
 - Review and improve the rules of publication and spelling
 - To fulfill the necessary responsibilities in the operation of the journal

Author Guidelines

1. Papers should be prepared by using the **article template**. You can download the article template from **here**.
2. The **copyright transfer** form should be scanned with signature and uploaded to the system. Download the copyright transfer form from **here**.
3. The **author information form** should be filled and uploaded to the system (in Word format). Download the author information form from **here**.
4. Ethics Committee Approval is required for studies that require ethics committee approval.
 - While the articles are uploaded to the DergiPark system, the Title, Abstract and Keywords should be filled in English and Turkish. All English and Turkish Article Titles should be written in capital letters.
 - Studies should comply with the rules of grammar. A clear and understandable narrative should be followed in the articles; information out of the purpose and scope should not be included. Valid scientific methods should be followed in the preparation of articles.
 - The purpose, subject, scope, method, etc. of the study sections should be adequately explained and studies should be prepared within a certain

systematic. In this context, articles that do not comply with the spelling rules will be rejected.

- According to the TR index criteria, the relevant works of the authors who do not have ORCID information will not be accepted.
- Author Information Form must be uploaded to the system during the article submission process. Information regarding author name and affiliation should not be included in the text. You can find the author information form [here](#).

RULES ON THE TEXT AND REFERENCES

1. In each article, just below the main title, there should be an abstract of 150-300 words containing the purpose and importance of the article. Abstracts should not exceed the specified word limit. Keywords that do not exceed 5 words should be added under the abstract. In short, the articles should be written in the order of Main Title, Abstract, Keywords, Article Text, Notes and Bibliography. Paragraphs should not be made in the Abstract section.
2. The word count of the articles should not exceed 12000 words, including the bibliography, abstract and extended abstract.
3. Each article should have a title. The title should be brief and descriptive, consistent with the content of the study. Article titles must be numbered manually.
4. In-text references and bibliographies of all articles should be arranged in accordance with the APA system. The sixth edition of the Publication Manual of the American Psychological Association should be used as the source.
5. In the bibliography, only the references cited in the text should be included with their full citations, and all references should be arranged according to the surname of the author and the year, regardless of their types.
6. If the citation and bibliography were prepared using Endnote, Mendeley, and similar programs, these program links should be removed in the files to be uploaded to the system.
7. Short quotations in the text should be given in double quotation marks, and if quotation marks are required within the quotation, single quotation marks should be used. Quotations longer than 40 words should be written as a block,

without quotation marks, in line with the first line of the paragraphs (1.25 cm indented from the left) and in Italics (Italic) with a single line spacing. When quoting, words and sentences extracted from the original work should be indicated with three dots (...) in parentheses.

Note: Ethics Committee Approval should be obtained for studies that require an Ethics Committee Decision, this approval should be stated in the article and submitted as a document during the application.

- Studies Requiring Ethics Committee Permission are as follows:
 - o All kinds of research carried out with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using survey, interview, focus group work, observation, experiment, interview techniques.
 - o Use of humans and animals (including material/data) for experimental or other scientific purposes,
 - o Clinical studies on humans,
 - o Research on animals,
 - o Retrospective studies in accordance with the law on the protection of personal data,
- Also,
 - o Stating that the "Informed consent form" has been received in case presentations,
 - o Obtaining and specifying permission from the owners for the use of scales, surveys, photos belonging to others,
 - o Stating that copyright regulations are complied with for the ideas and artworks used

Note: Ethics committee approval is not required for articles that used data obtained before 2020, retrieved from master's/doctoral studies (must be specified in the article), submitted an application for publication to the journal in the previous year, and accepted but not yet published. You must indicate in the author information form that your study has this status.

Important Reminder: Below are the issues that we request from our referees to be examined during the evaluation process. In this direction, it is useful to check these aspects before uploading your study to the system:

- The relevance of the study to the Journal of Public Administration and Policy as a subject
- The harmony between the title of the article and the content
- The adequacy of the abstract and keywords of the article and its compatibility with the content
- The purpose of the article, its scope and the level of disclosure of its importance
- The adequacy of the theoretical framework of the article
- The suitability of the research method used in the article for the purpose
- The adequacy of the academic language and expression used in the article
- Level of access to basic sources in the article
- The level of compliance with academic ethical rules in the article
- The regularity of the editing of the article and the flow of content
- The originality of the article and its contribution to science
- The compatibility of the conclusion part of the article with the content
- The adequacy of the conclusions and recommendations reached in the article
- Compliance of the article with the spelling rules

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2024 / CİLT / VOL.: 5 / SAYI / NO: 1

[/kay.pod.79](#)

[/kaypod2020](#)

[/kaypod2020](#)